

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Hacer AKYİĞİT

İBADETLERDE TEMİZLİK ŞARTI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Davut YAYLALI

ERZURUM-2011

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

10./05/2011

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "**İbadetlerde Temizlik Şartı**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

10/05/2011

Hacer AKYİĞİT

T.C.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

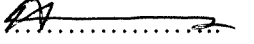

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Davut YAYLALI danışmanlığında, Hacer AKYİĞİT tarafından hazırlanan bu çalışma 12/04/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Temel İslam Bilimleri (İslam Hukuku) Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Davut YAYLALI

İmza: ......

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mustafa BAKTIR..

İmza: ......

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Kemal POLAT

İmza: ......

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. ... / ... / 2011

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ	1
A.Taharet'in Tanımı.....	2
B.Necaset'in Tanımı.....	3
C.Necaseti Gidermenin Hükümü.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL İBADETLERDE ŞART OLAN TEMİZLİK KONULARI

1.1.ABDEST.....	8
1.1.1.Abdestin Tanımı ve Önemi	8
1.1.2.Abdestin Şartları.....	10
1.1.2.1.Abdestin Farz Olmasının Şartları	10
1.1.2.2.Abdestin Sahih Olmasının Şartları	11
1.1.3.Abdestin Farzları	12
1.1.4.Abdestin Sünnetleri	14
1.1.5.Abdesti Bozan Durumlar.....	18
1.1.6.Mestler Üzerine Mesh Etmek	22
1.1.6.1.Mest ve Meshin Tanımı ve Dayandığı Deliller	22
1.1.6.2.Mest Üstüne Meshin Şartları	24
1.1.6.3.Mestler Üzerine Mesh Etmenin Süresi.....	25
1.1.6.4.Mest Üzerine Meshi Bozan Durumlar	25
1.1.7.Sargı (Cebire) Üzerine Mesh Etmek	26

1.1.8.Özürlünün Abdesti.....	27
1.2.GUSÛL ABDESTİ	29
1.2.1.Gusül Abdestinin Tanımı	29
1.2.1.1.Gusül Abdestini Gerektiren Durum ve Haller	31
1.2.1.2.Farz Olan Gusül Abdesti.....	31
1.2.1.3.Sünnet ve Müstehab Olan Gusül Abdesti	33
1.2.2.Gusül Abdestinin Farzları.....	34
1.2.3.Gusül Abdestinin Sünnetleri.....	36
1.2.4.Kaplama Diş ve Dolgunun Gusle Etkisi.....	37
1.3.TEYEMMÛM ABDESTİ	38
1.3.1.Teyemmüm Abdestinin Tanımı ve Önemi.....	38
1.3.2.Teyemmüm Abdestinin Caiz Olduğu Durumlar	39
1.3.3.Teyemmüm Abdestinin Şartları	41
1.3.4.Teyemmüm Abdestinin Sünnet Üzere Alınışı	41
1.3.5.Teyemmüm Abdestini Bozan Durumlar.....	42
1.4.BAYANLARIN ÖZEL DURUMLARI	43
1.4.1.Âdet (Hayz) Görme.....	43
1.4.1.1.Âdet (Hayız)in Tanımı	43
1.4.1.2.Âdet Görme Süresi.....	46
1.4.1.2.1.Âdet Görme Süresi İçinde Kanamanın Kesilmesi	49
1.4.1.2.2.Sürekli Olarak Özur Kanı Gören Kadının Âdet Görme Süresinin Hesaplanması	50
1.4.1.3.Günümüz Tıp Bilimi Açısından Âdet Görme.....	50
1.4.2.Nifas (Loğusalık)	51
1.4.2.1.Nifas (Loğusalık)ın Tanımı	51

1.4.2.2.Nifasın Süresi.....	51
1.4.3.Hayız ve Loğusalığın Dini Hükümleri.....	53
1.4.4.Özür Kanı (İstihaze)	56
1.4.4.1.Özür Kanı (İstihaze) Tanımı.....	56
1.4.4.2.Özür Kanının Süresi	56
1.4.4.4.Özürlü Kişi İle İlgili Dini Hükümler	57
1.4.5.MENOPOZ DÖNEMİ	58
1.4.5.1.Menopozun Tanımı	58
1.4.5.2.Menopoz Dönemindeki Kadınlarda Ruhsal Durum.....	60
1.4.5.3.Menopoz Döneminde Âdetten Kesilme Zamanı.....	60
1.4.5.4.Menopoz Akıntısı	61
1.4.5.5.Mezheplere Göre Âdetin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri.....	61
1.4.5.6.Mezheplere Göre Âdet Kanamasının En AZ ve En Çok Süresi.....	63

İKİNCİ BÖLÜM

İBADETLERDE TEMİZLİK ŞARTI

2.1.NAMAZ İBADETİNDE TEMİZLİK ŞARTI	65
2.1.1.Namaz İbadetinin Önemi	65
2.1.2.Namaz İbadetinin Dayandığı Deliller.....	67
2.1.3.Namaz İbadetinin Farz Olmasının Şartları.....	69
2.1.4.Namaz İbadetinin Şartları	71
2.1.5.Namazda Temizlik Şartı.....	75
2.1.5.1.Namaz Kılabilmek İçin Abdestli Olma Mecburiyeti	75
2.1.5.2.Cünüp Kişinin Namaz Kılabilmek İçin Yıkanma Mecburiyeti.....	76
2.1.5.3.Özel Günlerindeki Bayanların Hükmen Kirli Sayılacağı Görüşü....	77

2.1.5.4.Özel Günlerindeki Bayanların Hükmen Kirli Sayılmayacağı Görüşü ve Delilleri	82
2.1.6.Özel Günlerde Kılınmayan Namazların Kazası.....	87
2.2.ORUÇ İBADETİNDE TEMİZLİK ŞARTI.....	87
2.2.1.Oruç İbadetinin Tanımı ve Önemi	87
2.2.2.Oruç İbadetinin Şartları.....	89
2.2.2.1.Oruç İbadetinin Farz Olmasının Şartları.....	89
2.2.2.2.Oruç Tutmamayı Mübah Kılan Özürler	89
2.2.3.Oruç İçin Hükmi Kirlilikten Temiz Bulunma Şartı ve Cünübün Orucu	91
2.2.4. Özel Günlerindeki Bayanın Oruç Tutması ile İlgili Görüşler	92
2.2.4.1. Özel Günlerindeki Bayanın Oruç Tutamayacağı ve Delilleri.....	92
2.2.4.2. Özel Günlerindeki Bayanların Oruç Tutabilecekleri ve Delilleri ...	96
2.2.4.3. Tutulmayan Oruçların Kazası.....	103
2.3. HAC İBADETİNDE TEMİZLİK ŞARTI.....	103
2.3.1. Hac İbadetinin Tanımı Önemi ve Hacla İlgili Temel Bilgiler.....	103
2.3.2. Tavaf Esnasında Abdestli Bulunmanın Hükümü İle İlgili Görüşler.....	106
2.3.2.1. Tavaf Esnasında Abdestli Bulunmanın Farz Olduğu.....	107
2.3.2.2. Tavaf Esnasında Abdestli Bulunmanın Vacip Olduğu.....	108
2.3.2.3. Tavaf Esnasında Abdestli Bulunmanın Sünnet Olduğu.....	110
2.3.2.4. Tavaf Esnasında Abdestli Bulunmanın Müstehab Olduğu.....	111
2.3.3. Tavaf Esnasında Cünüp ya da Hayız ve Nifas Hallerinden Temiz Bulunmanın Hükümü ile İlgili Görüşler.....	111
2.3.3.1. Tavaf Esnasında Guslü Gerektirecek Kirlilikten Temizlenmenin Farz Olduğu.....	111
2.3.3.2. Tavaf Esnasında Guslü Gerektirecek Kirlilikten Temizlenmenin Vacip Olduğu.....	113

2.3.3.3. Tavaf Esnasında Guslü Gerektirecek Kirlilikten Temizlenmenin Sünnet Olduğu.....	116
2.3.3.4. Tavaf Esnasında Guslü Gerektirecek Kirlilikten Temizlenmenin Gerekli Olmadığı.....	116

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEMİZLİĞİN ŞART KOŞULDUĞU DİĞER KONULAR

3.1. KUR'AN'A DOKUNMADA TEMİZLİK ŞARTI	125
3.1.1. Kur'an'a Abdestsiz, Cünüp veya Âdetli Kadınlar Dokunabilir.....	125
3.1.2. Kur'an'a Abdestsiz, Cünüp veya Âdetli Kadınlar Dokunamaz.....	131
3.2. KUR'AN-I KERİM'İ OKUMADA TEMİZLİK ŞARTI	134
3.2.1. Abdestsiz Olanın Ezberden Kur'an Okuması.....	134
3.2.2. Cünüp Olanın Ezberden Kur'an Okuması	136
3.2.2.1. Cünübün Kur'an Okumasının Yasak Olduğu	137
3.2.2.2. Cünübün Kur'an Okumasının Caiz Olduğu	138
3.2.2.3. Cünübün Kur'an Okumasının Mekruh Olduğu.....	138
3.2.3. Özel Günlerindeki Bayanın Ezberden Kur'an Okuması	139
3.3. HAREM-İ ŞERİFE VE CAMİLERE GİRMEDE TEMİZLİK ŞARTI.....	142
3. 4. İTİKÂF'A GİRMEDE TEMİZLİK ŞARTI.....	145
3. 5. HUTBE OKUMAK İÇİN TEMİZLİK ŞARTI.....	146
3.6. EZAN VE KAMET OKUMADA TEMİZLİK ŞARTI	147
3.7. TİLAVET SECDESİ İÇİN TEMİZLİK ŞARTI.....	148
SONUÇ.....	150
BİBLİYOGRAFYA	154
ÖZGEÇMİŞ.....	164

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****İBADETLERDE TEMİZLİK ŞARTI****Hacer AKYİĞİT****Tez Danışmanı : Prof. Dr. Davut YAYLALI****2011, Sayfa: X+164****Jüri : Prof. Dr. Davut YAYLALI****Prof. Dr. Mustafa BAKTIR****Doç. Dr. Kemal POLAT**

İbadetlerin insan hayatındaki etkisi ve önemi büyüktür. Kulluk bilincinin oluşması ve kulun Allah'a kendini yakın hissetmesi için, ibadetler adeta sığınma kalesidir. Her işin bir başlangıcı olduğu gibi, ibadetlerin de ön hazırlık aşaması vardır. Tezimizin amacı, herkesin bildiği klasik ilmihal konularından ziyade, bütün Müslümanların gündemini meşgul edip, tartışmaya sebep olan konuları açıklığa kavuşturmadır.

Tezimizde, özel günlerindeki bayanların, ibadetlerini nasıl ifa edecekleri, menopoz döneminde namazlarını nasıl kılıp, oruç ibadetlerini nasıl yerine getirecekleri, bununla birlikte, değişen günümüz dünyasında hac yolculuğu yapan bayanların, özel halleri vukuu bulunca, yarım kalan tavaf ibadetini nasıl yapacakları sorularına mezheplerin de farklı fetvalarıyla çözüm yolları bulduk. Ayrıca Kur'anı Kerim'i okuma ve ona dokunmada temizlik şartını da inceledik. Bunun gibi akla takılan ve İslam dünyasının gündemini oluşturan, güncel dini sorunlara çözüm bulmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: İbadet, Temizlik, Dini güncel Meseleler

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

CLEANING REQUIREMENTS OF WORSHIP

Hacer AKYİĞİT

Advisor: Prof.Dr. Davut YAYLALI

2011, Page: X+164

Jury: Prof. Dr. Davut YAYLALI

Prof. Dr. Mustafa BAKTIR

Assoc. Prof. Dr. Kemal POLAT

The effect and importance of worship on human life is great. Worship is a kind of bastion of refuge in order for human beings to construct their serve awareness to Allah and to feel themselves close to Allah. As there is always a beginning for everything, preliminary phase exists for worship. The purpose of this thesis is, instead of catechism subjects which are well-known by everyone, to clarify the issues causing debate by engaging the agenda of all Muslims.

In the thesis, we found solutions for the questions of how women perform their worship during their special days, how they pray and fast in menopause period, as well as, how women who are in the way of pilgrimage can complete their circumambulate worship if their private contingent states occur by indicating sects' different fatwa. In addition, we investigated the cleaning requirements of reading and touching Quran. Moreover, we tried to find solutions for such kind of recent questions that comes to mind and that create agenda for Islam World.

Key Words: Worship, Cleaning, Religious Recent Issues.

KISALTMALAR

AÜİFD.	: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	: Bin, ibn
Bkz.	: Bakınız
Bsk	: Baskı
C.	: Cilt
c.c.	: Celle Celaluh
derg.	: Dergisi
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB Yay.	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
Fak.	: Fakültesi
H.z.	: Hazreti
İTED	: İstanbul Teknik Enstitüsü Dergisi
Mad.	: Maddesi
MÜİF Yay.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
MÜİFD.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
nşr.	: Neşreden
r.a.	: Radıyallahu anh
r.anha.	: Radıyallahu anha
s.	: Sayfa numarası
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve selem
sy.	: Sayı
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Terc.	: Tercüme eden
Thk	: Tahkik
tsz.	: Tarihsiz
Üniv.	: Üniversitesi
vd.	: ve devamı
ve diğ.	: ve diğerleri
yay.	: Yayınları

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerim, insanlığın hidayeti için Hz. Muhammed (s.a.v)'e gönderilmiş ilahi bir kitaptır. Allah Rasulü Yüce Kitabımızı biz insanlara tebliğ ile görevlendirilmiştir. İbadetler kulu Allah'a yaklaştırır. İbadetlerin hazırlık aşamasında ise temizlik ön plana çıkar. "İbadetlerde temizlik şartı" ibadetlere ön hazırlık olması yönüyle önem arz etmektedir. Hz. Âdem (a.s)'den günümüze kadar gelen hak peygamberler ve öğretilerine baktığımızda, insanlar Yüce Allah'ın emirlerine muhatap olmuşlardır. Bu emirler doğrultusunda hayatlarını tanzim etmişlerdir.

İbadetler de insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Allah'a layık kul olabilmek adına yapılacak ibadetlerde Yüce Yaraticının huzuruna çıkmadan önce, maddî ve manevî hazırlık aşamasından geçeriz. Bu da ibadetler öncesi, ön hazırlık niteliğindeki hadesten ve necasetten, beden, kıyafetlerin, namaz kılınacak yerin arındırılmasıdır. İşte bizde dinimizde önemli yeri olan ibadetlere ön hazırlık niteliğindeki temizlik konularını tez konumuz olarak seçtik.

Tezimizde klasik ilmihal konularından ziyade, günümüzde tartışma konusu olup Müslümanların zihnini meşgul eden, konulara değindik. Bazı ibadetleri yapabilmek için hangi temizlik şartı gerekmektedir? Hanımların özel hallerinde namaz, oruç ve hac gibi ibadetleri nasıl yapacakları, ayrıca Kur'an-ı Kerim'e dokunma ve onu okumada ne türlü bir temizlik şartı gerekmektedir? Hanımların belli bir yaşta sonra girmiş oldukları menopoz döneminde ibadetlerini nasıl ifa edecekleri vb. güncel konuları, Mezheplerin bu konudaki ortak ve farklı yaklaşımlarını ele alıp, konumuzu aydınlatmaya gayret gösterdik.

Tezimizin girişinde taharet konusuna kısaca değindik. Necaset konularını ve muaf tutulan necaset konusunu inceledik. Birinci bölümde ibadetlerde şart olan temizlik konuları başlığı altında ise, ibadetler için gerekli olan abdest, gusül, teyemmüm konularıyla birlikte bayanların özel durumlarını ve bu durumların ibadetlere etkisini inceledik. Menopoz dönemindeki adet akıntılarının düzensizliği sebebiyle bayanların bu durumda ibadetlerini nasıl ifa edeceklerini, konu ile ilgili olarak bilimsel dinî ve tıbbî kaynaklardan da yararlandık.

İkinci bölümde ise, temel ibadet konuları olan namaz, oruç ibadeti ve hac da bayan olsun erkek olsun, bu ibadetleri ifasında temizliğin ne ölçüde ve hangi çeşidinin ne kadar gerekli olduğunu araştırdık. Hanefî mezhebinin görüşlerini esas aldık, yer yer diğer mezheplerin görüşlerine değindik.

Sonuç olarak da üçüncü bölümde güncel dini meseleler olan Kur'an-ı Kerim'e dokunup onu okumada temizlik şartı, harem-i şerife ve camilere girmede, itikâfa girmede, ezan ve kamet okumada, tilavet secdesi yapmada temizlik şartı vb. konuları ele alıp inceledik.

Bu çalışmamda ve ilim hayatımda bana maddi manevi desteğini esirgemeyen bütün hocalarıma, özellikle kıymetli hocam Prof. Dr. Davut YAYLALI Bey'e ve değerli fikir ve görüşlerinin yanında yapıcı eleştirileriyle tezimize destek olan jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Mustafa BAKTİR Bey ve Doç. Dr. Kemal POLAT Bey'e teşekkürü bir borç bilir ve şükranlarımı sunarım.

Gayret bizden muvaffakiyet Yüce Allah'tandır.

Erzurum- 2011

Hacer AKYİĞİT

GİRİŞ

İslam dini, temizliğe çok büyük önem vermektedir. Kur'an-ı Kerim'de, temizliğe dikkat eden Müslümanlar övülmekte ve onların yüce Allah'ın sevgisine mazhar olacakları da vurgulanmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır:

فِيهِ رَجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ أ

“... Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çokça temizlenenleri sever.”¹

Yüce Allah'ın huzuruna çıkmak için beden, elbise, namaz kılınacak yerle birlikte kalbin de temizliği istenmiştir. Yine Kur'an-ı Kerim'de Mekke döneminde inen ayetlerde şöyle buyurulmaktadır: “وَيَا بَاكَ فَطَهِّرْ” “Ey Habibim! Giysilerini temiz tut.”²

“Ey Âdemoğulları! Her namaz sırasında güzel giysilerinizi giyin...”³ Yine ibadet yeri temizliği için ise: “...Biz, İbrahim ve İsmail'e: Tavaf edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evimi (Kâbe'yi) temiz tutun, diye emretmiştik.”⁴ Manevî kirlerden temizlenme olan tövbe de, maddi kirlerden arınma ile birlikte zikredilmiştir: “Şüphesiz, Allah çok tövbe edenleri ve çok temizlenenleri sever.”⁵ Dış temizlikle birlikte, kişinin kalp ve iç temizliği de önem arz etmektedir. Nitekim dışı süslü püslü, fakat iç âlemi manevi kirlere dolu olan kimse iman hakikatine ulaşamaz. Allah (c.c) kurtuluşa erenlerin, ilk sıfatının temizlenme olduğunu şöyle açıklamaktadır:

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى { 14 } وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى “Şüphesiz, iyi temizlenen ve Rabb'inin adını zikredip de namaz kılan kimse umduğuna ermiştir.”⁶

Hz. Muhammed (s.a.v), İslam dininin mübeyyimidir. Dolayısıyla Rasulullah'ın temizliğe verdiği değeri öğrenmek için, hadis-i şeriflerine bir göz atalım: “Temizlik imanın yarısıdır.”⁷ “Allah temizdir, temizliği sever.”⁸ Yine konumuzla yakından ilgili

¹ Tevbe, 9/108.

² Müddesir, 74/4.

³ A'raf, 7/31.

⁴ Bakara, 2/125.

⁵ Bakara, 2/222.

⁶ A'la, 87/14-15.

⁷ Müslim b. Haccac, Ebu'l-Hüseyin el-Kuşeyri, *el-Camiu's-Sahih*, İstanbul 1981, Taharet, I; Ahmed Bin Hanbel, *el-Müsned*, İstanbul 1981, IV, 260, V, 342-344.

diğer bir hadiste de: “Namazın anahtarı temizliktir.”⁹ buyurulmuştur. Rasulullah (s.a.v) çeşitli vesilelerle beden ve çevre temizliğini emretmiş, kendisi de bu konuda ashabına ve kıyamete kadar gelecek bütün insanlara örnek olmuştur ve olmaya devam edecektir. Belirli ibadetleri yapabilmek için beden, giysilerin ve ibadet mahallinin pisliklerden temizlenmesi farzdır. Bu konuya ileride genişçe değineceğimiz için, sözü fazla uzatmadan asıl konumuza geçmek istiyoruz.

A.Taharet’in Tanımı

Taharet’in lügat manası temizlik ve nezafet demektir. Dini literatürde ise taharet, pislik ve necasetten arınmış olmak veya hades (abdestsizlik)¹⁰ denilen şer’i bir engelin kalkması halidir. Temiz olan şeye *Tahir*, temizleyici olan şeye de “*Tahur* veya *Mutahhir*” denirken, temizleme işini ifade etmek için “*Tathir*” kavramı kullanılır.¹¹

Taharet, maddî ve manevî kirlilerden temizlenmek anlamına da gelmektedir.¹² Aynı zamanda taharet, bir kısım ibadetlerin şartı, başlangıcı ve anahtardır. İbadetlerin yapılabilmesi için temizlik şarttır.¹³ Temizlenmeden Allah (c.c)’ın manevî huzuruna girilemez. Öneme işaret ettiğimiz taharet konusu ile ilgili bazı tasnif ve tanımlar vardır. Şimdi bunları açıklayacağız.

Taharet-i Kübra (Büyük Temizlik): Cünüplük ile hayız ve nifas denilen hallerden çıkmak için yapılan yıkanmadır. Ağza ve burna su verilmek şartı ile bütün vücut yıkanır. Buna, “gusül, iğtisal, boy abdesti” de denilmektedir.

Taharet-i Suğra (Küçük Temizlik): Abdestsizlik denilen hali gidermek için yapılan temizliktir. Abdest almak, teyemmüm vb... Fıkıhta bu iki temizliği gerektiren durumlara hades denir. Hades; bazı ibadetlerin yapılmasına şer’an engel olan ve hükmen necaset-kirlilik sayılan durumlardır. Hades gözle görülen bir kirlilikten ziyade,

⁸ Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *el-Camiu’s-Sahih*, İstanbul 1981, Edeb, 41.

⁹ Ebu Dâvud, *es-Sünen*, İstanbul 1981, Salât, 73; Tirmizî, Taharet, 3.

¹⁰ Hades: Abdest ve guslün tazelenmesini gerektiren durumdur. Bkz. Hasan Akay, *İslami Terimler Sözlüğü*, (Genişletilmiş 2. Bsk.), İşaret Yay., Ankara 1995, s. 165; Fikret Karaman-İsmail Karagöz ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2006, s. 213.

¹¹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul tsz., s. 53.

¹² İbn Abidin, *Reddü’l-Muhtar ale’d-Dürri’l-Muhtar I*, (Terc.: Ahmed Dâvudoğlu), Şamil Yayınevi, İstanbul 1982, s. 100.

¹³ Vehbe Zuhaylî, “Taharet”, *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi -I*, (Mütercimler: Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, H. Fehmi Ulus, Abdulhakim Ural, Yunus Vehbi Yavuz, Nurettin Yıldız), Risale Yay., İstanbul 1990, s. 67.

Şari' Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerim'de giderilmesini emrettiği üzere hükmî bir kirlilik halidir.¹⁴ Hadesin çeşitleri şunlardır:

- **Hades-i Ekber (Büyük Hades):** Ağız ve burun dâhil bütün vücudun yıkanması, yani gusül, boy abdesti ile giderilen taharetsizlik halidir. Bu da cünüplük, hayız ve nifas denilen hallerden meydana gelmektedir. Bunları ileride genişçe ele alacağız.

- **Hades-i Asgar (Küçük Hades):** Yalnızca namaz abdesti ile giderilen durumdur. Dışkı ve idrar çıkması, vücudun herhangi bir yerinden kan, irin vb. şeylerin çıkması sebebiyle oluşan abdestsizlik halidir.

Konuyla ilgili kavramlardan biri de necaset kavramıdır. Necaset; maddeten temiz ve pak olmayan herhangi bir şeydir. Buna “necis, necaset, pislik” denir. Bunun çoğulu ise, “*encas*”dır. Misal olarak, idrar aslen necis olduğu gibi, bulaştığı bir elbise de pis ve necis olur.

B.Necaset'in Tanımı

Necaset; pis olan, temiz olmayan şeylere denir.¹⁵ Dinimize göre; kan ve idrar gibi namazın sıhhatine engel olan pisliklerdir. Fıkıhta necaset, tabi olduğu hükümler bakımından bazı kısımlara ayrılır.

Necaset-i Galiza: Pis olduğu konusunda şer'i bir delil bulunduğu halde, temiz olduğu konusunda herhangi bir delil bulunmayan şeye denilir. Akan kan, dışkı, yırtıcı hayvanların dışkısı ve salyası gibidir.

Necaset-i Hafife: Pis olduğu konusunda şer'i delil olmakla beraber, aksine bir görüş de bulunan şeylere denir. Bu tür necasetler bir delile göre murdar olarak görülmekte ise de, diğer bir delile göre murdar sayılmazlar. Eti yenilen hayvanların idrarları gibidir.

Necaset-i Mer'iyye: Yoğunluğu olan veya kuruduktan sonra görülebilen herhangi bir pis maddedir. Akan kanlar gibidir.¹⁶

¹⁴ Zuhaylî, I, 68.

¹⁵ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 521.

¹⁶ *Fetevayi Hindiyeye I (Fetevayi Alemgiriyye)*, (Düzeltilmiş 2. Bsk.), (Tercüme Eden: Mustafa Efe), Akçağ Yay., Ankara tsz., s.71 vd.; Bilmen, s. 54.

Necaset-i Gayr-i Meriyye: Donup kalmayan veya bulaştığı yerde kuruduktan sonra görülmeyen herhangi pis bir maddedir. İdrar vb. gibi¹⁷

Necis Kabul Edilen Maddeler

- 1- Şarap ve sarhoşluk veren her sıvı madde necistir.
- 2- Köpek ve domuz necistir. Hanefî mezhebine göre, köpeğin yaladığı bir kabı üç defa yıkamakla temizlenmiş sayılır. Şafii mezhebine göre ise, temiz toprakla bulandırılmış suyla bir sefer, temiz suyla altı sefer yıkamakla temiz olur.
- 3- Akan kan necistir.
- 4- Yaradan çıkan su ve irin necistir.
- 5- Mezi ve vedi necistir. Mezi; şehvetlenme anında fişkırımsızın çıkan ince beyaz sudur. Vedi; idrardan sonra veya ağır bir şey kaldırıldığında çıkan, katı süt gibi beyaz bir sıvıdır.
- 6- İnsan idrarı, kusmuğu ve dışkısı necistir. Uyuyan kimsenin ağzından çıkan su, mideden geliyorsa necistir. Bunun alameti de sarı renkli olmasıdır. Fakat su mideden değil de ağızdan geliyorsa necis değildir.
- 7- Hayvan dışkısı necistir. Yalnız Hanefiler, kuşların pisliğini, yarasa ve farenin pisliğini bundan istisna etmişlerdir. Hayvanların geviş getirirken ağzından çıkanlar da necistir.
- 8- Eti yenmeyen hayvanların etleri ve sütleri necistir.
- 9- Canlıdan diri iken kopan et ve but gibi bölümler necistir.
- 10- Meni, Hanefî mezhebine göre necistir. Meni yaş ise yıkanması gerekir. Kurumuş ise, ovalamakla temizlenmiş olur. Şafii mezhebine göre, köpek ve domuz müstesna bütün canlıların menisi temizdir. Yıkanması ve ovalanması müstehaptır.¹⁸

Şimdi de buraya kadar incelemiş olduğumuz necaset konusuna nihai noktayı koymak ve necaseti temizlemenin hükmünü incelemek istiyoruz.

---

¹⁷ Zuhaylî, I, 107-108; Bilmen, s. 53 vd.; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam İlmihali (İnanç- İbadet- Günlük Hayat)*, Erkam Yay., İstanbul 2009, s. 185.

¹⁸ Seyda Muhammed Konyevi, *Hanefî ve Şafii Mezhebine göre İbadetlerin Edep ve Surları -İlmihal-*, Reyhani Yay., Konya 2006, s. 56; Mehmed Zihni Efendi, *Büyük İslam İlmihali Nimet-i İslam*, İslam Mecmuası Yay., İstanbul 1986, s. 128.

C.Necaseti Gidermenin Hükümü

Necaset, pis olduğu konusunda şer'î delil bulunan şeylere denilmekte olup, necaset-i galiza ve necaset-i hafife olmak üzere iki ana bölüme ayrıldığını yukarıda zikretmiştik. Fakat bu necaset çeşitlerinden hangisi, ne kadar miktara kadar üzerimize bulaşmış olduğu halde namaza mani olur. Şimdi de bunları açıklamak istiyoruz.

Necaset-i galiza; akan kan, dışkı, yırtıcı hayvanların dışkısı ve salyası gibi ağır pisliklerdir. Hanefî mezhebine göre, temizlenebilir cinsten olmak şartıyla, bu tür necasetin katı olması halinde, ağırlığı bir miskal (2.17 gram)den fazla, sıvı olması halinde ise; bir el ayası genişliğinden fazla olursa, bu durumda namaz kılmak caiz değildir. Belirtilen miktarlardaki necaset ise namaza engel olmaz.¹⁹

Zira bu miktarlar dinen az bir necaset kabul edildiği için, namaz kılan kimsenin elbisesinde veya namaz için durduğu yerde bulunursa, kılınan namaz sahih olur. Fakat elbise veya namaz için durulan yerde, bu miktarlardan fazla necaset bulunması halinde, kılınan namaz caiz olmaz. Bağışlanmış olmasına rağmen az necasetle kılınan namaz, meşhur görüşe göre tahrîmen mekruhtur.²⁰

Necaset-i hafife; eti yenen hayvanların idrarı ve eti yenmeyen kuşların pisliği gibi. Hanefiler'e göre, söz konusu hafif necasetin, vücut veya elbisenin dörtte birinden daha az bir yere bulaşmış olması halinde, namaza bir zarar gelmez. Bu miktarlardan daha fazla bir hafif necasetin, vücuda veya elbiseye bulaşmış olması halinde, bu durumda kılınan namaz caiz olmaz.²¹

Ebu Yusuf'a göre, bu tür necaset, enine boyuna bir karış miktarı, bir elbisede veya vücutta bulunursa, bununla kılınan namaz sahihtir. Necaset alanı daha fazla olursa, sahih değildir. Şafii mezhebine göre ise, necasetin azı da çok hükmündedir. Bedene veya elbiseye az bir necaset isabet etse bile, orayı yıkamak icap eder.²²

¹⁹ Kāsânî Alaüddin Ebu Bekr ibn. Mesud, *Bedayiu's-Sanayi' fi Tertibi's-Şerayi'*, (2. Bsk.), (Neşr.: Daru'l-Kitabi'l-Kerrare, Abbas; İbn. Abidin, I, 154, 188-193, 295, 323; Zuhaylî, I, 108; Bilmen, s. 55 vd.

²⁰ Konyevi, 57; Döndüren, s.185.

²¹ Efendi, s. 42.

²² Muhammed b. Ali B. Muhammed eş-Şevkani, *Fethu'l-Kadir*, Mısır, 1924, I,145; İbn Abidin, I,303; Şirbini el-Hatib, *Muğni'l-Muhtac*, Mısır tsz., I, 84; Konyevi, 57-58.

Muaf Tutulan Necaset

İslam dini temizlik dinidir. Bu sebeple de nerede olursa olsun necasetin giderilmesini ister. Elbisede, mekânda ve bedende olan necasetleri, namazın sahih olması için şart koşturmuştur. Aynı zamanda İslam dini kolaylığı da gözettiği için bu sıkıntıyı kaldırır. Bundan ötürü yok edilmesi ve sakınılması zor olan bazı necasetleri, zorluk olmasın diye affetmiştir.

Ulema, necasetin azı hakkında üç çeşit görüşte bulunmuşlardır. Kimisi azı ile çoğunu bir görmüştür. İmam Şafii bunlardandır. Kimisi necasetin azı için af vardır ve necasetin azı da bir dirhem miktarıdır demiştir. İmam Ebu Hanife de bunlardandır. İmam Muhammed b. Hasan şazz bir görüşte bulunup, “Eğer necaset elbise parçasının dörtte biri kadar veya daha az olursa, o necasetle namaz kılınabilir” demiştir.

Bir üçüncü grup da “Necasetin azı ile çoğu birdir. Ancak kanın azı hakkında yukarıda geçtiği üzere- af vardır” demiştir. İmam Malik’in görüşü de bu şekildedir. Hayız kanı hakkında ise ondan iki görüş rivayet olunmuştur. Meşhurları; hayız kanının da diğerleri gibi olmasıdır. Bu ihtilafın sebebi, necasetin azını kurutmak için taş kullanmadaki ruhsata²³ kıyas etmekte ihtilaf etmeleridir. Bu kıyası caiz görenler, az necaset ile namaz kılmayı caiz kabul edenlerdir. Çünkü -kesinlikle bilinmektedir ki- taş kullanıldığı zaman, az miktarda necaset kalır. Bunun içindir ki pisliğin çıkış yerine kıyasen, az necasete bir dirhem diye sınır koymuşlardır.²⁴

Büyük tuvaletini yaptıktan sonra kişinin, zaruret halinde avret mahallini taşla temizlemesini ruhsat görüp de, ruhsatlara kıyas yapılamaz diyenler ise, bu kıyası men etmişlerdir. İmam Malik’in necasetlerden, kanı istisna etmesinin sebebi de yukarıda geçti.

Hanefi mezhebi ulemasının necaseti -ağır ve hafif olmak üzere- iki kısma ayırıp, ağır necasetten ancak bir dirhem miktarında, hafif necasetten ise, elbise

²³ Ebu Dâvud, Taharet, 40.

²⁴ Zuhaylî, I, 108; Bilmen, s. 54; Fetevayi Hindiyye, s. 160; Efendi, s. 128.

parçasının dörtte birinde af bulunduğunu, hafif necasetin de ehli hayvanların pislikleri ile yollarda sakınılması güç olan necasetlerden ibaret bulunduğunu söylememişlerdir.²⁵

Hanefi ve Şafii Mezhebine Göre Affedilen Bazı Necasetler

Normal bir gözle görünmeyecek kadar az olan necaset: Örnek olarak, bir sinek yaş bir pisliğin üzerine konup, ayağına gözle görünmeyecek kadar az bir pislik bulaşır, sonra bir insanın vücuduna veya elbisesine konarsa, üzerine konduğu şeyi yıkamak lazım gelmez. Müteneccis olan yolun çamuru. Bunun affi beş şarta bağlıdır:

- 1- Necaset maddesinin görülmemesi.
- 2- Oradan geçen kimsenin dikkat edip necasetten sakınması.
- 3- Yürürken veya binek üzerinde iken kendisine isabet etmesi. Şayet düşer veya başkasından sıçrayarak isabet ederse af yoktur.
- 4- Necasetin elbiseye veya vücuda isabet etmesi. Başka bir şeye isabet ederse af yoktur.
- 5- Mevsimin kış olması. Şayet mevsim yaz veya sonbahar ise ve sokak çamuru necis olursa affa tabi değildir.

Bunlarla birlikte affedilen bazı necasetler şunlardır; ölse de sebze ve meyve kurdu, çok da olsa sinek pisliği, uykuda olan kimsenin, midesinden çıkması muhakkak olan salya. Mideden çıktığına alamet sarı olması veya fena koku vermesidir. Bu salya veya su her ne kadar necis ise de onunla müptela olan kimse için af vardır. Zarurettten dolayı necasetin buharı, tozu ve külü bağışlanmıştır. Tezekle yakılan tandırda pişirilen ekmek necis değildir. İşkembedeki temizlenmesi zor olan kalıntılar affedilmiştir. Korunma zorluğundan dolayı, güvercin gibi havada pisleyen eti yenilen kuşların tersleri bağışlanmıştır.²⁶

---

²⁵ İbn-i Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmet el-Hafid el-Kurtubi, *Bidayetü'l- Müctehid ve Nihayetü'l- Muktesid I*, (Terc.: Ahmed Meylânî), Beyan Yay., İstanbul tsz., 197-198; İbn Abidin, I, 154 vd.; Fetevayi Hindiyye, s. 147; Bilmen, s. 65.

²⁶ Şevkani, I, 140; İbn Abidin, I, 303; Şirbini, I, 181-191; Konyevi, 59-60; Bilmen, s. 61 vd.; Döndüren, s. 184; Efendi, s. 136 vd.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL İBADETLERDE ŞART OLAN TEMİZLİK KONULARI

İslam dini, ibadetlere çok önem vermektedir. Özellikle ibadetlerin insan ruhunu olgunlaştırması ve insan-ı kâmil mertebesine ulaştırması arzu edilir. Nitekim ilk esas da, ibadetlere başlamadan önceki hazırlık aşamasıdır. Bu aşamada maddî temizlikle, insan vücudu ve ruhu Rabbinin huzuruna çıkmaya hazırlanır. İşte ibadetlere hazırlık aşaması olan temizlik, abdest, gusül boy abdesti, zaruret hallerindeki hükmi temizlik olarak yapılan teyemmüm konularını kapsar. Şimdi bunları sırasıyla açıklayalım.

1.1.ABDEST

1.1.1.Abdestin Tanımı ve Önemi

Abdest: Kelimesi Farsça ab(su) ve dest(el) kelimelerinden oluşan ve “*el suyu*” anlamına gelen bileşik bir sözcüktür.²⁷ Abdeste, güzelliğinden ve temizliğe olan hizmetinden dolayı Arapçada “*vudû*” adı verilmiştir. Sözlükte, temizlik ve güzellik anlamına gelir. Terim olarak belirli organları yıkamak ve mesh etmek suretiyle yapılan bir temizliktir. Abdest alan kişiye “*mutevaddı*” denirken abdestsiz kişiye ise, “*muhdes*” adı verilir.²⁸ Abdest, başlı başına bir ibadet değil; kimi ibadetlerin yerine getirilmesi için yapılan ve kişinin bu ibadetlerden ruhen tam olarak yararlanmasını sağlamaya yardımcı olan bir ibadettir.²⁹ Abdest ile beden el, yüz, ağız, burun, diş ve ayaklar gibi kirlenmeye ve dışarıdan gelebilecek mikroplara en açık yerlerini, günde birkaç kez yıkamış oluruz.³⁰ Böylece sinir sistemi ve kan dolaşımı düzenli hale gelir. Ayrıca Yüce Yaraticının huzuruna sükûnetle çıkma imkânı oluşur.³¹ Yine bu organlarla işlemiş olduğumuz günahların bağışlanmasına ve ahirette cennete girmemize vesile olur.

²⁷ Zuhaylî, I, 145; Akay, s. 12.

²⁸ Vecdi Akyüz, *Mukayeseli İbadetler İlmihali I*, İz Yayıncılık, İstanbul 1995, s. 223.

²⁹ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 3-4; Bilge Yayınları Araştırma ve Yayın Komisyonu, *Çocuklar ve Gençler İçin İslam Ansiklopedisi*, Bilge Yay., İstanbul 2007, s. 11.

³⁰ Serahsi, Şemsü'l-eimme Ebu Sehl Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed, *el-Mebsut I*, (Editör: Mustafa Cevat Akşit –Terc.: Komisyon), Gümüşev Yay., İstanbul 2008, s. 8.

³¹ Abdülhamit Birışık, *İslama Giriş –Temel Esaslar-“ İbadet Hayatı”*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2008, s. 222.

Peygamberimiz abdestin fazileti hakkında şöyle buyurmaktadır: “Bir kimse güzelce abdest alırsa, tırnaklarının altına kadar vücudundan günahları dökülür.”³²

Bir başka hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: “Benim ümmetim kıyamet gününde abdest azaları, abdest nurunun parlaklığıyla geleceklerdir. Bu parlaklığı daha fazla uzatmak hanginizin elinden gelirse yapsın.”³³

Konu ile ilgili olarak Ebu Hüreyre (r.a.)’den şöyle rivayet edilmiştir: “Peygamberimiz bir gün Medine kabristanına gelip:

- Ey mü’minler yurdu, size selam olsun. İnşallah bizde size katılacağız. Kardeşlerimi görmeyi isterdim, buyurdu. Ashab:

- Ya Rasulullah, biz sizin kardeşleriniz değil miyiz? dediler. Peygamberimiz:

- Siz benim ashabımsınız. Kardeşlerimiz ise henüz gelmemiş olanlardır, buyurdu. Ashab:

- Ey Allah’ın Rasulü, henüz gelmemiş olan o kardeşlerinizi nasıl tanıyacaksınız? dediler. Peygamberimiz:

- Bir kimsenin, hepsi aynı renkte olan atlar arasında alını ve üç ayağı ak olan bir atı bulursa onu tanımaz mı? diye sordu. Ashab:

- Evet, tanır, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

- Öyle ise, kardeşlerimiz, yüz, el ve ayakları abdest nuru ile parlak olarak geleceklerdir. Ben de onlardan önce gidip Havuz başında onları bekleyeceğim, buyurdu.”³⁴

Hz. Peygamber (s.a.v.)in abdest almadan hiçbir iş yapmadığı rivayet edilir.³⁵ Abdest Kur’an-ı Kerim’de namazın bir ön şartı olarak şöyle zikredilir: “Ey iman edenler, namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başınızı mesh edin ve topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın... Eğer su bulamazsanız temiz toprakla teyemmüm edin.”³⁶ Bu ayet Medine’de inmiştir. Namaz ise hicretten bir buçuk yıl önce miraç gecesinde farz kılındığı düşünülürse, abdestin başlangıçta mendup

³² Müslim, Taharet, 33.

³³ Buhari, Vudu’, 3.

³⁴ Müslim, Taharet, 12

³⁵ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili Türkçe Tefsir II*, (2. Bsk.), İstanbul 1960-1965, s. 1583.

³⁶ Maide, 5/6.

olarak uygulandığı, Medine döneminden itibaren de, özellikle namaz için farz kılındığı sonucuna varılır.

Namaz kılmak, Kâbe'yi tavaf etmek, tilavet secdesi yapmak ve Kur'an'a dokunmak için abdestin gerekliliği konusunda mezheplerin çoğunluğu görüş birliği içindedir.³⁷ Ancak Hanefilere göre Kâbe'yi tavafta abdestli bulunmak vacip hükmündedir. Yatmadan önce abdest almak, her vakit namazı için ayrı ayrı abdest almak ve ezan okurken abdestli bulunmak mendup sayılmıştır.

Hız. Peygamber (s.a.v) birçok kez, fiili olarak abdestin alınma şeklini göstermiş ve abdestsiz kılınacak bir namazın Allah tarafından kabul olunmayacağını açıkça belirtmiştir.³⁸ Akıllı ve ergen olan, suyu kullanmaya gücü yeten her Müslüman gerektiğinde abdestle yükümlü olur.

Abdest almakla dünyevi ve uhrevi birçok fazilet ve güzellikler elde edilir. Allah Rasulü (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Kim, emrolunduğu gibi abdest alır ve emrolunduğu şekilde namaz kılsa, geçmiş günahları mağfiret olunur.”³⁹ “Bir kimse abdest alıp, yüzünü yıkayınca, yüzündeki azaların işlediği bütün günahları, el ve ayaklarını yıkadığında, bunlarla işlediği günahları su damlalarıyla birlikte akıp gider ve kendisi de tertemiz olur.”⁴⁰

1.1.2.Abdestin Şartları

1.1.2.1.Abdestin Farz Olmasının Şartları

Hanefî ve Şafii mezhebine göre, abdestin vücubunun şartları şunlardır:

- 1-) Müslüman olmak: Hanefi mezhebine göre, Müslüman olmak abdestin vücubunun şartıdır. Şafii mezhebine göre ise, Müslüman olmak abdestin sıhhatinin şartıdır.
- 2-) Akıllı olmak: Akılsız, yani deli olan kimse ibadetle mükellef değildir. Bunun için onun abdest alma zorunluluğu yoktur.

³⁷ Asım Uysal, *Evlilik ve Cinsel Hayat (Dini ve Tıbbi Sorular-Cevaplar)*, (İlaveli Yeni Bsk.), Uysal Yayınevi, İstanbul 2006, s. 730.

³⁸ Buhari, Vüdu', 2; İbn-i Mâce, Taharet, 47.

³⁹ Buhari, Vüdu', 28; Tevhid, 24; Ebu Dâvud, Taharet, 51.

⁴⁰ Müslim, Taharet, 32- 33; Tirmizî, Taharet, 2; Dârimî, Vudû, 45; Nesâî, Taharet, 107.

3-) Buluğ çağına ermiş olmak: Ergenlik çağına girmemiş olan çocuklara abdest vacip değildir. Abdest, mümeyyizden sahih olur. Temyiz, abdestin sıhhati için şarttır. Fakat çocuk namaz kılmak isterse abdest aldırılması gereklidir.

4-) Abdest azalarını yıkamaya gücü yetecek kadar suyu kullanmaya muktedir olmak: Abdest almaya gücü yetmeyen hastanın abdest alması şart değildir.⁴¹ Suyun kendisine zarar verdiği, aciz kimseye de şart değildir. Bu, Hanefi mezhebine göredir. Şafii mezhebine göre ise, abdestin tamamına yetmeyecek suyun kullanılması vaciptir. Sonra da teyemmüm eder.

5-) Abdestsiz olmak: Abdestli olan kişinin, abdest üzerine yeni abdest alması şart değildir. Fakat abdest üstüne tekrar abdest almak daha faziletlidir.

6-) Hayızlı ve nifaslı olmamak: Kadınların aybaşı ve loğusalık halleri devam ederken namaz ve oruç gibi ibadetleri yapmaları, Kur'an okumaları caiz değildir.* Bu bakımdan abdest almaları da gerekmez.

7-) Vaktin darlığı: Bilindiği gibi, her namaz vaktinde kılınmalıdır. Her ne kadar namazı geciktirmek ve onu vaktin sonunda kılmak mekruh ise de, vaktin sonuna yakın zamana kadar namaz kılmayan Müslüman'ın, namaz vakti geçmeden, hemen abdest alıp namaz kılması gerekir. Yani vaktin genişliğinde abdest vacip olmaz, vakit daralırsa abdest vacip olur.⁴²

1.1.2.2. Abdestin Sahih Olmasının Şartları

Hanefi ve Şafii mezhebine göre, abdestin sahih olmasının şartları şunlardır:

1-) Temiz ve temizleyici suyun deriye tamamen ulaşması: Yani yıkanmamış hiçbir yer kalmayacak şekilde yıkanan azaların bütün bölümlerini su kaplamalıdır ki, su derinin bütün bölümlerini ıslatmış olsun. Yıkanması farz olan yerlerde suyun değmediği iğne ucu kadar yer kalsa abdest sahih olmaz.

2-) Suyun organa gitmesini önleyen şeyin giderilmesi: Yıkanması gereken organın üzerinde suyun deriye ulaşmasını engelleyen bir şey bulunmamalıdır. Mum, yağ (iç yağı

⁴¹ Mehmet Zihni Efendi, *Büyük İslam İlmihali Nimet-i İslam*, İslam Mecmuası Yay., İstanbul 1986, s. 44.

*Konu ile ilgili rivayetler, ilgili bölüm başlığının altında incelenecektir. Bkz. "Kur'an okuma ve Kur'an'a dokunmada temizlik şartı" ilgili sayfalar: 129-145.

⁴² Zuhayfî, I, 165; Konyevi, 70-71.

vb.), gözde biriken çapak, kadınların tırnaklarında kullandığı oje ve gözlerine sürdükleri cila, far gibi şeylerde abdestin sıhhatine manidir. Zeytinyağı vb. şeyler, suyun deriye geçmesine mani değildir.

3-) Abdeste muhalif olan şeyin bulunmaması: Özürlü kimse dışında, abdeste başlamadan önce, abdesti bozacak halin sona ermiş olması lazımdır. Kadınların hayız ve nifas kanı, idrar vb. şeyler sona ermiş olmalıdır. Kısaca; özürlü kimselerin dışındakiler için, hadesin çıkması halinde veya abdesti bozan bir şeyin bulunması durumunda abdest sahih olmaz.

Şafii mezhebine göre, bu üç şartla beraber bir şart daha vardır. O da, hadesi sürekli olan için vaktin girmesidir. Çünkü onun tahareti özür ve zarurete bağlı bir taharettir ve vakitle sınırlandırılmıştır. Daha önce de geçtiği gibi, Şafii mezhebine göre, Müslüman olmak ibadette sıhhatin şartıdır. Hanefî mezhebine göre ise vaktin girmesi, abdestin vücubunun şartıdır.⁴³

1.1.3.Abdestin Farzları

Hanefiler'e göre, abdestin dört farzı yukarıda zikrettiğimiz ayette sırasıyla belirtilmiştir. Bunlar da yüzü yıkamak, dirseklere kadar elleri yıkamak, başı mesh etmek ve topuklara kadar ayakları yıkamaktan ibarettir.⁴⁴ Bunlara kısaca değinmek istiyoruz.

1-Yüzü yıkamak:

Yüzün bir defa yıkanması farzdır. Yüzün sınırları, saçın bittiği yerden sakal ve çene altına ve kulakların köklerine kadar olan bölümdür. Sakal, bıyık ve kaşların altına suyun ulaşması gerekir. Seyrek sakalda da bu durum böyledir. Fakat gür olan sakalın görünen kısmını yıkamak kâfidir. Gür sakal bakıldığında kılların dibi görünmeyen, hafif sakal ise, kılların dibi görünenidir. Gözün içini yıkamak farz değildir.⁴⁵ Göz pınarı yüzden sayıldığı için onu yıkamak da farzdır.⁴⁶

2- Elleri dirseklerle beraber yıkamak:

⁴³ Serahsi, Şemsü'l-eimme Ebu Sehl Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed, *Mebhut I*, (Editör: Mustafa Cevat Akşit), Gümüşev, İstanbul 2008, s. 107; Bilmen, s. 80; Döndüren, s.188; Konyevi, s. 71

⁴⁴ Maide, 5/6

⁴⁵ Halil Güneç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar I*, İlim Yay., İstanbul 1990, s. 124.

⁴⁶ Mavsili, Abdullah b. Mahmud, *el-İhtiyar li-Ta'lili'l-Muhtar I*, (Tercüme: Mehmet Keskin), Hikmet Neşriyat, İstanbul 2005, s. 16.

İki elleri dirseklerle birlikte bir defa yıkamak farzdır. Elleri ve kolları yıkarken dirseklerle birlikte yıkamak gerekir. Ayrıca tırnak altlarında suyun deriye işlemesine engel olacak kir gibi şeyleri de izale etmek lazımdır. Parmaklarda dar ve altına suyu geçirmeyen yüzük varsa, bunun yerinden oynatılması ve altına suyun geçmesi sağlanmalıdır.⁴⁷

3- Başın en az dörtte birini ıslak elle mesh etmek:

Başın dörtte bir miktarına ıslak elle veya başka bir yerde kullanılmamış temiz bir yaşlıkla mesh etmek farzdır. Başın “*nâsiye*” denilen ön tarafına mesh edilmesi daha faziletlidir. Mesh edilen yer iki kulağın üstüdür. Bu kısımdaki saçların üzerine mesh edilmesi yeterlidir.

Mugire b. Şu'be şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v) abdest aldı, başının önünü, sarığının üzerini ve mestlerini mesh etti.”⁴⁸

İmam Şafii baştan mesh miktarının bir saç teli olabileceğini söyler.⁴⁹ Malikiler, Zahiriler ve Hanbelîlerde tercih edilen görüşe göre, başın bütünü mesh etmek farzdır.⁵⁰ Diğer yandan Hanbelîlere göre, kadının başının ön kısmını mesh etmesi yeterlidir.⁵¹ Sahih rivayette Hz. Peygamber (s.a.v) abdest alıp kâkülünü mesh etmiştir ki, bu uygulaması mezkûr ayetin açıklamasıdır. Meshin bir defadan fazla yapılmaması gerekir. Zira tekrarlanması yıkamak olur. Oysa emredilen yıkamak değil mesh etmektir.⁵²

4- Ayakları topuklarla beraber yıkamak:

Ayakları iki topukla birlikte bir defa yıkamak farzdır. Hz. Peygamber (s.a.v); “Vay ateşten o topukların haline...”⁵³ buyurarak, ayakların topuklarla birlikte yıkanması gerektiğine dikkat çekmiştir. Abdest alan bir kimsenin ayağında tırnak kadar bir yeri ıslatmadığını görünce, “Dön abdestini güzel al!” buyurmuş, o kişi de dönüp ayağının

⁴⁷ Mavsili, I, 16; Serahsi, I, 108; Bilmen, s.81; Efendi, s. 7; Döndüren, s. 188.

⁴⁸ Buhari, Vudu', 48.

⁴⁹ İbn-i Rüşd, *Bidayetü'l- Müctehid*, I, 11; Vehbe Zuhaylî, *el- Fıkhu'l- İslami ve Edillütuh I*, (2. Bsk.), Dımaşk 1985, s. 219 vd.

⁵⁰ İbn-i Rüşd, I, 11; Vehbe Zuhaylî, *el- Fıkhu'l- İslami ve Edillütuh I*, (2. Bsk.), Dımaşk 1985, s. 219 vd.

⁵¹ Mavsili, I, 17; Serahsi, I, 123;

⁵² Mavsili, I, 17; İbn Kudame, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed, *el-Muğni*, Beyrut 1984, I, 125.

⁵³ Buhari, İlim, 30, Vudu', 27, 29; Müslim, Taharet, 25-28, 30; Tirmizî, Taharet, 31; Ebu Dâvud, Taharet, 97; Nesâî, Taharet, 90.

her tarafını iyice yıkadıktan sonra namazı kılmıştır.⁵⁴ Parmakların arasını, et ile yapışık olmayan tırnak altını yıkamak ve kirleri izale etmek gerekir. Abdest azalarında bir iğne ucu kadar bile olsa, kuru bir yer kalması halinde abdest sahih sayılmaz.⁵⁵

Hanefiler dışındaki çoğunluk fakihler, abdeste sünnetten delillerle başka farzlarda ilave ettiler. Şafii ve Hanbelîler abdest ayetindeki sırayı (*tertib*) gözetmeyi, Maliki ve Hanbelîler art arda (*muvalat*) yapmayı, Malikiler ovmayı ve Hanefiler dışındaki bütün mezhepler “*niyeti*” abdestin farzı olarak kabul ederler.⁵⁶

Abdest ayetinde, “Başınızı mesh edin.” cümlesinin arkasından gelen “Ayaklarınızı da...” ifadesine, Caferiyye ekolü “Ayaklarınızı da mesh edin” anlamı vermiştir. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v)in sahabeye öğretmek amacıyla, onların yanında aldığı abdestlerde, ayaklarını yıkadığı ve ayakları yıkamanın faziletinden söz ettiği birçok sahabe tarafından nakledilmiştir.⁵⁷

1.1.4.Abdestin Sünnetleri

Hanefilere göre sünnetle mendub arasında fark vardır. Sünnet, müekked olanı ifade eder. Bunlar; farz, vacip dışında Hz. Peygamber’in sürekli olarak yaptığı ve sırf bağlayıcı olmadığını göstermek için nadiren terk ettiği fiillerdir. Abdest alırken ağıza ve buruna su vermek, sabah namazının farzından önce iki rekât namaz kılmak gibi. Hükmü: Bu çeşit sünnetleri yerine getiren sevap kazanır, terk eden ise, cezayı hak etmemekle birlikte kınama ve azarlamaya muhatap olur. Bunlar arasında ezan ve namazı cemaatle eda etmek gibi dinde şair niteliği olan sünnetler de vardır ki, bunlar anlaşılabilir topluca terk edilirse, sünneti hafife almış olmalarından dolayı, İslam toplumunun bunlara karşı önlem alma hakkı doğar.⁵⁸

Yine taât türünden olup da Hz. Muhammed (s.a.v)in kimi zaman yapıp, kimi zaman terk ettiği fiillerde vardır ki, bunlara gayr-ı müekked sünnet, mendub, müstehab veya âdap denir. İkinci ve yatsı namazlarından önce kılınan dörder rekâtlık namaz,

⁵⁴ Müslim, Taharet, 10.

⁵⁵ Zuhaylî, I, 149; Mavsili, I, 17; Serahsi, I, 108.

⁵⁶ Zuhaylî, I, 214.

⁵⁷ Müslim, Taharet, 32; Tirmizî, Taharet, 2; Dârimî, Vudu’, 45.

⁵⁸ Zekiyüddin Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usulü'l-Fıkıh)*, (Terc.: İbrahim Kâfi Dönmez), Ankara 1990, s. 214.

yoksullara zekâtın dışında ara sıra bağışta bulunmak bu niteliktedir. Hükmü: Bunları yerine getiren sevap kazanır, yapmayan ise kınama ve azarlanmaya muhatap olmaz.

Hanefiler'e göre abdestin sünnetleri şunlardır:

1- Niyet etmek: Abdesti namaz kılmak, abdestsizliği gidermek veya Cenab-ı Hakk'ın emrini yerine getirmek niyetiyle almaktır. Dil ile "Niyet ettim, Allah rızası için abdest almaya" denilmesi müstehabtır. Hanefiler dışındaki çoğunluk fakihlere göre ise niyet farzdır. Delil olarak "Ameller niyetlere göredir."⁵⁹ hadis-i şerifidir. Bununla birlikte namaz ve teyemmümde niyetin farz oluşuna kıyas etmişlerdir.

Niyetin vakti, elleri ve yüzü yıkamaya başlama zamanıdır.

2- Abdeste "*euzü besmele*" ile başlamak: Ebu Said ve Ebu Hüreyre (r.anhüma)den rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın ismini anmayan kimsenin abdesti yoktur."⁶⁰ Başka bir hadis de şöyledir: "Kim abdest alır, besmele çekerse bütün bedeni için temizleyici olur. Kim de abdest alır da Allah'ın adını anmazsa, sadece abdest azaları için temizleyici olur."⁶¹

3- Bileklere kadar elleri yıkamak: Eller temiz değilse, diğer uzuvları kirletmemesi için, öncelikle onları yıkamak farz olur. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz uykusundan kalkınca, su kabına sokmadan önce ellerini yıkasın. Çünkü geceleyin elinin nerde kaldığını bilemez."⁶²

4- Ağız ve buruna üç defa su alarak temizlemek: Ağıza su alınıp temizlenmesine "*mazmaza*", buruna su alıp temizlenmesine ise "*istinşak*" denir. Ağız ve burun temizliğinde sıra gözetilir ve sağ el kullanılır. Hadiste şöyle buyurulmaktadır: "Sizden her kim abdest almaya hazırlanır, sonra da, mazmaza, istinşak ve istinsar (buruna alınan suyu dışarıya çıkarmak) yaparsa şüphesiz, su ile beraber ağzının ve burnunun da günahları dökülür, gider."⁶³

5- Dişleri temizlemek: Hz. Muhammed (s.a.v) zamanında diş temizliği misvakla yapılırdı. Misvak, *arak* denilen ağacın dalıdır. Parmak kalınlığında ve bir karış

⁵⁹ Buhari, Bed'ül- Vahy, 1; Müslim, İmare, 155.

⁶⁰ İbn-i Mâce, Taharet, 41.

⁶¹ Ahmed Bin Hanbel, *Müsned*, II/418, III/41; Ebu Dâvud, Taharet, 48; Tirmizî, Taharet, 20; İbn Mâce, Taharet, 41; Serahsi, I, 107; Hamdi Döndüren s.190; İbn Abidin, I, 131.

⁶² Buhari, Vüdu', 26, Bed'ü'l- Halk, 11; Müslim, Taharet, 87, 88; Ebu Dâvud, Taharet, 50; Tirmizî, Taharet, 19; Nesâî, Taharet, 72.

⁶³ Müslim, Misafirun, 294; İbn-i Mâce, Taharet,6.

uzunluğunda olur. Dişleri temizler ve ağız kokusunu giderir, ağız ve mide sağlığına yardımcı olur. Yapısında diş ve diş etleri için yararlı olan *florür* maddesi bulunduğu tespit edilmiştir. Misvak bulunmadığı takdirde macun, fırça vb. temizlik araçlarından da yararlanarak ağız temizliğine önem vermek gereklidir. Rasulullah (s.a.v) misvak hakkında şöyle buyurmuştur: “Misvak ağız için temizleyici, Rabbin rızasını celbedicidir.”⁶⁴ “Ümmetime ağır gelmesinden korkmasaydım, her abdest alışta misvak kullanmalarını emrederdim.”⁶⁵ Diğer yandan misvak yalnız abdest veya namazlara mahsus değildir, kullanılması her zaman güzel görülerek tavsiye edilmiştir. Misvak kullanmak orucu bozmaz. Kadınların oruçlu olmadıkları zaman sakız çiğnemeleri, misvak yerine geçer, çünkü ağız için temizleyicidir.

6- Sırayı gözetmek: Abdest azalarının ayetteki sıraya göre ard arda, yani önce yüzün, sonra kolların yıkanması, sonra başın mesh edilmesi, sonra da ayakların yıkanmasıdır. Ayaklarda mest varsa, mesh edilir. Bu sıranın gözetilmemesi halinde abdest sahih olur, fakat sünnete aykırı hareket edilmiş olur. Şafii ve Hanbelîlere göre, abdestte sıranın gözetilmesi farzdır.⁶⁶

7- Çift organlarda, yıkamaya sağdan başlamak: Buna göre sırası gelince, önce sağ kol ve ayak yıkanır. Hz. Aişe (r.anha)den şöyle dediği nakledilmiştir: “Rasulullah (s.a.v) ayakkabı giymede, saç taramada, temizlikte ve her işinde sağdan başlamayı severdi.”⁶⁷ Hadis-i şerifte sayılanlar örnek cinsindedir. Bedenin diğer yerlerinde de yıkamaya sağ taraftan başlanır. Sağdan başlamak her işte sünnettir.

8- Abdest uzuvlarını üçer defa yıkamak: Bu üç defa yıkamanın, birer defası farz, diğer ikişer defası da sünnettir. Üçten fazla veya eksik yıkamak sünnete aykırıdır. Ancak şüpheden kurtulmak, suyun az olması veya abdest azalarından herhangi birinde bulunan necasetin, üç yıkamayla giderilememesi durumunda ise beş, yedi gibi tekli sayıyla temizlenir.

Rasulullah (s.a.v) ashâb-ı kirama abdest almasını öğretirken, abdest uzuvlarını birer defa yıkayarak abdest almış; “Bu, Allah’ın kendisi ile namazı kabul ettiği abdesttir.” buyurmuş, ikişer defa yıkayarak abdest almış; “Bu Allah’ın, kendisiyle ecri

⁶⁴ Buhari, Savm, 27; Nesâî, Taharet, 4.

⁶⁵ Buhari, İman, 26, Mevakit, 24, Cuma, 8, Savm, 27; Müslim, İmare, 103, 106-108; Taharet, 42, Mesacid, 219; Ahmed Bin Hanbel, 80, 120, 245.

⁶⁶ İbn-i Rüşd, I, 16.

⁶⁷ Buhari, Salât, 47, Et’ime, 5; Müslim, Taharet, 66-67.

ikiye katladığıdır.” buyurmuş, üçer defa yıkayarak aldığı abdestten sonra da; “Bu, benim ve benden önceki peygamberlerin abdestidir.”⁶⁸ buyurmuştur.

9- Çoğu fakihlere göre başı bir defa mesh etmek yeterlidir. Çünkü pek çok hadiste, Hz. Peygamberin diğer uzuvlarını iki veya üç defa yıkadığı belirtilirken, başına bir defa mesh yaptığı belirtilmiştir.⁶⁹ Ancak Şafiiiler başa üç defa meshin sünnet olduğu görüşündedir. Onlar, Hz. Enes (r.a)den nakledilen “Üç daha faziletlidir.” Sözü ile bazı sahabe uygulamasına dayanırlar.⁷⁰

10- Abdestte elleri veya ayakları yıkamaya parmak uçlarından başlamak.

11- Parmak aralarını hilallemek: Abdestte, ellerin parmakları birbirine sokularak, ayak parmakları ise el parmaklarından birisi aralarında gezdirilerek, kuru yerin kalmaması sağlanır. Parmakları suyun içine sokmak, yoklamak yerine geçer. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Parmaklarınızın arasını yoklayınız-hilalleyniniz ki, onların arasına cehennem ateşi girmesin ve onları yoklamasın.”⁷¹

12- Sakalın içine su girmesini sağlamak: Abdest alırken sık sakalı bulunanların sakallarını, parmaklarını sakalın içine sokarak alt taraftan üst tarafa doğru hareket ettirmesine yoklama-hilalleme denir. Kısa ve seyrek sakalın altına su kolay gireceği için yıkama yeterli olur. Hadiste: “Müşriklere muhalefet edin, bıyıkları kısaltın, sakalı uzatın.”⁷² buyurulmuştur.

13- Başın tamamını bir su ile mesh etmek: Buna “*kaplama mesh*” denir. Abdest alan kimse ıslak olan iki avucunu ve parmaklarını başının ön kısmından başlayarak arka kısmına kadar, başın tamamını kaplayacak şekilde mesh eder. Bu sünnettir.

14- Kulakları mesh etmek: Fakihlerin çoğuna göre, yeni bir su ile kulakların içten ve dıştan meshi sünnettir. Baş mesh edildikten sonra ellerin yaşlığı devam ediyorsa yeni bir su almadan kulaklar mesh edilir. Ancak eller yeniden ıslatıldıktan sonra kulakların mesh edilmesi daha güzeldir. Ellerde yaşlık kalmamışsa, sünnetin yerine getirilmesi, ellerin yeniden ıslatılmasına bağlıdır. Kulakların içi şahadet parmakları ile dışı da başparmaklar ile mesh edilir.⁷³

⁶⁸ Buhari, Vudu’, 22-24; Ebu Dâvud, Taharet, 52-54; Tirmizî, Taharet, 32-35; İbn-i Mâce, Taharet, 45-47.

⁶⁹ Buhari, Vudu’, 7, 24, 28, 38-42, Savm, 27; İbn-i Mâce, Taharet,6,51-53; Ahmed Bin Hanbel, I, 58-59.

⁷⁰ İbn Rüşd, I, 125; Zuhaylî, I, 247-248; Döndüren, s. 192.

⁷¹ Ebu Dâvud, Taharet, 56, 59; Tirmizî, Taharet, 30, Savm, 68; Nesâî, Taharet, 91.

⁷² Müslim, Taharet, 56; Ebu Dâvud, Taharet, 29; Tirmizî, Edeb, 14; Nesâî, Zine, 56.

⁷³ Zuhaylî, I, 249; Mavsili, I, 18; Döndüren, s. 193; Bilmen, s.82.

15- Abdest uzuvlarını, üzerine dökülen su ile ovmak: Fakihlerin çoğunluğuna göre, ovma sünnettir. Çünkü abdest ayetinde emredilmemiş, sünnette de çok açık biçimde sabit olmamıştır. Malikiler ise ovmayı farz sayarlar.

16- Abdest uzuvlarını ara vermeden yıkamak: Abdest uzuvlarının biri kurumadan diğerini yıkamaya başlamak. Buna “*muvalat*” veya “*vila*” denir. Aşırı sıcak yüzünden, yıkanan uzvun hemen kuruması abdesti etkilemez.⁷⁴ Bazı fakihlere göre, ara vermemekten maksat, abdest arasında başka bir işle uğraşmamaktır. Hanefî ve Şafiiler ara vermemeyi sünnet sayarken, Maliki ve Hanbelîler farz kabul ederler.⁷⁵

17- Boynu mesh etmek: Baş ve kulakları mesh ettikten sonra, iki elin arkaları ile ve üçer parmakla, yeni bir su almaya gerek olmaksızın boyun mesh edilir. Bazı kaynaklarda, boynu mesh etmek, müstehap veya menduplar arasında zikredilmiştir.⁷⁶

1.1.5. Abdesti Bozan Durumlar

Abdest, ibadetlerin ön şartıdır. İbadet yapmak için abdestli olmak gerekir. “Eğer sizden birisi, ayakyolundan gelmişse veya kadınlara dokunmuşsanız...”⁷⁷ Ayet-i kerimesi ile Hz. Peygamber’in (s.a.v): “Cenab-ı Allah, abdesti bozulanın namazını, abdest almadıkça kabul buyurmaz”⁷⁸ hadisidir. Müctehidler bu konuda abdestin, idrar, dışkı, yel, *mezi* ve *vedi* ile bozulduğunda müttefiktirler. Aşağıda sayacağımız durumlardan her biri abdesti bozmaktadır.

1- Önden veya arkadan idrar, dışkı, kan, meni, mezi, vedi gibi bir sıvının çıkması. Allah Teâlâ, abdest alması gereken kişiden söz ederken; “ Sizden biri ayakyolundan gelmişse...”⁷⁹ buyurmuştur. Burada kinaye yoluyla büyük ve küçük abdest bozma kastedilmiştir. Rasulullah (s.a.v) özür (istihaza) kanı görmekte olan Fatıma binti Ebi Hubeyş’e şöyle buyurmuştur: “Eğer bu, aybaşı kanı ise, bilinen siyah bir kandır. Şayet böyle ise namaz kılma. Başka türlü ise o vakit abdest al ve namaz kıl. Bu, çatlak bir damardan gelen kandır.”⁸⁰

⁷⁴ Zuhaylî, I, 167.

⁷⁵ İbn-i Rüşd, I, 17; İbn Kudame, I, 130; Kāsânî, I, 17 vd.; Mavsili, I, 18.

⁷⁶ Bkz., Mevsili Abdullah b. Mahmud, *el- İhtiyar li- Ta’lil’l- Muhtar -I*, (Terc.: Mehmet Keskin), Hikmet Yay., İstanbul 2005, s. 20.

⁷⁷ Nisa, 4/43.

⁷⁸ Buhari, Hiyele, 90; Müslim, Taharet, 2; Müslim, Taharet, 2.

⁷⁹ Maide, 5/6.

⁸⁰ Buhari, Hayz, 6, 8; Müslim, Hayz, 3,14; Ebu Dâvud, Taharet, 109, 110; Nesâî, Taharet, 137, Hayz, 6.

- 2- Arka taraftan yel çıkması. Hz. Muhammed (s.a.v), yellenip yellenmediğinde şüpheye düşen kimsenin ses veya bir koku duymadıkça abdestinin bozulmayacağını bildirmiştir.⁸¹
- 3- Vücudun herhangi bir yerinden kan, irin veya başka bir sıvının çıkması. Ağızdan çıkan akıcı haldeki kan, tükürükten fazla veya ona eşitse abdesti bozar. Vücuttan çıkan kan, akmadığı veya çıktığı yerin çevresine yayılmadığı sürece abdesti bozmadır. Yaradan çıkan sarı su veya irinin hükmü de böyledir. Bu sıvıların el veya bir bezle silinmesi zarar vermez.
- 4- Şafiiler ve Malikiler'e göre, idrar ve dışkı yolları dışında vücuttan çıkan kan ve benzeri sıvı maddeler abdesti bozmadır.⁸²
- 5- Hanefilere göre ise, vücuttan çıkan kanın abdesti bozması durumu aşağıdaki hadislerle dayandırılır: "Her akan kandan dolayı abdest almak gerekir.", "Her kim namazda iken kusar veya burnundan kan akarsa, namazdan çıksın ve gidip abdest alsın. Ondan sonra da konuşmadığı sürece gelsin, namazını bıraktığı yerden tamamlasın."⁸³ "Bir iki damla kan çıkmasından dolayı –akan bir kan olması durumu dışında- abdest almak yoktur."⁸⁴
- 6- Şafii ve Malikilere göre ise vücuttan çıkacak kan abdesti bozmadır. Dayandıkları delil, Hz. Enes'in naklettiği şu hadistir: "Rasulullah (s.a.v) kan aldırdı ve abdest almaksızın namaz kıldı. Kan aldırdığı yerleri yıkamanın dışında bir şey yapmadı."⁸⁵ Başka bir rivayette ise, Hz. Peygamber Zatu'r- Rıka Gazvesinde iken, bir adama ok isabet etmiş, kan akarken rükû ve secdeye vararak namazını tamamlamıştır. Rasulullah (s.a.v) bu sahabeye ses çıkarmamıştır.⁸⁶
- 7- Ağız dolusu kusmak: Rasulullah efendimiz, "Kusmak abdesti bozar"⁸⁷ buyurmuştur. Ağız dolusu yiyecek, su, pıhtılaşmış kan veya safra gibi şeyler çıkarmak abdesti bozar. Balgam ise, nereden gelirse gelsin tükürük hükmünde olup abdesti bozmadır.

⁸¹ Buhari, Vudu', 34.

⁸² İbn Rüşd, I, 127; Serahsi, I, 139; Mavsili, I, 21; Zuhaylî, I, 270.

⁸³ Malik, *Muvatta*, Taharet, 46- 47.

⁸⁴ Muhammed ibn Ali Şevkani, *Neylü'l- Evtar fi Şerhi Multeka'l- Ahbar- I*, el- Matbaatü'l- Osmaniyye el- Mısıriyye, Mısır tsz., s. 189.

⁸⁵ Buhari, İlim, 5, Vüdu', 34; Müslim, Hayz, 18; Nesâî, Taharet, 111, Gasl, 28; İbn-i Mâce, Taharet, 64- 70.

⁸⁶ Buhari, Vudu', 34.

⁸⁷ Tirmizî, Taharet, 64.

- 8- Şafii ve Malikiler'e göre ise, kusmakla abdest bozulmaz.⁸⁸
- 9- Aklın idrak gücünü gideren durumlar abdesti bozar. Uyumak, bayılmak, akıl hastası olmak, sarhoşluk veren şeyler kullanmak, sara nöbetini bunlar arasında sayabiliriz. Yan yatarak veya bağdaş kurarak veya dirseklere dayanarak yahut namaz dışında secde eder gibi bir halde uyumak abdesti bozar. Yine herhangi bir şeye yaslanıp, yaslandığı bu şey çekildiği takdirde düşecek durumda olur ve kalçaları da yerde bulunmazsa abdesti bozulur. Çünkü gevşeme hali, bu şekilde bir yaslanma ile son noktaya ulaşmış olur. Şafiilere göre bu son durumda, kalçalar yere iyice oturmuş ise abdest bozulmaz. Nitekim böyle bir durumda herhangi bir şeyin çıkmayacağından güvende olunur.
- 10- Uyku ile birlikte insanın hissetme duyusu kaybolur. Bu durumda kalçalar boşlukta kalırsa, gevşeme hali sebebiyle yellenme meydana gelebilir. Burada abdestin asıl bozulma sebebi işte bu yellenme halidir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Göz makatın bağıdır. Bu bakımdan uyuyan kimse abdest alsın."⁸⁹ "Göz makatın bağıdır. Gözler uyuduğu zaman bu bağlar çözülmüş olur."⁹⁰ Bu duruma göre, namazda, kıyamda, rükû ve secdede iken yahut namaz dışında bu durumlarda olup uyumakla abdest bozulmaz.
- 11- Cinsel ilişki veya aşırı (*fahiş mübaşeret*) temas dokunma: Cinsel ilişkinin abdesti bozduğunda şüphe yoktur. Hanefilere göre, kadının çıplak bir yerine mücerred dokunmak abdesti bozmaz. Ancak bu dokunma bir kadına, engelsiz veya çok ince bir engel ile karın veya cinsel organların birbirine dokunması şeklinde aşırı olursa, her ikisinin de abdesti bozulmuş olur. Burada mezinin çıkması da şart değildir. İmam Muhammed'e göre ise, bu durumda bir ıslaklık, bir mezi görülmedikçe abdest bozulmuş olmaz.⁹¹
- 12- Kadına mücerred olarak dokunmanın abdesti bozmadığı görüşü şu delillere dayanır: Kur'an-ı Kerim'de abdest veya boy abdesti alması gereken kişilerden söz edilirken "Yahut da kadınlara dokunmuşsanız..."⁹² buyrulur. Ayetteki, dokunmak (*lems- mülamese*) İbn Abbas'a göre cinsel temasta bulunmak demektir. Bu mecaz

---

⁸⁸ Zuhaylî, I, 270.

⁸⁹ İbn-i Mâce, Vudu', 62; Ebu Dâvud, Taharet, 79; Ahmet Bin Hanbel, I, 111.

⁹⁰ Dârimî, Vudu', 48.

⁹¹ Mavsili, I, 23; Serahsi, I, 158; Döndüren, s. 201.

⁹² Maide, 5/6.

anlamıdır. Hanefiler de bu anlamını temel almışlardır. Şafiiler ise, “*mülamese*”nin gerçek anlamını esas alarak, bunun “*el ile yoklamak veya tenlerin birbirine değmesi veya elle dokunmak*” anlamlarına geldiğini söylemişlerdir. Bu sebeple Şafiiler’e göre, erkeğin nesep, süt veya aralarında sıhrî hısımları gibi mahremleri dışında kalan, kendi eşi veya yabancı bir kadına aralarında herhangi bir engel bulunmaksızın dokunması her ikisinin de abdestini bozar. Ancak kadının saçları, dişleri veya tırnakları bunun dışındadır. Malikiler ve Hanbelîler ise kadının tenine dokunmayı “*haz ve şehvet duyma*” ile sınırlandırmışlardır.

13- Hanefiler bu konuda şu hadislere dayanırlar: Hz. Aişe şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v), eşlerinden birisini öper, sonra da abdest almaksızın namaz kıları.”⁹³ Rasulullah (s.a.v) ben onun önünde boylu boyunca yatmış olduğum halde namaz kıları. Vitir kılmak isteyince, ayağıyla bana dokunurdu.”⁹⁴ Hz. Aişe’nin rivayet ettiği hadislerde kadına dokunmanın abdesti bozmadığına delil vardır. Şayet kadına dokunmak abdesti bozsaydı, Hz. Peygamber (s.a.v) eşine dokunduktan sonra abdest almaksızın namaz kılmazdı.

14- Namazda, yakınındaki kişilerin duyabileceği bir sesle gülmek. Buna dilimizde kahkaha ile gülmek denir. Hadiste; “Sizden biriniz namazda iken kahkaha ile gülerse abdesti ve namazı birlikte iade etsin.”⁹⁵ buyrulur. Bunun namazı bozması, namaz kılana bir ceza olması ve tekrarını önlemek içindir. Namaz dışında kahkaha ile gülmek ise abdesti bozmaz. Hanefiler dışındaki çoğunluk mezhep imamlarına göre, bu durumda sadece namaz bozulur.

15- Mestler üzerine meshten itibaren mukim için bir günün, yolcu içinse üç günün geçmiş olması veya bunların belirtilen süreleri içinde ayaktan çıkarılması.

16- Özürlü olan kimsenin aldığı abdestte, namaz vaktinin çıkması.

17- Teyemmüm yapmış olan kimsenin suya ulaşması. Bu üç madde ayrıca kendi konuları içinde incelenecektir.⁹⁶

⁹³ Ebu Dâvud, 68; Tirmizî, Taharet, 63; Ahmet Bin Hanbel, VI, 210.

⁹⁴ Şevkani, I, 196.

⁹⁵ Dârakutni, *Sünen*, I/167, 172; Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, I/146-147; Serahsi, I, 143; Zeylai, *Nasbu'r-Râye*, I, 47-54; Döndüren, s. 202.

⁹⁶ Abdesti bozan durumlar için ayrıca Bkz. İbn-i Rüşd, I, 168 vd.; Mevsili, *el-İhtiyar*, 21-24; ; İbn Abidin, I, 191; Zuhaylî, I, 186; Akyüz, I, 242 vd.; Komisyon, *İlmihal* I, 199-200; Konyevi, 79-80.

18- Hanefiler dışındaki üç mezhebe göre bir kimsenin kendi cinsel organına dokunması abdesti bozar.⁹⁷

19- Malikiler dışında üç mezhebe göre abdest aldığını kesin olarak bilen kimse, abdestinin bozulup bozulmadığında şüpheye düşerse, istishab deliline⁹⁸ göre abdestli olur.

Yukarıda belirttiğimiz miktar ve ölçülerin altında kalan durumlar abdesti bozamaz. Buna göre; ağlamak, gözden yaş gelmesi, bir yara kabuğunun kan çıkmaksızın düşmesi, tükürük veya sümüğe az miktarda kan karışması, ağız dolusu olmayan kusma, ısırlan elma, ayva gibi sert meyve veya kullanılan misvak ve diş fırçası üzerindeki akıcılığı olmayan kan, sivrisinek, pire gibi haşerelerin emdiği kan, namazda sessiz gülme, namazda uyuklama, tırnak kesme ve traş olma ilke olarak abdesti bozamaz.

Abdest organlarından birini yıkayıp yıkamadığında, daha sonra tereddüt eden kimse, bu durum sıkça oluyorsa, yoğunlaşmış kanaatine göre davranır. Bunun yanında, abdestin bozulup bozulmadığı konusunda görüş ayrılığı bulunan konularda ihtiyatlı davranmak daha uygundur. Özellikle imam olan kimselerin, cemaatinin mezhep durumunu dikkate alarak, abdestinin diğer mezheplere göre de bozulmamış olmasına özen göstermesi şart değilse de, güzel bir davranış olur.

1.1.6.Mestler Üzerine Mesh Etmek

1.1.6.1.Mest ve Meshin Tanımı ve Dayandığı Deliller

Mest, ayakları topuklarıyla beraber örten ayakkabıdır.⁹⁹ Abdestte mestler üzerine mesh etmek ayakları yıkamak yerine geçer. Mestlerin üzerine mesh etmek caizdir. Bu Müslümanlara kolaylık olması için meşru kılınmıştır. Bu meshten maksat; abdest alırken mestlerin üzerine, ayakların parmak ucundan başlayarak elin üç parmağı kadar yerin ıslaklığıyla bir defa sürmektir. Deri ve benzeri şeylerden yapılan, topukları ve daha fazlasını örten şeye “*Mest*” denir.¹⁰⁰

⁹⁷ Buhari, İlim, 53, Salât, 9, Hac, 21; Ebu Dâvud, Taharet, 69; Tirmizî, Taharet, 61; Ahmed Bin Hanbel, *Müsned*, II, 223.

⁹⁸ İstishab: Fıkıh usulünde fer’i bir delil olup; bir şeyin değiştiğini gösteren bir delil bulunmadığı sürece, o şeyin devam etmekte olduğuna hükmetmek demektir.

⁹⁹ Zuhaylî, I, 231; Akay, s. 301.

¹⁰⁰ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 433.

Mestler üzerine mesh ile ilgili tevatür derecesine ulaşan hadisler vardır. Bazıları şunlardır: Hz. Ali şöyle demiştir: “Eğer din içtihatla olsaydı, mestlerin üstünü değil, altının mesh edilmesi daha uygun olurdu. Ben Rasulullah (s.a.v)ı mestlerin üstünü mesh ederken gördüm.”¹⁰¹ Muğire İbn Şu’be (r.a) den şöyle dediği nakledilmiştir: “Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte idim, abdest aldı, ben mestleri çıkarmak için davrandım. O: “Onları bırak, çünkü ben onları abdestli iken giydim”¹⁰² buyurdu. Safvan İbn Assal (r.a)ın şöyle dediği nakledilmiştir: “Rasulullah (s.a.v) bize, abdestli olarak giydiğimiz takdirde, eğer yolculukta isek üç gün; mukim isek bir gün bir gece süreyle mestler üzerine mesh etmemizi, ister büyük, ister küçük abdest dolayısıyla onları çıkarmamayı, ancak cünüplük sebebiyle çıkarmayı emretti.”¹⁰³ Cerir (r.a)ın şöyle dediği nakledilmiştir: “Ben, Rasulullah (s.a.v)ı küçük abdest bozduğunu, sonra da abdest alıp mestleri üzerine mesh ettiğini gördüm.”¹⁰⁴

Hanefilere göre; ayaklara meshin farz miktarı, her ayağın ön tarafına rastlayan mestin üzerine, elin en küçük üç parmağı miktarı kadardır. Bu kadar kısım mesh edilince farz yerine getirilmiş olur.

Malikilere göre, mestin üst kısmının tamamının, Hanbelîlere göre, üst kısmının çoğunun, Şafilere göre ise, üstten bir parmak kadar bir yerin mesh edilmesi gereklidir.¹⁰⁵

Muğire b. Şu’be’den şöyle nakledilmiştir: “Peygamber (s.a.v) mestleri üzerine mesh etti. Sağ elini sağ mestinin üzerine koydu, sol elini de sol mestinin üzerine koydu, sonra da yukarıya doğru sadece bir defa mesh etti.”¹⁰⁶ Bununla birlikte mestin üzerine su dökmek, mesti ıslak bez veya süngerle silmek, mesti enine olarak mesh etmek veya meshe mestin koncundan başlamak da yeterli olur. Fakat bu durum sünnete uygun düşmez. Mestlerin altına mesh edilmez.

¹⁰¹ Ebu Dâvud, Taharet, 63; Ahmed b. Hanbel, IV, 247, 254; Şevkani, I, 184.

¹⁰² Buhari, Vudu’, 49; Libas, 11; Müslim, Taharet, 79; Ebu Dâvud, Taharet, 60.

¹⁰³ Tirmizî, Deavat, 98; Ahmed İbn Hanbel, VI, 240.

¹⁰⁴ Müslim, Taharet, 72, Hac, 276; Ebu Dâvud, Taharet, 64

¹⁰⁵ Zuhaylî, I, 321- 322.

¹⁰⁶ Ebu Dâvud, Taharet, 63; Ahmed Bin Hanbel, IV, 247, 254.

1.1.6.2.Mest Üstüne Meshin Şartları

Mestler üzerine mesh etmek için İslam âlimleri altı şartı öngörmüşlerdir. Şimdi de bu şartları maddeler halinde incelemek istiyoruz.

1- Mestlerin, abdest için ayaklar yıkandıktan sonra giyilmiş olması. Çünkü Muğire (r.a)nin naklettiği hadiste Nebi (s.a.v); “Mestleri bırak, çünkü onların ikisini de abdestli olarak giydim”¹⁰⁷ buyurmuştur. Bununla birlikte, bir özür sebebiyle ayağa veya sargısına mesh edilmiş olması da yıkama hükmündedir. Bu yüzden, böyle bir meshten sonra giyilmiş mestler üzerine mesh edilebilir.

2- Mestlerin, abdestte yıkanması farz olan yerleri örtmüş olması. Bu yerden kasıt; yanlardan topuklarıyla birlikte ayaktır. Ayak ile birlikte topukları örtmeyen mestin üzerine mesh etmek caiz olmaz.

3- Ayağa giyilmiş mestin, yaklaşık olarak altı kilometre kadar yol yürünebilecek sağlamlıkta olmalıdır.

4- Mestler deliksiz ve sağlam olmalıdır. Buna göre, mestin topuktan aşağı kısmında, altında veya üstünde ayak parmaklarının en küçük olan üçü girecek kadar bir deliğin, yarık veya yırtığın bulunmaması gerekir.

5- Mestlerin, bağırsız olarak ayakta durabilecek derecede kalın olması. Malikiler dışındaki çoğunluk fakihler deri, kalın keçe, bez ve benzeri şeylerden yapılan mestlerin üzerine meshi caiz görmüşlerdir. Ancak Hanefî ve Şafiiler, mestlerin dışarıdan aldığı suyu, hemen içine çekerek ayağa ulaştırmayacak bir yapıda olmasını da şart koşmuşlardır. Onlara göre, mestin meşruluğuna delalet eden naslarda bu şartın varlığı da öngörülmüş kabul edilir. Malikiler ise mestin deriden ve dikişli olmasını gerekli görür.¹⁰⁸

Sonuç olarak normal mestler yanında, ayakları topuklarıyla birlikte örten çizmeler, potinler ve kendileriyle 5,5 kilometreden fazla yürünebilecek derecede kuvvetli kalın çoraplar ve konçlu aba terlikler mest hükmündedir. Bunlar üstüne mesh yapılabilir.

¹⁰⁷ Buhari, Vudu', 49, Libas, 11; Müslim, Taharet, 79.

¹⁰⁸ İbn-i Abidin, I, 412.

1.1.6.3.Mestler Üzerine Mesh Etmenin Süresi

Fakihlerin çoğunluğuna göre, bir yerde ikamet etmekte olan kimse için meshin süresi bir gün bir gece, yani yirmi dört saat, yolcu için 90 km, yani on sekiz saatlik bir uzaklığa giden bir yolcu için, üç gün üç gece = 72 saattir. Bu süre mestleri abdestli olarak giydikten sonra, ilk abdest bozulduğu andan itibaren başlar. Hz. Ali'nin naklettiği şu hadis mesh etme süresinin delilidir: “Rasulullah (s.a.v) meste mesh süresini yolcu için geceli gündüzlü üç gün, mukim için bir gün bir gece olarak bildirdi.”¹⁰⁹

Mukim iken, seferi olan kimse, seferilik süresine tabi olur ve bu süreyi doldurur. Bunun aksine seferi olan bir kimse bir gün ve bir gece mesh ettikten sonra mukim olsa süresi bitmiş olur. Artık ayaklarını yıkaması gerekir.

Mestlerine mesh etmek suretiyle abdestli bulunan kimse, mestlerini ayağından çıkarırsa, yalnız ayaklarını yıkaması yeterlidir, abdestini tamamen yenilemesi gerekmez. Ancak ayaklarını yıkamak suretiyle abdest alıp mestlerini giyen kimse, daha bu abdesti bozulmadan, herhangi bir sebeple mestlerini ayağından çıkarırsa, ayaklarını yeniden yıkaması gerekmez. Malikilere göre, mestleri mesh etmek için bir süre yoktur. Mestleri ayağından çıkarmadığı veya cünüp olmadığı sürece, mestler üzerine mesh etmeye devam edebilir. Delil ise şu hadistir: Ubey İbn Umare'nin sorusu üzerine Hz. Peygamber; “Mestin süresi yedi güne kadar devam eder, buyurdu sonrada dilediğin kadar...” diye ilave etti.¹¹⁰ Ancak tek râvisi olan bu hadis karşısında, tevatür derecesine ulaşan Hz. Ali, İbn Mesud, Hz. Ömer gibi birçok sahabeden gelen nakillere göre, meshin süresi mukim için bir gün bir gece, yolcu için üç gün üç gecedir.¹¹¹ Şafiilerin de görüşü böyledir. Ancak onlara göre, İslam'ın yasakladığı bir iş için yapılacak yolculukta, bu süre bir gün ve bir geceden ibarettir.¹¹²

1.1.6.4.Mest Üzerine Meshi Bozan Durumlar

Mestler üzerine yapılmış mesh, aşağıdaki durumlardan birisi ile batıl olur. Bu durumların neler olduğunu incelemek istiyoruz.

¹⁰⁹ Ebu Dâvud, Taharet, 60,63; İbn Mâce, Taharet, 87.

¹¹⁰ Ebu Dâvud, Taharet, 61; İbn Mâce, Taharet, 87.

¹¹¹ Tirmizî, Taharet, 71; İbn Mâce, Taharet, 86.

¹¹² İbn Rüşd, I, 20.

- 1- Abdesti bozan her şey meshi de bozar. Bu yüzden, henüz süre bitmemişse, yeniden alınacak abdestte mestlere veya sargılara yeniden mesh yapılır.
- 2- Cünüplük ve buna kıyas edilen ay hali, loğusalık ve doğum gibi guslü gerektiren haller meshi bozar ve ayakların yıkanması gerekir. Çünkü Rasulullah (s.a.v)'in yolculukta, cünüplük dışında, üç gün üç gece mestlerin çıkarılmamasını emrettiği nakledilir.
- 3- Üzerine mesh edilmiş olan mestin ayaktan çıkması veya çıkarılması. Bu durumlarda abdest mevcut ise yalnız ayakları yıkamak yeterlidir. Bir mestin koncuna kadar, ayağın çoğunun çıkması, tamamen çıkması hükmündedir.
- 4- Mesh süresinin sona ermesidir. Mesh süresi dolduktan sonra, ayaklar su ile yıkanarak abdest alınıp gerekiyorsa mestler yeniden giyilmelidir. Süre dolduğu halde, mestler çıkarıldığı takdirde ayakların soğuktan donma tehlikesi varsa, meshe devam edebilir.

1.1.7.Sargı (Cebire) Üzerine Mesh Etmek

Üzerinde sargı bulunan bir organın abdest veya boy abdesti alırken su ile yıkanması sağlık açısından zarar verecekse, bu sargı çözülmeyip, üzerinin mesh edilmesiyle yetinilir. Yapılan bu mesh o organa zarar verecekse, ondan vazgeçilebilir.¹¹³ Sargı üzerine meshin meşruluğu sünnet ile sabittir. Hz. Ali (r.a) şöyle demiştir: “Bileğim kırılmıştı. Peygamber (s.a.v)'e sordum, bana sargının üzerine mesh etmemi bildirdi.”¹¹⁴ Cabir (r.a), başından yaralandıktan sonra boy abdesti alan ve arkasından da ölen kişi hakkında, Nebi (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: “Teyemmüm etmesi, yarasına bir bez bağladıktan sonra oraya mesh etmesi ve bedeninin geri kalan kısmını yıkaması onun için yeterliydi.”¹¹⁵ İslam dini her zorluğun arkasından bir kolaylık getirmiştir. Bu sebeple Mecelledeki “*Zaruretler memnu' olan şeyleri mübah kılar*”¹¹⁶ ilkesi uygulanmıştır.

Altını yıkama düşüncesiyle yara bandı veya sargıların çözülmesinin sağlık açısından ne kadar zararlı olduğu bellidir. Çoğu zaman, yaranın üstünü veya sargıyı ıslak elle mesh etmek de mikrop kapmasına yol açabilir. Bu sebeple mesh etmede zarar

¹¹³ Zuhaylî, I, 256.

¹¹⁴ Ebu Dâvud, Taharet, 63; Ahmed Bin Hanbel, IV, 247, 254; Şevkani, I, 184.

¹¹⁵ Şevkani, I, 258.

¹¹⁶ Bkz. *Mecelle*, mad. 20.

veriyorsa, bu da terk edilir. Sargının çoğunluğunu sadece bir defa mesh etmek yeterlidir. Bütünüyle mesh edilmesi, tekrarı ve niyet edilmesi şart değildir. Nitekim mestlere veya başa meshte de niyet aranmaz. Diğer yandan, ihtiyaç yerini aşan alçı veya sargının fazla kısmının çözülmesi ve sargı altında yaranın çevresinin yıkanması yaraya zarar verecekse, ihtiyaç fazlası kısmın üzerine mesh etmek de caiz olur. Çünkü sargılar çoğu kez, yaranın mikrop kapma riskine karşı genişçe sarılır.¹¹⁷ Üzerinde ilaç, merhem bulunan yaraların meshi de sargı üzerine mesh hükmündedir.

Sargının abdestli olarak sarılmış olması şart değildir. Sargı ister abdestli iken, isterse abdestsiz veya cünüp iken konulmuş olsun, sargı üzerine mesh edilmesi caiz olur. İnsanın ne zaman yaralanacağı, kırık çıkık sebebiyle alçıya alınacağı belli olmaz. Bu sebeple, böyle bir zamanda abdestli bulunmasını şart koşturmak sıkıntı ve zorluk meydana getirir. Sargı üzerine mesh, bir süreye bağlı değildir. Özür devam ettiği sürece mesh caiz olur. Bir sargı üzerine mesh yapıldıktan sonra değiştirilse, yeniden mesh gerekmez. Henüz özür durumu kalkmadan sargı açılrsa, mesh bozulmuş olmaz. Fakat sargı, yara iyileştiği için düşecek olursa artık sargı üzerine mesh batıl olur. Çünkü özür son bulmuş durumdadır. Hatta yarası iyileşen sargı namazda iken düşse, tam bir abdest aldıktan sonra namazın iadesi gerekir.

İki ayaktan birisine özür sebebiyle mesh yapılsa, diğerini yıkamak gerekir. Çünkü bu mesh de yıkamak hükmündedir. Sargı üzerine mesh ederek abdest alan kimsenin abdesti bozulunca, meshinin de bozulacağı konusunda görüş birliği vardır.¹¹⁸

Dolgu yapılmış veya kaplanmış dişler de sargılı veya merhemli yara- yahut suyun deriye ulaşmasını engelleyen, fakat çıkarılması zor olan boya vb. bulaştığı organ-gibidir. Buna göre abdest ve boy abdestinde suyun kaplama ve dolguya ulaşması yeterlidir.¹¹⁹

1.1.8.Özürlünün Abdesti

Abdesti bozan şeyin bir namaz vakti kesilmeden devam etmesine sonra her vakitte bir defa görülmesine “özür” denir.¹²⁰ Sürekli burun kanaması, idrarı tutamama,

¹¹⁷ Zuhaylî, I, 348 vd.

¹¹⁸ Zuhaylî, I, 356.

¹¹⁹ *İlmihal, İman ve İbadetler- I*, (Komisyon), Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2006, s. 203.

¹²⁰ Akay, 374-375.

sürekli kusma, yaranın sürekli kanaması, aşırı ishal, sık sık yellenme, kadınların akıntısı, yaradan sürekli kan akması, bir hastalık sebebiyle göz, kulak ve göğüsten gelen akıntı vb. abdesti bozan rahatsızlıklara “özür (*mazeret*)”, böyle kimselere de “özürlü (*mahzur- mahzure*)” denir.¹²¹

İslam dini her ibadet için belli bir vakit tayin etmiştir. Bu ibadetlerin zamanında yerine getirilmemesi durumunda ise, farz ibadetin terki söz konusu olmaktadır. Dinimiz kişiye gücünün üstünde yük yüklememiştir.¹²² Zorluklarla karşılaşılan her konuda bir kolaylık ilkesi devreye girer. Buna göre özürlü kişiler için özel hükümler getirilerek, onların da ibadetlerini süresi içinde yapmalarına fırsat verilmiştir.

Abdesti bozacak nitelikteki herhangi bir özrün, geçerli olması için bir süre vardır. Şöyle ki: Bir özür, başlangıçta abdest alınıp namaz kılınacak kadar bir süre kesilmemek üzere, tam bir namaz vakti devam eder, daha sonra da her namaz vaktinde en az bir defa tekrar ederse, bu özür kendisinde bulunan kişi özür sahibi sayılır. Fakat böyle bir özür, tam bir namaz vakti içinde bir defa olsun ortaya çıkmazsa artık kesilmiş ve sahibi de özürlü olmaktan çıkmış bulunur.

Özürlü kimse her farz namaz vakti için abdest alır, bu özür halinin abdesti bozmadığı var sayılarak, o vakit içinde aldığı abdestle, onu bozan yeni bir durum meydana gelmedikçe, dilediği kadar farz, vacip, sünnet, eda ve kaza namazı, Cuma ve bayram namazı kılabilir. Kâbe’yi tavaf edebilir. Mushaf’ı tutabilir. Namaz vaktinin çıkmasıyla özürlü kimsenin abdesti bozulmuş olur. Delili ise şu hadistir: “Özür kanı gören kadın (*müstehaza*) her bir namaz vakti için abdest alır.”¹²³ Diğer özür sahipleri de buna kıyas edilmiştir. Özrün dışında, abdesti bozan başka bir durumun meydana gelmesiyle de abdest bozulur.

Bir özürlü, sabah namazı için tam vaktinde abdest alsa, bu abdest sabah namazının çıkmasına kadar devam eder. Fakat bu özürlü kimse, güneş doğduktan sonra alacağı abdest ile öğle namazının vaktinin sonuna kadar, abdesti bozan başka bir durum meydana gelmedikçe, dilediği namazları kılabilir. Çünkü öğle vaktinin girmesi abdest

¹²¹ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 537-538.

¹²² Bakara, 2/286.

¹²³ Zeylai, I, 204.

bozucu değildir. Aynı şekilde bayram namazının vaktinin çıkması da özürünün abdestini bozmaz. Çünkü bu, farz namaz vakti değildir.

Ebu Hanife'ye göre özürünün abdesti, vaktin çıkmasıyla bozulur. Ebu Yusuf'a göre, hem namaz vaktinin girmesiyle, hem de çıkmasıyla bozulur. Vaktin girmesiyle abdestin bozulması, yalnız öğle vaktinin girmesinde sonuç meydana getirir. İmam Şafii'ye göre, özürünün her namaz için ayrıca abdest alması gerekir. Onun abdesti, kıldığı namaz bitince son bulmuş olur.¹²⁴

Özürü kişi; oturmak, namaz kılışını imaya çevirmek veya özürün bedendeki çıkış yerine sargı sarmak gibi yollarla özürün ortaya çıkmasına engel olursa, artık özürü olma hükmü dışına çıkar. Özürünün çamaşırına özür yerinden çıkıp bulaşan kan, irin, cerahat gibi sıvılar, özürü devam ettiği sürece, namazın sıhhatine engel olmaz.¹²⁵ Katı pisliğin bir dirheme ulaşması, sıvının ise avuç içinden fazla bir alana yayılması da sonucu değiştirmez. Ancak bu sıvı maddelerin arkası kesilmişse, bunların yıkanması gerekir.¹²⁶

Sonuç olarak, İslam dini bir kolaylık dinidir. Özür sahipleri hakkında her türlü kolaylık gösterilmiştir. Sargı ve mestler üzerine mesh etmek ve su bulamayan için teyemmüm abdesti bunlar arasındadır. Yeri geldikçe genişçe değineceğiz.

1.2.GUSÜL ABDESTİ

1.2.1.Gusül Abdestinin Tanımı

Sözlükte “*yıkanmak*” anlamına gelen gusül, ıstılahta, cünüplük, hayz ve nifas gibi hükmî kirlilik halinden kurtulmak için gerekli olan dini temizlik demektir.¹²⁷ Bütün vücudun temiz su ile yıkanabilen her yerinin yıkanmasıyla yapılan hükmi temizliği ifade eder.¹²⁸ Türkçe’de guslün diğer adı boy abdestidir. Namaz için alınan abdeste “*küçük temizlik*”, boy abdestine ise “*büyük temizlik*” dendiği gibi, ilkinin gerektiren duruma “*küçük abdestsizlik (hades-i asgar)*”, cünüplüğe ise “*büyük abdestsizlik (hades-i ekber)*” denir.

¹²⁴ Mavsili, I, 58-59; Serahsi, I, 156; Bilmen, s. 106; Döndüren, s. 210.

¹²⁵ İbn-i Abidin, I, 508.

¹²⁶ Zuhaylî, I, 288 vd.

¹²⁷ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 204.

¹²⁸ Mavsili, *İhtiyar I*, 24.

Kur'an-ı Kerim'de boy abdestinden söz eden üç ayet vardır. Birinci ayette cünüplükten dolayı boy abdestinin gerekliliği şöyle bildirilir: “Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin.”¹²⁹ Ay hali olan kadınlarla cinsel ilişki yasağı bildiren ayette, “Ay hali durumundayken kadınlardan (cinsel yönden) uzak durun ve temizlenmedikçe onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın.”¹³⁰ Başka bir ayette de cünüpkken yıkanmadıkça namaza yaklaşılmaması istenir. “Ey iman edenler! Sarhoşken ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüpkken de – yolculuk yapanlar dışında- gusledinceye kadar, namaza yaklaşmayın.”¹³¹

Cünüplük hali ile kadınların hayız ve nifas kanının kesilmesi durumunda guslün gerekli olduğu ve bunun nasıl yapılacağı konusunda çeşitli hadisler vardır. Allah Rasülü (s.a.v)nün “Mezide abdest, menide gusül vardır.”¹³² “İki sünnet yeri kavuştuğu zaman boşalma olmasa bile gusül gerekir.”¹³³ Hadisleri bunlardandır.

Guslün hikmeti ve faydaları; gusül abdesti insan sağlığı açısından çok önemli ve faydalıdır. Doğulu ve batılı birçok bilim adamı tarafından da dile getirilmiştir. Temizlik Müslümanların genel özelliği ve İslam dininin de şiarlarından sayılmıştır. Boy abdestiyle, cünüplük, hayız, nifasın insan bedeninde bırakmış olduğu maddi kalıntı ve bulaşıklar temizlenmiş olur. Ayrıca cünüplük halinin vücutta bırakmış olduğu manevi yorgunluk ve kirlilik duygusundan kurtulmak ve Allah'a ibadet moduna girebilmek için de yine gusül boy abdesti gerekir. Allah'ın her emrinde muhakkak bir hikmet ve faydalar bulunmaktadır.

Sonuç olarak, büyük abdestsizlik hali; cünüp olan, hayız ve nifas hali bulunan kişilerin belirli ibadetleri veya ibadetlerle yakından ilgili fiilleri yapmak için ruhi ve manevi hazırlığa sahip olmaları anlamına gelmektedir. Ya da özellikle bu ibadetin vakti geçirilerek, onlar için “kolaylık ilkesi” işletilmiş olur. Boy abdestinin ilk namaz vaktine kadar geciktirilebilmesi, bayanların hayz ve nifas süresince namazdan muaf tutulması, farz orucu ise ramazan ayından sonraya geciktirme hakları bunu gösterir.

---

¹²⁹ Maide, 5/6.

¹³⁰ Bakara, 2/222.

¹³¹ Nisa, 4/43; (Yolculukta su bulunmaz veya bulunup da kullanılmazsa “teyemmüm abdesti” cünübün abdesti yerine geçer).

¹³² Şevkani, I, 218.

¹³³ Buhari, Gasl, 28; Tirmizî, Taharet, 80; İbn Mâce, Taharet, 111.

1.2.1.1.Gusül Abdestini Gerektiren Durum ve Haller

Boy abdestini gerekli kılan üç ana sebep vardır. Cünüplük, hayz ve nifas, ancak bu üç nitelik mü'min'i necis hale getirmez.¹³⁴ Rasulullah (s.a.v) "Mü'min necis olmaz"¹³⁵ buyurmuştur. Ebu Hureyre (r.a) şöyle anlatır: Cünüpken Hz. Peygamberle karşılaştım. Tokalaşmak üzere bana elini uzattığı halde, ben "cünübüm" diyerek elimi vermedim. O, da; Sübhanallah! Mü'min asla necis olmaz, buyurdu. Benzer karşılaşma Huzeyfe (r.a) ile de olmuş ve Hz. Peygamber buna benzer sözler söylemiştir.¹³⁶ Şimdi gusül abdestinin çeşitlerini incelemek istiyoruz.

1.2.1.2.Farz Olan Gusül Abdesti

Cünüplük: Fıkıh dilinde cünüplük; cinsi münasebet, ihtilam (rüyalanma) ve benzeri bir yolla meninin vücut dışına çıkması, belirli ibadet ve fiillerin yapılmasına engel olan büyük abdestsizlik halini ifade eder. Gusül etmeyi zorunlu hale getiren durumdur.¹³⁷ Erkek veya kadının cinsel organından alışılmış tat ve basınçla, uyku veya uyanıklık halinde iken bakmak veya düşünmekle yahut fiilen cinsi münasebette bulunmakla, meninin dışarı çıkması cünüplüğe sebep olur. *Meni*; şehvetin arttığı bir anda basınçla dışarı çıkan yoğun bir sıvıdır. Kadının menisi ince ve sarı renktedir. Mezi ve Vedi' sebebiyle gusül gerekmez. *Mezi*; beyaza yakın ince bir sıvı olup, eşlerin cinsel yönden birbirleriyle ilgilenmeleri sırasında cinsel organdan dışarı çıkar. *Vedi*' ise; küçük abdest bozduktan sonra cinsel organdan gelen kalınca bir sıvıdır. Bu iki sıvı da yerinden şehvetsiz olarak ve kendiliğinden gelir.¹³⁸

Bayılan veya sarhoş kimse, kendisine geldikten sonra meni zannettiği bir ıslaklık bulursa ihtiyaten gusül abdesti alması gerekir. Boy abdesti aldıktan sonra, kişiden meninin çıkması halinde, yeniden gusletmesi gerekir. Bununla birlikte, şehvet ve basınç hissetmeksizin, ağır bir eşya kaldırmak veya yüksek bir yerden atlamak gibi bir sebeple meni kendiliğinden çıksa gusül gerekmez, çünkü "Eğer cünüp iseniz iyice

¹³⁴ Serahsi, I, 126; Zuhaylî, I, 268.

¹³⁵ Buhari, Gasl, 23-24, Cenaiz, 8; Müslim, Hayz, 115; Ebu Dâvud, Taharet, 91; Tirmizî, Taharet, 171; İbn Mâce, Taharet, 80.

¹³⁶ Buhari, Gasl, 23, 24, Cenaiz, 8; Müslim, Hayz, 115, 116; Ebu Dâvud, Taharet, 91; Tirmizî, Taharet, 89; Nesâî, Taharet, 171; İbn Mâce, Taharet, 80.

¹³⁷ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 108.

¹³⁸ İbn-i Abidin, I, 234.

temizlenin.”¹³⁹ Ayetinde sözü geçen “cünüplük”, meninin şehvetle dışarı çıkmasını ifade eder.

Şehvetle yerinden ayrılp, şehvet kesildikten sonra dışarıya çıkan meniden dolayı, Ebu Hanife ile İmam Muhammed’e göre gusül gerekir. Ebu Yusuf’a göre ise gerekmez. Yine, bir kimse cinsi münasebetten sonra, fakat uyumadan önce küçük abdest bozmadan veya biraz yürümeden boy abdesti alır, sonra da şehvetsiz olarak meni gelirse Ebu Hanife ve İmam Muhammed’e göre yeniden gusül abdesti alması gerekirken, Ebu Yusuf’a göre gerekmez.¹⁴⁰

Meninin çıkması ile guslün gerektiğine dair şu hadisleri inceleyelim: Hz. Ali (r.a) şöyle demiştir: “Ben mezisi çokça gelen bir kişi idim. Hz. Peygamber (s.a.v)e sordum, şöyle buyurdu: “*Mezide abdest, menide gusül vardır.*”¹⁴¹ Ümmü Seleme (r.anha)den şöyle rivayet olunur: Enes’in annesi Ümmü Süleym dedi ki: “Ey Allah’ın elçisi! Allah, hakkın söylenmesinden hayâ etmez. İhtilam olduğu zaman kadının gusletmesi gerekir mi?” Hz. Peygamber (s.a.v): “Evet, yaşlık görürse, gerekir.” diye buyurdu. Bunun üzerine orda bulunan Ümmü Seleme: “Kadın da ihtilam olur muymuş?” diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Hay Allah iyiliğini versin! Peki, çocuğu ona nasıl benzer ki?”¹⁴²

Mezi ve Vedit’ de sadece cinsel organ yıkanır ve abdest alınır. Çünkü Allah’ın elçisi; “Her erkekten mezi çıkar ve bundan dolayı abdest almak gerekir.”¹⁴³ buyurmuştur. Cinsi münasebet durumunda, sünnet yerinin veya o kadar bir kısmın girmesiyle, her iki taraf ergenlik çağında olunca gusül gerekir. Meninin gelip gelmemesi sonucu değiştirmez. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “İki sünnet yeri kavuştuğu zaman boşalma olmasa bile gusül gerekir.”¹⁴⁴ Yatağında uyanıp kalkan kişi, ihtilam olduğunu hatırlar ve cinsel organında bir yaşlık görürse gusletmesi gerekir.

Hayız ve Nifas halinin sona ermesi: Hayız ve Nifas (loğusalık) hali sona eren bayanın boy abdesti alması gerekir. Nitekim ayet-i kerimede; “Âdetli kadınlardan

¹³⁹ Maide, 5/6.

¹⁴⁰ Mavsili, I, 26.

¹⁴¹ Şevkani, I, 218.

¹⁴² Şevkani, I, 219.

¹⁴³ Şevkani, I, 218. Mavsili, I, 27.

¹⁴⁴ Buhari, Gasl, 28; Tirmizî, Taharet, 80; İbn Mâce, Taharet, 111.

(cinsel yönden) uzak durun ve temizlenmedikçe onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman, Allah'ın size emrettiği yerden onlara gidin.”¹⁴⁵ buyrulur. Hz. Peygamber de Fatıma Binti Ebi Hubeys'e şöyle demiştir: “Âdet kanaması olunca namazı bırak. Kesildiğinde guslet ve namaz kıl.”¹⁴⁶

Aybaşı ve loğusalıktan sonra guslün gerektiğine şu ayet delalet eder: “(Ay hali olan eşleriniz) iyice temizlendiklerinde, Allah'ın size buyurduğu yerden onlara yaklaşın.”¹⁴⁷ Bu ayetteki temizlenmelerinden maksat gusül abdesti almalarıdır. Kadının doğum veya düşük yapması durumunda kan gelmese bile Hanefilerde tercih edilen görüşe göre, yine gusül abdesti gerekli olur.

Cenazeye gusül abdesti aldırarak: Şehit olmayan veya cünüp bulunmayan ölüye boy abdesti aldırılması, İslam toplumuna yükletilen Farz-ı kifaye'dir. Bu insana gösterilen saygı, sevgi ve önemin bir göstergesidir. Bineğinden düşüp ölen kişi hakkında Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Onu su ve sidr ağacının yapraklarıyla yıkayınız ve iki parça bezle kefenleyiniz.”¹⁴⁸

1.2.1.3.Sünnet ve Müstehab Olan Gusül Abdesti

1- İslam'a giren bir kimsenin sırf bu sebeple gusletmesi Maliki ve Hanbelî fakihlerine göre vacip, Hanefi ve Şafiilere göre ise menduptur. Cünüp ise gusletmesi gerektiğinde görüş birliği vardır. Hz. Ömer'in İslam'a girmeden önce, kız kardeşinin okumakta olduğu Kur'an sayfalarını, boy abdesti almadıkça ona vermek istememesi, İslam'ın başlangıcından beri böyle bir anlayışın varlığını gösterir.¹⁴⁹ Bunun anlamı, geçmişe ait maddi ve manevi kirlilikten arınıp, yeni bir hayata, tertemiz bir başlangıç yapmaktır.

¹⁴⁵ Bakara, 2/222.

¹⁴⁶ Buhari, Vudu', 63, Hayz, 24; Müslim, Hayz, 62,63; Ebu Dâvud, Taharet, 107; Tirmizî, Taharet, 93, 95, 96.

¹⁴⁷ Bakara, 2/222.

¹⁴⁸ Buhari, Cenaiz, 19, 20, 21, Sayd, 20,21; Müslim, Hac, 93, 94, 96, 98, 99.

¹⁴⁹ Salih Suruç, *Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı -I*, Feza Gazetecilik A.Ş., İstanbul 1998, 176-177;., *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi -Hz. Muhammed Devri -I*, (Komisyon), Çağrı Yay., İstanbul 1986, s. 218.

2- Cuma ve bayram namazları öncesinde, hac ve umre niyetiyle ihrama girerken ve Arafat'ta vakfe için gusletmek sünnettir. Hadiste şöyle buyrulur: “Cuma günü abdest alan kimse iyi bir iş yapmıştır. Guslederse bu daha da faziletlidir.”¹⁵⁰

Hz. Peygamber'in bayram namazları içinde guslettiği nakledilmiştir. Ayrıca bayram namazları cumaya kıyas edilmiştir.

3- Mekke ve Medine'ye girme, Müzdelife'de geceleme, ziyaret ve veda tavafında bulunma, cenazeyi yıkama, kan aldırma, Beraat ve Kadir gecelerini ihya etmeyi isteme, bir toplantıya katılma, yolculuktan dönme, yeni elbise giyme, güneş ve ay tutulması namazı veya yağmur duası namazı öncesinde, cünüplük durumunda boy abdestini farz namaz vaktinden önce yapma, bir günden önce tövbe etme gibi çeşitli durumlarda gusletmek de müstehab sayılmıştır.¹⁵¹

1.2.2.Gusül Abdestinin Farzları

İlk olarak gusül abdestinin farz oluşunun delillerini inceleyelim: “Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin”¹⁵² وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا ayeti ile ay hali olan kadınlara, temizlenip boy abdesti alınca kadar cinsel ilişki yasağını belirten ayet¹⁵³

وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ

ve cünüpkken yıkanmadıkça namaza yaklaşılmamasını bildiren ayettir.¹⁵⁴ Hadislere baktığımız zaman ise, Hz. Aişe (r.anha), Rasulullah (s.a.v)ın gusül abdesti almasını şöyle zikretmiştir: “Rasulullah cünüplükten dolayı guslederken, önce ellerini yıkamakla başlar sonra avret yerlerini yıkar, sonra namaz abdesti gibi abdest alır. Ondan sonra su alarak saçlarını iyice yıkar. Daha sonra başına üç defa su döker, ondan sonra da bedeninin diğer kısımlarına su dökerdi. Arkasından da ayaklarını yıkardı.”¹⁵⁵

Guslün farzı üçtür; birer defa ağız, burna su vermek ve bütün vücudu yıkamaktan ibarettir.

¹⁵⁰ Buhari, Vudu', 46; Müslim, Taharet, 8, 12; Nesâî, Cu'ma, 9,

¹⁵¹ Zuhaylî, I, 386 vd.; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul 1959, 126-127; Ali Bardakoğlu, *İlmihal, İman ve İbadetler -I*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2006, s. 206.

¹⁵² Maide, 5/6.

¹⁵³ Bakara, 2/222.

¹⁵⁴ Nisa, 4/43.

¹⁵⁵ Müslim, Hayz, 35; Nesâî, Gusl, 15; Dârimî, Vudu', 40; Ahmet Bin Hanbel, VI, 140, 173, 330,336.

1- Ağız ve burnu yıkamak (mazmaza¹⁵⁶ ve istinşak¹⁵⁷): Hanefilere ve Hanbelîlere göre, ağız ve burun, gusülde vücudun dış kısmına girer, bu yüzden yıkanmaları gerekir. Bu, ağız ve burna çokça su alınarak, abdesttekenden daha dikkatli bir şekilde temizlenmesiyle olur. Bunun delili bir önceki bölümde zikretmiş olduğumuz; “Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin” Ayeti ile “Sonrada üzerine bol su dökersin”¹⁵⁸ “Cünüp için ağız ve buruna su vermek bir farzdır.” gibi hadislerdir.¹⁵⁹ Buna göre ağız ve burunun içini yıkamak bedenin mümkün olan her yerini yıkama kapsamına girer. Şafii ve Malikiler’e göre ise boy abdestinde ağız ve burnu yıkamak sünnet hükmündedir. Tedavi amacıyla yaptırılan diş dolgusu ve kaplama, maddi temizliği sabun kullanarak iyice yaptıktan sonra, deri üzerinde kalıp suyun deriye ulaşmasına engel olan boya, hamur gibi olup, bunlar guslün sıhhatine engel olmaz.

2- Bütün vücudu su ile yıkamak: Saçların ve vücudun bütününü bir defa da olsa suyu ulaştırmak gerekir. Hadis-i şerifte; “Her bir saç telinin altında cünüplük vardır. Bu yüzden saç diplerine ıslaklığı ulaştırın ve teni de iyice temizleyin.”¹⁶⁰ buyurulmuştur. Boy abdestinde vücudun hiçbir noktasında kuru yer kalmayacak kadar iyice yıkanması gerekir.

3- Kadınların örgülü saçlarının çözülmesi şart olmayıp, sadece diplerine suyun ulaşması yeterli olur.¹⁶¹ Çünkü Rasulullah (s.a.v) saç örgülerini çözmeden gusül abdesti alabileceği konusunda, Ümmü Seleme (r.anha)ye ruhsat vermiştir.¹⁶² Bu, uzun saçlı bayanlara gösterilen bir kolaylıktır. Hanbelîler adetli olma ve loğusalık sebebiyle alınacak boy abdestinde, örgünün çözülüp saçların yıkanmasını gerekli görür.

4- Günümüzde “saç *ektirme*” denilen doku nakli yoluyla tıbbi işlem, saça canlılık kazandırdığı için, ekilen saçların kişinin kendi saçı hükmünde olması gerekir. Bu gibi saçlar boy abdestine engel olmaz. Fakat saçların ince bir plastik deri üzerine ekilerek, bunun saçsız başa yapıştırılması, başın derisine suyun temasını engelleyeceği için, peruk hükmündedir. Bu da gusül boy abdestine manidir. Boy abdesti sırasında,

¹⁵⁶ Mazmaza; suyu ağızda çalkalamak. Bkz. Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 412.

¹⁵⁷ İstinşak; Suyu ve benzeri şeyleri buruna çekmek. Bkz. Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 338.

¹⁵⁸ Müslim, Hayz, 58; Ebu Dâvud, Taharet, 120; Tirmizî, Taharet, 77; Nesâî, Taharet, 149; İbn Mâce, Taharet, 108.

¹⁵⁹ Mevsili, *İhtiyar*, I, 24.

¹⁶⁰ Tirmizî, Taharet, 77; Nesâî, Taharet, 149; İbn Mâce Taharet, 108.

¹⁶¹ Müslim, Hayz, 58; Ebu Dâvud, Taharet, 120.

¹⁶² Buhari, Hayz, 16; Müslim, Hayz, 18.

bedende yara üzerinde sargı varsa bakılır; şayet yıkama yara için zararlı olmayacaksa sargı çözümlüp yıkanır, değilse de sargı üzerine mesh edilir. Derinin su ile ıslatılmaması gereken yanık, kesik, sulu yara vb. deri rahatsızlıklarında, bedenın diğer kısımları yıkanır ya da ıslak bezle silinerek boy abdesti tamamlanır. Silme de zarar verecekse teyemmüm abdesti alınır. Teyemmüm abdesti hem namaz abdesti, hem cünüplük, hayız ve nifastan temizlenme için yeterli olur. Fakat suyu kullanma imkânı bulduktan sonra teyemmüm abdesti bozulur ve suyla temizlik farz olur.

5- Hanefiler'e göre; cünüp olan kimse, ağız ve burnuna su almak suretiyle deniz, göl, akarsu veya havuza dalsa yahut yağmur altında durup bütün vücudu ıslansa boy abdesti almış olur. Hanefiler dışındaki çoğunluk fakihler guslün farzına "niyet"i ve Malikiler ayrıca "bedeni ovma" ile "azaları peş peşe yıkama (muvalat)'yı" ilave ettikleri için onlara göre bu yeterli olmaz.¹⁶³

1.2.3.Gusül Abdestinin Sünnetleri

1- Gusül boy abdesti almaya başlamadan önce niyet etmek. Hanefiler dışındaki üç mezhebe göre ise bu niyet farzdır. Cünüplükten temizlenmek için yıkanmakta olduğunu bilmek, niyet sayılır ve ibadet sevabı kazanmaya sebep olur.

2- Öncelikle avret yerlerini yıkamak, bedenın herhangi bir yerinde pislik varsa onu temizlemek.

3- Daha sonra namaz abdesti gibi abdest almaktır. Yıkılan yerde su birikintisi oluşuyorsa, ayakları yıkama işi en sona bırakılır. Abdest alırken Hanefi ve Hanbelîlere göre farz hükmünde olan ağza ve burna da su verme işlemi gerçekleştirilmiş olur.

4- Abdestten sonra, önce üç defa başa, sonra sağ omuza su dökerek, her defasında bedeni iyice ovuşturmak, daha önce ayaklar yıkanmamışsa, çıkarken önce sağ, sonra da sol ayağı yıkamak.

5- Guslederken çok fazla veya çok az su kullanmaktan kaçınmak.

6- Başkalarının göremeyeceği bir yerde yıkanmak. Ancak Müslüman; kaplıca, yüzme havuzu veya hamam gibi umuma açık yerlerde yıkanırken, avret yerlerini peştamal veya diz kapağıyla göbek arasını örten bir giysi ile örtmeli, başkasının açılan avret yerlerinden de gözünü sakındırmalıdır. Rasulullah (s.a.v) hamama bir örtü ile girilmesini emretmiş, avret yerlerini açarak veya çıplak olarak yıkanan kimselere

¹⁶³ İbn Rüşd, I, 42 vd.

meleklerin lanet edeceğini bildirmiştir.¹⁶⁴ Bazı fıkıh ve hadis kitaplarında umumi hamamlara gitmenin çirkin görülmesi, ilk dönemlerde komşu ülke ve beldelede görülen açıklık ve hayâsızlığın, Müslümanlar arasında da yayılmaması için buna karşı önlem alma çabasına dayanır. Bu tehlike ve sakıncaların bulunmadığı dönemlerde tarihi kaplıca ve hamamlar, İslam medeniyet ve mimarisinin ayrılmaz bir parçasıdır.

- 7- Gözden uzak bir yerde bile olsa, boy abdesti sırasında avret yerlerini açmamak. Şayet avret yeri açılırsa kible tarafına dönmektir.
- 8- Guslemeden konuşmamak.
- 9- Gusül bitince havlu ile kurulanmak.
- 10- Gusülden sonra çabucak giyinmektir.
- 11- Cünüp olan kimse, havuz, nehir, göl, deniz, gibi bir suya girse, bu sırada uzuvlarını hareket ettirir veya su içinde abdest ve gusle elverişli bir süre durmuş olursa, sünnete de uymuş bulunur.¹⁶⁵

Boy abdestinde, normal abdestten farklı olarak dua okumak mekruhtur. Çünkü bu kişi genel olarak temiz bir yerde sayılmaz.

1.2.4.Kaplama Diş ve Dolgunun Gusle Etkisi

İslam dini, insan için faydalı olan şeyleri mubah kılmıştır. Zarar veren şeyleri haram ve mekruh olarak kabul etmiştir. Öyleyse buna bakarak çürüyen dişleri doldurmak, kaplatmak, dökülen dişlerin yerine yeni dişler yaptırmak insan sağlığı ile doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla yararlı ve mubah bir iştir.

Diş yaptırmamanın, kaplatmanın ve doldurmanın caiz olduğuna dair mezhep imamları ittifak etmiştir. Bilindiği gibi, gusülde ağzın içini yıkamak Hanefi mezhebine göre farz, Şafii ve Maliki mezheplerine göre sünnettir. Dolayısıyla diş dolgusunun gusle mani olup olmadığı sadece Hanefi mezhebinin konusudur.¹⁶⁶

Her ne kadar muteber olmayan bazı kitaplarda: “Gusül esnasında ağzın içini yıkamak farz olduğu için, dolgu ve kaplama dişler gusle manidir. Onun için Şafii mezhebi taklit edilmesi lazımdır.” demişlerse de onların bu hükümleri fıkıh ile ilgisi

¹⁶⁴ Ebu Dâvud, Hammam, 2,3; Nesâî, Gusl, 2.

¹⁶⁵ İbn Abidin, I, 140 vd.; İbn Hümâm, I, 39 vd.; İbn Kudame, I, 217.

¹⁶⁶ İbn Rüşd, I, 218.

olmayan bir hükümdür. Bu sebeple konuyla ilgili bir şüphe ve vesveseye kapılmaya gerek yoktur.

Nitekim Hanefî mezhebinin meşhur âlimlerinden Kasani, *Bedaiyu's-Sanayi* isimli eserinde, diş dolgusuna fetva verir ve : “Kaplama, diş tabidir. Tabiiyette aslın hükmünü taşır.” demiştir.¹⁶⁷ Diş altınla veya gümüşle de kaplanabilir. Dişin gümüş ve altınla kaplanması bir sakınca yoktur. Yara ve sargı üzerine mesh yapıldığı gibi diş kaplatma, doldurma veya çekilen dişin yerine herhangi bir maddeden yapılan yeni bir diş takmanın abdest ve gusle hiçbir manisi yoktur.

1.3.TEYEMMÜM ABDESTİ

1.3.1.Teyemmüm Abdestinin Tanımı ve Önemi

Sözlükte “*kastetmek, yönelmek*” anlamlarına gelen teyemmüm, dini bir kavram olarak, su kullanma imkânı bulunmadığında, abdestsizlik, cünüplük gibi hükmî kirliliği gidermek amacıyla temiz toprağa sürülen ellerle yüz ve iki kolun mesh edilmesi şeklinde yapılan hükmî temizliği ifade etmektedir.¹⁶⁸ Abdest normal zamanlarda su ile yapılan ve maddî temizlenme özelliği taşıyan hükmî bir temizlik iken teyemmüm istisnai hallerde başvuru, abdest ve gusül yerine geçen (bedel) sembolik bir işlemdir.¹⁶⁹

İslam’ın mükellef için böyle bir imkânı getirmiş olması, hem namaz başta olmak üzere ibadetlerin ifasına büyük önem vermiş bulunmasının hem de kolaylığı ilke edinmiş olmasının sonucudur. Teyemmüm yapacak kişi iki elini toprak türünden temiz bir şeye vurup, yüzünü mesh eder. Sonra iki elini bir daha toprağa vurup, dirseklere kadar iki elini mesh eder. Bu duruma göre, teyemmümün farzları bir niyet, iki meshden ibarettir. İmam Züfer’e göre, teyemmümde niyet farz değildir.¹⁷⁰

Teyemmüm, hicretin beşinci yılında meşru kılınmıştır. Müreysî gazvesi de denilen Mustalikoğulları gazvesi sırasında, Hz. Peygamber ve bin kadar İslam askeri, susuz bir yerde gecelemişti. Su bulunan yere ulaşmak için abdest alacak su bulamadılar. Bunun üzerine, “Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız yahut biriniz

¹⁶⁷ Kâsânî, Alaüddin Ebu Bekr b. Mesud, *Bedai-u's-Sanai fi Tertibi's-Şerai*, Beyrut 1974, I,

¹⁶⁸ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 661.

¹⁶⁹ Zuhaylî, I, 307.

¹⁷⁰ Mavsili, I, 47-50.

ayakyolundan gelirse yahut kadınlarla temasta bulunur da su bulamazsanız, temiz toprakla teyemmüm edin. Onunla yüzlerinize ve kollarınıza mesh edin.”¹⁷¹ Ayeti nazil oldu. Hz. Peygamber de bu hükmü tatbiki olarak göstermiş ve açıklamış. Yine Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Yeryüzü bize mescit kılındı, toprağı da bizim için temizleyicidir. Toprak Müslüman’ın temizleyicisidir. Su bulamadığı ve abdestsizlik devam ettiği sürece, isterse on yıl geçsin.”¹⁷² Teyemmümün cevazı ve mahiyeti hakkında ayrıntılarıyla ilgili görüş farklılıkları hariç tutulursa, fakihler arasında kayda değer bir ihtilaf olmamıştır.

1.3.2.Teyemmüm Abdestinin Caiz Olduğu Durumlar

Teyemmüm abdest ve gusül yerine geçen bir bedel ve istisnai hüküm olup ancak belli bir mazeretin bulunması halinde yapılabilir. Ancak aşağıda sayacağımız özürlerin bulunması halinde teyemmüm abdesti caiz olur.

1- Abdest veya gusle yetecek miktarda suyun bulunmaması. Yürüyerek veya araçla kolayca gidilip gelinemeyecek kadar uzakta olması, su yolunda tehlikenin varlığı, parayla su satın alınmaması veya fiyatın bedelin çok üstünde olması gibi durumlar teyemmümü mübah kılan özürlerdendir. Nitekim ayette; “Su bulamamışsanız, o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin.”¹⁷³ buyurulmuştur.

2- Suyun varlığını unutup teyemmüm yapan kişi, namazını kıldıktan sonra suyu hatırlarsa, Ebu Hanife ile İmam Muhammed’e göre namazı yeniden kılmaz. Burada unutma, suyu kullanmaya gücünün yetmemesi gibidir. Fakat namazdayken hatırlarsa, namazdan çıkar ve su ile abdest alıp namazını iade eder.¹⁷⁴

3- Suyu kullanmaya gücün yetmemesi. Suyu kullanmanın sağlık açısından tehlikeli olması, suyu elde etme araç ve gereçlerinin bulunmaması, fiziki ve coğrafi şartların suya ulaşmayı engellemesi, hapiste bulunma, eşyasının çalınmasından veya düşman saldırısından korkma gibi durumlar yüzünden, ulaşabildiği suyu kullanmaktan aciz kalan kimse teyemmüm yapar. Suyu kullanmasına zorla (ikrah) engel olunan kişi

¹⁷¹ Maide, 5/6.

¹⁷² Şevkani, I, 258.

¹⁷³ Maide, 5/6.

¹⁷⁴ Zuhaylî, I, 417 vd.

ise, önce teyemmümle namazını kılar, sonra da zorlama ortadan kalkınca, suyla abdest alarak namazını iade eder.¹⁷⁵

4- Hastalık veya iyileşmenin gecikmesi korkusu. Su kullanıldığı takdirde hasta olmaktan veya hasta ise, hastalığının uzamasından veya iyileşmesinin uzamasından endişe eden kişi teyemmüm eder. Bu konuda Müslüman bir doktorun görüşüne başvurulmalıdır. Çünkü Mecellenin bir maddesine göre, “*Zaruretler memnu’ şeyleri mübah kılar*”¹⁷⁶, “Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın.”¹⁷⁷ prensipleri ile “tedavi olunuz” emri bunu gerektirmektedir.

5- Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde, yaralı bir sahabenin yıkanma sebebiyle ölmesi bu konunun delilidir. Cabir (r.a) şöyle anlatıyor: “Bir yolculuğa çıkmıştık. Bizden birisine bir taş isabet etmişti, başı yarıldı. Sonra ihtilam oldu ve arkadaşlarına teyemmüm yapıp yapamayacağını sordu. Onlar; “Sen, suyu kullanma imkânına sahip olduğun için, sana ruhsat olduğunu sanmıyoruz.” dediler. Bu kişi suyla boy abdesti aldı ve arkasından da öldü. Bu durum Hz. Peygamber’e iletilince şöyle buyurdu: “Onu öldürdüler, Allah onların iyiliğini versin! Bilmedikleri bir şeyi niçin sormadılar? Şüphesiz bu konuda bilgilenmenin yolu soru sormaktır. O kişiye teyemmüm etmesi ve yarasının üzerini mesh etmesi ve vücudunun diğer yerlerini yıkaması da yeterli olurdu.”¹⁷⁸

6- Suyun aşırı derecede soğuk olması. Suyu kullanmaktan dolayı ölüm, organ telefi veya hasta olma korkusu teyemmümü meşru kılmıştır. Zatü’s-Selasil Gazvesi’ne katılan Amr İbnu’l-As, soğuk bir gecede ihtilam olmuş, teyemmüm ederek arkadaşlarına sabah namazını kıldırmişti. Şikâyet edilmesi üzerine, Rasulullah (s.a.v) durumu, bir de kendinden dinlemek istedi. Amr İbnu’l-As şöyle dedi: “Yüce Allah’ın; “Kendinizi öldürmeyin, çünkü Allah size karşı çok merhametlidir.”¹⁷⁹ Ayetini hatırladım ve teyemmüm ettikten sonra da namaz kıldırırım, dedi. Rasulullah (s.a.v) güldü ve hiçbir şey söylemedi.”¹⁸⁰

¹⁷⁵ Döndüren, s. 222.

¹⁷⁶ Bkz. *Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye)*, (Metni ve Açıklamaları Kontrol Eden: Ali Himmet Berki), Hikmet Yay., İstanbul tsz., s. 21, Mad. 21.

¹⁷⁷ Bakara, 2/195.

¹⁷⁸ Şevkani, I, 257.

¹⁷⁹ Bakara, 2/195.

¹⁸⁰ Şevkani, I, 195; Döndüren, s. 223.

1.3.3.Teyemmüm Abdestinin Şartları

1-Niyet: Teyemmümün farzıdır. Teyemmümde niyet neyi kapsıyorsa, bu çeşit abdestle onlar mümkün ve caiz olur. Bir teyemmümle istenildiği kadar; farz, vacip, sünnet, nafîle namaz kılınabilir. Ancak kabir ziyareti yapmak, ezan okumak, kamet getirmek ve İslam'a girmek niyetiyle alınan teyemmümle namaz kılınmaz. Çünkü bu sayılanlar abdestsiz de geçerlidir.

2- Teyemmümü mübah kılan bir özrün olması: Şehirde bile olsa sudan iki kilometre uzaklıkta bulunmak, hastalık, tehlikeli soğuk, düşman ve susuzluk korkusu, suyu çekecek aracın bulunmaması, cenaze, bayram ve kusûf namazı gibi, yerine bedel veya kaza olmayan bir namazın cemaatle kılınmasını kaçırmaktan korkmak gibi özürler teyemmüm abdestini caiz kılar. Fakat Cuma, diğer farzlar veya vitir gibi vacip namazlarda, vaktin çıkması korkusuyla teyemmüm caiz olmaz. Çünkü Cuma namazı için bedel olarak öğle, diğer farz veya vacip namazlar içinse kaza edilme imkânı vardır.

İbn Abbas (r.a)ın şöyle dediği nakledilmiştir: “Aniden bir cenaze namazı ile karşılaşır ve su ile abdest almak yüzünden, bunu kaçırmaktan korkarsan, teyemmüm ile cenaze namazını kıl.”¹⁸¹ Şafiiler'e göre, vaktin çıkması korkusuyla teyemmüm yapmak caiz değildir. Sadece yolcular bunun dışındadır.

3- Teyemmümün toprak, taş, tuğla, kiremit, alçı gibi yer cinsinden temiz bir şeyle olması gerekir. Tahta, kül, altın, gümüş, bakır veya demir gibi şeylerle teyemmüm yapılmaz. Çünkü bunlar toprak cinsinden değildir.

4-Teyemmüm uzuvlarının tam olarak mesh edilmesi gerekir.

5-Ellerin temiz toprağa iki defa vurulması, birincide yüzün, ikincide parmak içleri ile dirseklere kadar kolların mesh edilmesi gerekir.¹⁸²

6-Adet görme veya loğusalık halinin sona ermesi.

1.3.4.Teyemmüm Abdestinin Sünnet Üzere Alınışı

1- Teyemmüme başlarken besmele çekip, namaz veya genel olarak ibadet için temizlenmeye niyet edilir. Hanbelîlerde niyet vaciptir.

¹⁸¹ Zuhaylî, I, 422.

¹⁸² Zuhaylî, I, 333.

- 2- İki el, parmakları açık olduğu halde temiz bir toprağa vurulup ileri geri çekilir.
- 3- Ellerdeki fazla toz silkelenip, bununla bütün yüz mesh edilir.
- 4- Eller yine toprağa vurulup silkelendikten sonra, parmakların iç tarafları kullanılarak, sol elle sağ kol, sağ elle sol kol dirseklerle birlikte mesh edilir.
- 5- Yukarıdaki sıraya göre, önce yüz, sonra kollar mesh edilmeli ve meshler arasına fasıla girmemelidir.
- 6- Teyemmüm namaz vaktinin girişinden sonra olmalıdır.

Hanefilere göre namaz vakti girmeden teyemmüm edilmesi caizdir. Su bulunmadığı ve özür durumu devam ettiği sürece, kişi yaptığı teyemmümle dilediği kadar, farz veya nafil namaz kılabilir. Fakat su bulma ümidi varsa teyemmümü namaz vaktinin sonuna kadar geciktirmek mendup olur.¹⁸³

Hanefiler dışındaki çoğunluk ise, teyemmümün geçerli olması için namaz vaktinin girmesi gerekir ve bir teyemmümle birden çok farz namaz kılınmaz. Ancak Hanbelîler birden çok kaza namazı kılınabileceği görüşündedirler. Çoğunluk fakihler, zaruret sebebiyle meşru kılındığını nazar-ı itibara alarak, teyemmümü özürlü kişinin abdestine kıyas etmişlerdir.¹⁸⁴

1.3.5. Teyemmüm Abdestini Bozan Durumlar

Aşağıdaki durumlar meydana geldiğinde teyemmüm abdesti bozulur:

- 1- Abdest ve guslü bozan her şey teyemmümü de bozar. Çünkü teyemmüm bu ikisinin bedelidir. Aslı bozan onun yerine geçeni de bozar. Cünüp kişi, teyemmüm yaptıktan sonra, abdesti bozan bir durum meydana gelince, yalnızca abdesti bozulmuş sayılır. Cünüplük hali geri dönmez.
- 2- Teyemmüm etmeyi mübah kılan özrün ortadan kalkması. Örneğin düşmanın çekilmesi, şiddetli soğuğun geçmesi, hastalığın sona ermesi, suyu çekecek aracın bulunması, içinde su bulunmayan hapisneden tahliye olup, serbest kalınması vb. durumlar teyemmümü bozar.

¹⁸³ Kāsânî, I, 51.

¹⁸⁴ Kāsânî, I, 51; İbn Hümâm, Kemaleddin Muhammed b. Abdülvahid, *Fethu'l-Kadir I*, Beyrut tsz., I, 96; İbn Abidin, I, 223-227.

3- Suyu görmek veya bir defa bile olsa yeterli miktarda su kullanacak gücü elde etmek teyemmümü bozar. Suyun namaz sırasında görülmesi durumunda Hanefî ve Hanbelîlere göre, teyemmüm ve dolayısıyla namaz bozulur. Malikiler aksi görüştedir. Suyun namaz kılındıktan sonra görülmesi durumunda ise, eğer bu arada namaz vakti çıkmışsa, namazı iadenin gerekmeyeceği konusunda görüş birliği vardır. Eğer vakit içinde su görülmüşse, Şafiilerin dışında çoğunluğa göre, yine iade gerekmez. Şafiiler'e göre ise, bu durumda mukim iade eder, yolcular ise iade etmez.¹⁸⁵

4- Hanbelîlere göre, namaz vaktinin çıkması, Şafiiler'e göre dinden çıkmak (*irtidat*), Malikiler'e göre ise, teyemmüm ile namaz arasında uzun sürenin geçmesi teyemmümü bozar. Hanefiler'e göre ise, bu son durumlarda teyemmüm bozulmaz.¹⁸⁶

1.4.BAYANLARIN ÖZEL DURUMLARI

Kadınların fizyolojik yapılarından kaynaklanan bir takım özel durumlar vardır. Bu özel durumlar erkekler için söz konusu değildir. Kadınların temizliğe bağlı olarak bazı ibadetleri yapabilmeleri, karı-koca ilişkilerinde harama düşmemeleri için, İslam Dininin öngördüğü, bayanlarla ilgili bu özel hükümleri öğrenmeleri gerekmektedir. Yetişkin bir bayanın cinsel organından üç türlü kan gelir: 1-Belirli yaşlar ve belirli dönemlerde gelen hayız (*âdet-aybaşı*) kanı. 2- Doğumdan sonra belirli bir süre gelen nifas (*loğusalık*) kanı. 3- Bu ikisi dışında kalan ve genelde bir hastalıktan kaynaklanan özür (*istihaze*) kanı.

1.4.1.Âdet (Hayz) Görme

1.4.1.1.Âdet (Hayız)in Tanımı

Sözlükte “suyun akıp taşması, kanın akması” anlamlarına gelen *hayz*, bir fıkıh terimi olarak, ergenlik çağına giren sağlıklı kadının döl yolundan düzenli aralıklarla ve belirli sürelerle gelen kanı ifade eder. Kadınlar ergenlik dönemine girdiklerinden menopoz dönemine kadar görülen fizyolojik bir olaydır. Türkçe de bu olaya, hayız hali de denildiği gibi, âdet hali, âdet görme, âdet kanaması, aybaşı hali, (*mensturasyon/ regl*) de denilmektedir.

¹⁸⁵ Kāsânî, I, 56 vd.; İbnü'l-Hümâm, I, 91 vd.; İbn Abidin, I, 224, 449.

¹⁸⁶ Zuhaylî, I, 342; Döndüren, s. 225.

Âdet kanaması; rahmin en iç tabakası olan endometriumun 27-28 gün süreyle, hormonların etkisi altında gelişip, dördüncü hafta sonunda hormonların kandan çekilmesiyle, bu gelişen tabakanın bozulup dökülmesi olayıdır. Kadının döl yatağının iç yüzünü kaplayan zarın, yumurtanın dölllenmeyip ölmesi ve yumurtalık hormon salgısının kesilmesi üzerine parçalanarak kanla birlikte dışarı atılmasından ibarettir.¹⁸⁷

Hayız kanının kesilmesiyle birlikte kadının temizlik dönemi başlar. Bir sonraki hayza kadar geçen süreye “*temizlik süresi*” denir. Döllene meydana gelince ise, yumurta hücresi rahmin iç zarına tutunarak gelişmeye başlar ve âdet kanaması kesilir. Bu sebeple genel kural Âdet kanı, genellikle kadının hamile olmadığını belirtisidir. Âdet kanının içinde bol miktarda doku artığı vardır. Akyuvarlar bakımından oldukça zengindir.

Âdet kanında pıhtılaşma olmaz. İçinde bir takım enzim ve kimyasal maddelerin miktarı artmıştır. Genel olarak 3-5 gün devam eder, 28 gün arayla yenilenir. Akan kan yaklaşık 100 gram kadardır. Bu sulu kana; üreme yollarındaki akıntılar, bu yolun iç zarlarının döküntüleri ve yabancı mikroplar karıştığı için ağır bir koku verir.¹⁸⁸ Bu yüzden kadının özellikle âdet günlerinde temizliğine dikkat etmesi gereklidir.

Kadınların âdet sürelerine çok dikkat etmeleri gerekmektedir. Nitekim temizliği gerektiren bazı ibadetlerin geçerli olması, boşanmada iddet ve nafaka gibi konuların tespiti bu bilgilere dayanmaktadır.

Kur'an ve sünnette bayanların özel halleriyle ilgili çeşitli nasslar vardır. Kur'an-ı Kerim'de hayzın kadına sıkıntı ve rahatsızlık veren bir durum olduğu, bu sebeple o dönemde kadınlarla cinsel ilişkiden uzak durulması gerektiği,¹⁸⁹ boşanmış kadınların üç hayız süresi ve temizlik süresi iddet bekleyeceği,¹⁹⁰ hayzdan kesilip (menopoza giren) veya henüz âdet görmeyen kadınların iddet sürelerinin ise üç ay olduğu¹⁹¹ belirtilmektedir.

¹⁸⁷ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 247; Döndüren, s. 226; *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, Arkın Kitabevi, İstanbul tsz., I, s. 45.

¹⁸⁸ “Adet Kanaması”, *Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi*, (Komisyon), Hachette et Cıe Interpres Basın ve Yay., A. Ş., Basım Yeri Yok 1993, I, 17.

¹⁸⁹ Bakara, 2/222.

¹⁹⁰ Bakara, 2/228.

¹⁹¹ Talak, 65/4.

Kadınların buluğ dönemine girmeleriyle başlayan âdet görme dönemleri, kadınların bu dönemdeki yaşantısı ve eşi başta olmak üzere diğer insanlarla olan ilişkileri hukukun dışında kalmasına rağmen dinlerin hükümler geliştirdikleri, dönemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kutsal Kitaplar bu konuyla ilgili hükümler geliştirmişler, kurallar koymuşlardır. İslam'ın doğuşundan önce eski Araplar hayızlı kadınlarla birlikte oturmazlar, yemek yemezler, yanlarına yaklaşmazlardı. Yahudilerin ve Mecusilerin adetleri de böyleydi. Fakat Hıristiyanlar ise ay haline önem vermezler, cinsi münasebette bile bulunurlardı.¹⁹²

Tevrat'a göre hayızlı kadın "...ve eğer bir kadının akıntısı olur ve bedeninde akıntısı kan olursa, yedi gün murdarlığında kalacak ve ona her dokunan akşama kadar murdar olacaktır. Ve murdarlığında üzerinde yattığı her şey murdar olacaktır; üzerinde oturduğu her şey murdar olacaktır. Ve onun yatağına dokunan her adam esvabını yıkayacak ve suda yıkanacak ve akşama kadar murdar olacaktır. Ve kadının üzerinde oturmakta olduğu herhangi bir şeye dokunan her adam esvabını yıkayacak ve suda yıkanacak ve akşama kadar murdar olacaktır. Ve kadının oturmuş olduğu yatak yahut herhangi bir döşek üzerinde bir şey olursa, adam o şeye dokunduğu zaman, akşama kadar murdar olacaktır. Ve bir adam onunla yatarsa ve kadının murdarlığı ona bulaşırsa, yedi gün murdar olacak ve üzerinde yattığı her yatak murdar olacaktır. Ve âdet zamanında değilken bir kadının çok günler kan akıntısı olursa yahut âdet zamanından fazla olarak akıntısı olursa; murdarlığı akıntısının bütün günleri âdet günleri gibi olacaktır."¹⁹³ Kanın kesilmesinden sonra yedi gün süreyle murdar sayılmış ve bir takım yükümlülüklerle tabi tutulmuştur.¹⁹⁴ Kadın bu sürenin sonunda "*mikveh*" denilen bir banyo yapar ve ancak bundan sonra temiz sayılır.¹⁹⁵

İslam dini ise, kadına ruhsal ve fizik bakımdan sıkıntı veren hayız günleriyle ilgili olarak bazı koruyucu hükümler ve kolaylıklar getirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: "Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O bir rahatsızlıktır. Bu yüzden, ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara

¹⁹² Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili -II*, (Azim Baskısı), Eser Neşriyat, Basım yeri yok, tsz., s. 99.

¹⁹³ *Kitab-ı Mukaddes*, Levililer, 15/19-24, 18/19, 20/18

¹⁹⁴ *Kitab-ı Mukaddes*, II. Samuel, 11/4; Hezekiel, 22/10.

¹⁹⁵ Hasan Dinç, *Kutsal Kitaplar "Ortak Konular Farklı Hükümler"*, Sinemis Yay., Ankara 2006, s. 200.

yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman ise, Allah'ın size emrettiği yerden onlara gidin. Şüphesiz ki Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri de sever.”¹⁹⁶

Rasulullah (s.a.v)'ın bu konuda düzenleyici çeşitli hadisleri bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını zikredeceğiz. “Bu hayız, Allah'ın, Âdem (a.s)in kızlarına yazdığı bir haldir.”¹⁹⁷ Âdet gören eşinden ayrı ve uzak mı kalacağını soran sahabeye Allah'ın elçisi şöyle cevap vermiştir: “Cinsel ilişki dışındaki şeyler, normal zamanlardaki gibi yapılabilir.”¹⁹⁸ Ancak, bu durumdaki bir kadının göbeği ile diz kapağı arasının örtülü olması yeterli görülmüştür.¹⁹⁹

Âdetli kadının temiz olmayan yönü sadece âdet kanıdır. Onun tükrüğü ve teri pis değildir. Pişirdiği yemek yenir ve yemek artığı da temizdir. Hz. Aişe (r.anha)den şöyle dediği rivayet olunur: “Ben âdetli iken, Rasulullah (s.a.v) kucağıma yaslanır. Kur'an okurdu.”²⁰⁰ “Âdetli iken, kemikli eti ısıtır, sonra ona verirdim. Alır ve benim ısırdığım yerden ısırdı. Yine âdetli iken su içtiğim kabı ona verirdim. Alır ve ağzını, benim koyduğum yere koyar içerdi.”²⁰¹

1.4.1.2.Âdet Görme Süresi

Ergenlik dönemi ile birey, çocukluktan çıkıp gençlik dönemine girmiş olur. Ergenlik dönemi kız çocuklarında alt sınır dokuz yaş olup, bu yaş sınırı erkeklerde on iki yaşıdır. Ergenlik belirtisi erkek çocuklarda ihtilam olma, kız çocuklarında ise âdet görme veya hamile kalma ile sabit olur. Âdet görmenin üst sınırı için açık bir nass bulunmadığı için, fıkıh bilginleri tecrübeye dayanarak değişik yaşlar belirlemişlerdir.

Fakihlerin çoğunluğuna göre dokuz yaşlarından itibaren başlayan âdet görme, yaklaşık olarak elli- elli beş yaşlar arasında sona erer. Bu konuda fiilen âdet görmenin başlaması ve sona ermesi esas alınır. Bu yaşların dışında, cinsel organdan gelecek her türlü akıntı “özür kanı-istihaze” sayılır. Âdet görme veya ihtilam gecikirse, fakihlerin çoğuna göre, on beş yaşın bitmesiyle her iki cins ergenlik çağına girmiş sayılır. Ebu

¹⁹⁶ Bakara, 2/222.

¹⁹⁷ Buhari, Hayz, 1,7, Edahi, 3,10; Müslim, Hacc, 119, 120; Ebu Dâvud, Menasik, 23.

¹⁹⁸ Müslim, Hayz, 16; Nesâî, Taharet, 18; İbn Mâce, Taharet, 12.

¹⁹⁹ Buhari, Hayz, 5, Taharet, 175; Dârimî, Taharet, 108.

²⁰⁰ Buhari, Hayz, 2,3; Müslim, Hayz, 15; Nesâî, Taharet, 173.

²⁰¹ Müslim, Hayz, 14.

Hanife'ye göre ise üst sınır kız çocuğunda on yedi yaşı, erkek çocuğunda ise on sekizdir. Bu yaşa gelmiş olup, ergenlik belirtileri görmese bile hükmen ergen sayılırlar.

Âdetin başlaması, bitmesi ve düzenine etki eden faktörler şunlardır: Şiddetli geçen hastalıklar, kronik (müzmin) hastalıklar, iklim ve çevre değişiklikleri, korku ve heyecan, aşırı bedensel faaliyet, dengesiz zayıflama rejimleri, aşırı hamile kalma isteği, hamile kalma korkusu bunlar arasında sayılabilir.²⁰²

Hanefiler ve Hanbelîlere göre hamile kadın âdet görmez. Malikiler ve son dönemdeki fetvasına göre İmam Şafii ise, hamile bayanın da bazen âdet görebileceğini söylemiştir. Onlar, âdet kanamasından söz eden ayetin mutlak manası ile âdetin, kadının fitratından olduğunu bildiren bazı haberlere dayanırlar.²⁰³

Fakat tıp dünyasında konu şu şekilde ele alınmaktadır: Bir çok kadın gebe olmalarına rağmen hamileliğe bağlı kanamaları (implantasyon –yerleşme kanaması, düşük tehlikesi kanaması, servikal enfeksiyon,yara -lezyona bağlı kanama, plasenta yerleşim durumuna bağlı kanamalar gibi..) âdet olarak zannedip hamileliklerinin farkına varmamaktadırlar. Hatta bir kısmı karınlarında olan büyüme veya bebek hareketleri ile hamileliklerinin ancak farkına varabilmektedirler.

"Üstüne görme" veya "üste görme" olarak adlandırılan bu durumdaki kanamanın yapısı genellikle farklıdır. Genellikle beklenen ve olması muhtemel günde olmayıp rengi değişik (daha koyu ve siyaha yakın) ve miktarı da bir önceki âdetlerine göre farklıdır, Dikkatli bir kadının genelde bu anormal kanamayı ve aradaki farkı anlamaması zordur. Bu sebeple tüm anormal ve olması gerekenden farklı kanamalarda gebelik şüphesi olabilmeli ve bir gebelik testi yapılmalıdır veya bir jinekolog tarafından muayene edilmelidir.²⁰⁴

En uzun ve en kısa âdet süresi: Hanefiler'e göre, hayzın en kısa süresi üç gün üç gecedir bundan azı özür kanı sayılır. Ortası beş gün, en uzun süresi on gün on gecedir. On günü geçen kanamalar özür sayılır. En kısa ve en uzun süre arasında görülecek kanamalar ise "*hayız kanı*" sayılır. Hanefiler'in dayandıkları delil ise şu hadis-i şeriftir:

²⁰² "Âdet Görme", *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, (Komisyon), Arkın Kitabevi, İstanbul tsz., I, 45.

²⁰³ İbn Rüşd, I, 51.

²⁰⁴ Nevra Topalismaoğlu, "Üstüne Âdet Olma Âdet Gecikmesi", Erişim Tarihi: 29.04.2011, www.kurtaj.info.

“Bekâr veya dul kadın için en kısa âdet görme süresi üç gün, en uzun süresi ise on gündür.”²⁰⁵ Şafiiler’e göre en kısa süre bir gün bir gece; en uzun süre on beş gün olmakla birlikte, kadınların çoğunun âdet süreleri altı veya yedi gündür. Malikiler, en az süre için bir sınır belirlemezken, en uzun süreyi yeni âdet görmeye başlayan bir kadın için on beş gün olarak takdir etmişlerdir.²⁰⁶

Hanefî, Şafii ve Maliki mezhebinde iki âdet hali arasındaki en az temizlik süresi, on beş gündür. Yani hanımlar iki âdet kanaması arasında en az on beş gün temizlik görürler.²⁰⁷

İki âdet kanaması arasındaki en az temizlik süresinin on beş gün olduğu²⁰⁸, Ebu Said el-Hudrî’nin (r.a) rivayet ettiği hadiste yer almaktadır.²⁰⁹ Ayrıca bu konuda Ashab-ı Kiram’ın (r.anhum) icmanın bulunduğu, bazı âlimler tarafından ileri sürülmüştür.²¹⁰

Kanamaların, âdet sırasında sürekli olarak, kesilmeksizin devam etmesi gerekmez, ara sıra kesilebilir. Mesela; bir kadın 3 gün kanama görse, 1 gün kesilse, sonra 2 gün daha kanaması devam etse, bu kadının toplam âdet süresi 6 gün sayılır. Aradaki kesilme 2 gün bile olsa, önemli olan adet kanının ne zaman tamamen kesildiğidir. İki âdet arasındaki temizlik haline “*tuhr*” denir. Bunun süresi 15 günden az olamaz. Fakat bundan fazla olabilir. Aylarca yıllarca devam edebilir. Bu şekilde temizlik hali uzayıp giden kadına “*mümteddü’t- tuhr*” denilir. Maliki ve Hanbeliler’e göre, âdet görme süresi içinde kanın kesildiği günlere “*temizlik günleri (yemünneka)*” denir. Âdet gören kadın bu günlerde temiz sayılır. Âdet görmeyen ve temiz sayılan kadınların yaptığı her şeyi yapabilir.

Bazı kadınlarda âdet günleri, bir ayda 5, diğer ayda 6 gün âdet görme gibi düzensiz olabilir. Böyle bir durumda ihtiyatlı olanla amel etmek en doğrusudur. Mesela böyle bir kadın altıncı gün olunca yıkanır, namazlarını kılar ve ramazan ayına rastlamışsa orucunu tutar. Çünkü bu altıncı gündeki kanamanın, özür kanı olma ihtimali

²⁰⁵ Yıldız, s. 26; (Zeyla’î, *Nasbu’r- raye*, I/191-192’den naklen).

²⁰⁶ İbn Rüşd, I, 48 vd.

²⁰⁷ Dârimî, Taharet, 87.

²⁰⁸ Dârimî, Taharet, 86.

²⁰⁹ Yıldız, s. 28; (Zeyla’î, *Nasbu’r- raye*, I/192’den naklen).

²¹⁰ Yıldız, s. 28; (İbn Nüceym, el-Bahr, I/218; İbn Abidin, *Menhelu’l- varidin*, *Mecmu’atü’r- resail*, I/175’den naklen).

de vardır. Fakat bu altıncı gün çıkmadıkça cinsel ilişkide bulunmaz. Boşanmışsa iddeti bitmiş sayılmaz, çünkü bu altıncı gündeki kanamanın âdet kanı olma ihtimali vardır.

Bir diğer durum ise, âdeti düzenli olan bir kadının âdet gününün ya da süresinin değişmiş sayılabilmesi için, en az iki defa başka bir sürede meydana gelmesi yeterlidir. Mesela; düzenli olarak her ay 5 gün süreyle âdet görürken, bu süre daha sonra 6 güne çıksa, artık bu yeni süreye tabi olur. Düzenli süreyi aşan, fakat 10 günü geçmeyen kanamalar, âdet kanaması sayılır. Bu durumda düzenli süre 10 güne dönüşmüş olur. Mesela her ay 7 gün süreyle adet gören bir kadın, daha sonra 10 gün kanama görse, âdet görme süresi 10 güne çıkmış olur. Ancak düzenli olarak görülmüş olan âdetten sonra, kanama süresi 10 günü aşarsa, düzenli süreye itibar edilir. Fazlası özür kanı sayılır.

Mesela; daha önce âdet süresi düzenli olarak 7 gün olan bir kadın, daha sonra her ay 11 veya 12 gün kanama görmeye başlasa, bunun düzenli olan 7 günü hayız, geri kalan 4 veya 5 günü ise özür kanı kabul edilir.

Düzenli süreden önce görülmeye başlayan ve toplam 10 günü geçmeyen kanamalar da âdet kanaması sayılır. 10 günü aşarsa düzenli süre kısmı âdet, önceki fazlalık kısmı özür kanıdır. Örneğin; her ayın başından itibaren 5 gün âdet gören kadın, daha sonra düzenli süreden önce 2 veya 3 gün daha kanama görmeye başlasa, bunların toplamı olan 7 veya 8 gün, âdet görme süresi sayılır. Şayet 10 günü aşarsa, düzenli süre olan 7 gün âdet, fazlalık günlerse özür kanı kabul edilir.

1.4.1.2.1.Âdet Görme Süresi İçinde Kanamanın Kesilmesi

Bayanların âdet hali devam ederken, kimi zaman kanama kesilir. Sonra yine görülmeye başlayabilir. Böyle bir durumda ise, Hanefi ve Şafiiler'e göre kadın, âdet görme günleri içinde kanın görülmediği zamanlarda da âdetli sayılır. Örneğin bir kadın bir gün kanama görse, ikinci gün kan kesilmiş olsa, üçüncü ve dördüncü gün yine kan görse, kadın bütün bu süre içinde âdetli sayılır.²¹¹ Bu duruma göre, iki kanama arası görülen temizlik, âdet görme süresini bölen bir süreç olarak görülmemiştir. Aksine başında ve sonunda kanın görülmesi şartıyla, on günü aşmayan bu süre içinde kadın âdetli kabul edilir.²¹²

²¹¹ *Gelişim Hachette Ansiklopedisi*, (Komisyon), I, 17.

²¹² İbn Rüşd, I, 52; Bilmen, s. 95 vd.

1.4.1.2.2.Sürekli Olarak Özür Kanı Gören Kadının Âdet Görme Süresinin Hesaplanması

İlk defa âdet görmeye başlayan bir genç kızın âdeti sabit olmaksızın kanı kesilmeyip devam edecek olursa, her aydan on günü “hayız”, yirmi günü de “temizlik” günleri sayılır. Bu temizlik günlerinde özür sahibi olarak amel eder. Düzenli âdet görmekte olan bir kadın ise, hastalık sebebiyle sürekli kanama olmaya başlarsa, düzenli âdet süresine karşılık gelen günlerde âdetli, diğer günlerde ise temiz sayılır. Yine her ay 10 gün hayız, 20 gün veya 6 aydan daha az bir süre temizlik süresi düzenli olan bir kadından daha sonra sürekli olarak kan gelecek olsa, her ayın ilk 10 günü hayız, diğer 20 günü veya 6 aydan az olan süre de temizlik sayılır. Ancak temizlik süresi 6 ayı aşarsa, 6 aydan bir saat eksik kabul edilir. Çünkü 6 ay hamilelik süresinin alt sınırındır.

Bir hastalık veya dikkatsizlik sonucu, âdet günlerini unutmuş kadına “*mütehayyire*” denir. Bu durumda olan bir kadında kanama kesilmeksizin devam ederse, âdet görme süresi konusunda yoğunlaşmış bir kanaati de yoksa ihtiyata uyar. Örneğin; âdet görme süresinin 5 gün olduğuna kanaat getirirse buna uyar. İhtiyat uygulanırsa; boşanma iddeti konusunda âdeti 10 gün, temizlik süresi de 6 aydan bir saat eksik olmak üzere takdir edilir. Diğer bir görüşe göre ise, temizlik süresi 2 ay olarak kabul edilir.²¹³

1.4.1.3.Günümüz Tıp Bilimi Açısından Âdet Görme

Temizliğin zamanını etkilediği için burada âdet görmenin, günümüz tıp bilimi açısından adet görmeye kısaca değinmek istiyoruz. Son yıllarda tıp dünyasında çok fazla gelişmeler oldu. Kadınların da âdet dönemi, süresi ve bununla ilgili olarak alınacak sağlık önlemleri, daha çok tıp biliminin verilerine dayandırılmaktadır. Nitekim fakihlerin, gözlem ve tecrübeye dayanarak, kendi dönemlerinde ulaştıkları sonuçlarla tıbbi verilerin ne kadar örtüştüğü aşağıda vereceğimiz bilgilerden anlaşılacaktır.

Tıp biliminin verilerine göre, ortalama olarak ilk âdet görme (*menarş*) yaşı 11-14 arasındır. İlk âdet kanaması 16-18 yaş arasında olursa, buna “*gecikmiş adet görme*” adı verilir. 9 yaştan önce görülmesi ise erken olgunlaşmanın belirtisidir. Bir genç kızın 18 yaşına gelmesine rağmen âdet görmemesi, “*âdet yokluğu*” olarak değerlendirilmekte,

---

²¹³ Bilmen, s. 97.

kesinlikle doktor muayenesi gerekmektedir. İlk âdet görme yaşı, ailesel (soya çekim), bölgesel ve beslenme gibi şartlardan etkilenmektedir. Türkiye’de ilk âdet kanı görme yaşı 12’dir.²¹⁴

Âdet kanamaları genellikle 28 gün arayla yinelenir. Kadınların yaş, ruhsal durumları gibi faktörler nedeniyle, normalde 24-34 gün arasında olabilir. Âdet kanaması süresi genellikle 3-5 gün olmakla birlikte 2-8 gün arası da olabilir. Kanama süresi aynı kadında bile değişkenlik gösterebilir.²¹⁵

Âdetliken bazı aralarda âdet kanının kesilmesine, tıp biliminde *kriptomenore* denir. Tıpçılara göre bu kesilmelerin iki sebebi olabilir: Ya âdet kanaması fark edilemeyecek kadar az miktarda olmuştur, ya da genellikle üreme organına ilişkin bir gelişme kusuru, âdet kanının dışarı akmasını engellemiştir.²¹⁶

1.4.2.Nifas (Loğusalık)

1.4.2.1.Nifas (Loğusalık)ın Tanımı

Nifas, sözlükte loğusalık hali, doğum yapan kadının rahminden gelen kan anlamına gelmektedir. Bu durumdaki kadına *nüfesa* veya *loğusa* denir.²¹⁷ Doğum sırasında çocukla birlikte veya doğumdan önce gelen kan, bozuk bir kan veya özür (istihaza) kanıdır. Kadın hamilelik süresi boyunca ve doğum gerçekleşinceye kadar abdest alır ve namazlarını kılar, orucunu tutar. Rahatsızlığı sebebiyle abdest alamaz ise, teyemmüm eder ve namazlarını ima ile kılar. Namazı vaktinden sonraya ertelemes.

1.4.2.2.Nifasın Süresi

Loğusalığın en kısa süresi için bir sınır yoktur, dolayısıyla bir gün bile olabilir. Çünkü bunu belirleyen bir ayet veya hadis bulunmamaktadır. Bu durumda loğusalığın fiilen var olduğu süreye bakılır. Hanefiler ve Hanbelîler’e göre loğusalığın en uzun süresi 40 gündür. Bu süreden sonra gelen kan ise özür kanıdır. Delil olarak getirilen hadis Ümmü Seleme (r.anha)’den nakledilen şu rivayetidir: “Loğusa kadın, Rasulullah

²¹⁴ “Adet Kanaması”, *Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi*, (Komisyon), Meydan Yayınevi, İstanbul 1987, I, 28.

²¹⁵ *Görsel Sağlık Ansiklopedisi*, Görsel Yayınlar, İstanbul 1984, II, 314.

²¹⁶ *Görsel Sağlık Ansk.*, II, 316.

²¹⁷ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 527.

(s.a.v) döneminde kırk gün kırk gece beklerdi.”²¹⁸ Şafii ve Malikiler’e göre ise, azami loğusalık süresi 60 gündür. Ancak bu süre genellikle 40 gün olarak gerçekleşir. İmam Malik “Loğusalığın en kısa süresi diye bir şey yoktur.” demiştir. Bunu imam Şafii de söylemiştir. İmam Malik “Loğusalık 60 gündür” sözünden vazgeçmiş ve “Bu, kadınlara sorulmalıdır.” demiştir. Ashab-ı Kiramın fukahasının çoğu da “Loğusalık 40 gündür.” demişlerdir. Bazı fakihler de, erkek ve kız çocukları arasında ayırım yaparak “Doğan çocuk erkek ise, otuz gün, kız ise kırk gündür.” demişlerdir.²¹⁹

Günümüz tıp bilimi ise doğum sonrası nifas dönemini şöyle tanımlar: Loğusalık dönemi altı hafta süreyle kadının rahim, doğum kanalı ve hamileliğin getirdiği tüm değişikliklerden uzaklaşıp, eski durumlarına dönmelerini içeren bir dönemdir. Doğumla büyüyen rahim, doğumdan sonraki günlerde her geçen gün biraz daha küçülür. Bu küçülmenin en önemli sebebi, rahimdeki kas hücrelerinin küçülmesidir.²²⁰

Başka bir durum ise, doğum yapan bir kadının rahminden hiç kan gelmemesi durumudur. Bu tıbben de mümkün olabilecek bir haldir. Rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde bir kadın doğum yapmış ve loğusalık kanı da görmemiştir. Bu sebeple o kadına “*zatu’l-cüfuf*” adı verilmiştir.²²¹

El, ayak gibi organları belirmiş olan bir çocuğun düşmesiyle loğusalık hali oluşur. Genellikle 10-15 gün sürer. Fakat henüz uzuvları belirmemiş bir düşüğe nifas hükümleri uygulanmaz. Bu bebeğin düşmesiyle görülen kanama 3 gün sürer. Daha önce de en az 15 gün temizlik hali devam etmiş olursa bu bir adet kanı olmuş sayılır. Böyle değilse, özür kanı sayılır. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed’e göre, çocuk doğuran kadından hiç kan gelmez ise loğusa sayılmaz. Bu sebeple gusül yapması da gerekmez, sadece abdest alması yeterlidir. Ebu Hanife’ye göre ihtiyatlı olup gusül alır.

Âdette olduğu gibi, loğusalık süresi içinde kanamanın kesilmesi loğusalıkta kesinti oluşturmaz. Başta ve sonda kanamanın olması peş peşe kanama gibi kabul edilir. Kanın kesilme süresinin 15 günden daha az veya daha çok olması arasında fark yoktur. Şafii ve Malikiler’e göre ise, aradaki süre 15 günü geçerse, bundan sonrası “hayız”

²¹⁸ Ebu Dâvud, Taharet, 119.

²¹⁹ İbn Rüşd, I, 148.

²²⁰ “Loğusalık Dönemi”, *Görsel Sağlık Ansiklopedisi*, (Komisyon), (3. Bsk.), Ankara 1984, II, 354- 355.

²²¹ Zuhaylî, I, 466- 467.

sayılır. Temizlik hali yarım aydan az devam ederse, hepsi loğusalık sayılır. İkiz doğumlarda loğusalık süresine gelince, bu süre ilk çocuğun doğumuyla başlar. Şafiiler'e göre ise, bu süre ikinci çocuğun doğumu ile başlar. Birinci çocuğun doğmasından sonra gelen kan ise, adet zamanına rastlamışsa hayız kanı, aksi durumda özür kanı sayılır.²²² Yine günümüzde tüp bebek yöntemiyle üçüz, dördüz çocukları dünyaya getiren anneler yukarıda zikredilen, kendilerine uygun olan hükümlerden birisiyle amel edebilirler.

1.4.3.Hayız ve Loğusalığın Dini Hükümleri

Hayız ve loğusalığın Dini hükümleri çeşitli aşamaları, safhaları ve durumları içerir. Burada söz konusu safhalar incelenecektir. Bunlar;

1- Boy abdestinin gerekli olması: Hayız ve nifas hali sona erince kadının gusül boy abdesti alması gerekir. Kadının namaz, oruç ve hacda tavaf yapabilmesi için bu farzdır. Kur'an-ı Kerimde ay hali gören kadınların, eşleriyle cinsî münasebette bulunabilmeleri için, adetlerinin bitiminde temizlenmeleri istenir.²²³ Bununla birlikte Hz. Peygamber (s.a.v), uzun süre kesilmeyen özür kanının hükmünü soran Fatıma binti Ebi Hubeys'e (r.anha) şöyle buyurmuştur: "Bu kanamayı yapan bir damardır. Bu, ay hali değildir. Adet zamanın gelince namazını bırak. Âdetin kadar bir süre geçince kanını yıka, boy abdesti al ve namazını kıl. Bundan sonra da her namaz için yalnız abdest alarak namazını kıl."²²⁴ Bu hadisten de anlaşıldığı üzere âdet gören kadın, ibadetleri terk eder ve sonunda boy abdesti alır.

2- Kadınların adet görmekle ergen sayılması: Genç kızın adet görmesi; erkek çocuğu ise ihtilam olması, ergenlik belirtisidir. Bununla birlikte namaz, oruç, hac, zekât gibi dini emir ve yasaklara muhatap olurlar. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Allah (c.c) adet göreceğ çağa gelen kadının namazını, başörtüsüz kabul etmez."²²⁵ Bu hadiste ise âdet gören kadının ergen kabul edilip namaz kılmakla mükellef olduğu ve örtüye riayet etmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

3- Namazdan muaf tutulmak: Âdetli veya loğusa kadının namaz kılması caiz değildir. Yukarıda zikrettiğimiz Fatıma binti Ebi Hubeys hadisinin Buhari deki rivayeti

²²² Zuhaylî, I, 446; Bilmen, s. 97 vd.

²²³ Bakara, 2/222.

²²⁴ Buhari, Hayz, 19, 24, Vudu', 63; Müslim, Hayz, 62, 63; Ebu Dâvud, Taharet, 107; Tirmizî, Taharet, 93, 95, 96.

²²⁵ İbn Mâce, Taharet, 132; Ebu Dâvud, Salât, 84; Tirmizî, Salât, 160; Ahmed Bin Hanbel, IV, 151.

şöyledir: “Âdetin devam ettiği sürece namazı bırak, sonra boy abdesti al ve namazı kıl.”²²⁶ Bu durumdaki bayanların namazlarını daha sonra kaza etmesi gerekmez. Hz. Aişe (r.anha) şöyle demiştir: “Biz Rasulullah zamanında adet görüyorduk. Bu süre içinde kılamadığımız namazları kaza etmekle emrolunmuyorduk, tutamadığımız oruçları ise kaza etmekle emrolunuyorduk.”²²⁷

4- Farz orucu ertelemek: Adet gören veya loğusa olan kadın, Ramazan orucunu tutmaz ve daha sonra bunu kaza eder. Delil yukarıda zikrettiğimiz Hz. Aişe hadisidir.

5- Kâbeyi tavaf etmemek: Hayızlı kadın hac veya umredeki Kâbe’yi tavaf dışında bütün hac veya umre menasikini yapabilir. Delil ise şu hadistir. Veda haccına katılan Hz. Aişe şöyle anlatıyor: Biz Harem-i Şerifte iken, ben adet gördüm. Rasulullah (s.a.v) yanıma geldi, ben ağlıyordum. “Sana ne oldu, yoksa ay halimi gördün?” diye sordu. “Evet” dedim. O zaman şöyle buyurdu: “Şüphesiz bu, Allah’ın Âdem kızlarına yazdığı bir şeydir. Beytullah’ı tavaf dışında, hacıların yaptığı her şeyi yap.”²²⁸

6- Kur’an’a el sürmemek ve Kur’an okumamak: Malikiler dışında üç fıkıh mezhebine göre ay halindeki kadının Kur’an okuması ve ona dokunması caiz değildir. Delil Kitap ve sünnettir. Ayette şöyle buyrulur: “Ona tam olarak temizlenmiş olanlardan başkası el süremez.”²²⁹ Abdullah bin. Ömer’in naklettiği bir hadiste şöyle buyrulur: “Cünüp ve hayızlı kadın Kur’an’ı okuyamaz.”²³⁰ Hz. Ali’den şöyle nakledilir: “Rasulullah (s.a.v) tuvalete gider, abdest bozar, sonra çıkar, bizimle birlikte ekmek ve et yer ve Kur’an okurdu. Buna engel olmazdı. Onu cünüplük dışında hiçbir şey Kur’an’dan ayırmazdı.”²³¹

Eğitim amacıyla tefsir, hadis veya fıkıh kitaplarıyla meşgul olmak caiz görüldüğü gibi, Kur’an ayetlerini kelime kelime öğretmede veya dua ve zikir niyetiyle Kur’an okumada sakınca bulunmaz. Malikiler’in sağlam görüşüne göre, âdetli veya loğusanın ezberden Kur’an-ı Kerim okumasında veya okutmasında bir sakınca yoktur. Hanefiler’e göre ise, bu durumda dua ayetleri dua niyetiyle okunabilir.²³²

²²⁶ Buhari, Hayz, 19, 24.

²²⁷ Buhari, Hayz, 20; Ebu Dâvud, Taharet, 104; Tirmizî, Savm, 67; Nesâî, Hayz, 17, Sıyam, 64.

²²⁸ Buhari, Hayz, 1, 7, Hacc, 71; Edahi, 3, 10; Ebu Dâvud, Menasik, 23.

²²⁹ Vakıa, 56/79.

²³⁰ İbn Mâce, Taharet, 105; Tirmizî, Taharet, 98.

²³¹ İbn Mâce, Taharet, 105, 593.

²³² Zuhaylî, I, 470- 471.

İmam Malik'e göre cünüp olan Kur'an'ı okuyamaz ise de adetli veya loğusa olan kadın okuyabilir. Çünkü cünüp derhal yıkanabilirken, adetli veya loğusa kadın uzun süre yıkanamaz. Dayandıkları delil istihsandır. Bu görüş Kur'an-ı Kerim'i öğreten bayanlar için de bir kolaylıktır. Kur'an Kursu öğreticileri ve öğrencileri gibi...

7- Mescide girmemek: Âdetli günlerinde kadınlar ve cünüp kişiler namaz kılamayacakları için mescide gelmemeleri de normaldir. Nitekim bir hadiste, "Hiçbir hayızlı ve cünüp, mescide girmesin."²³³ buyurulmuştur. Ancak ibadet amacıyla değil de, bir zaruret veya ihtiyaçtan dolayı adetli kişinin mescide girmesi mümkün ve caiz olur.²³⁴ Hz. Aişe'den rivayet edilmiş ve şöyle demiştir: "Bir gün Allah'ın Rasulü bana; "Mescitten seccadeyi al getir." dedi. Ben âdetliyim, deyince de; "Âdetli olman, senin elinde olan bir şey değildir." buyurdu.²³⁵

8- Cinsel ilişkide bulunmak: Kur'an-ı Kerim'de; hayızlı kadınlara temizleninceye kadar yaklaşılmaması emredilmiştir.²³⁶ Bu ayette eşten ayrı kalma ile kastedilen cinsel temastır. Bunun yanında hayızlı eşiyile ne derece ilgilenebileceğini soran sahabeye Allah Rasulü şu cevabı vermiştir: "Göbekte diz kapağı arası örtülü olarak ondan normal zamandaki gibi faydalanabilirsin."²³⁷ Fakihlerin çoğuna göre, hayızlı veya nifaslı kadınla cinsel temas gerçekleşmesi halinde kefarete gerekmez. Fakat haram işlendiği için tevbe ve istiğfar gerekir. Bu hükümde rahatsız haldeki kadını koruma söz konusudur. Kitab-ı Mukaddeste de bu durum şöyle zikredilerek yasaklanmıştır: "Âdet murdarlığında iken çıplaklığını açmak için bir kadına yaklaşmayacaksın."²³⁸ Kitab-ı Mukaddes'e göre âdet halinde bir kadınla cinsel ilişki haram olup, cezası her ikisinin de kavimlerinin arasından atılmasıdır.²³⁹

9- Hayız ve nifasın boşanmaya ve iddete etkisi: Hayızlı kadını boşamak caiz değildir. Ancak buna rağmen boşama işlemi çoğunluk ulemaya göre geçerlidir. Ayette: "Boşayacağınız zaman, eşlerinizi iddetlerine doğru boşayın."²⁴⁰ buyrulur. Bu ayette temiz günlerinde boşama kastedilmiştir. Diğer yandan, eşini hayız günlerinde boşayan,

²³³ İbn Mâce, Taharet, 92; Dârimî, Vudu', 116.

²³⁴ Müslim, Hayz, 11, 13; Nesâî, Taharet, 172, Hayz, 18; İbn Mâce, Taharet, 120.

²³⁵ Müslim, Hayz, 11-13; Nesâî, Taharet, 172, Hayz, 18; İbn Mâce, Taharet, 120.

²³⁶ Bakara, 2/222.

²³⁷ Müslim, Hayz, 16; Nesâî, Taharet, 18; İbn Mâce, Taharet, 12.

²³⁸ *Kitab-ı Mukaddes*, Levililer, 18/19.

²³⁹ Dinç, s. 201.

²⁴⁰ Talak, 65/1.

Abdullah bin. Ömer'e, Rasulullah (s.a.v) eşine dönmesini, daha sonra isterse temizlik günlerinde veya hamile iken boşayabileceğini bildirmiştir.²⁴¹ Loğusalığın boşama engeli olduğu konusunda bir ayet veya hadis yoktur. Ancak ay haline kıyas yapılarak aynı illetin bu dönem içinde geçerli olduğu düşünülmelidir. Bununla birlikte böyle bir boşama geçerli olur ve kadın üç hayız ve temizlenme süresince boşama iddeti bekler.²⁴² Hamile iken boşanan kadının iddeti doğumla sona erer.²⁴³

1.4.4.Özür Kanı (İstihaze)

1.4.4.1.Özür Kanı (İstihaze) Tanımı

İstihaze; kadınların görmüş oldukları adet ve loğusalık kanı dışında, rahim iç damarlarından bir hastalık veya yapısal bozukluk sebebiyle gelen kana verilen isimdir.²⁴⁴ İstihaze kanaması; dinmeyen burun kanaması, idrarın tutulamaması veya bir yaradan sürekli kan akması gibi sadece abdesti bozan bir özür halidir.

1.4.4.2.Özür Kanının Süresi

Fakihlerin âdet görme veya loğusalık için en kısa ve en uzun süreleri belirleme çabalarının amacı, hayız ve nifas kanı ile istihaze kanını birbirinden ayırmak içindir. Buna göre bir kadında görülen 3 günden az, 10 günden fazla gerçekleşen kanama, loğusa da 40 günün üstünde görülen kanama ve kimi fakihlere göre hamile kadınlarda görülebilen kanamalar hep istihaze (özür) kanamasıdır.

Sürekli kanayan bir yara, burun vs. varsa böyle bir özür, abdest alıp namazı eda edecek kadar bir süre bile kesilmeksizin bir namaz vaktince sürer ve diğer namaz vakitleri içinde ise en az bir kere bile tekrar ederse, bu kişi “*özürlü*” sayılır. Bu kişiye “*sahib-i özür*” denir. Bu sebeple kendisi hakkında özürülere uygulanan hükümler uygulanır. Yani dinimizin âdetli ve loğusa bayanlara yasakladığı, namaz ve oruç gibi ibadetlere, tavafa, Kur'an okumaya, Mushaf'a el sürmeye, mescide girmeye, itikâfa girmeye ve cinsel ilişkide bulunmaya engel teşkil etmez. Kadının sağlığını bozan bir durum olmadıkça, bunları yapmada bir kerahet de bulunmaz. Çünkü İslam dini özürülere bu kolaylıkları sağlamıştır.

²⁴¹ Müslim, Talak, 1-5.

²⁴² Bakara, 2/228.

²⁴³ Talak, 65/4.

²⁴⁴ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 334.

Yine Yahudilere göre, âdeti düzenli olmayan kadınların, adet günleri dışında da akıntısı olursa (özür kanı-akıntısı) o akıntılı günleri de adet günleri hükmündedir.²⁴⁵

1.4.4.3.Özür Kanı Gören Kadının Âdet Süresinin Hesaplanması

Özür kanı gören kadının âdet süresinin hesaplanmasın da aşağıdaki hükümler söz konusudur.

- 1- Ergenlik çağına giren genç bir kız, âdet haliyle birlikte özür kanaması da görmeye devam ederse, her ayın 10 günü “âdet kanaması” 20 günü de “temizlik hali” kabul edilir. Bu durumdaki kadının da loğusalığı 40 gündür.
- 2- Düzenli âdet görmekte olan bir kadın, özür kanaması görürse, âdet süresinden fazla olarak devam eden kan, özür kanı sayılır.
- 3- Âdet süresini unutmuş olan (muhayyire veya mütehayyire) kadın, özür kanaması görürse, ihtiyatlı olanı alır ve onunla amel eder.²⁴⁶

1.4.4.4.Özürlü Kişi İle İlgili Dini Hükümler

Özür kanının abdesti bozduğu hükmü, hadislerle sabittir. Nitekim Hz. Aişe'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: “Fatıma binti Ebi Hubeys, Rasulullah (s.a.v)’a hitaben; “Ben istihaze kanaması gören bir kadını, bir türlü temizlenemiyorum, namazı terk edeyim mi?” diye sordu. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Bu kanamayı yapan bir damardır. Âdet görme değildir. Âdet zamanın geldiğinde namazı terk et. Âdetin kadar süre geçtikten sonra kanı temizle, Guslet ve namaz kıl.”²⁴⁷ Bununla birlikte Hz. Peygamber (s.a.v)in Hamme binti Cahş’a istihaze halinde oruç tutmasını ve namaz kılmasını emrettiği nakledilir.²⁴⁸

Hanefi, Şafii ve Hanbeliler’e göre, âdet görme veya loğusalık süresi dışında özür kanı gören kadının, kanı temizleyip, pamuk vb. şeyler koyarak temizlik için gerekli tedbirleri aldıktan sonra, her namaz için abdest alması gerekir. Bu abdest, abdesti bozan

²⁴⁵ Dinç, s. 201.

²⁴⁶ İbn Hümâm, I, 122-124; Kāsânî, I, 41 vd.; İbn Abidin, I, 277.

²⁴⁷ Buhari, Vudu’, 63, Hayz, 24; Müslim, Hayz, 62, 63; Ebu Dâvud, Taharet, 107; Tirmizî, Taharet, 93, 95, 96.

²⁴⁸ Şevkani, I, 271.

başka bir sebep bulunmadıkça, bir sonraki namaz vakti girinceye kadar, bu özür kanı veya özür hali sebebiyle bozulmaz.²⁴⁹

Hz. Peygamber (s.a.v) aşırı kan geldiği için şikayette bulunan Hamne (r.anha)ye şöyle demiştir: “Cinsel organına pamuk koyup bağlamayı tavsiye ederim. Çünkü bu, kanı keser.”²⁵⁰ Yine özür kanı gören bir diğer kadın için Allah’ın elçisi şöyle buyurmuştur: “Âdet günlerinde namazı terk eder, sonra gusleder, arkasından her bir namaz için abdest alır, namazını kılar, orucunu tutar.”²⁵¹ Çünkü kadının yapmış olduğu bu temizlik, özür ve zaruret hali temizliğidir.

Özür kanı, bazı durumlarda 9 yaşından küçük olan kız çocukları ile âdetten kesilme çağına gelmiş bulunan yaşlı bayanlarda da görülebilir. Mesela; 70 yaşına girmiş olan bir bayandan gelecek kan, özür kanıdır. Başka bir görüşe göre ise, bu durumdaki kadın daha önce âdeti üzere gelen kan görürse, âdet görme hali geri dönmüş olabilir. Fakat az miktarda yaşlık görmesi âdet görme sayılmaz.²⁵²

1.4.5.MENOPOZ DÖNEMİ

1.4.5.1.Menopozun Tanımı

Menopoz, ya da yaygın deyişle “*yaş dönümü*”, kelime anlamı olarak aylık adet kanamalarının doğal yolla bitmesi demektir.²⁵³ Doğduklarında kız çocuklarının yumurtalıklarında binlerce olgunlaşmamış yumurta bulunur. Yaklaşık 12 yaşlarında ergenliğe girdiklerinde, bu olgunlaşmamış olan yumurtalardan biri olgunlaşıp fallop borularına düşer. Bu sırada yumurtalıklar “*östrojen*” ve “*progesteron*” adlı iki hormon üretirler. Östrojen rahmin içini kaplayan tabakanın kalınlaşmasını sağlar, progesteron da bedeni olası bir gebeliğe hazırlar.

Hem östrojenin hem de progesteronun salgılanması beynin tabanında yer alan ve bir iç salgı bezi olan hipofizce denetlenir. Gebelik gerçekleşmediğinde, rahmin kalınlaşmış olan iç tabakası, döllenenmemiş yumurta ile birlikte adet kanı halinde atılır.

²⁴⁹ İbn Abidin, I, 111 vd.; Zuhaylî, I, 476 vd.; Bilmen, s. 101.

²⁵⁰ Ebu Dâvud, Taharet, 109; Tirmizî, Taharet, 95; İbn Mâce, Taharet, 115.

²⁵¹ Şevkani, I, 274.

²⁵² Ansiklopedik *İslam Fıkıhı Fetavayı Hindiyeye -I*, (Terc.: Mustafa Efe), (2. Bsk.), Akçağ Yay., 143-144, 145; Zuhaylî, I, 478; Bilmen, s. 102.

²⁵³ *Türkiye Gazetesi Rehber Ansiklopedisi*, “Menopoz”, (Komisyon), Türkiye Gazetesi A.Ş., İstanbul tsz., XI, 379.

Bu süreç, aylık çevrimler halinde menopoza kadar sürer. Çevrimlerin kesintiye uğraması yalnızca gebelik, ciddi bir hastalık ya da ruhsal stresle olanaklıdır.

Birçok kadında menopoz apansızın olur. Bazılarında ise önce adetler düzensizleşip seyrekleşir ya da kanama azalır (kanamanın sık olması, yani adet aralarının kısalması ya da aşırı kanama gibi belirtiler görülebilir). Bu süre içinde yumurtalıklar, iki kadınlık hormonu olan östrojen ve progesteron salınmasını yavaşlatır ve bir süre sonra da üretimini durdurur. Bir sene boyunca âdet görülmemesi durumu menopoz olarak tanımlanmaktadır. Halk arasında menopoz, menapoz ya da menepoz olarak da ifade edilir.²⁵⁴

Ortalama 40 yaşlarında, kadınlarda yumurtalıklar, beyinden gelen uyarılara daha az cevap vermeye başlarlar. Bu dönem *klimakterium dönemi* olarak bilinir. Klimakterium döneminde; âdetler arasındaki zaman uzamaya başlar, kanama miktarı azalır, gece terlemeleri, sıcak basmalar başlar. Âdetten kesilme de bu dönemde ortaya çıkar. Menopoza girme yaşı ortalama 45-55 yaş civarındadır.

40 yaştan önce menopoza girmek “*erken menopoz*” olarak tanımlanmaktadır.²⁵⁵ Menopoz döneminde oluşan bazı değişiklikler kadının hayatını derinden ve olumsuz etkiler. Bu durum pek çok hastalıkların ortaya çıkmasına ve kadının yaşam kalitesinin azalmasına neden olur.

Hiç doğum yapmamış olan kadınların menopoza erken girdikleri gözlemlenmektedir. Çalışmalar, anne ile kızın hemen aynı yaşlarda menopoza girdiklerini göstermektedir. Bu durum menopoza girme yaşının, kalıtsal özelliklerle yakın ilişkide olduğunu düşündürmektedir.²⁵⁶

Beslenme bozukluğu olan ve vejetaryen beslenme tarzı benimseyen kadınların nispeten daha erken yaşlarda menopoza girdikleri görülmektedir. Aşırı alkol kullanan kadınlar menopoza daha geç girmektedirler. Bunun en muhtemel nedeni alkolün karaciğerdeki etkileri nedeniyle bu kadınlarda östrojen hormon seviyelerinin daha yüksek olmasıdır.

---

²⁵⁴ *Meydan Larousse*, VIII, 616.

²⁵⁵ *Türkiye Gazetesi Rehber Ansk.*, XI, 379.

²⁵⁶ *Meydan Larousse*, VIII, 616.

Düşük kilolu kadınlar menopoza daha erken girme eğilimindedir. Bu durum bu kadınların yağ dokusunun östrojen üretimine katkısından faydalanamamalarından kaynaklanır. İş yaşamı ve diğer yaşam şartlarının menopoza girme yaşını etkilediği düşünülmemektedir. Yüksek yerlerde yaşayanlar menopoza daha erken girmektedir. Yumurtalıkların kan dolaşımının etkilendiği bir jinekolojik ameliyat geçiren kadınlar (rahmin alınması gibi) menopoza daha erken bir yaşta girebilirler. Rahim içi gelişme geriliği ile (düşük kilolu) doğan kadınlar menopoza daha erken girmektedirler.

Menopozda görülen bulgular; menopozdaki temel değişiklik kadınlık hormonu olan östrojenin, yumurtlamanın durması sonucu azalmasıdır. Böylece kadında; ateş basma, terleme, çarpıntı, uykusuzluk, sinirlilik, depresyon, unutkanlık, halsizlik, çabuk sinirlenme, bazen cinsel istekte (*libido*) azalma, kemik erimesi(*osteoporoz*), damar sertliği (*ateroskleroz*) gelişme eğilimi, cinsel organlarda çekilme(*atrofi*), kuruluk, ağrılı ilişki, idrar kaçırmaya kadar varan idrar yollarında atrofi ortaya çıkmaktadır.

1.4.5.2.Menopoz Dönemindeki Kadınlarda Ruhsal Durum

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi menopoz dönemindeki kadınlarda ruhsal bazı durumlar söz konusudur. Gerçekte bu dönemdeki psikolojik bazı tepkiler, kadının güzelliğini, gençliğini, cinsel çekiciliğini ve duyduğu cinsel hazzı yitirmekten korktuğu için ortaya çıkmıştır. Bilgili ve sağlam iradeli bir kadın, bütün bu duygusal nedenlerin ve tepkilerin üstesinden gelebilir.

En iyi kurtuluş yolu; erkeğin ilgi ve sevgisinin yanı sıra, kadının kendini meşgul edici bir iş ya da sosyal hizmetle uğraşması, bolca ibadet etmesi, kitap okuması, torunlarıyla ilgilenmesi yani boş kalmamasıdır, aksi halde kolay sinirlenme, uykusuzluk, unutkanlık, gerginlik, içe kapanma veya depresyon hali görülebilir.

1.4.5.3.Menopoz Döneminde Âdetten Kesilme Zamanı

Tıpta biraz daha farklı anlam taşımaya rağmen, halk arasında menopoz, âdetin kesilmeye yüz tuttuğu ve kesildiği zamana verilen isimdir. Hanımların hayatında önemli bir dönüm noktasıdır. Bu dönem, sebep olabileceği şikâyetlerle başlı başına problem olabilecek bir zaman dilimidir.²⁵⁷

---

²⁵⁷ “Menopoz”, *Doktorumuz, Sorunlar, Sorular ve Yanıtları, Aile Sağlığı Konusunda Alfabetik Tıp Ansiklopedisi*, (Çeviri: Komisyon), Gelişim Yay., İstanbul 1985, IV, 1531.

Menopoz, ortalama 45 yaşlarında başlar ve 5-10 sene sürebilir. Tıp otoritelerinin kanısına göre menopoz, cinsel olgunluk çağının ihtiyarlığa dönüm noktasıdır. Sebebi kadınlık hormonlarının azalmasıdır. Bu da birçok şikâyeti ortaya çıkarır, cinsiyet hormonlarının uygulanması, bazen de sakinleştirici verilmesiyle giderilir.²⁵⁸

1.4.5.4. Menopoz Akıntısı

Yaşadönümünde kadının üreme kabiliyeti yok olduğu halde, cinsel istek ve aktivitesi azalmaz, hatta bazen artabilir. Yumurtalık faaliyetinin sona ermesinden sonra oldukça sık görülen bir akıntı şeklidir. Menopozdaki kadınların % 45'inde oluşmaktadır. Menopozda yumurtalık faaliyeti durmuş, dolayısıyla döl yolunda hormonal olarak idare edilen yapım ve yıkım devreleri de ortadan kalkmıştır.

Döl yolu, az kanlanmakla körelmeye başlamakta ve mevcut olması lazım gelen şekerin yokluğundan dolayı, mukavemetini kaybetmekte ve dolayısıyla mikropların kolayca üremelerine ve akıntıyı meydana getirmelerine sebebiyet vermektedir. Bu arada döl yolunda kaşıntı ve idrar yaparken yanma mevcuttur. Hadise östrojen hormonunun yokluğundan kaynaklandığı için yine östrojen hormonu ile tedavi edilecektir.²⁵⁹

1.4.5.5. Mezheplere Göre Âdetin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri

Âdet kanaması, dokuz yaşından itibaren görülebilir. Bu konuda buluğ yaşı esas alınmıştır. İslam âlimlerinin çoğunluğu, hanımların buluğa erme yaşlarının, dolayısıyla âdet kanaması görme yaşlarının alt sınırı olarak dokuz yaşını kabul etmişlerdir.²⁶⁰ Yılların tayininde güneş yılı değil, kameri yıl esas alınmıştır.

Âdet kanamasının kesilmesinin son yaşı hususunda kesin bir hüküm yoktur. Bununla birlikte Hanefî mezhebinde yaklaşık bir rakam olarak elli beş yaşı tespit edilmiştir.²⁶¹ Kırk beş yaşından itibaren âdet kanamasının sona ermesi mümkündür. Bu

²⁵⁸ *Türkiye Ansk.*, XI, 379.

²⁵⁹ "Menopoz", *Ana Britannica Genel Kültür Ansk.*, (Komisyon), Güzel Sanatlar Matbaası A. Ş., Basım Yeri Yok tsz., XV, 574.

²⁶⁰ İbn Kudame, *el-Muğni*, I, 376; Kemal Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, (5. Bsk.), Semerkand Yay., İstanbul 2006, s. 20; (Aynî, *el-Binâye*, I, 614'den naklen); Âdet kanamasının özelliklerini taşıdığı takdirde yedi yaşındaki hatta altı yaşındaki kız çocuğunun görmüş olduğu kanamanın adet kanaması olduğunu kabul eden müctehidler vardır. Fakat bu görüşler tercihe şayan görülmemişlerdir. Serahsi, *Mebcut*, III, 149.

²⁶¹ Ümitsizlik (iyâs) yaşının 60 olduğunu savunan âlimlerde vardır. Bkz. Yıldız, s. 21; (İbn Nuceym, *el-Bahr*, I, 201'den naklen).

yaşa “*sinn-i iyâs*” yani “*ümitsizlik yaşı*” denilir ki, artık bu yaştan itibaren hanımların hamile kalma ümidinin kalmadığını ifade eder.

Çok nadir olarak elli beş yaşından sonra bir hanımın âdet görmesi mümkündür. Bu durumdaki hanımların dikkat etmeleri gereken önemli bir husus vardır. O da gelen kanını âdet kanı değil de özür kanı olması ihtimalidir. Bunun içinse bayan, gelen kanın rengine bakar. Eğer kan, koyu kırmızı veya siyah renkli ise âdet kanı olarak kabul edilir. Şayet aksine bir durum söz konusuysa hastalık kanı dediğimiz özür/istihaza kanı olarak değerlendirilir.²⁶²

Hanefilere göre: Kız çocuğu en az 9 yaşlarında buluğ çağına erer ve âdet görmeye başlar. 50 veya 55 yaşlarında âdet görme devresi biter. Bu yaştan önce de âdetten kesilen kadınlar vardır. Her kadında süre farklı olur.

9___ Hayz Kanı ___50 ___menopoz dönemi___55 ___İstihaze Kanı ___

Hanefî mezhebine göre, bir bayan elli beş yaşından sonra da kan görürse bu kan hayız kanı olmaz. Ancak ye’s den sonra da siyah veya koyu kırmızı renkte, kuvvetli bir kan görürse bu hayız kanıdır.

Malikilere göre: 13 yaşından 50 yaşına kadar ki görülen kan, mutlaka hayız kanıdır. Daha küçüklerde görülen kan uzman doktorlara gösterilir. Ona göre bir hüküm verilir. 70 yaşından sonraki kan ise kesinlikle özür kanıdır.

___İstihaze Kanı ___ 9_Hayız Kanı ___50 ___Kadın reyiyile amel eder ___70 ___İstihaze Kanı ___

Şafilere göre: Hayız yaşının sonu yoktur. Kadın hayatta oldukça, hayız olması mümkündür. Bu hususta bölgenin iklimi etkili olur. Ancak 62 yaşından sonra kesilmesi galiptir. Bu yaş ekseriya hayızdan kesilme (iyas) yaşıdır.

Hanbelilere göre: Buluğdan 55 yaşına kadar takdir edilmiştir. Bundan sonra gelen kan kuvvetli ise de, âdet kanı değildir. Özür kanı kabul edilir.

9_____ Hayz Kanı _____55 ___ İyas Haddi (hayızdan kesilme yaşı)___

²⁶² Serahsî, *Mebûsât*, III, 150.

1.4.5.6. Mezheplere Göre Âdet Kanamasının En AZ ve En Çok Süresi

Âdet kanamasının en az ve en çok süresi hakkında İslam âlimlerinin sahip oldukları görüşleri üç başlık altında toplamak mümkündür:

a- Hanefî mezhebinde; âdet kanamasının süresi, en az üç gün yani 72 saattir. Ebu Yusuf'a göre ise, iki tam gün ve üçüncü günün çoğunluğunun geçmesi yeterlidir. Âdet kanamasının en çok süresi on tam gün yani 240 saattir.²⁶³ Hanefî mezhebinin kabul ettiği süre ile ilgili bu görüş, Hz. Peygamber'den (s.a.v) “Âdet kanamasının en az süresi üç gün, en uzun süresi ise on gündür.” şeklinde rivayet edilen Hadise dayanmaktadır.²⁶⁴

Üç günden az ve on günden fazla olan kanamalar özür kanamalarıdır. Üç günden az görülen kanamaları takip eden günlerde, tekrar kanama görülüp-görülmemesi çok önemlidir. Tekrar kanama görüldüğü takdirde, üç günden az olarak görülmüş olan kanama, diğer kanamayla birlikte âdet kanaması hükmünde sayılır. Bundan dolayı üç günden az kanama gören bir hanımın, üç günden sonraki günlerde kanama görmesi halinde, gelen kanın özelliğine bakar ve kendi reyiyile amel eder. Bu sebeple gelen kanın özelliğinin iyice tespit edilmesi gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki bu durum, Hanefî mezhebine göredir.

b- Şafî ve Hanbelî mezhebinde; âdet kanamasının en az süresi bir gün bir gece; en uzun süresi ise on beş gündür.²⁶⁵ Bu konudaki delilleri tecrübelerine dayanmaktadır. Şafî ve Hanbelîler, Hanefîler'in delil olarak gösterdikleri hadisin çok zayıf olduğunu ve onunla delil getirilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir.

c- Maliki mezhebinde; âdet kanamasının en az süresi yoktur. Çok az da olsa bir kanamanın görülmesi, âdet olarak değerlendirilir. Âdet kanamasının en uzun süresi ise 15 gündür.

Sonuç olarak; hanımlar için âdet kanamalarının kesilme aşaması olan menopoz döneminde mutad olan âdet günlerinin aksine, 10 günü hatta 15 günü aşan kanamalar görülmektedir. Hanefî mezhebine göre 10 günü aşan kanamalar istihaze olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte bu durumdaki bayanlar, ilk günlerindeki akıntılarla son

²⁶³ M. Cemal Öğüt, *Müslüman Kadınların Hususi Hallerine Dair Dini Bilgiler Kadın İlmihali*, (13. Bsk.), Bahar Yay., İstanbul tsz, s. 35.

²⁶⁴ Dârimî, Taharet, 87; Yıldız, s. 26; (Zeyla'i, *Nasbu'r-râye*, I, 191-192'den naklen).

²⁶⁵ İbn Kudame, *el-Muğni*, I, 352; Yıldız, s. 26.

günlerindeki akıntuların aynı nitelikte olduğunu ifade ediyorlar. Tıbben de bu durum mümkündür. Çünkü menopoz dönemine girmiş olan bu bayanın 3 ay gibi bir süre âdet kanaması görmeyip 3 ayın üstüne 15 gün âdet kanaması görmesi normal kabul edilmektedir. Bu durumda Hanbelî, Maliki ve Şafiiler ise en çok âdet süresini 15 gün kabul etmişlerdir.

Malikiler'e göre 50-70 yaş aralığı ve Hanefiler'e göre 55 yaşından sonra gelen kan siyah veya koyu kırmızı ise, kadın kendi reyıyla amel eder. Yani bu kan, âdet günlerinde gelen kanın özelliğini gösteriyorsa kadınların, 15. Güne kadar gördükleri kan zann-ı galiple, "kadın bu benim adet kanımdır" diyorsa, menopoz dönemindeki 10 günü aşan akıntısı olan bayanlar, diğer mezhepleri taklit ederek 15 gün boyunca namaz kılmaz, oruç tutmaz ve Hacda iseler Kâbe'yi tavaf etmezler. 15. Gün temizlenir ve ibadetlerine kaldıkları yerden devam ederler. Bu günlerinde kılmadıkları namazlarını kaza etmezlerken, tutamadıkları ramazan orucunu diğer günlerde kaza ederler.

İKİNCİ BÖLÜM

İBADETLERDE TEMİZLİK ŞARTI

İslam dininin temeli, ibadetlerdir. Sözlükte ibadet; “İtaat etmek, boyun eğmek, kulluk etmek, tevazu göstermek, ilah edinmek” anlamlarına gelirken, din ıstılahında ise; “Mükellef insanın nefsinin arzusu hilafına Rabbine tazim için yaptığı fiil ve niyete bağlı olarak, yapılmasında sevap olan ve Allah’a yakınlık (*kurbet*) ifade eden şuurlu itaat” anlamına gelir.²⁶⁶ İbadetlere hazırlık aşaması ise temizlikten geçer. Niyetsiz amel sahih olmadığı gibi, abdestsiz namaz, tavaf olmadığı gibi; gerekli durumlarda da, gusül boy abdesti almadan oruç olmaz. Bu bölümde İslam dininin esasları olan, namaz, oruç, hac gibi temel ibadetlerde Müslümanların temizliğinin farz, vacip, müstehab olma durumunu incelemek istiyoruz.

2.1.NAMAZ İBADETİNDE TEMİZLİK ŞARTI

2.1.1.Namaz İbadetinin Önemi

İman sahibi kişinin, Allah’ın hoşnut olduğu her türlü söz ve fiilleri, ibadet hükmündedir. Nitekim Allah (c.c), insanları ve cinleri sadece kendisine ibadet, kulluk etsinler diye yaratmıştır.²⁶⁷ İbadet özel anlamda, bedenle, malla, hem beden hem de malla yapılmak üzere üçe ayrılır. Namaz ve oruç bedenle yapılırken, zekât malla, hac ise hem beden hem de mal ile yapılan ibadetlerdendir. Kur’an-ı Kerim’de kısa anlatım (mücmel) olarak yer alan bu ibadetler, Hz. Peygamber’in söz ve fiilleri ile açıklanmış ve tamamlanmıştır. Bu sebeple İslam toplumunun, bunlar üzerinde yorum ve icihatla değişiklik yapma hakkı yoktur. Nitekim Allah’ın Elçisi, “Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılınız.”²⁶⁸ “Hac menasikini benden alınız.”²⁶⁹ gibi hadisleriyle bu konuda izlenecek yolu belirlemiştir.

Farz ibadetlerin en önemlisi namazdır. Kıyamet gününde, insanın imandan sonra ilk sorgulanacağı konu namaz olacaktır. Namaz, inancın dışı, topluma yansıyan belirtilerinin başında gelir. Namaz, kalbin nuru, gönlün sevinci, ruhun gıdası, mü’minin miracı, Yüce Yaratıcı ile aracısız buluşma ve konuşma halidir.

²⁶⁶ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 285.

²⁶⁷ Zariyat, 51/56.

²⁶⁸ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra (el-Cevherü'n-Nekâ Zeyli ile Birlikte)*, Haydarabaad 1344, II, 298.

²⁶⁹ Beyhaki, V, 125.

Namaz, Farsça bir kelime olup, Arapça'daki salât kelimesinin karşılığıdır. Namaz sözlükte; dua etmek, övmek, tazim etmek, hayır duada bulunmak anlamına gelen salât, dini bir kavram olarak, İslam'ın beş temel esasından biri olup, belli eylemler ve rükünleri olan özel bir ibadettir.²⁷⁰ Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “(Ey Muhammed!) Onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için bir huzurdur.”²⁷¹

İslam'dan önceki ilahi dinlerde de namazın emredildiği, Kur'an-ı Kerim'in çeşitli ayetlerinde zikredilir. Şöyle ki; Hz. İbrahim'in eşi Hâcer ve oğlu İsmail'i Hicaz'a götürüp bıraktığı sırada Yüce Allah'a dua ederek, “Ben soyumdan bir bölümünü, namaz kılmaları için senin Kutsal Evi'nin yanında, tarıma elverişsiz bir vadide bıraktım.”²⁷² Demesi ve yine “Ey Rabbim! Beni ve çocuklarımı namaz kılanlardan eyle.” diye dua etmiştir. Lokman (a.s)'ın oğlu Târân'a, “Ey Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret ve kötülükten vazgeçirmeye çalış ve başına gelene sabret. Bütün bunlar kararlılıkla yapılmaya değer işlerdir!”²⁷³ diye öğüt vermiştir. İsrailoğulları'ndan “Namaz kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz” diye söz alınması,²⁷⁴ Hz. Meryem'e Cenab-ı Hakk'ın, “Ey Meryem! Bütün kalbinle Rabb'ine bağlan. Secde et ve rükû edenlerle birlikte rükû et.” diye buyurması, namazın bütün İbrahimî dinlerin ortak ibadeti olduğunu göstermektedir.²⁷⁵

Mekke döneminin ilk yıllarında Cebrail (a.s), Hz. Muhammed (s.a.v)'e gelerek, onu vadi tarafındaki Akabe denilen yere götürmüş, orada fişkırın su ile önce Cebrail sonra da Hz. Peygamber abdest almış ve birlikte iki rekât namaz kılmışlardır. Hz. Peygamber sevinçli bir halde eve gelmiş ve eşi Hz. Hatice'yi de oraya götürmüş, birlikte abdest alarak iki rekât namaz kılmışlardı.²⁷⁶ Bazı âlimlere göre aşağıdaki ayetler, bu gizli namaz dönemiyle ilgilidir. “Namazında ne yüksek sesle oku ve ne de sesini alçalt, ama ikisi arasında bir yol ara.”²⁷⁷ “Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan sesle, sabah akşam Rabb'ini an. Gafillerden olma.”²⁷⁸ İslam'ın ilk

²⁷⁰ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 514.

²⁷¹ Tevbe, 9/103.

²⁷² İbrahim, 14/37.

²⁷³ Lokman, 31/17.

²⁷⁴ Bakara, 2/83.

²⁷⁵ Ayrıca benzer ifadeler için Bkz., İbrahim, 14/40; Enbiya,21/72, 73; Taha, 20/14; Hud, 11/87.

²⁷⁶ Karaman ve diğ., *İlmihal I*, s. 219.

²⁷⁷ İsrâ, 17/110.

²⁷⁸ A'râf, 7/205.

yıllarında namaz, yalnız sabah güneşin doğmasından önce ve akşam güneşin batmasından sonra olmak üzere ikişer rekât kılınıyordu. Sonra miraç gecesinde beş vakit namaz farz kılınmıştır. Yaygın görüşe göre Cebrail (a.s)’in Hz. Peygamber’e Kâbe’de namaz vakitlerini göstermek üzere imamlık etmesi Miraç olayının ertesi günü olmuştur.²⁷⁹

2.1.2. Namaz İbadetinin Dayandığı Deliller

Namaz ibadetinin farz oluşu Kitap, sünnet ve icmâ delillerine dayanır. Salât sözcüğü, Kur’an-ı Kerim’de dua ve namaz anlamında olmak üzere 78 ayette tekil, 5 ayette “*salevât*” şeklinde çoğul olarak geçer. 3 ayette “*namaz kılanlar (musallin)*” şeklinde geçer. Bununla birlikte 14 ayette çoğul emir sıgasıyla “*namaz kılınız.*” 4 ayette tekil olarak “*namaz kıl*” buyrulurken, 24 kadar ayette, geçmiş zaman sıgasıyla “*namaz kılanlar*”dan söz edilir. 10 kadar ayette de “*sallâ (dua etti, namaz kıldı)*” fiili ile yine dua ve namaz konusu yer alır.²⁸⁰ Pek çok hadiste de benzer sözcüklerle namaza yer verilmesi bu ibadetin önemini ortaya koymaktadır. Örnek olmak üzere birkaç ayet mealine yer verelim: “*Şüphesiz namaz, mü’minlere, vakitleri belirlenmiş olarak farz kılınmıştır.*”²⁸¹ “*...oysa onlar, tevhid inancına yönelerek, dini yalnız Allah’a has kılarak O’na kulluk etmek, namaz kılmak ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardır. İşte doğru din budur.*”²⁸² “*Namazı kılın, zekâtı verin ve Allah’a sarılın. O, sizin mevlânızdır. O, ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır.*”²⁸³ “*Bütüün namazlara ve orta namaza devam edin.*”²⁸⁴

Sünnetten deliller: Bu konuda rivayet edilmiş çok sayıda hadis-i şerif bulunmaktadır. Bu hadislerden bazıları şunlardır: “Abdullah İbn Ömer (r.a)’den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “İslam beş şey üzerine kurulmuştur: Allah’tan başka bir ilah bulunmadığına, Muhammed’in (s.a.v) Allah’ın

²⁷⁹ Döndüren, s. 243.

²⁸⁰ M. Fuad Abdulbâki, *el- Mu’cemu’l-Müferres li Elfazı’l-Kur’ani’l-Kerim*, Kahire 1378/1958, “Salât”, “Sallâ”, “Kâme” ve “Ekâme” maddeleri.

²⁸¹ Nisâ, 4/103.

²⁸² Beyine, 98/5.

²⁸³ Hac, 22/78.

²⁸⁴ Bakara, 2/238.

elçisi olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacetmek ve Ramazan orucunu tutmak.”²⁸⁵

Hz. Peygamber, Muaz İbn Cebel (r.a)’i Yemen’e gönderirken, ona şöyle demiştir: “Sen Ehl-i Kitap olan bir topluma gidiyorsun. Onlara gece ve gündüzde beş vakit namazı farz kıldığını söyle. Namazı kılarlarsa, Allah’ın onlara, zenginlerden alınıp yoksullarına verilmek üzere zekâtı farz kıldığını söyle. İtaat ederlerse, bunu onlardan al, insanların mallarının en iyisini alma, mazlumun bedduasından sakın. Çünkü onun duasıyla Allah arasında perde yoktur.”²⁸⁶

Diğer yandan İslam ümmeti, bir gün ve gecede beş vakit namazın farz olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Namazın hicretten önce miraç gecesinde farz kılındığı sağlam haberlerle sabittir.²⁸⁷

Enes (r.a)’in naklettiği bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: “Miraç gecesinde Hz. Peygamber’e namaz elli vakit olarak farz kılınmış, sonra eksiltilerek beş vakte indirilmiş, sonra şöyle nidâ olunmuştur: “Ey Muhammed! Benim katımda söz değişmez. Bu beş vakit namaz sebebiyle, senin için elli vakit namaz sevabı vardır.”²⁸⁸

Buhârî ve Müslim’de şu rivayet vardır: “Allah Teâlâ miraç gecesinde ümmetimin üzerine elli vakit namazı farz kıldı. Ben ise ona müracaat ederek hafifletilmesini istedim. Sonunda namazı bir gün ve bir gece de beş vakte indirdi.”²⁸⁹

Namazın önemini belirten şu iki hadis-i şerifi de zikredip konuya geçmek istiyoruz: “Namaz dinin direğidir.”²⁹⁰ “Namazda secde, kulun Allah’a en yakın olduğu haldir.”²⁹¹ Namaz ergenlik çağına gelmiş, akıllı her erkek ve kadın Müslüman’ın üzerine farzdır. Bir günle gece içindeki farz namazların sayısı beştir. Yalnız adak, vitir veya bayram namazları vâcib hükmündedir. Bir bedevi ile ilgili olarak rivayet edilen şu hadis beş vakit farz namaza delildir: Allah’ın Elçisi şöyle buyurur: “Bir gün bir gecede farz olan namazlar beştir.” Orada hazır bulunan bir bedevi; “Benim üzerimde bundan

²⁸⁵ Buhari, İman, 1, 2; Müslim, İman, 19-22.

²⁸⁶ Buhari, Zekât, 41, 63, Meğazi, 60, Tevhid, 1; Nesâî, Zekât, 1; Dârimî, Zekât, 1.

²⁸⁷ Buhari, Salât, 1; Müslim, İman, 263.

²⁸⁸ Tirmizî, Salât, 45; Nesâî, Salât, 1; Ahmed Bin Hanbel, III, 161, IV, 208- 209.

²⁸⁹ Buhari, Salât, 1; Müslim, İman, 263; İbn Mâce, İkame, 194; Ahmed Bin Hanbel, V, 144.

²⁹⁰ Tirmizî, İman, 8; Ahmed Bin Hanbel, V, 231, 237.

²⁹¹ Müslim, Salât, 215; Nesâî, Mevakit, 35.

başka bir borç var mıdır?” diye sorunca, Allah’ın Rasulü şöyle cevap vermiştir: “Hayır kendiliğinden nafile olarak kılarсан bu müstesnadır.”²⁹² bunun üzerine bedevi; “Seni hak ile gönderen Allah’a yemin olsun ki, bundan ne fazla ne de eksik yaparım.” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Eğer doğru söylüyorsa bu adam kurtulmuştur.”²⁹³

2.1.3. Namaz İbadetinin Farz Olmasının Şartları

Namaz’da on iki farz vardır. Bunlar, altısı dışında, altısı da içinde olmak üzere iki gruba ayrılır. Namazın dışındaki farzlar, namazdan önce namaza ön hazırlık şartlarıdır. Yerine getirilmesi gerektiği içinde “*namazın şartları*” olarak isimlendirilir. Namazın içindeki farzlar ise, namazın içindeki ana parçalar olduğu için “*namazın rükünleri*” adını alır.

Bu şart ve rükünlerden birinin eksik olması halinde namaz bozulur ve yeniden iadesi gerekir. Bunun yanında namazı bozan bazı durumlarla birlikte, namazı bozmayan ancak sevabını azaltan davranışlarda vardır. Bunlara “*namazın mekruhları*” denir. Namaz kılan her Müslüman’ın bunlardan kaçınması gerekir.

Namazın farz olmasının şartları; Müslüman, ergen ve akıllı olmak gerekir.²⁹⁴ Kısaca inceleyelim.

1- Müslüman olmak: Namaz Müslüman olan erkek kadın her Müslüman farzdır. Küfür ehline namaz farz değildir. Çünkü onlar dünya ve ahirette İslami hükümlerin ayrıntısından sorumlu değildir. Sonradan Müslüman olan kişinin, geçmiş namazlarını kaza etmesi gerekmez. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: “Kâfirlere de ki; eğer küfürlerine son verirlerse geçmişteki günahları örtülür.”²⁹⁵ Hz. Peygamber (s.a.v) de; “İslam daha öncesini siler.” buyurmuştur.²⁹⁶

²⁹² Buhari, İman, 34, Savm,1, Şahadat, 26; Müslim, İman, 8; Ebu Dâvud, Salât, 1.

²⁹³ Buhari, İman, 34, Şahadat, 26; Müslim, İman, 8, 10, 15, 17, 18; Ebu Dâvud, Salât, 1.

²⁹⁴ İbn Kudame el-Makdisi, Şemsüddin Abdurrahman b. Muhammed, *el- Muğni I*, Beyrut 1984, 396-401; Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslami ve Edilletüh I*, (2. Bsk.), Dımaşk 1405/1985, s. 563 vd.

²⁹⁵ Enfal, 8/38.

²⁹⁶ Ahmed Bin Hanbel, IV, 199, 204, 205.

Küfür ehlinin yaptığı taât ve hayırlara gelince, eğer küfür üzere ölürse bunların ahirette kendilerine bir faydası olmaz. Kur'an-ı Kerim'de: "Biz imansızların yaptığı her işi ele alır, onu toz duman ederiz."²⁹⁷

Önceden taât ve hayır işleyen imansız kişi sonra Müslüman olsa ve ölse, bu yaptığı iyiliklerden dolayı sevap kazanır. Delil ise şu hadistir: "Hâkim ibn Hızâm (r.a), Rasulullah (s.a.v)'e şöyle sorar: "Bana, cahiliye zamanında ibadet niyetiyle yaptığım işlerden haber ver. Benim için bunlardan ötürü sevap var mıdır?" Hz. Peygamber ona şöyle buyurdu: "Daha önceden işlemiş olduğun hayırları da koruyarak Müslüman oldun."²⁹⁸ Bu konuda sağlam görüş şudur: Küfür ehli kişi, sadaka vermek veya akrabaya ihsan gibi iyilikler yapsa, sonra da Müslüman olsa ve Müslüman olarak ölse, bunların hepsinin sevabı kendisine yazılır.²⁹⁹

2- Ergenlik çağına girmiş olmak: ergenlik çağına ulaşmamış çocuklara namaz farz değildir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır: İyileşene kadar akıl hastasından, uyanıncaya kadar uykuda bulunandan, ergenlik çağına girinceye kadar çocuktan."³⁰⁰ ancak namaza alıştırmak için yedi yaşından itibaren erkek ve kız çocuklarına namaz kılmaları emredilir. Hadis-i şerifte: "Yedi yaşında çocuklarınıza namaz kılmayı emredin. On yaşında namaz kılmazlarsa, onları hafifçe te'dîb edin ve yataklarını ayırın."³⁰¹ bu hadisteki emir çocuğa değil velisinedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "Ailene namazı emret ve kendinde ona sabırla devam et. Biz senden yiyecek bir şey istemiyoruz, aksine biz seni rızıklandırıyoruz. Sonuç, ancak takvâ iledir."³⁰² "Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olacak bir ateşten koruyun."³⁰³

3- Akıllı olmak: İslam dini akıl sahiplerini muhatap kabul eder ve dini yükümlülüklerin temel taşıdır. Bu sebeple Hanefiler dışındaki çoğunluk fakihlere göre, akıl hastasına namaz farz değildir. "Akıl hastasından iyileşinceye kadar sorumluluk kaldırılmıştır."³⁰⁴ Hadisi bunun delilidir.

²⁹⁷ Furkan, 25/23.

²⁹⁸ Müslim, İman, 194, 195, 196; Ahmed Bin Hanbel, III, 402.

²⁹⁹ Şevkani, I, 300.

³⁰⁰ Buhari, Talak, 11, Hudud, 22; Ebu Dâvud, Hudud, 17; Tirmizî, Hudud, 1.

³⁰¹ Ebu Dâvud, Salât, 26; Ahmed Bin Hanbel, II, 180, 187.

³⁰² Taha, 20/132.

³⁰³ Tahrir, 66/6.

³⁰⁴ Buhari, Talak, 11, Hudud, 22; Ebu Dâvud, 17; Tirmizî, Hudud, 1.

Uyku sebebiyle farz namazı vaktinde kılamayan kişi, bunu daha sonra kaza eder. Hadiste şöyle buyurulmuştur: “Bir namazı uyku veya unutma sebebiyle vaktinde kılamayan kimse, onu hatırladığında kılsın.”³⁰⁵ Sarhoş olan kimse de vaktinde kılamadığı farz namazını sonradan kaza etmesi gerekir.³⁰⁶

Namazın farz olmasına engel oluşturan yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, âdetli olma ve loğusalık hali gibi özürler bir namaz vaktinin içinde ortadan kalkarsa, temizlendikten sonra bu namazın kılınması gerekir. Fakat akıl hastalığı, âdetli olma veya loğusalık gibi özürler, bir namaz vakti içinde, namaz kılacak kadar bir süre geçtikten sonra ortaya çıksa, bu namaz o kimseye farz olmaz. Çünkü namazın farz olma sebebi, namazın edasının bitişik olduğu vakittir. Kişi namazını ilk vaktinde eda etmezse, bir farz namaz sığacak kadar olan, son vakitte edası kesinleşmiş olur. Çünkü bu vakit farzlığın sebebidir. Son vakitte özür ortaya çıkınca da farz düşmüş olur. Hanefiler dışındaki çoğunluğa göre ise, bu özürler namaz vakti içinde meydana gelirse, eğer vaktin başında temizlikle birlikte namaz kılacak kadar bir süre geçmişse, bu namazın kazası gerekir.³⁰⁷

2.1.4. Namaz İbadetinin Şartları

Namazın on iki farzı vardır. Bunlardan altı tanesi daha namaza başlamadan önce bulunması gereken farzlardır. Bunlara “*namazın şartları*” denir. Aşağıda maddeler halinde kısaca incelemek istiyoruz. Konumuzun temelini teşkil eden temizlikle ilgili olan hükümlere genişçe yer verilecektir. Bu hükümler şunlardır:

1- Hadesten temizlenme (taharet): Namaz abdesti olmayan, cünüp, âdetli veya loğusa olan kimselerin durumuna “*hades hali*” denir. Bunlardan namaz abdesti gereken kişinin suyla abdest alması veya su bulamaması ya da bulunup da kullanılamaması halinde teyemmüm abdesti alması ile “hadesten temizlenme” meydana gelir. Abdestsizlik haline “*küçük hades*”, cünüplük ve bu hükümde olanlara “*büyük hades*” denir. Bunlardan temizlenme; maddi kirleri giderme, beden sağlığını koruma gibi yararların yanında, kişiyi Allah’ın huzuruna çıkmaya ve ibadete hazırlar.

³⁰⁵ Ebu Dâvud, Salât; İbn Mâce, Salât, 10; Nesâî, Mevakit, 53.

³⁰⁶ Döndüren, s. 281.

³⁰⁷ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku (Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras)*, İstanbul 1983, s. 122 vd., Zuhaylî, I, 567-568.

Allah (c.c) Teâlâ şöyle buyuruyor: “Ey iman edenler, namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başınızı mesh edin ve topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz, iyice temizlenin... Su bulamazsanız temiz toprakla teyemmüm edin.”³⁰⁸

Hız. Peygamber de şöyle buyurmuştur: “Sizden birinizin namazı, abdestsiz olduğunda abdest almadıkça kabul olunmaz.”³⁰⁹ Namaz kılariken herhangi bir sebeple abdest bozulsa, namaz bozulmuş olur. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “ izden biri, namazda yellendiği zaman, namazdan ayrılıp abdest alsın ve namazını iade etsin.”³¹⁰ Hadesten temizlenme namazın diğer şartları gibi sıhhat şartlarından.

2- Necasetten temizlenme: Namazdan önce beden, elbise veya namaz kılınacak yerin, kan, idrar, dışkı gibi dinen pis sayılan şeylerden temizlenmesi gerekir. Bu temizlik namazın geçerli olmasının bir ön şartıdır. Elbise de veya namaz kılınacak yerde, ayak, el ve dizler ile sağlam görüşe göre alın secdeye konulacağı yerde dört gramdan (*1 miskal*) fazla insan dışkısı gibi katı veya avuç içinden daha geniş alana yayılan kan, insan idrarı veya şarap gibi sıvı bir şey bulunsa, namaz sahih olmaz.

Eti yenen hayvanların veya atların idrarı veya dışkısı, diğerlerine göre daha temiz olması ve bunlardan sakınma güçlüğü yüzünden, bulaştığı alan, beden veya elbisenin dörtte birinden daha az ise namaza engel olmaz, affedilmiş sayılır. Bundan fazla ise, temizlemeye güç yetince namazın sıhhatine engel olur.

İbadet yeri temizliği bütün İbrahimî dinlerin ortak özelliği olup Kâbe’yi Muazzama ile sembolleştir. “...Biz, İbrahim ve İsmail’e; tavaf edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evim’i (Kâbe’yi) temiz tutun, diye emretmiştik.”³¹¹ Yine temizlikleri ümmete örnek gösterilen Medine’li Kuba halkı da şöyle övülür: “Orada, temizlenmeyi seven kimseler vardır. Şüphesiz Allah çok temizlenenleri sever.”³¹² Mescit’in içinde küçük abdestini bozan bedevi için Rasulullah

³⁰⁸ Maide, 5/6.

³⁰⁹ Buhari, Vüdu’, 2; Müslim, Taharet, 2; Tirmizî, Taharet, 1; Dârimî, Vüdu’, 21; Ahmed Bin Hanbel, II, 39.

³¹⁰ Ebu Dâvud, Taharet, 81, Salât, 187; Tirmizî, Radâ, 12.

³¹¹ Bakara, 2/125.

³¹² Tevbe, 9/108.

(s.a.v); “Bu bedevinin kirlettiği yere kova ile su dökün.”³¹³ buyurmuştur. Zikrettiğimiz ayet ve hadisler Mü'minler'in her zaman olduğu gibi, özellikle ibadet yapacağı zaman beden, giysi ve ibadet yeri temizliğine önem vermesi gerekmektedir.

3- Avret yerlerini örtmek (setr-i avret): Sözlükte “eksik, gedik, açık; açılıp görülen şey; korkulacak, zarar gelecek yer” gibi anlamlara gelen avret, insan bedeninde başkası tarafından görülmesi ayıp ya da günah sayılan, başkaları tarafından da bakılması haram olan yerlerdir.³¹⁴

4- Kibleye yönelmek (istikbal-i kible): Kibleye doğru dönerek namaz kılmak, namazın farzlarından. Hz. Peygamber ve sahabeler namazlarını Medine döneminin bir buçuk iki yılına kadar, Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya doğru kılmışlardı. Bedir savaşından iki ay kadar önce inen, “Yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Siz de olduğunuz yerde, yüzünüzü onun tarafına çevirin.”³¹⁵ Ayetiyle, kible Kâbe'ye çevrildi.

Kibleden başka tarafa doğru bilerek kılınacak farz, nafile veya cenaze namazı ile tilavet secdesi geçerli olmaz. Namazda özürsüz olarak kibleden başka tarafa yönelmek küfrü gerektirir ve o namazın iadesi gerekir.

5- Vakit: Zaman anlamına gelen “vakt”, farz namazlar ile bunların sünnetleri, vitir namazı, teravih ve bayram namazları için şarttır. Farz namazlar yaygın kabule göre Miraç gecesinin ertesi günün de Cebrail tarafından Peygamberimiz'e gösterilmiştir. Farz namazlar vaktinde kılınmalıdır, aksi halde kazası gerekir.

6- Niyet: Azmetmek, kesin olarak istemek, kastetmek demektir. Namaz konusunda niyet, Allah için namaz kılmayı istemek ve hangi namazın kılınacağını bilmektir. Niyette kişinin kalpteki bir tercihi söz konusudur. Bu sebeple niyet, ancak sahibinin açıklaması veya davranış haline dönüştürülmesiyle belli olur.³¹⁶ Niyet ibadetlerde şart koşulmuştur. Kalben yapılan niyetin dil ile de yapılması da sünnettir, niyetsiz ibadet mümkün olmaz.

³¹³ Buhari, Vüdu', 58, Edeb, 35, 80; Müslim, Taharet, 98,100; Ebu Dâvud, Taharet, 136; Tirmizî, Taharet, 112.

³¹⁴ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 43.

³¹⁵ Bakara, 2/144.

³¹⁶ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 530.

Diğer altısı da namaza başladıktan sonra bulunması gereken farzlardır. Bunlara da “*namazın rükünleri*” denir ki şunlardır:

1- İftitah tekbiri: Namaz kılan kişinin ayakta ve kendisinin işitebileceği kadar bir sesle “Allahu ekber” demesine “*iftitah tekbiri*” (Allah’ı ta’zime başlama) veya “*tahrime*” denir. Bu tekbirle namaza girilmiş ve dış âlemle ilişki kesilmiş olur. İftitah tekbiri namazın önünde bulunması sebebiyle şarta benzese de rükünlere bitişik olması sebebiyle, o da rükün sayılmıştır.³¹⁷

2- Kıyam: Doğrulamak, dik durmak, ayakta durmak demektir. Gücü yetenin farz veya vacip namazlarda başlangıç tekbiri ve her rekâta Kur’an’dan okunması gerekli olan en az miktarı okuyacak kadar bir süre ayakta durmak namazın rükünlerindedir.³¹⁸

3- Kıraat: Sözlükte “*okumak*” demektir. Bir terim olarak “*Kur’an okumak*” anlamına gelir. İmanın veya tek başına namaz kılanın, nafîle namazlar ile vitir namazının bütün rekâtlarında bir miktar Kur’an-ı kerim okuması farzdır. Ancak üç veya dört rekâtlı farz namazlarda kıraatin ilk iki rekâta bulunması vacip hükmündedir.³¹⁹

4- Rükû: Sözlükte “*eğilmek*” demektir. Namazın ana unsurlarından olan rükû, kıraatten sonra, öne eğilerek, baş ve sırt düz olacak şekilde eller diz kapaklarının üstüne konularak yapılır. Bu yüzden ayakta namaz kılan kimsenin rükû için sadece başını eğmesi yeterli olmaz. Arkasını da eğerek, baş ve sırt düz bir hat meydana getirmelidir. Bu tam bir rükû halidir. Rükû’nun farz oluşuna Kur’an³²⁰ ve sünnetten³²¹ deliller vardır.

5- Secde: Sözlükte; itaat, teslimiyet, tevazu ile eğilmek ve yüzü yere sürmek anlamlarına gelir. Namazın her rekâtında, rükûdan sonra, belirli uzuvları yere veya yere bitişik bir şey üzerine koyarak iki kere yere kapanmak namazın rükünlerindedir. Sünnete en uygun secde şekli alın, yüz, iki el ve iki diz yere veya yere bitişik bir şey üzerine konularak yapılır. Kur’an ayetlerinden³²² ve sünneten³²³ deliller vardır.

³¹⁷ Mavsili, I, 97.

³¹⁸ Mavsili, I, 98; Serahsi, I, 47.

³¹⁹ Bkz. Müzemmil, 73/20; Ayrıca İlgili Hadislere Bkz.; Müslim, Salat, 42; Ebu Dâvud, Salat, 132, 167; Mavsili, I, 100; Serahsi, I, 31-32.

³²⁰ Hacc, 22/77; Al’i-İmran, 3/43.

³²¹ Buhari, Ezan, 95, 122; Müslim, Salât, 45; Ebu Dâvud, Salât, 164; Tirmizî, Mevakit, 110.

³²² Hacc, 22/77; Al’i-İmran, 3/43.

³²³ Buhari, Ezan, 95, 122; Müslim, Salat, 45; Ebu Dâvud, Salat, 164; Tirmizî, Mevakit, 110. Ayrıca bkz., Buhari, Ezan, 133, 134, 137; Müslim, Salat, 226, 227, 230; Nesâî, Tatbik, 40, 43, 45, 56; İbn Mâce, İkame, 19.

6- Namazın sonunda tahiyat okuyacak kadar oturmak: “*Kade-i ahire*”, son oturuş demektir. Namazın sonunda teşehhüt miktarı oturup beklemek namazın rükünlerindedir. İki rekâtlı namazlarda ikinci, üç rekâtlı namazlarda üçüncü ve dört rekâtlı namazlarda ise dördüncü rekâttan sonraki oturuşlar “*son oturuş*”tur.³²⁴

2.1.5.Namazda Temizlik Şartı

2.1.5.1.Namaz Kılabilmek İçin Abdestli Olma Mecburiyeti

Namaz kılmak isteyen her Müslüman’ın abdest almasının şart olduğu;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّمَ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz, iyice yıkanarak temizlenin. Hasta olursanız veya seferde bulunursanız veya biriniz abdest bozmaktan (def-i hacetten) gelir veya kadınlara dokunur (cinsi münasebette bulunur) da su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa yönelin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin (teyemmüm edin). Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat O, sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.”³²⁵ şeklindeki Kur’an nassı ile sabittir. Ayetten rahatlıkla anlaşıldığı üzere, abdestsizlik halinde kişi hükmen kirli sayılmakta, bu hal namaza mani olmaktadır. Buna göre bayan veya erkek olsun, hiçbir Müslüman, abdestsiz olarak namaz kılamaz. Çünkü ayetteki hitap her iki cinse de şamildir. Aksi bir davranışta bulunan kimse, Allah’ın bu konudaki emrini ihlal etmesi sebebiyle günahkâr olacak ve namazını da eda etmiş sayılmayacaktır.

Suyun bulunmaması, ya da su bulunduğu halde, kullanılmasının zararlı olması halinde ise, hükmen kirlilikten (hadesten) temizlenmek için, aynı ayetin devamında, temiz toprakla teyemmüm alınması emredilmiştir; “...Su bulamadığınızda, temiz toprağa ellerinizi sürün ve onunla yüzünüzü ve kollarınızı hafifçe ovun/mesh edin.”

³²⁴ Mavsili, I, 104; Serahsi, I, 66.

³²⁵ Maide, 5/6.

Görüldüğü gibi, olağan üstü durumlarda, abdestin yerine geçecek olan temizlik, teyemmüm yapma şeklinde, bizzat Yüce Allah tarafından belirlenmiştir. Bu halde bile, teyemmüm almaksızın, namaz kılmak caiz olmadığı için, suyun varlığı ve kullanımının zararsız olduğu durumlarda, su ile abdest alınmadan, suyun yokluğu durumunda ise, teyemmüm alınmadan kılınacak namaz sahih olmayacak, bu kurala uymayarak namaz kılan kimseden ibadet sorumluluğu düşmeyecektir.

Konu ile ilgili olarak Hz. Peygamber de; “Sizden biri abdest bozduğu zaman, abdest almadığı sürece, Allah onun namazını kabul etmez”³²⁶ “Allah Teâlâ temizlenmeksizin hiçbir namazı kabul etmez.”³²⁷ buyurmaktadır.

2.1.5.2.Cünüp Kişinin Namaz Kılabilmek İçin Yıkanma Mecburiyeti

Cünüplük; eşlerin cinsel ilişkide bulunması; bayan ya da erkeğin cinsel tahrik sonucu, haz duyarak, cinsel organlarından akıntı gelmesi gibi sebeplerle oluşan manevi/hükmi kirliliktir. Cünüplük hali hükmi kirlilik/hades oluşturduğundan, namaza mani olup, bu halde iken namaz kılınamayacağı şu ayette belirtilmektedir; “... Namaz kılmak istediğinizde, şayet cünüpseniz yıkanınız...”³²⁸ Ayete göre; cünüp olan bayan ya da erkek, namaz kılabilmek için; su mevcut olup kullanımı zarar vermediğinde, yıkanmalıdır ki, bu sebeple yıkanma, halk arasında boy abdesti olarak da bilinmektedir.

Suyun bulunmadığı veya suyun kullanımının zararlı olduğunda, cünüplüğün oluşturduğu hükmi kirlilikten temizlenmek için, temiz toprakla gusle niyetlenip teyemmüm abdesti alınmalıdır. Bu sebeple teyemmüm alırken, yalnızca yüzün ve dirseklere kadar kolların toprakla ovulması yeterlidir. Konu ile ilgili ayette; “...Namaz kılmak istediğinizde şayet cünüp iseniz yıkanınız... Ancak su bulamıyorsanız, temiz toprağa ellerinizi sürün ve onunla yüzünüzü ve kollarınızı hafifçe ovun...”³²⁹ Ayetten de anlaşılacağı üzere, yıkanma veya abdest alma yerine alınacak teyemmümle gusül boy abdesti arasında hükmen bir fark bulunmamaktadır.

³²⁶ Buhari, Vüdu', 2; Müslim, Taharet, 2; Ahmed Bin Hanbel, II, 308.

³²⁷ Buhari, Vüdu', 2; Müslim, Taharet, 1; Tirmizî, Taharet, 1.

³²⁸ Maide, 5/6.

³²⁹ Maide, 5/6.

Bu ön bilgilerden sonra, yukarıda dile getirilen konunun asıl tartışılmasına neden olan odak noktasındayız. Asıl tartışma konusu, özel günlerinde bayanların hükmen kirli sayılıp sayılmadığıdır. Burada söz konusu konuyu etraflıca ele alacağız.

2.1.5.3.Özel Günlerindeki Bayanların Hükmen Kirli Sayılacağı Görüşü

Bayanlarda görülen adet kanaması (*hayız kanı*) ve doğumdan sonraki kanamalar (*nifas-loğusalık kanı*)'ın fiziksel bir kirlilik oluşturduğu açıktır. Bununla birlikte, bu kanamaları, yaralanma veya bir organın kesilmesi olayında görülen kanamalardan tıbbî farklılık göstermektedir. Bu kanamaların bizi ilgilendiren yönü, bayanların bu kanamalar sebebiyle, hükmen kirli sayılıp sayılmayacaklarıdır. Bu konudaki görüşleri şöyle açıklamak mümkündür.

Âdet ve Nifas kanamasının hükmî kirlilik oluşturması sebebiyle bayanların bu günlerde namaz kılamayacağı ve delilleri

İslam'ın ilk yıllarından beri Müslüman ilim adamları tarafından ittifakla benimsenmiş olan bu görüşe göre, bayanların gördükleri âdet ve nifas kanaması hükmî kirlilik oluşturmaktadır. Buna göre bayanlar bu hallerinde iken, hükmî kirlilikten temizlenmiş olma şartı bulunan ibadetlerini eda edemeyeceklerdir. Namaz için maddî kirlilikten temizlenmenin yanında hükmî kirlilik halinden/hadesten de temizlenmenin şart olması³³⁰ nedeniyle, adet ve nifas kanaması gören bir kadın, bu günlerde namaz kılamayacaktır.

İslam tarihi içinde, bu görüşe aykırı bir görüşün savunulduğu bilinmektedir.³³¹ Ancak, günümüzdeki bazı araştırmacılar, aykırı bir görüşü savunmaktadırlar ki, bir sonraki maddede onların görüşleri ele alınacaktır. Burada adet ve nifas kanamasının hükmi kirlilik oluşturduğu ile ilgili deliller sıralanarak değerlendirilecektir.

Kur'an-ı Kerim'de; bayanların hayız hallerinin, bayanlar için bir eza hali olduğuna dikkat çekilerek, bu günlerinde bayanlara cinsel açıdan yaklaşılmaması şeklinde bir açıklama bulunmakla³³² birlikte, bu akıntının bayanı hükmen kirli kılıp kılmadığı, ayrıca bayanların bu halleri devam ederken, ibadetlerini eda edip

³³⁰ Mevsili, İhtiyar, I, 45.

³³¹ Klasik dönemde oluşmuş birçok görüşe eleştirel olarak bakan İbn Teymiyye ve öğrencisi İbnü'l-Kayyim bile, bu konunun nas ve icma ile sabit olduğunu belirterek, görüşü savunmuşlardır. Bkz. Dalgın, s. 55; (İbn Teymiyye, Mecmûu fetâvâ, Baskı Yeri yok tsz., XVI, 176; İbnü'l-Kayyim, İ'Lamü'l-muvakkîn, Beyrut 1991, III, 25'den naklen).

³³² Bakara, 2/222.

edemeyecekleri hakkında bir açıklama mevcut değildir. Nitekim kadınların özel günlerindeki kanamalarının, kendilerini hükmen kirli kılacağı şeklindeki görüşü benimseyen İslam âlimleri görüşlerini ayetle değil de sünnet nasslarına dayandırmışlardır. Ancak ayette³³³, özel günlerindeki bayanlara yaklaşma yasağının, “Âdet kanamasının bitmesi ve sonrasında temizlenmeleri (yıkamaları/boy abdesti almaları) ile son bulacağı...” şeklindeki ifadeden, bayanın bu halinin cünüplük gibi büyük hades hali olduğunun anlaşılabilirliğini düşünmekteyiz. Çünkü ayette bayanların adetlerinin bitmesi sonrasında, kirlenmiş bölgelerini yıkamaları değil, bütün bedenlerini yıkamaları, yani yıkanmaları halinde kendilerinin temizlenecekleri ifade edilmektedir. Burada kullanılan “*iza tetahherne*” sözcüğündeki fiil kalıbı³³⁴ bir temizlenme emri olarak, “*in küntüm cünüben fe’t-tahherû*” şeklinde Maide suresinin 6. Ayetinde, büyük hades/cünüplük sonrasındaki temizlenme için kullanılmıştır. Burada da temizlenme ile ilgili olarak aynı fiil kalıbının kullanılmış olması (= *la takrabûhinne hatta yethurne, feiza tetahherne...*), büyük ihtimalle, bu iki halin hükmen aynı hal olmasını gerektirecektir. Buna göre, bayanlar, adet kanaması gördüklerinde, cünüp olduklarında ki gibi hükmen kirli sayılmaktadırlar. Bu sebeple bayanlar adetli iken namaz kılamayacakları gibi, bu kanamanın bitiminde, yıkanmak suretiyle hükmi kirlilikten kurtulmuş ve namaz ibadeti ile sorumlu hale gelmiş olacaklardır.

Bayanların adet günlerinde namaz kılmamaları, onların maddi temizliklerine gerektiği şekliyle titizlik gösteremeyeceklerinden öte, bu haldeki bayanların, kanama son bulana kadar, hükmen kirli sayılmalarındandır. Namaz kılabilmek için hadesten temizlenmenin (abdesti olmayanın abdest alması, cünüp kişinin yıkanması) şart olduğu ise, Kur’an’ın açık bir emri olarak yukarıdaki ayette zikredilmiştir.

Namaz öncesinde, inananların abdest alarak ya da yıkanarak hükmi/manevi kirlilikten temizlenme şekillerinin gösterildiği ayette,³³⁵ genel bir ilke olarak, “Allah’ın kullarına sıkıntı ve meşakkat vermeyi amaçlamadığı, ancak onların temiz bulunmalarını

³³³ Bakara, 2/222.

³³⁴ Buradaki ifadeden, İbn Abbas ve Mücahid, hayız kanaması biten bayanın yıkanması şeklinde anlamışlardır. Kelime hakkında ki görüşler için Bkz., Muhammed Cerir Taberi, *Camiu’l- Beyan an Te’vil-i Ayi’l-Kur’an II*, Beyrut 1988, s. 386; Ebu’l-Kasım Carullah Muhammed b. Ömer Zemaşeri, *el-Keşşaf an Hakaiki’t-Tenzil I*, Beyrut tsz., s. 361; Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed Kurtubi, *el-Cami li Ahkami’l-Kur’an III*, Kahire tsz., s. 89. Nitekim, İslam Hukuk ekollerin de benimsenen yaygın görüş de bu şekildedir. Bkz., Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed ibn Kudame, *el-Muğni I*, Beyrut 1984, s. 349.

³³⁵ Maide, 5/6.

murad ettiği” şeklindeki Kur’ani ifadeden hareketle, bayanların bu hallerinde ibadet için niçin elverişli olmadığı açık bir şekilde ta’lil edilmemişse de, o haldeki bireyin namaz için elverişli olmadığından, mutlaka temizlenmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Ancak temizlenme için zahmetli bir yolun izlenmesi istenmemektedir. İşte bu ilke bize, özel günlerinde bayanların namazdan muaf tutulmalarının hikmetini gösterir.

Âdet günlerinde bayanın abdesti, akan sıvı ve kanla sık sık bozulacak, bu akıntıların oluşturduğu kirlilikten uzak kalmak ise epey zor olacak ve bazı durumlarda imkânsız olacaktır. Bu durumdaki bayanın namaz kılarken malum akıntıların gelmesi sebebiyle, namazı birkaç kez bozulacak, tekrar gelen akıntının kesilmesini bekleyecek ve yeniden abdest alacak ve yeniden namaza başlayacaktır. Bu da gerektiğinden daha fazla meşakkate sebep olacaktır. “Allah güç gelecek işlerden sizi sorumlu tutmaz” ifadesi, “Allah güç gelecek işlerden sizleri sorumlu tutmaz” şeklinde anlaşıldığında³³⁶, bayanların özel günlerinde, ibadetle yükümlü tutulmaları halinde, meşakkatle karşılaşacak olmaları nedeniyle, âdet hallerindeki bayanların namaz ibadetinden muaf tutulmuş olmalarının akli boyutu anlaşılmış olacaktır.

Kur’an’ın sağlıklı bir şekilde anlaşılıp uygulamaya konulabilmesi için, fiilî ve kavli olarak, sahih hadislere başvurulması gerekir. Konuya sünnet boyutunda bakıldığında, bayanların adet hallerinin hades olarak görülüp, bu durumun ibadete etkisi hakkındaki hükme daha kolay ulaşılabilecektir. Nitekim ilk dönem İslam âlimleri de, âdet ve nifas kanamasının hükmi kirlilik oluşturduğu, bu sebeple bayanların bu günlerde namaz kılmalarının yasaklandığını ittifakla benimsemişlerdir.³³⁷

Hz. Peygamber (s.a.v), âdet halinin büyük hades/manevî kirlilik hali olduğunu, bu günlerde namaz ibadetinin eda edilemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca özel günlerde kılınmayan namazların temizlik günlerinde kaza edilmesinin gerekmediği de hadislerde açıklanmıştır. Konumuzla ilgili bazı hadis-i şerifleri inceleyelim:

“Hz. Peygamber, kendisine gelerek devamlı kanama geçirdiğini, temizlenemediğini ifade eden ve bu durumda namazlarını terk etmem gerekir mi diye soran Fatıma binti Ebi Hubeys’e; Hayır, bu anlattığın hayız kanaması değil, bir başka

³³⁶ Nitekim bu anlam: “Allah her insana ancak gücünün yettiği kadar sorumluluk yükler” şeklindeki ayet (Bakara, 2/122) ile paralellik arz etmektedir.

³³⁷ Serahsi, *Mebsut*, III, 152; İbn Kudame, *el-Muğni*, I, 348.

sebepten gelen kan sızıntısıdır (*zalike ırkun*). Hayız kanaması gördüğün zaman, namazı bırak ve hayız halin sona erince, kanı temizleyerek guslet ve namaz kıl.”³³⁸ demiştir.

Bu hadiste âdet kanaması görüldüğü günlerde namazın bırakılması emredilmekte, bitiminde ise yıkandıktan sonra namaz emredilmektedir. Birisi ayet diğeri de sünnet nassı ile olsa da, cünüplük³³⁹ ve âdet kanaması sonrasında gusül abdestinin gerekli olması, her iki durumun da hükmî kirlilik noktası birbirine benzer. Hz. Peygamber (s.a.v) dönemindeki uygulamalara ve yukarıda zikredilen hadis-i şerife bakınca, âdet gören bayanın namazlarını terk etmesinin bir ruhsat olmadığı, aksine bunun bir emir olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca şu örnekler de bunu doğrulamaktadır:

“Hz. Peygamber (s.a.v), genç ve ihtiyar bayanların, hatta âdet gören bayanların bayram namazı için toplanılan musallaya gelmelerini istiyor. Ancak âdet gören bayanların, namaz kılınırken cemaatten biraz uzaklaşmalarını ve gerek tekbir alınırken gerekse Müslümanlar lehine dua yapılırken, bu durumdaki bayanların cemaatin bu etkinliklerine katılmalarını emrediyordu.”³⁴⁰

“Hz Peygamber (s.a.v) döneminde bir bayanın uzun süren kanaması olmuştu, bu bayanın namazları hakkında Rasulüallah’tan fetva istemesi üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Hastalanmadan önce, bir ayda kaç gün âdet kanaması görüyordu, bunu hesaplasın, sonra kanama gördüğü günler içinde bu kadar gün namaz kılmasın, sonra yıkansın ve apış arasına bez koyarak, geri kalan günlerde, namazını kılınsın.”³⁴¹

“Sahabe hanımları, âdet günlerinin sona erip ermediğinden kuşkulandıkları zaman, ped olarak kullandıkları ve üzerinde âdet kanamasının son halinden sarı renkte izler bulunan bezlerini Hz. Aişe’ye gönderiyorlardı. Artık namaz kılmaya başlayıp başlamayacaklarını soruyorlardı. O da, bu halin âdet hali olduğunu, beyaz akıntı gelene kadar namazı terk etmelerini, bu haldeyken namaz kılmakta acele etmemelerini söylüyordu.”

³³⁸ Buhari, Hayz, 19, 24; Vudu’, 63; Müslim, Hayz, 62; İmam Malik, Muvatta, Salât, 37. Serahsi, bu konuda Hz. Peygamber’den rivayet edilen; “ Kadınlar ömürlerinin yarısında oruç tutmaz ve namaz kılmaz.” şeklindeki hadisle amel etmektedir. Bkz., el-Mebcut, III, 152.

³³⁹ Bakara, 2/222.

³⁴⁰ Müslim, İdeyn, 10, 11, 12.

³⁴¹ Ebu Dâvud, Taharet, 104.

“Hz. Aişe’nin naklettiğine göre; “Biz Rasulullah döneminde adet görüyorduk. Bu günlerde kılmadığımız namazları kaza etmekle emrolunmadığımız halde, tutamadığımız oruçları kaza etmekle emrolunuyorduk.”³⁴²

Hz. Aişe’nin, âdet halinde kılınmayan namazların kaza edilmesinin gerekli olduğu şeklindeki görüşü doğru bulmayarak tenkit etmesi³⁴³ de, âdet günlerin de namazların kılınmamasının bir ruhsat olmayıp, zorunluluk olduğunu ifade etmektedir. Aksi savunulacak olsa, Hz. Aişe’nin bu düşüncüyü tenkit etmesi doğru olmazdı. Yani âdet günlerinde namaz kılmama muhayyerlik olarak görüldüğü zaman, sonradan bu namazların kılınmasını tenkit eden bir anlam taşımayacaktır. Nitekim Ramazan günlerinde oruç tutmama muhayyerliği olan yolcu veya hastanın, Ramazan sonrasında, kalan oruçlarını tutması tavsiyeden öte, bir zorunluluktur.

Kaynaklarda, âdetli bayandan o günlerin namazının düştüğü ve bu haldeki bayanların namaz kılmalarının caiz olmadığı ve bu halde kılacakları namazın sahih olmayacağı şeklindeki bir görüşe aykırı bir görüşün varlığından bahsedilmezken, Hariciler’e mensup grupların, temizlik sonrasında, bayanların kılmadığı bu namazları kaza etmesinin gerekli olduğuna inandıkları nakledilmektedir. Ancak böyle bir anlayışın yanlış olup, bu inanışa Hz. Aişe tarafından tepki gösterildiği bilinmektedir.³⁴⁴

İslam hukukçuları, doğum sonrasında bayanlarda görülen “*nifas kanının*” da manevî kirlilik oluşturduğu ve bu durumdaki bayanın da namaz kılamayacağı hususunda, gerek delil olarak, gerekse sonuç hükmü olarak, hayız hali ile aynı düşünmüşlerdir.³⁴⁵ Konuya delil olabilecek rivayetlerden birisi de şöyledir: Ümmü Seleme (r.anha)den nakledildiğine göre; Hz. Peygamber’in hanımlarından biri çocuk doğurduğunda, kırk gün namaz kılmadan evinde otururdu da, Rasulullah (s.a.v) ona sonradan namazlarının kazasını emretmezdi.”³⁴⁶

Yukarıda da belirtildiği üzere, hükmî kirlilik halinde, temizlenmeden namaz kılmak mümkün değildir. Hadislerden açıkça anlaşıldığına göre, bayanların özel günlerindeki kanamaları, kendilerini hükmen kirli kılmaktadır. Bu kirliliği oluşturan

³⁴² Buhari, Hayz, 20; Ebu Dâvud, Taharet, 104.

³⁴³ Müslim, Hayız, 67.

³⁴⁴ Müslim, Hayz, 67; Ayrıca Bkz., Mevsili, I, 27; İbn Rüşd, I, 78.

³⁴⁵ Dârimî, Menasik, 11; Mevsili, I, 30; İbn Kudame, I, 349.

³⁴⁶ Ebu Dâvud, Taharet, 119; Ahmed Bin Hanbel, Müsned, VI, 304.

akıntı devam ettiği müddetçe de, yalnızca temizlenmek ve yıkanmakla, bu kirlilikten kurtulmak imkânsızdır. Bu akıntıyı sona erdirmek ise, kişinin gücü dâhilinde değildir. Yüce Allah, bayanlardan bu günlerdeki namaz yükümlülüğünü kaldırmış olmalıdır.

2.1.5.4.Özel Günlerindeki Bayanların Hükmen Kirli Sayılmayacağı Görüşü ve Delilleri

Günümüzdeki bazı müellifler, bayanların âdet ve nifas hallerinin hükmi kirlilik oluşturmadığını, dolayısıyla özel günlerindeki bayanların namazlarını kılmaya devam edebilecekleri görüşünü savunmaktadırlar.³⁴⁷

Bu görüşü savunanlara göre, bu haldeki bayanın hükmen kirli olduğu ya da o halde iken namaz kılamayacağı şeklinde bir yasak Kur'an'da bulunmamaktadır. Bu sebeple, bayanların özel günlerinde namaz kılmaları yasaklanamaz. Ancak bu durum kadınları rahatsız edeceği için, kendilerini namaz kılmaya müsait görmezlerse, namazlarını kılmayabilirler. Bu bayanlar, kendilerini fazla bitkin bulmuyorlar ve namazlarını eda etmek istiyorlarsa, bu hallerinde iken namazlarını eda edebilirler. Nitekim Hz. Peygamber de, bayanlara bu kolaylığı sağlamıştır.³⁴⁸ Bu görüşleri benimseyenlerin delilleri aşağıdaki gibidir.

1- Konu hakkında açık bir ayet bulunmamaktadır. Halbuki İslam'ın temel ibadetlerinden birinin namaz olduğu, ayetlerle sabittir. Bayanların özel günlerinde namaz kılmalarına mani bir ayet bulunmadığına göre, o günlerde kadınların namaz kılamayacaklarını savunmak, Kur'an nassı ile çelişecektir. Konu hakkında başvuru sünnetler ise sahih olmadığından, bu husustaki rivayetleri, kadın aleyhtarı söylemlerin nasslaştırılmak istenmesi olarak görmek daha doğrudur.

2- Kadınların özel hallerini, Ramazan ayında oruç tutmayı mübah kılan hastalığa benzetmek uygun olacaktır. Bilindiği gibi, hasta olan kimselerin Ramazan'da oruç tutmayarak, iyileştiklerinde kaza etmelerine bizzat Kur'an müsaade etmektedir. İslam kolaylık dini olup, hasta olan kimselere ibadet hususunda ruhsatlar vermiştir. Özel günlerinde olan bir kadın da bir nevi hasta sayılacağı için, kendini iyi hissetmediği

³⁴⁷ Görüş ve delilleri için Bkz., Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'an'daki İslam*, İstanbul 1994, 451-452; Hüseyin Atay, *Kur'an'a Göre Araştırmalar IV*, Ankara 1995, s. 151.

³⁴⁸ Atay, IV, 151.

dönemlerde namazlarını kılmayabilecek, bu günlerinde kendini iyi hisseden kadın ise, namazlarını kılmaya devam edebilecektir.

3- Adet kanaması, sadece abdestin bozulmasına sebep olan diğer akıntılar gibi olup, bu kanama insanın iradesi dışında gerçekleşmektedir. Bu kanamayı cünüplük hali ile eşdeğer görüp, cünüplük hakkında verilen namaz kılmama hükmünü buraya taşımak yanlıştır. Hayız kanı ile istihaze kanı arasında, Kur'an'da belirtilen farklı hüküm (Kur'an'da hayızlı kadınla cinsel ilişki yasaklanmışken, diğeri için böyle bir yasağın bulunmadığı hatırlatılmaktadır) dışında bir ayırım gözetmek de doğru değildir.³⁴⁹

Bayanların özel günlerindeki kanamanın hükmi kirlilik oluşturmayacağı ve dolayısıyla, bu günlerde bayanların namaz kılabilceği şeklindeki görüşün dayandırıldığı delillerin şu şekilde eleştirilmesi mümkündür:

1- Görüş sahiplerinin, konu hakkında açık bir ayetin bulunmadığını gerekçe gösterip, mevcut olan sünnet verilerini göz ardı ederek, bir hükme ulaşmaları usulen yanlıştır. Çünkü tarih boyunca İslam ümmeti, tevatür derecesine ulaşmasa da, sahih sünneti hüküm koymada bir kaynak olarak kabul etmişlerdir. Sahih sünnetin görevleri arasında; “Kur'an'ı açıklama”, “Kur'an'ın sustuğu bazı konularda hüküm koyma” görevinin olduğu, ümmetin kabulüne mazhar olmuştur. İslam tarihi boyunca, yukarıdaki hadis verilerinin ifade ettiği hükmün dışında bir uygulamanın bulunmayışı da, bu rivayetlerin içerik itibarıyla sahih olduklarının ayrı bir delili olarak görülmelidir. Yukarıda belirtildiği gibi, çok sarih değilse de, konu ile ilgili olan ayetler birlikte düşünüldüğünde, özel günlerindeki bayanların hükmî kirlilik içinde oldukları anlaşılabilir. Bu haldeki bayanın hükmen kirli olduğu anlaşıldığında ise, bunun zorunlu sonucu, bu durumdaki bayanın namaz kılamayacağı hükmünü getirir.

2- Konuya sadece Kur'an perspektifinden bakılıp, konu hakkındaki hadisler göz ardı edildiği takdirde, âdet ve nifas halindeki bayanın da namazlarını kılmaması savunulmalıdır. Yani bayanların bu hallerinde de namaz kılmalarının farz olduğu iddia edilmelidir. Zira Kur'an'da, bu haldeki bayanların namazlarını kılıp kılmamada muhayyer oldukları şeklinde de kesin bir hüküm yoktur.

3- Âdet halindeki bayanın namaz kılmamasının yasak olmadığı, ancak bu halde namaz kılıp kılmamalarının bir ruhsat olduğu şeklindeki hükme ulaşabilmek için şöyle

---

³⁴⁹ Atay, IV, 159.

bir çıkarımda bulunmuşlardır: “Kur’an hastaya oruç tutmama ruhsatı vermiştir.”³⁵⁰ bununla birlikte Kur’an hayızla ilgili olarak eza nitelendirmesinde bulunmaktadır.³⁵¹ Buna göre hayız gören bayan, bu günlerinde bir nevi hasta sayılmaktadır. Kur’an ise, hasta olmanın –kadın erkek ayırt etmeksizin- oruç tutmamasına müsaade ettiği gibi, âdet gören bayanın bu halde iken namaz kılmasına da müsaade ediyor olmalıdır.³⁵² Yani âdet gören bayan, isterse bu haldeyken namaz kılmayabilecektir.

Görüş sahiplerince savunulan bu çıkarım (akıl yürütme/kıyas) sağlıklı olmadığı için yanlıştır. Çünkü bizzat Kur’an tarafından eza kelimesinin hastalık (maraz) anlamına kullanıldığı açık değildir. Eza kelimesi, kişinin tiksinti duyduğu, kendisine yaklaşıp kokusu ve necasetiyle eziyet veren şey anlamında kullanılmıştır.³⁵³ Ayrıca konu hakkında sünnette mevcut olan sarîh beyanlar³⁵⁴ nedeniyle, ilk dönem İslam âlimlerinin tamamı, hayız kanı ile istihaze kanını farklı değerlendirmişlerdir. Asıl maraz/hastalık anlamını istihaze kanı gören bayan için kullanmışlardır. Bununla birlikte, bu durumdaki bayanın her namaz vakti kanamayı durduracak tedbirler alıp, her namaz için veya her vakit için normal abdest alarak namazını kılacağına, sünnetten delillerle³⁵⁵ hüküm koymuşlardır.³⁵⁶

Özel günlerinde bulunan bayanın ibadeti ile fiziksel rahatsızlığı olan bir bayanın ibadeti arasında benzerlik kurarken, “iki olay arasında illet birliği olmadan yapılan kıyasın geçersiz olacağı” göz ardı edilmiştir.

4- Bayanların, istedikleri zaman, özel günlerinde namazlarını kılacakları şeklindeki görüşe, Kur’an-ı Kerim’deki hastalarla ilgili olarak oruç tutmama ruhsatının³⁵⁷ delil olarak kullanılması da yanlıştır. Nitekim Kur’an’da hasta için oruç tutmama ruhsatı verilmişse de, hastanın namaz kılamayacağı şeklinde bir hüküm geçmemektedir. Özellikle de, normal hastalık durumunda bile, namazın kılınmasının gerekli olduğu herkesin kabulüdür. Ancak, hasta olan kişinin, kıyam, rükû veya secde

³⁵⁰ Bakara, 2/185.

³⁵¹ Bakara, 2/222.

³⁵² Bu görüşü savunanlara örnek olarak Bkz., Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’an’daki İslam*, 451-452.

³⁵³ Taberi, *Camii’l-Beyan*, II, 381; Zemahşeri, *Keşşaf*, I, 361.

³⁵⁴ Sünnet verilerine baktığımız zaman bu iki kanın farklı olduğuna dair deliller vardır. Bkz., Müslim, *Hayız*, 62, 63, 64.

³⁵⁵ Buhari, *Hayz*, 19, 24; *Vudu*, 63; Müslim, *Hayz*, 62.

³⁵⁶ İbn Kudame, I, 376 vd.

³⁵⁷ Bakara, 2/185.

gibi, namazın bazı rükunlarını veya şartlarını yerine getirememesi müsamaha ile karşılanmıştır. Buna göre, normal şekilde hasta olan için namaz kılmama ruhsatı bulunmadığı halde, hayız ve nifaslı bayanın hasta kabul edilerek, hastalar için oruç tutmama ruhsatı bulunduğu gibi, namaz kılmama ruhsatının tanınması kıyası da yanlış bir kıyastır. Çünkü namaz ve orucun şart ve rükunları farklı iki ayrı ibadettir. Buna göre hareket noktamız Kur'an'dır diyenler, bu konuda Kur'an'ın dışına çıkarak, kendi görüşleri doğrultusunda hüküm koymuşlardır. Hâlbuki hiçbir beşerin, ibadet koyma ya da ibadeti kaldırma veya hafifletme yetkisinin bulunmadığını, kendileri de kabul edecektir.

5- Özel günlerinde bayanın namaz kılıp kılmamada serbest olduğunu savunanlar, Hz. Peygamber'in de bu kolaylığı gösterdiğini ifade etmelerine rağmen, görüşlerine delil olabilecek sahih ya da zayıf bir hadis zikredememektedirler. Biz de böyle bir hadis tespit edebilmiş değiliz. Hâlbuki Hz. Peygamber'den rivayet edilen haberler, bu durumdaki bayanın namazı terk etmesi yönündedir.

6- Bu görüş müntesiplerinin, böyle farklı bir sonuca ulaşmalarının temel sebebi, yanlış bir usul takip etmeleridir. Çünkü nasslarda belirtilmediği halde, adet gören bayanları fiziksel rahatsızlığı olan hastalara benzeterek, Kur'an ve sünnet'teki hastalarla ilgili hükümler, adetli bayanlara da verilmek istenmiştir. Hâlbuki bir hükmün illeti bilinmedikçe, onun kıyasa konu olmayacağı, kıyas işleminin de ise, benzerlik kurulan iki olayın illetlerinin aynı olmasının gerekli olduğu, birer usul kuralı olarak, hemen herkesin kabulüdür. Bu konuda ise, Kur'an'da ki hastalarla ilgili hükmün adetli bayanlarla verilmeye çalışılması, bu alanda farklı bir hükmün doğmasına sebep olmuştur. Ancak yanlış bir usul takip edildiğinde, ulaşılabilecek olan sonucun da yanlış olacağı gerçektir.³⁵⁸

Sonuç olarak; bayanların âdet ve nifas kanaması gördükleri dönemlerde hükmen kirli sayıldıkları, bu haldeyken namaz için ön şart olan hükmi kirlilikten temizlenmiş bulunma şartını taşıma sebebiyle, bu günlerdeki namazlarını kılamayacakları ve temiz günlerinde de bunları kaza etmeyecekleri şeklinde benimsenmiş olan klasik görüşün, naslara dayanması ve İslam'ın ilk yıllarından günümüze kadar, konu hakkında farklı bir

---

³⁵⁸ Dalgın, s. 65.

görüş ve uygulamanın da bulunmayışı sebebiyle, doğru olduğu, bugün de uygulamanın buna göre yapılması gerektiği kanaatine ulaşılmıştır.

Özel günlerindeki bayanların, hükmen kirli sayılmayacakları sebebiyle, bu günlerde isterlerse namazlarını eda edebilecekleri şeklindeki diğer görüşün ise, bu konu hakkındaki sahih naslarla ve ilk dönemden beri gelen uygulama ile çeliştiği, akli dayanağının da sağlıklı olmadığı görüldüğünden, buna göre bir uygulamada bulunmak uygun olmayacaktır.

Burada şu hatırlatmanın yapılmasını zorunlu görmekteyiz. İslam dininde ibadet yükümlülüğü açısından kadın ve erkek eşittir. Bazı ibadetler için ön şart olarak, bireyin fiziksel ve hükmi kirlilikten temiz bulunması istenmektedir. Aksi halde, yapılacak ibadet geçerli olmayacak, hatta bu şarta uyulmayarak ibadet yapılması halinde, emre itaatsizlik sebebiyle günah sayılacaktır.

Fiziksel kirlilik, kadın ve erkek için aynı olduğundan, bu durumdan temizlenmede kadın ve erkek açısından fark yoktur. Yani kadın ve erkeğin, bedenlerinin, elbiselerinin, namaz kılacakları yerin dinen necis ve pis sayılan şeylerden arındırılması gerekir. Bu pisliklerin azı namaza mani değilse de, bunların belirtilen ölçüleri aşması halinde kılınan namaz sahih olmayacaktır.

Hükmî kirlilik açısından ise, kadın ve erkek farklılık arz etmektedir. Erkeklerin abdestsiz ve cünüp olmaları hali, hükmî kirlilik hali sayıldığından, bu halde iken namaz kılmaları yasaklanmıştır. Ne var ki, erkeklerin bu halleri, abdest almak veya yıkanmakla son bulup, Müslüman erkekler, hükmî kirlilik sebebiyle hiçbir ibadetten muaf tutulmamışlardır.

Bayanlar, abdestsiz olma, cünüp bulunma ve sonuçları açısından, erkeklerle aynı hükme tabi olmakla birlikte, ayrıca bayanlar başka sebeplerle de kirli sayılmaktadırlar. Bunlar, her ay gördükleri üç ila on gün devam edebilen adet kanaması ile doğum sonrasında azami kırk gün kadar sürebilen nifas kanaması halidir. Bayanların bu durumlarda, hükmen kirli sayıldıkları, naslardan anlaşılan bir sonuç olarak tespit edilmiştir.

Özel günlerindeki bayanlar, namaz ibadeti için gerekli olan hükmî kirlilikten temiz bulunma şartını taşımadıklarından, bu hallerindeyken kılacakları namaz sahih

değildir. Bayanlar, bu özel günlerinde kılamadıkları namazlarını kaza etmekle de yükümlü değildirler.

2.1.6.Özel Günlerde Kılınmayan Namazların Kazası

Bayanların özel günleri sona erip, temizlendikten/yıkandıktan sonra, bu günlerde kılınmayan namazları kaza etmeleri gerekmez.³⁵⁹ Konu bizzat sarîh ve sahîh sünnet tarafından belirlendiği için, bu hususta farklı bir görüş bilinmemektedir.³⁶⁰

Bayanların özel günlerinde kılamadıkları namazları kaza etmemelerinin hikmeti bağlamında şöyle bir yorum yapmak mümkündür: Namaz ibadeti, bayanların diğer temizlik günlerinde, beş vakit olarak devam ettiği için, bu günlerde kılmadığı namazlar sebebiyle uzak kaldığı namazın faydalarına, diğer günlerde kılacağı namazlar sebebiyle kavuşabileceğinden, bir bakıma özel günlerinde kılmadığı namaz vakitlerince namaz kılmak/bu namazları kaza etmek gereksiz olacaktır. Diğer bir yönden ise, âdetli bulunduğu günlerin namazını kaza etmek bayan için meşakkatli olacağından, namazların kazası istenmemiştir.

İslam'ın bayanlarla alakalı olarak getirdiği bu ibadet yasağının, onların aleyhine bir düzenleme olmadığı, aksine bu tür düzenlemelerin bayanları, karşılaşılabilecekleri büyük meşakkat ve sıkıntıdan kurtarmak için gerçekleştirildiği gerçeği göz ardı edilerek, İslam'ın bu müşfik yaklaşımından; bayanların aşığılanması ve ibadet etme özgürlüklerinin kısıtlanması şeklinde bir sonuç çıkarmak yerine, Allah'ın her ortamda kullarını düşündüğü, onlara sıkıntı verebilecek hususlarda, dini yükümlülük getirmedişinin anlaşılması isabetli olacaktır.³⁶¹

2.2.ORUÇ İBADETİNDE TEMİZLİK ŞARTI

2.2.1.Oruç İbadetinin Tanımı ve Önemi

Oruç, Farsça “*rûze*” kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir. Arapça bir mastar olarak “*savm ve sıyam*”³⁶² sözlükte; “*bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak, engellemek, oruç tutmak*” demektir. Bir fıkıh terimi olarak ise; oruç tutmaya ehil olan kimselerin niyet ederek, ikinci fecirden itibaren güneşin batışına kadar orucu bozan

³⁵⁹ İbn Kudame, I, 348.

³⁶⁰ Müslim, Hayız, 67, 69.

³⁶¹ Dalgın, 60-61.

³⁶² Akay, s. 370.

şeylerden korunmalarıdır. Kısaca oruç, belli bir süreyle, bilinçli olarak yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmaktır.³⁶³

Orucun zamanı; ikinci fecrin doğuşundan güneşin batışına kadar geçen süredir. Orucun bu başlama vaktine imsak denir. Tan yerinin ağarması ile başlayan bu vakitle, yatsı namazının vakti çıkmış ve sabah namazının vakti girmiş olur. Oruç yasaklarının sona erdiği vakte ise iftar vakti denir. Bu güneşin düz ufukta batma vakti olup, bununla akşam namazının vakti girmiş olur. Ayette orucun başlangıç ve bitiş vakti, mecaz yoluyla şöyle belirtilir: "...Fecrin beyaz ipliği siyah ipliğinden ayırt edilecek hale gelinceye kadar yiyip içiniz; sonra, akşama kadar orucu tamamlayın..."³⁶⁴ Bu ayetteki "hayt" (iplik) kelimesi mecaz anlamda kullanılmıştır. Bununla gündüzün beyazlığı ve gecenin siyahlığı arasındaki sınır kastedilmiştir.³⁶⁵

Ramazan orucu, hicretten bir buçuk yıl sonra, Şâban ayının onunda farz kılınmıştır.³⁶⁶ Orucun amacı; inançlı kişiyi Allah'ın emirlerine uymaya ve yasaklarından da kaçınmaya alıştırmaktır. Oruca riyanın karışma ihtimali çok az olduğu için, sevabı en çok olan ibadetler arasındadır. Kutsî bir hadiste şöyle buyrulur: "Her iyilik on mislinden yedi yüz misline kadar karşılık vardır. Fakat oruç bunun dışındadır. Çünkü oruç benim içindir, onun karşılığını ben vereceğim."³⁶⁷ Bu kadar, çok sevabı kazanmak için elbette her mü'min oruç ibadetini eksiksiz olarak yerine getirmek ister.

Başka hadislerde de şöyle buyrulur: "Kim, iman ederek ve sevabını Allah'tan umarak Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır."³⁶⁸ "Oruçlu için birisi iftar ettiği zaman, öteki Rabbi ile karşılaştığı zaman olmak üzere iki sevinç vardır."³⁶⁹ Oruç kişiyi sabra alıştıırır. Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmaktan ibaret bulunan takvaya sebep olur. Orucun dini, ruhi, sağlık, sosyal, ekonomik ve pedagojik bakımlardan olmak üzere pek çok faydası vardır. Oruç her şeyden önce, Allah'a itaat ve ibadet amacıyla yapılır. Onun sağlayacağı maddi ve manevi faydalar arkadan gelir. Oruç ibadeti, maddi ve manevi anlamda ruhumuzun, kalbimizin

³⁶³ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 534.

³⁶⁴ Bakara, 2/187.

³⁶⁵ Buhari, Savm, 16; Müslim, Sıyam, 33-35.

³⁶⁶ Buhari, Tefsir, 1/24.

³⁶⁷ Buhari, Savm, 2, 9; Müslim, Sıyam, 30, 164; Nesâî, Sıyam, 42.

³⁶⁸ Buhari, Savm, 6.

³⁶⁹ Buhari, Savm, 9.

temizlenmesi için tutulurken, orucu tutmaya ehil olabilmek için de mü'min kişinin de, hükmen temiz olması gerekir.

2.2.2.Oruç İbadetinin Şartları

2.2.2.1.Oruç İbadetinin Farz Olmasının Şartları

Bir kişinin oruçla yükümlü sayılabilmesi için Müslüman, akıllı ve ergen olmasının yanında, bu ibadete güç yetirecek bir sağlığa sahip olması ve yolculukta bulunmaması da gereklidir. Dolayısıyla Oruç ibadetinin farz olmasının şartları şunlardır:

- 1- Müslüman Olmak: Oruç, Müslümanlara farzdır. Zira Gayr-ı Müslimler İslam'a ait emir ve yasaklarla yükümlü değildir.³⁷⁰
- 2- Akıllı ve Ergen Olmak: Çocuğa, akıl hastasına, baygın kişiye veya sarhoşa oruç tutmak farz değildir. Bunlar oruca ehil olmadıkları için, emrin muhatabı olmazlar. "Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır: Ergenlik çağına ulaşınca kadar çocuktan, iyileşinceye kadar akıl hastasından, uyanıncaya kadar uyuyandan."³⁷¹
- 3- Oruç Tutmaya Gücü Yetmek ve Mukim Olmak: Hasta ve yolculara oruç tutmak farz değildir. Ancak oruç tutarlarsa, tuttıkları oruç geçerlidir. Eğer oruç tutmazlarsa tutamadıkları günleri kaza ederler.³⁷²

Yaşlılık sebebiyle gücü yetmeyenlere oruç tutmak farz olmadığı gibi, hayız ve nifas halindeki kadınlara, yine kendisi ve çocuk zarar görecekteki hamile veya emzikli kadınlara da farz olmaz. Yaşlılar oruç yerine fidye verir, diğerleri de kaza ederler. Yolcunun oruç tutmaması için gideceği mesafenin 90 km'nin üstünde, yani namazları kısa kılmasını gerektirecek bir uzaklıkta olması gerekir.³⁷³

2.2.2.2.Oruç Tutmamayı Mübah Kılan Özürlü

İslam'ın getirdiği yükümlülükler, insanın gücü ile sınırlıdır. Bu sebeple zorluk ve sıkıntı olan durumlarda, yükümlülere bir takım kolaylık ve ruhsatlar tanınmıştır. Bu

³⁷⁰ Bkz. Enfal, 8/38.

³⁷¹ Bkz. Buhari, Talak, 11, Hudud, 22; Ebu Dâvud, Hudud, 17; Tirmizî, Hudud, 1; Nesâî, Talak, 21; İbn Mâce, Talak, 15.

³⁷² Bkz. Bakara, 2/184.

³⁷³ İbn Abidin, III, 145; İbn Rüşd, I, 288.

ilke gereği bazı durumlarda farz olan orucu tutmama hakkı tanınmıştır. Ramazan orucunu tutmamayı veya başlanmış bir orucu açmayı mübah kılan özürler şunlardır:

1- Yolculuk (Seferilik): Ramazan ayında en az üç günlük, yani on sekiz saatlik bir yere gidecek kimse geceden oruca niyet etmeyebilir. Allah Teâlâ Ramazan ayında hasta ve yolcu olanların orucu konusunda şöyle buyurmuştur: “Sizden kim hasta olur veya seferde bulunursa diğer günlerde tutamadığı günler sayısınca oruç tutsun.”³⁷⁴ Zarar görmeyecekse yolcunun oruç tutması daha faziletlidir.

2- Hastalık: Kişi oruç tuttuğu takdirde ölmekten veya hastalığının uzamasından veya artmasından yahut aklının gitmesinden korkarsa oruç tutmayabilir veya tutmakta olduğu orucu açabilir. Daha sonra iyileşince bunu yalnızca kaza eder.

3- Gebelik ve Çocuk Emzirmek: Ramazan ayında hamile veya emzikli olan kadınlar, kendilerine veya çocuklarına bir zarar gelmesinden korkmaları durumunda oruç tutmayabilirler, daha sonra kaza ederler.

4- Yaşlılık: Yılın bütün mevsimlerinde oruç tutmaktan aciz olan yaşlı erkek ve kadınların oruç tutmamaları icma ile caizdir. Bunların oruçlarını kaza etmeleri de gerekmez. Bunun yerine her gün için bir yoksulu doyuracak kadar fidye vermeleri gerekir.³⁷⁵

5- Düşmanla Savaş: Ramazan ayında düşmanla savaşılan bir İslam askeri, düşman karşısında zayıf düşeceğinden korkarsa oruç tutmayabilir. Daha sonra kaza edebilir.

6- Zorlama ve Korkutma Altında Orucu Bozmak: Canına veya uzvuna yönelik bir zararla tehdit edilen kimse orucunu bozabilir. Daha sonra bunu kaza edebilir.

7- İleri Derecede Açlık ve Susuzluk: Oruçlu bir kimse açlıktan veya susuzluktan dolayı helak olacağından, beden ve ruh sağlığının ciddi şekilde bozulacağından korkarsa veya böyle bir şeyin olması tecrübe ya da tıbbın verilerine göre kuvvetle muhtemelse orucunu bozması caiz olur. Bunu daha sonra kaza eder. Hatta ölüm tehlikesi açıksa oruç tutması haram olur.³⁷⁶

8- Ziyafet: Ziyafet vermek veya ziyafete davet olunmak yalnız nafîle orucu açmak için bir özür sayılabilir. Ziyafet veren ya da davet edilen, Müslüman kardeşini

³⁷⁴ Bakara, 2/184, Bkz. “Yolcunun Namazı.”

³⁷⁵ Bakara, 2/184.

³⁷⁶ Bkz. Bakara, 2/195; Nisa, 4/29.

gücendirmemek için nafile orucunu bozar ve daha sonra kaza eder. Fakat ziyafet ne farz ne de vacip oruçlar için özür teşkil etmez.

9- Kadının Adetli ve Loğusa Bulunması: Bir kadın ramazan ayında gündüzün adet görmeye başlasa veya çocuk dünyaya getirirse orucu bozulmuş olur. Artık adet günlerinde ve loğusa bulundukça oruç tutması caiz olmaz.

10- Zor İşlerde Çalışmak: Kur'an'da oruç tutmamayı mübah kılan özürler olarak hastalık, yolculuk ve oruca güç yetirememekten söz edilmiştir.³⁷⁷ İlke olarak bir Müslüman'ın oruç tutmasını engelleyecek ağır işlerde çalışması ve çalıştırılması doğru değildir. Fakat bu işte çalışma mecburiyeti varsa, başka bir iş de bulamıyorsa, meşakkate ve sıkıntıya düşmesi söz konusuysa, bu işte çalışırken oruç tutmayabilir. Sonraki günlerde kaza eder. Ağır işte çalışanın, açlık veya susuzluk sebebiyle zararı bilfiil gerçekleşirse orucu bozması vacip olur. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: “Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir.”³⁷⁸

2.2.3.Oruç İçin Hükmi Kirlilikten Temiz Bulunma Şartı ve Cünübün Orucu

Küçük hükmi kirlilik hali olarak bilinen abdestsizlik halinin ve büyük hükmi kirliliğin bir türü sayılan cünüplük halinin oruç tutmaya engel olmadığı hususunda, İslam âlimleri arasında bir kuşku yoktur. Yani oruç tutarken abdestli bulunmak şart olmadığı gibi, cünüp olan kimsenin, yıkanmadan oruca başlaması ya da oruçlu iken, uykusunda cünüp olması, oruca mani değildir.

Konu hakkındaki hadislerden bazıları şöyledir: “Hz. Aişe'den nakledildiğine göre, Rasulüallah (s.a.v) gece gerçekleşen cinsel ilişki sonrasında cünüp olarak sabahlıyor, aynı günün orucuna devam ediyordu.”³⁷⁹ “Ümmü Seleme'den nakledildiğine göre; “Hz. Peygamber'in gece gerçekleşen cinsel ilişki sonrasında yıkanmadan, cünüp olarak sabahladığı oluyor, ancak bu halde o günün orucunu bozmadığı gibi, daha sonra bu günün orucunu kaza da etmiyordu.”³⁸⁰

Cünüplük halinin oruca engel olmayışı ile ilgili aklî delil ise şöyledir: Erkek ya da kadından şehvetle meninin gelmesi, manevi kirlilik oluşturup bu sebeple yıkanmak

³⁷⁷ Bakara, 2/184, 185.

³⁷⁸ Nisa, 4/29

³⁷⁹ Şevkani, II, 275.

³⁸⁰ Şevkani, II, 275.

gerekli ise de, bu durum yıkanmakla son bulup, bu halin oluşması kişinin iradesi dışında gerçekleştiği için gün boyu sürecek olan oruca bu halin zararı olmaz. Nitekim Ramazan günü oruçlu iken rüyalanıp (ihtilam olan) cünüp olan kişinin orucunun bozulmayacağı hususunda âlimler icma etmişlerdir.³⁸¹ Ancak kişinin oruçluken kendi iradesiyle cünüp olarak cinsel bir haz duyması halinde, orucunun bozulacağı kabul edilmiştir.

2.2.4. Özel Günlerindeki Bayanın Oruç Tutması ile İlgili Görüşler

Bayanların özel günlerinde oruç tutmayacakları ile ilgili olarak, birisi klasik dönemde oluşmuş, diğeri de çağdaş olan iki farklı görüş bulunmaktadır.

2.2.4.1. Özel Günlerindeki Bayanın Oruç Tutamayacağı ve Delilleri

İlk dönemden beri kabul edilen bu görüşe göre, hayız ve nifas halindeki bayanlar, namaz kılmadığı gibi oruç da tutamaz. Yani, kaynaklarımızın ittifakla belirttiğine göre, adet gören ve nifas halinde bulunan bayanın oruç tutması yasaktır/haramdır.³⁸²

İlk dönem İslam âlimleri, özel günlerindeki bayanların oruç tutamayacağı hususunda ittifak etmişler, fakat bunun nedeni hakkında farklı yorumlar yapmışlardır.

Oruç ve namaz birer ibadet olup, bunların sahih bir şekilde eda edilmiş olmaları için, hükmi kirlilikten temizlenme şarttır. Hayız ve nifas kanını sona erdirip temizlenmenin kişinin elinde olmaması ve bu durum devam ettiği sürece, ibadet için şart olan temizliğin gerçekleşmemesi nedeniyle, bayanların özel hallerinde, oruç ve namaz ibadeti eda edilemeyecektir.

Hanefilerin de içinde bulunduğu bazı âlimler, oruç ibadeti için de hadesten taharetin şart olduğunu ifade eden bu yorumu benimsediklerinden, hükmen kirli sayılan bayanların oruç tutamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu görüşü benimseyenler, bu hükmün kıyasa aykırı olarak gerçekleştiğine dikkat çekerler. Yani cünüplüğün hükmi kirlilik olmasına rağmen, oruca engel olmayışı, hayız ne nifas halinin de birer hükmi

---

³⁸¹ Şevkani, II, 277.

³⁸² İbn Kudame, I, 347; Dalgın, 68; (Şirbînî, I, 109; Kuduri, el-Muhtasar (Meydani, el-Lübab ile birlikte), İstanbul tsz., I, 47'den naklen).

kirlilik olarak, oruca engel olmamasını gerektireceği şeklindeki kıyasın geçersiz olduğunu ifade etmişlerdir.³⁸³

Bazı İslam hukukçuları ise, oruç için hadesten/hükmi kirlilikten temizlenmenin şart olmadığı yorumunu kabul etmekle birlikte, yine de adet ve nifas halindeki bayanın oruç tutmasının yasak olduğu görüşünü paylaşmışlardır. Fakat onlar bu halde tutulan orucun sahih olmayışı hakkında şu yorumu yapmışlardır: “Oruç için temizlik şart olmadığı halde, adetli bayanın oruç tutmayı, ya kural olarak, orucun bu halde farz kılınıp, sonra farziyetinin düştüğünden, ya da ilk günden oruç ibadeti farz kılınıp, adetli bayanlara farz kılınmadığındandır. Bayanlar için böyle farklı bir muamele yapılmasının nedeni ise, bu durumdaki bayanlardan oruç tutmanın meşakkati kaldırmak olmalıdır. Ancak, sünnet nassı ile adet ve nifas halindeki bayanların, oruç tutmadıkları günlerin oruçlarını diğer günlerde tutmaları (kaza etmeleri)/ ya da sonradan bu günler kadar eda olarak oruç tutmaları, yeni bir emir olarak farz kılınmıştır.

Nitekim Şafiilerin de yer aldığı bir kısım âlim, oruç ibadeti için hadesten taharetin şart olmadığını benimsemekle birlikte, konu hakkındaki hükmün nasla belirlenmiş olması nedeniyle, kıyasa aykırı bir şekilde, özel günlerindeki bayanların taabbudi olarak/nedenini aklın kavrayamadığı bir hüküm olarak, oruç tutamayacaklarını belirtmişlerdir.³⁸⁴

Bu görüşe göre; Müslüman bayan, âdet ya da nifas kanamasının bitiminde, vakit geçirmeden yıkanarak, günlük namazlarını kılmaya, eğer ramazan içinde ise, ertesi günden itibaren orucunu tutmaya devam etmelidir. Kanama sona erdiğinde bayan, yıkanmaksızın namaz kılamaz.³⁸⁵ Bu durumda yıkanması gecikse, vakit de gece yarısı veya imsak vakti ise, yıkanmamış olsa da, diğer günün/gelecek günün orucuna niyet etmeli, sonradan gün içinde yıkanmalıdır. Bu durum orucun sıhhatine engel olmaz. Yani, oruca başlayabilmek için, âdet ya da nifas kanamasının sona ermiş olması yeterli sebeptir, yıkanmış olmak şart değildir. Çünkü kişiyi hükmen kirlilikten kılınan şey âdet

³⁸³ Muhammed b. Muhammed Ekmelüddin Baberti, *el-İnaye fi şerhi'l-Hidaye I, (İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadir kenarında)*, Daru'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrut tsz., s. 146.

³⁸⁴ Şihabüddin Ahmed Kastallânî, *İrşadü's-sari li şerhi Sahihi'l-Buhari I*, Beyrut 1980, s. 346; Dalgın, s. 69. (Muhammed b. Ahmed el-Hatib Şirbînî, *Muğni'l-muhtac ila ma'rifeti meani'l Minhac I*, Daru'l-Fikr tsz., s. 109, 110'dan naklen)

³⁸⁵ Adet kanaması kesilince, namaz kılabilmek için yıkanmanın gerekli olduğu sünnetle sabittir. Bkz. Buhari, *Hayz*, 8.

kanamasıdır. Bu kanamanın bitmesi ile - âdet ve nifas günlerinde oruç tutma yasağının nedenini, kanamanın varlığı olarak görenlere göre – yasak sona ermiş olacaktır. Bu haldeki oruç yasağının nedenini hadesten temizlenmemiş olma görenlere göre de, kirliliğin illeti ortadan kalktığı için, oruç tutma yasağı sona ermiş olmakta, ancak kişi bu hal sonrasında yıkanma eylemini gerçekleştirmemiş bulunmaktadır. Bu halde ise, cünüplükte olduğu gibi, burada da bayanın yıkanmamış olması orucuna engel oluşturmamaktadır.

Bayanların özel günlerinde oruç tutamayacakları şeklindeki İslam âlimleri tarafından ittifakla benimsenen bu görüşün delillerini şöyle hülasa etmek mümkündür. Konu hakkında Kur'an'da bir bilgi bulunmamaktadır. Sünnetteki ilgili rivayetleri inceleyelim:

Peygamber hanımlarından; “Biz hayızlı iken namaz kılmaz ve oruç da tutmazdık, yalnızca oruçları kaza etmekle emrolunurduk.” anlamında³⁸⁶ farklı varyantları bulunan rivayet, adetli bayanın oruç tutmayacağına delildir. Ayrıca, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir bayram günü bayanlara nasihat ederken, onlara yönelik olarak, “Bir bayan hayız halinde namaz kılmaz, oruç tutmaz, öyle değil mi? Dediğinde, onlar da, evet, diye cevap verdiler.”³⁸⁷ Hz. Peygamber'in yukarıdaki sorusu, bayanlardan cevap almak için değil, kendini teyit ettirmek için (=istifham-ı inkari) sorulmuş bir sorudur.³⁸⁸ Bu rivayetten bayanların özel günlerinde oruç tutmayacakları anlaşılmaktadır.

Başka bir rivayete göre, Hz. Peygamber, bayanların özel günlerini kastederek; “Siz gecelerce namaz kılmaz ve günlerce Ramazanda oruç tutmazsınız.” Şeklinde bir beyanda bulunmuştur.³⁸⁹

Hamne isimli bir bayan Hz. Peygamber'e gelerek; “kendisinin şiddetli ve uzun süren hayız gördüğünü, bu halinin uzun süre kendisini namaz ve oruç tutmaktan alıkoyduğunu belirterek, bu konuda ne diyeceğini/ne yapması gerektiğini

³⁸⁶ Buhari, Hayz, 20; Ebu Dâvud, Taharet, 104.

³⁸⁷ Buhari, Hayz, 6; Ancak bu hadis-i şerif, bayanların din ve akıl yönünden eksik olduklarını ifade eden lafızlardan, Hz. Peygamber'in kasdının ne olduğu hususunda tartışma konusu olmuştur. Bkz. Kamil Çakın, “Kadımlarla İlgili Bir Hadis ve Değerlendirilmesi”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, 1, 1988, s. 21.

³⁸⁸ Dalgın, s. 71.

³⁸⁹ Müslim, İman, 132; Ebu Dâvud, Sünne, 15.

sormuştur?”³⁹⁰ Bu rivayetten, sahabe bayanlarınca, adet kanamasının namaz kılmaya ve oruç tutmaya mani olduğunun bilindiği görülmektedir. Bu durum akılla bilinecek icthadi bir konu olmadığına göre, büyük ihtimalle, Hz. Peygamber’in yaptığı bir açıklamaya dayanmaktadır. Gerek bu rivayetten gerekse diğer rivayetlerden, sahabe hanımlarının özel günlerinde namaz kılmadıkları ve oruç tutmadıkları açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber’in Hamne isimli bayanın günlerce süren kanaması ile ilgili sorusuna cevap verirken söylediği; “...Her ay içinde yirmi üç veya yirmi dört gün namaz kıl ve orucunu tut, diğer günler ise senin adet günlerindir.”³⁹¹ şeklindeki beyanında, âdet günlerinde namaz kılınmadığı gibi, orucun da tutulamayacağına delil mevcuttur.

Bu naslara dayanılarak, özel günlerindeki bayanların namaz kılamadıkları gibi oruç da tutamayacaklarında, bu haldeyken kılınan namazın ve orucun sahih olmadığına icma oluşmuştur.³⁹²

Hz. Peygamber ve sonrasındaki bir dönemde özel hallerinde ki bayanların, oruç tutup namaz kıldığı ile ilgili bir bilginin nakledilmemesi, aksine bütün rivayetlerde ilk dönemlerden beri, bayanların âdet günlerinde namaz kılmadıkları gibi oruç da tutmadıklarının belirtilmesi, bu konuda İslam tarihinin her döneminde böyle bir uygulamanın olduğu görülmektedir. Böyle bir uygulama yaşayan sünnet olarak değerlendirilip, sözlü rivayetler dışında, müstakil olarak bir hükme delil teşkil etmesi de mümkündür. Nitekim Maliki hukuk ekolünde, “Amel-i ehli Medine” müstakil bir hüküm kaynağı olarak benimsenmiştir.³⁹³

Nifas halindeki bayanın oruç tutmayacağı hakkında sözlü bir sünnet verisine rastlamadık. Ancak âlimlerimiz, sünnet verilerini ve ilk dönem uygulamalarını delil getirerek, hayız kanının namaz ve oruca aynı şekilde etkisinin bulunması ve nifas

³⁹⁰ Ebu Dâvud, Taharet, 109.

³⁹¹ Ebu Dâvud, Taharet, 109.

³⁹² Buhari, Hayz, 6; İbn Kudame, *el-Muğni I*, s. 347; Hanefilerden Serahsi, özel günlerinde bayanların oruç tutamayacakları hükmüne delil olarak, “Kadınların, ömürlerinin yarısında namaz kılmayıp oruç tutmadıkları” şeklindeki hadisi göstermektedir. Bkz. Serahsi, *el-Mebsut III*, s. 152.

³⁹³ Abdulkadir Şener, *İslam Hukuku Dersleri I*, İzmir 1992, s. 53; İmam Malik’in ünlü hocası Rabia b. Abdurrahman (ö. 136/753) Medine’lilerin hukuki uygulamalarını haber-i vahidlere tercih ediyor ve diyordu ki; “Binlerce insanın, binlerce insandan gördüğü, bir kişinin bir kişiden rivayet ettiğinden daha tercihe şayandır”.

halinde de namazın terk edilmesi hükmüne ulaştıkları için, oruç ibadetine etkisi açısından da, hayız ve nifas kanının aynı olması gerektiğine hükmetmişlerdir.³⁹⁴ Bilindiği gibi, hayız halinde namazlar terk edildiği gibi, nifas halinde de Peygamber hanımlarının namazları terk ettikleri ile ilgili rivayetler mevcuttur.³⁹⁵ Bu durum, iki tür kanamanın da, ibadetlere etkisi açısından aynı olduğunu göstermektedir.

2.2.4.2. Özel Günlerindeki Bayanların Oruç Tutabilecekleri ve Delilleri

Bayanların âdet ve nifas hallerinin hükmî kirlilik oluşturmadığı, dolayısıyla özel günlerindeki bayanların oruçlarını tutabilecekleri görüşünü savunan bazı müellifler³⁹⁶ vardır. Onlara göre bayanların özel günlerinde oruç tutmaları yasaklanamaz ancak bu halde oruç tutmak bayana rahatsızlık vereceği, bu halde iken tutacakları oruç onları bitkin düşürebileceği için, kendilerini bu günlerde oruç tutmaya müsait görmezlerse, namazlarını kılmayabildikleri gibi (önceki bölümde belirtildiği gibi, bu görüş sahiplerine göre, özel günlerinde ki bayanlar, namazlarını kılıp kılmamada da muhayyerdirler.) oruçlarını da tutmayabilirler. Bu bayanlar âdet görürken, kendilerini fazla bitkin bulmuyorlar ve oruçlarını tutmak istiyorlarsa, oruçlarını tutabilirler. Bu görüşün dayandığı şu üç delil mevcuttur:

1- Namaz gibi oruç da İslam'ın temel ibadetlerinden olup, farz olduğu ayetle sabittir.³⁹⁷ Özel günlerinde bayanların oruç tutmalarına mani bir ayet bulunmadığına göre, o günlerde kadınların oruç tutamayacağını savunmak, âdet günlerinde oruç tutmak isteyenlerin oruç tutmasını yasaklamak, Kur'an nassı ile çelişmektedir. Çünkü Kur'an'da namaz emri, herhangi bir kayıtla sınırlandırılmaksızın, herkese şamil bir şekildedir. Ayrıca özel günlerindeki bayanların oruç tutamayacağı görüşünün dayandığı sünnet verileri sahih olmadığından, bu husustaki rivayetleri, kadın aleyhtarı söylemlerin naslaştırılmak istenmesi olarak görmek daha doğrudur.

2- Kadınların özel hallerinde oluşan rahatsızlığı/hastalığı, fiziksel hastalık gibi değerlendirip, Kur'an'ın hastaya karşı sağladığı kolaylığı özel hallerindeki bayanlara sağlamak da mümkündür. Nitekim Kur'an, hasta olan kimselere oruç tutmama

³⁹⁴ İbn Kudame, *el-Muğni*, I, s. 396; Dalgın, s. 73. (Şirbini, I, 109, 110, 120; Sana'i, I, s. 174'den naklen).

³⁹⁵ Ebu Dâvud, *Taharet*, 119; Ahmed Bin Hanbel, *Müsned*, VI, 304.

³⁹⁶ Örneğin Hüseyin Atay ve Yaşar Nuri Öztürk bu görüşü savunanlardandır. Görüş ve delilleri için Bkz. Atay, *Kur'an'a Göre Araştırmalar*, I- III, 27-29; Öztürk, *Kur'an'daki İslam*, 451-452.

³⁹⁷ Bakara, 2/183.

hususunda ruhsat verirken,³⁹⁸ hastayı mutlak anlamda (=kim hasta ise) kullanmış olup, bu ifade kadın ve erkeğe şamildir. Bilindiği gibi, İslam kolaylık dini olup, hasta olan kişilere ibadet konusunda kolaylık tanırken, hastalığın niteliğinden bahsetmemiştir. Özel günlerinde olan kadın da bir nevi hasta sayılacağı için, kendini iyi hissetmediği dönemlerde orucunu tutmayabilecektir. Ancak hasta olmakla birlikte, oruç tutmaya gücü yetenin, orucunu Ramazan günlerinde tutması yasaklanmadığı gibi, özel günlerindeki kadının da, oruç tutmayı istemesi halinde, buna engel olup bu bayanın oruç tutması yasaklanamaz.

İslam tarihi boyunca özel günlerindeki bayanların oruç tutmalarının yasak/haram sayılması şeklinde sahih nasla çelişen bir durum söz konusu olmuştur. Bu görüş özel günlerindeki bayanların pis olduğu, bunların gerek insanlarla gerekse Allah'la olan ilişkilerinin yasaklanması gerektiği şeklindeki İslam dışı kültürlerin³⁹⁹ İslam toplumuna yansımalarının sonucudur.

3- “Ramazandan sonra kadınlar, hayızlı günlerde tutamadıkları oruçları tutmakta zahmet çekiyorlar, bazen de bu oruçları ertesi seneye kalıyor ve birikiyor. Sonra Ramazan orucu toplumsal bir ibadettir. Bütün ev halkı, mahalle tutuyor. Onların içinde yemek bile bazen zor oluyor, yemeden gününü geçiren bulunuyor. Toplumsal ibadetlerin topluca yapılmasında daha çok kolaylık bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in zamanından zamanımıza kadar medeniyet ilerledi, yemekte içmekte kolaylıklar ortaya çıktı. O dönemde kadınların hayız halinde nasıl korunduklarını bilemiyoruz, herhalde çok sıkıntı çekiyorlardı. Şimdi ise korunmaları için her türlü kolaylık ve imkân ortaya çıkmıştır. Hayız konusunda kadınlara o zaman gösterilen dini hükümlerdeki kolaylıkları kaldırmak istemiyoruz. İsteyen aynı kolaylıkları sürdürebilir. Ama isteyen kadın da,

---

³⁹⁸ Bakara, 2/185.

³⁹⁹ Kaynaklarda verilen bilgiye göre, Yahudi toplumunda, özel hallerinde ki bayanlar necis olarak görülür ve kendilerinden mümkün olan her şekliyle uzak kalmaya gayret edilirdi. Bu sebeple bayanlar insanlardan uzak tutuldukları gibi mabetlerden de uzak tutulur ve hatta ibadet etmeleri bile yasaklanırdı. Hristiyanlıkta ise bayanların bu hallerine dikkat edilmediği, hatta özel günlerinde ki bayanlarla cinsel ilişki bile kurulduğu bilinmektedir. Bkz. Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed Kurtubi, *el-Cami li ahkami'l-Kur'an I*, Kahire 1994, s. 181; M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili II*, Eser Neşriyat tsz, s. 776; Yukarıda zikredilen görüş sahipleri, Müslüman bayanın özel günlerindeki ibadet yasağını, bu görüşlerin İslam toplumuna bir yansıması olarak görmekte ve eleştirmektedirler. Hâlbuki İslam dini bu konuda orta bir yol izlemiştir. Özel hallerinde bulunan bayanlarla beşeri ilişkilerin kesilmesi yönünde bir düzenleme getirmemiş, ancak bazı ibadetleri yapmalarına engel konulmuştur. Bu haliyle İslam'ın getirdiği düzenleme, diğer kültürlerin yansıması değil, farklı bir düzenleme olarak değerlendirilmelidir.

bugünkü kolaylıklardan istifade ederek, dini hükümleri yerine getirmesini kolaylaştırmış olur.”⁴⁰⁰

Bu görüşün dayandığı ve yukarıda üç madde halinde verilen delillerin şu şekilde eleştirilmesi mümkündür:

1- Yukarıda, özel günlerindeki bayanların namaz ibadeti konusu işlenirken ifade edildiği gibi, bu görüş sahiplerinin, konu hakkında açık bir ayetin bulunmadığını gerekçe gösterip, mevcut olan sünnet verilerini ve ilk dönem uygulamalarını, ya göz ardı ederek ya da işlerine geldiği şekilde yorumlayarak bir hükme varmaları usulen yanlıştır. Örneğin Yaşar Nuri Öztürk, konu hakkındaki hadis verilerinin sağlıklı olmadığını iddia ederek reddetmekte, görüşünün yalnızca Kur’an’a dayandığını iddia etmekte; H. Atay ise, Hz. Peygamber tarafından adet gören hanımların oruç tutmada serbest bırakıldıkları şeklinde bir kolaylığın sağlandığını benimsemekle, adetli bayanın oruç tutabileceği görüşüne ayet nassı yanında hadisten de delil olduğunu ifade etmektedir. Hâlbuki konu hakkındaki rivayetler, bayanların bu haldeyken oruç tutamayacağı şeklinde olup, ruhsat hükmünü veren bir hadis ya da ilk dönem uygulaması bilinmemekte, Atay da, iddia ettiği sünnet verisini ortaya koyamamaktadır.⁴⁰¹ Şüphesiz ki daha sahih olarak ortaya konacak sünnet verisi, hükmünde o şekilde verilmesini gerektirecektir. Yasaklama şeklinde ki hadisleri ise, ruhsat şeklinde ki bir görüş için delil yapmak, ne derece ilmilik arz edecektir.

2- Âdet halindeki bayanın oruç tutmasının yasak olmadığı, ancak bu halde oruç tutulup tutulmamasının bir ruhsat olduğu şeklindeki hükme ulaşabilmek için “Kur’an hastaya oruç tutmama ruhsatı vermiştir. Ayrıca hayızla alakalı olarak Kur’an eza⁴⁰² nitelemesinde bulunmaktadır. Buna göre hayız gören bayan bugünlerde bir nevi hasta sayıldığından, bu durumdaki bayan dilerse orucunu tutmayabilir.”⁴⁰³ şeklinde gerçekleştirdikleri akıl yürütme/kıyas işlemi de sağlıklı değildir. Çünkü bizzat Kur’an tarafından eza ibaresinin hastalık (maraz) anlamında kullanıldığı açıklanmış değildir ki, hasta olanlarla ilgili olarak Kur’an’da tanınan ruhsat, adet halindeki bayan için de geçerli kılınsın. Bir önceki bölümde değinildiği gibi İslam âlimleri “eza” ifadesini,

⁴⁰⁰ Atay, I-III, s. 28.

⁴⁰¹ Atay, I-III, s. 28.

⁴⁰² Bakara, 2/222.

⁴⁰³ Y. Nuri Öztürk, *Kur’an’daki İslam*, s. 251, 452; Atay, I-III, s. 27, 28.

tiksinti veren, nafoş kokusu ve kirlilik sebebi olması nedeniyle kişilere sıkıntı veren/eziyet veren bir durum anlamında açıklamışlardır. Bu anlam kelimenin sözlük anlamı ile de paraleldir. Nitekim İslam âlimlerinin tamamı, hayız kanı ile istihaze kanını/hastalık sebebiyle gelen kanı, konu hakkında mevcut olan hadis sebebiyle farklı değerlendirmişlerdir.⁴⁰⁴ Asıl maraz anlamını istihaze gören kadın için kullanmışlardır. Ne var ki bu haldeki bayanın bile, kanamayı durduracak tedbirleri alması halinde, abdest alarak namazlarını kılacağına hükmettikleri⁴⁰⁵ gibi, bu bayanın –gücü yetmesi halinde- oruç tutacağını⁴⁰⁶ benimsemişlerdir.

Özel günlerindeki bayanın ibadeti ile fiziksel rahatsızlığı bulunan bayanın ibadeti arasında benzerlik kurarken, “İki olay arasında illet birliği bulunmadan yapılan kıyasın geçersiz olacağı” gözden kaçırılmıştır.

3- Bayanların özel günlerinde oruçlarını, diledikleri takdirde tutabilecekleri şeklindeki görüşe, Kur’an’daki hastalarla ilgili olarak oruç tutmama ruhsatının⁴⁰⁷ delil olarak kullanılması da yanlıştır. Çünkü Kur’an’da hasta olan için oruç tutmama ruhsatı verilmişse de, özel günlerindeki bayanlar için böyle bir hüküm söz konusu edilmemiştir. Hastalarla ilgili olan hükmü, âdet halindeki bayanlara kıyas yoluyla vermek yanlıştır. Çünkü âdet görmenin ibadetlere etkisi, âdet kanamasının fiziksel rahatsızlık oluşturup, bu durumdayken ibadet etmenin kişiye rahatsızlık vermesinden öte, bireyin ibadet etmesine, Yüce Allah huzuruna temiz olarak çıkmasına engel teşkil etmektedir. Teknik olarak ifade edecek olursak; özel günlerinde bayanların namaz kılıp oruç tutmalarının yasaklanmasının illeti, gördükleri âdet kanaması sebebiyle hükmen kirli sayılmalarıdır. Bu durumdaki bayanların, ibadet etmeye güç yetirip yetirmemeleri durumu, kendileri hakkındaki yasak hükmünü değiştirmemektedir. Nitekim hadislerde, hayız ve nifas kanaması ile özür diye bilinen kanamaya (istihaza kanı) maruz kalan bayanla ilgili olarak, farklı hükümlerin uygulanması da bu kıyasın yanlış olduğuna açık delildir. Kadınların özel günlerinde namaz ve oruç ibadetini hakkıyla yerine getirmekten aciz kalmaları, bu kanamanın oluşturacağı fiziksel kirlilik, koku ve psikolojik tedirginlik ve

⁴⁰⁴ Nitekim sünnet verileri de bu iki kanın farklı olduğuna delildir. Bkz. Müslim, Hayız, 62, 63, 64.

⁴⁰⁵ İbn Kudame, I, 376 vd.

⁴⁰⁶ Nitekim hadiste verilen hüküm de “Şayet gücün yeterse, özür kanı devam ederken orucunu tut.” şeklindedir. Bkz. Ebu Dâvud, Taharet, 109.

⁴⁰⁷ Bakara, 2/185.

gerilimden bayanların, uzak kalamamaları, konu hakkındaki hükmün illeti değil de, hikmetlerinden bir kaçı olabilir.

Konu hakkında yeni ve farklı görüşe sahip olanlar, asırlar boyu benimsenmiş olan klasik görüşü tartışmakta/eleştirmekte ısrarlı iseler, bu yasak hükmünün illetinin ne olduğu ve bu illetin değişip değişmediği hakkında tartışma açmaları daha tutarlı olurdu. Hâlbuki onlar, ilk dönemden beri yerleşmiş olan uygulamayı ve ilgili rivayetleri bir çırpıda yok sayarak, yalnızca akılları ile hükme ulaşmak istemişlerdir ki, bu durum usül açısından ciddi bir hatadır. Çünkü tartışılan alan akıldan öte nakille söz söylenmesi gereken bir alandır. Bu sebeple klasik dönem âlimleri de, konu ile ilgili yasak ve cevaz şeklindeki hükümlerini, nakli delillere dayandırma zorunluluğu duymuşlardır. Özellikle bu alanda, içtihat kaynaklı görüş bildirmekten, yani yorum yapmaktan kaçınmışlardır.

4- Özel günlerindeki bayanların oruç tutmalarının, hükmen kirli bulunmaları sebebiyle yasaklanmış olduğu görüşüne karşı, oruçlu iken iradesi dışında cünüp olan kimsenin orucunun bozulmayacağı ve oruca cünüp iken başlanabileceği şeklindeki hükümlerle⁴⁰⁸ eleştiri getirebilir. Çünkü cünüp olma halinin hükmi kirlilik oluşturduğu bizzat Kur'an nassı ile sabittir.

Bu eleştiriye şu şekilde cevap vermek mümkündür: Kişi, cünüplük sebebiyle oluşan hükmi kirlilikten yıkanmakla kurtulmaktadır. Adet ve loğusalık halinden ise, tabii sürecinden önce, yıkanmakla kurtulmak kişinin elinde olmadığı için, bu durumlarda oluşan hükmi kirlilik, kanamanın sona ermesine kadar devam etmektedir. Genel olarak bu durumlar birkaç gün devam ettiği⁴⁰⁹ ve bugünlerde bayanlar, ibadet için gerekli olan hükmi kirlilikten de temiz bulunma şartından yoksun oldukları için, bu hallerinde iken kendilerinin ibadet etmesi yasaklanmıştır.

5- Şüphesiz ibadetler, diğer dinlerde olduğu gibi, İslam'da da dinin özünü teşkil ettiğinden, ibadetlerle ilgili şartları ve engelleri belirleme, tamamen dinin kurucusunun hakkı olup, O'nun belirlediği ibadet kuralları, kutsal metinler veya elçiler aracılığıyla duyurulmaktadır. Yani özel günlerdeki bayanların oruç tutmasının yasak görülmesi,

⁴⁰⁸ Cünüp bir halde oruca başlanılabileceği ve oruçlu iken, insanın iradesi dışında (uykuda ihtilam olmak gibi) gerçekleşen cünüplük halinin oruca engel olmadığı ile ilgili geniş bilgi için Bkz. İbn Kudame, III, 47-50; Dalgın, s. 79.

⁴⁰⁹ Adet ve nifas hallerinin asgari ya da azami olarak ne kadar devam edebileceği ile ilgili İslam hukukçularının görüşlerine, diğer bölümlerde yer verilmiştir. Bkz Bu tezin s. 47, 52.

İslam âlimlerinin icthadı olmadığı için, bu hükmün oluşmasında kadın karşıtlığı şeklinde oluşan kültürel bir etki de söz konusu değildir. Öte yandan, ibadet ilkelerinin hepsinin akıl ile değerlendirilmesi de mümkün değildir. Örneğin, temiz bir insanın namaz kılmak için abdest almasının niçin gerekli olduğu, abdest esnasında başın mesh edilmesinin nedeni akılla açıklanamaz. Ancak namazın sahih olabilmesi için abdest, abdestin sahih olabilmesi içinse, başın mesh edilmesi İslam ibadet kurallarındandır. Bu sebeple İslam âlimleri genellikle ibadetler hususunda söz söylerken yorumdan/içtihattan kaçınmışlardır. İbadet ahkâmını tamamen naslarla belirlemeye dikkat etmişlerdir. İslam âlimlerinin bu hassasiyetleri, klasik dönem eserlerine göz atıldığında hemen dikkat çekmektedir. Hatta bu sebeple ibadetler alanını akli yorumların/kıyasın cari olmadığı bir alan olarak nitelemişlerdir.⁴¹⁰

Sonuç olarak; bayanların âdet ve nifas kanamaları gördükleri dönemlerde, hükmen kirli sayıldıkları, bu sebeple bu günlerde gerek farz, gerekse nafîle olarak oruç tutamayacakları ancak bu hal sebebiyle tutulamayan Ramazan orucunun sonradan kaza edileceği şeklinde benimsenmiş olan klasik görüşün, sünnet naslarına ve ilk dönem Müslümanlarının uygulamasına dayanması sebebiyle doğru olduğu, bugün de uygulamanın buna göre yapılması gerektiği kanaatine ulaşılmıştır.

Özel günlerindeki bayanların oruç tutabileceği şeklindeki görüşün ise, bir yandan, konu hakkındaki naslar ve ilk dönem uygulaması ile çelişmesi, diğer yandan, özel günlerindeki bayanın, fiziksel rahatsızlığı sebebiyle, hasta olan bayana kıyas edilerek, oruç ibadeti hakkında, ikisinin de aynı hükümde birleştirilmesi şeklindeki kıyasın, alanı dışında yapılmış olması ve benzetilen iki olayda illet birliği bulunmaması nedeniyle, yanlış olduğu, buna göre bir uygulamada bulunmanın doğru olmayacağı anlaşılmıştır.

İslam anlayışına göre, hükmî kirlilik halinde iken bile, Müslüman bayanın hayırlı işler yapması ve genel anlamda Allah'ı anması ve O'na yaklaşıtrıcı şeyler yapması, hem gerekli hem de mümkün olmakla birlikte, bu durumdaki bayanların, özel ritüelleri bulunan namaz ve oruç gibi ibadetleri niçin yapamadıkları hususu, Yüce Allah'ın takdirinde olduğu için, bu konuda naslarla belirlenenlerin dışında, farklı bir

---

⁴¹⁰ Dalgın, s. 80.

şekilde akıl yürütmek mümkün olmamaktadır. Fakat bu hükmün hikmetlerinden bazıları hakkında söz söylemek biz insanların imkânları dâhilindedir.

Belirli kanamalar sonrasında, bayanların niçin hükmen kirli sayıldıkları da tam olarak bilinemediğinden, malum kanama sahibi bayanları, fiziksel rahatsızlığı bulunan bayanlara kıyas yaparak, ilk dönemden beri benimsenmiş olanın aksine, özel günlerindeki bayanların, diledikleri takdirde, namaz ve oruç ibadetlerini tam anlamıyla yapabilecekleri şeklinde, yeni bir hüküm ifade eden görüşlerin bilimsel anlamda isabetli olmadığı görülmüştür. Çünkü hükmün gerçek nedeninin bilinmediği bu gibi durumlarda, yapılması gereken, zahirdeki alameti illet olarak görmek, buna göre hüküm vermektir. Bu durumda ise, kıyasın yapılamayacağı bilinen bir gerçektir. Aksi halde, yanlış sonuçlara varmak kaçınılmazdır.

Konu hakkında bazı çağdaş müelliflerin, özel günlerindeki bayanların belirli ibadetleri yapamamalarını polemik konusu ederek, ilgili hükmü kadının aleyhtarlığı şeklinde lanse etmeleri, öte yandan bu görüşü benimsemiş olan sahabe neslinin, İslami ilimlerde çığır açan ilk dönem alimlerinin ve günümüzdeki bu görüş müntesiplerinin, kadın düşmanlığı yaptıkları şeklinde, töhmet altında bırakılmaları hayretle karşılanmıştır.

İnsanlar tarafından açıklaması yapılmasa da, şüphesiz Yüce Allah, gerek ibadet gerekse muamelatla ilgili olarak önerdiği bütün hükümlerde kullarını düşünmektedir. Onları sıkıntı ve meşakkatten kurtarmayı hedeflemektedir. Allah'ın elçisinin de bu konuda Kur'an'ın ruhu ile çelişecek bir tasarrufta bulunamayacağı, ilim erbabının dün olduğu kadar bugünde benimsediği bir kabuldür. Hükmî kirlilik hali devam ettiği sürece, bayanların ibadet etmekten muaf tutulmaları da, onlarında karşılaşılabilecekleri sıkıntılardan uzak kalabilmeleri için konulmuş hüküm olarak değerlendirilmelidir.

Bayanların özel günlerinde kılamadıkları namazların kazası istenmediği halde, Oruç ibadetinin kazası emredilmiştir. Bunun sebebi ise orucun yılda bir kez, bir ay olarak tutulmasının emredilmesi nedeniyle, özel günlerde tutulamayan oruçların kazasının bireye fazlaca ağır gelmeyeceği ve gelecek seneye kadar, başka bir oruç ibadeti ile de karşılaşılmayacağı nedeniyle olsa gerektir.

2.2.4.3. Tutulmayan Oruçların Kazası

Hayız ve nifas hallerinde tutulamayan oruçların, sonradan kaza edilmesi gerekli olup, bu hükmün dayandığı şerî delil sünnettir. Şöyle ki; Peygamber hanımlarından şöyle nakledilmiştir: “Biz hayızlı iken namaz kılmaz ve oruç tutmazdık, yalnızca oruçları kaza etmekle emrolunurduk.”⁴¹¹ Bu ve benzeri naslar sebebiyle, İslam âlimleri âdetli bayanın tutmadığı oruçları kaza edeceğinde icma etmişlerdir.

İslam âlimleri, özel günler sebebiyle kılınamayan namazların kaza edilmesi istenmemişken, tutulamayan oruçların kaza edilmesinin gerekli olmasının akli yorumu olarak şunları söylemişlerdir: Oruç ibadetinin farz kılınmasında ki maslahat, manevi kirlilik sebebiyle oruç tutulmadığında kaçırılmış bulunmakta, diğer günlerde ise, böyle bir maslahatı yerine getirecek farz oruç ibadeti de bulunmadığından, insan bu ibadetten elde edeceği faydadan mahrum kalmış bulunmaktadır. Bu nedenle tutulamayan Ramazan oruçları kaza edilmelidir. Ayrıca kazası yapılacak oruçların bayan için aşırı bir yük/meşakkat oluşturmaması nedeniyle, âdet günlerinde tutulamayan oruçların kaza edilmesi emredilmiş⁴¹² olmalıdır.

2.3. HAC İBADETİNDE TEMİZLİK ŞARTI

2.3.1. Hac İbadetinin Tanımı Önemi ve Hacla İlgili Temel Bilgiler

Hac; kasetme ve yönelme anlamlarına gelir. Ancak onu mutlak kasd ve mücerret yöneliş manalarına hamletmek de doğru değildir. Hac hususi zaman diliminde, hususi bir kısım yerleri, yine bir kısım hususi usullerle ziyaret etmeğe denir ki; senenin belli günlerinde, hac niyetiyle ihrama girip, Arafat'ta vakfede bulunmak ve Kâbe'yi tavaf etmekten ibaret sayılmıştır. İhram haccın şartı, vakfe ve tavaf ise onun rükünleridir.

Hac'da yapılan ibadetlere genel bir ifade ile “*menasik*” denir. Bu ibadeti eda edenlere de “*haci*” denir. İslamiyet'in beş temel esasından biri olan hac, hicretin 9. Yılında farz kılınmıştır. Hac'cın farz olduğu Kur'an-ı Kerim ve sünnette bildirilmiştir.

⁴¹¹ Hadisler için Bkz. Buhari, *Hayz*, 20; Ebu Dâvud, Taharet, 104.

⁴¹² Dalgın, s. 74, (Bu değerlendirmelere katılan bilginler için Bkz. Meydanî, *el-Lübab*, I,47; Sa'di Çelebi, *Haşiye ale'l-Hidaye* (İbn Hümâm, Şerhu Fethi'l-Kadir ile birlikte), I, 146; İbnü'l-Kayyim, *İ'lamü'l-Müvakkîn*, II, 46'dan naklen)

Bu hüküm hususunda Müslümanlar görüş birliği (icma) içerisindeydirler.⁴¹³ Kur'an-ı Kerim'de "Ziyarete gücü yeten herkese Beytullah'ı ziyaret etmek, Allah'ın onun üzerindeki hakkıdır."⁴¹⁴ buyurulmuştur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v) de bir hadis-i şeriflerinde "Şüphesiz Allah size haccı farz kıldı, haccı ifa ediniz."⁴¹⁵ buyurmuştur.

Haccın ferdi ve içtimai pek çok faydaları vardır. Başlıcaları şunlardır: Hac, ferdin günahlarının bağışlanmasını, kalbinin günahlardan arınmasını sağlar. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz bir hadislerinde: "Kim Allah için hacceder de kötü söz ve davranışlardan sakınır ve günahlara sapmazsa, annesinden doğduğu günkü gibi günahlardan arınmış olarak döner." buyurur.⁴¹⁶ Diğer bir hadislerinde "Makbul haccın karşılığı cennetten başkası değildir. Umre de, diğer bir umre ile arasında işlenen günahları siler."⁴¹⁷ buyurur.

Haccın şartları; haccın şartları üçe ayrılır:

- 1- Haccın vücubunun (farz olmasının) şartları
- 2- Haccın edasının şartları
- 3- Haccın sıhhatinin şartları.

Hac esnasında, yerine getirilmesi gereken başka vacip ve sünnet nitelikli hareketler mevcutsa da, yukarıda ifade edilenler, yerine getirilmediklerinde, hac ibadetini geçersiz/batıl kılan durumlardır. Hac sırasında, kudüm tavafı, veda tavafı ve ziyaret tavafı diye isimlendirilen tavaf türleri mevcuttur. Bunlardan ziyaret tavafının, haccın rüknü olduğu hakkında fikir birliği bulunmakta⁴¹⁸ diğerleri; ya sünnet ya da vacip olarak değerlendirilmektedir.⁴¹⁹

Haccın rükunlarından biri olan ziyaret tavafı (tavaf-ı ifada)'nın vakti; Kurban bayramı birinci günü şafak attığı zaman başlayıp, ömür boyu devam eder. Ancak bu

⁴¹³ *Bir Müslümanın Yol Haritası İman-İbadet-Ahlak*, (Komisyon), Işık Yay., İzmir 2005, s. 507.

⁴¹⁴ Ali-imran, 3/97.

⁴¹⁵ Müslim, Hac, 412; Nesâî, Menasik, 1.

⁴¹⁶ Buhari, Hac, 4.

⁴¹⁷ Müslim, Hac, 437; Nesâî, Menasik, 3-5.

⁴¹⁸ Bkz. İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid*, I, 420; Ziyaret tavafının haccın rüknü olduğuna delil gösterilen ayet; "sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Eski Evi (Kâbe'yi) tavaf etsinler." (Hac, 22/29) şeklindedir. Ayette emredilen tavafın ziyaret tavafı olduğunda âlimler görüş birliği içindedirler.

⁴¹⁹ Serahsi, *el-Mebsut*, II, 117.

tavafın bayram günleri içinde yapılması bazı âlimlere göre⁴²⁰ vacip, bazılarına göre⁴²¹ sünnettir. Ebu Hanife'ye göre, farz olan tavafın bayram günlerinde yapılması vacip olduğuna göre, bu tavaf bayram günlerinde yapılmadığında, ceza olarak bir kurban kesilmeli⁴²² ise de, bayanların özel halleri sebebiyle, bayram günleri içinde bu tavafı yapamamalarından dolayı ceza gerekmecektir.

Kâbe'yi tavaf etme dışındaki hac menasiki yerine getirilirken, hacı adayının abdestli bulunmasının zorunlu olmadığı, özel günlerindeki bayanların da bu görevleri de yerine getirebilecekleri, ittifakla kabul edildiğinden, konu hakkında herhangi bir tartışma bilinmemektedir.⁴²³ Bu hükme kaynak teşkil eden rivayetlerden biri şöyledir: Hz. Aişe diyor ki; Rasulullah (s.a.v) ile birlikte, haccetmek için yola çıkmıştık. Harem-i şerife gelince, ben adet görmeye başladım. Bu halimle hacedemeyeceğim diye ağlıyordum. Hz. Peygamber (s.a.v) yanıma geldiğinde ağladığımı gördü ve sordu. Ben herhalde bu yıl hac yapamayacağım, dedim. Bana sen adet mi görüyorsun dedi. Evet, cevabımı duyunca, “Bu hal, Allah'ın bayanlar için yazdığı bir kaderdir. Merak etme sen hacıların yaptığı şekilde bütün hac eylemlerini yap, ancak temizleninceye kadar Kâbe'yi tavaf etme!” buyurdu.⁴²⁴

Bu anlamdaki hadisler delil kabul edilerek, İslam hukukçuları; gerek abdestsiz olan erkek ve bayanların, gerekse adet ve nifas halindeki bayanların, hac ibadetleri için gerekli olan -tavaf dışındaki- bütün eylemleri yapabileceklerinde icma etmişlerdir.⁴²⁵

Hz. Peygamber'in âdet gören eşine hitaben söylediği; “bu halde iken tavaf yapma” şeklindeki yasağı bağlamında, tavaf esnasında hacı adayının, abdestli bulunmasının şart olmadığı ise tartışılmıştır. Tavaf esnasında temiz bulunmanın gerekli olup olmadığı konusu tartışılırken necasetten/hakiki pislikten temizlenmenin hükmü

⁴²⁰ Ziyaret tavafının bayram günlerinde yapılması, Hanefilere göre vacip, Malikilere göre ise, bu ayın içinde yapılması vaciptir. Bkz. Salim Ögüt, “Hac”, *İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, II, 117.

⁴²¹ Ziyaret tavafını bayram günleri içinde yapmak, Şafii ve Hanbelîlere göre sünnettir. Bkz. Ögüt, “Hac”, G. Y. Ansk., II, 117.

⁴²² Dalgın, s.132; (Merginani, el-Hidaye, I, 168'den naklen).

⁴²³ Tavaf dışındaki Hac menasikinin abdestsiz olarak yapılabileceği hakkında icmanın varlığı ifade edilmektedir. Bkz. Dalgın, s. 132; (Sa'ani, Sübülü's-Selam, I, 173'den naklen).

⁴²⁴ Buhari, *Hayz*, 1, 7; Hac, 71; Edahi, 3, 10; Müslim, *Hac*, 119-120; Ebu Dâvud, *Menasik*, 23.

⁴²⁵ Buhari, *Hayz*, 7; İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid*, I, 78; İbn Kudame, *el-Muğni*, I, 348.

değil de, hadesten/hükmi kirlilikten temizlenmenin gerekliliği ele alınacaktır. İslam anlayışına göre, hükmi kirlilik hali, küçük ve büyük diye bilinmektedir.

Kişinin abdestsizlik hali, küçük hades oluşturmakta olup, bundan abdest alınarak temizlenilmektedir. Cünüplük hali ya da hayız ve nifas halleri, büyük hades oluşturmakta olup, bunlardan temizlenmek için yıkanmak/gusletmek gerekmektedir.

İslam'a göre, bazı ibadetlerin yapılabilmesi için abdest gerekmeyp cünüp ve hayız halinde olmamak yeterlidir. Örneğin, oruç tutmak, mescitlere girmek veya Allah'a dua etmek için, abdestli bulunmak şart değildir. Ancak, bazı ibadetler vardır ki; onlar için büyük kirlilikten temiz bulunmak yeterli olmamakta, ayrıca bir de abdest alınması gerekmektedir. Beş vakit namaz, cenaze namazı buna örnek verilebilir.

Bazı ibadetler vardır ki, kendileri için hem abdestin hem de yıkanmanın gerekli olup olmadığı tartışmalıdır. İşte bunlardan biri de, tavaftır. Tavaf için her iki hali ile de tartışma mevcuttur. Yani, hem büyük kirlilik denen hallerde tavaf yapılıp yapılamayacağı, hem de tavaf için abdestin gerekli olup olmadığı tartışılmaktadır.

2.3.2. Tavaf Esnasında Abdestli Bulunmanın Hükümü İle İlgili Görüşler

İslam âlimleri, Hz. Aişe'den nakledilen; "Hz. Peygamber'in Mekke'ye geldiğinde ilk yaptığı şey, abdest almak ve Kâbe'yi tavaf etmek olmuştur."⁴²⁶ Şeklinde ki haber dolayısıyla, abdestin tavafin sünnetlerinden olduğunda icma edilmiştir.⁴²⁷ Buna göre, tavaf yapacak olan hacı adayı, önce abdest almalı, sonrasında tavafini yapmalıdır.

Tavaf esnasında abdestli bulunmak hususunda, yukarıda zikredilen fiili sünnet dışında, ne Kur'an'da ne de hadislerde ayrıca bir emir bulunmasa da, Hz. Peygamber'in adetliyen tavaf yapılmasını yasaklaması⁴²⁸ ve tavafin bir namaz olduğunu belirten hadisleri⁴²⁹ sebebiyle, İslam bilginleri, tavaf için temizlik şartını tartışırken, abdestli bulunmanın hükmünü de, sünnet olmanın ötesinde, vacip veya farz olup olmadığını tartışmışlardır.

Kaynaklarımızda konu tavaf için temizlik şartı şeklinde, hem abdestsizlik halini hem de cünüp ya da bayanların adet hallerini kapsayacak şekilde tartışılmışsa da,

⁴²⁶ Şevkani, *Neylü'l-Evtar*, V, 111.

⁴²⁷ İbn Rüşd, I, 419.

⁴²⁸ Buhari, Hayz, 1, 7; Hac, 71; Edahi, 3, 10; Müslim, Hac, 119, 120; Ebu Dâvud, Menasik, 23.

⁴²⁹ Tirmizî, Hac, 112; Nesâî, Menasik, 136; Dârimî, Menasik, 32.

tartışmanın daha anlaşılır ve pratik açıdan daha yararlı olabilmesi için ayrı başlıklar altında ele almayı düşündük. Konu ile ilgili görüşleri şöyle tasnif etmek mümkündür:

2.3.2.1. Tavaf Esnasında Abdestli Bulunmanın Farz Olduğu

İslam âlimlerinin çoğunluğunun benimsediği görüşe göre, tavaf için abdest almak, tavafın sıhhati için farzdır.⁴³⁰ çünkü Hz. Peygamber, “dikkat edin, tavaf namazdır. Ancak tavaf esnasında konuşmak mübahtır. Kim tavaf yaparken konuşursa hayır söylesin.”⁴³¹ buyurmuştur. Buna göre, tavaf Kâbe’ye ilişkin bir ibadet olup, namaz esnasında olduğu gibi tavaf esnasında da tesettüre riayet edip abdestli bulunmak farzdır.

Namaz için abdestli bulunmanın hükmü ne ise, tavaf için de abdestli bulunmanın hükmü aynı olmalıdır. Farz ya da nafil namaz için abdestli bulunmak aynı şekilde farz olduğu için, farz veya nafil arasında fark olmaksızın, bütün tavaflar içinde abdestli bulunmak farzdır. Haccın diğer rükunlarını eda ederken, abdestin şart olmayışı başkadır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) özellikle tavaf hakkında farklı bir nitelemeye bulunmuştur.⁴³²

Neticede abdestsiz olarak kılınan namaz fasit/batıl olduğuna göre abdestsiz olarak yapılan tavaf da geçerli/sahih değildir. Ancak şahsın abdestsiz olarak yaptığı farz ya da nafil tavafını abdestli olarak yenilemesi halinde, sıhhat kazanmış olacak, bunu yapmaksızın, ceza olarak kurban kesmesi yeterli olmayacaktır.

Bu görüş, görüldüğü gibi tavafın namaz olduğu şeklindeki rivayetin sahih bir hadis olduğu ve Hz. Peygamber’in bundan kastının, tavafın hakikate, Kâbe’ye müteallik, bir namaz türü olduğu anlayışı üzerinde olmuştur.

Şevkani, “Hz. Peygamber’in, tavaf öncesinde abdest aldığı” şeklindeki rivayetten hareketle de, tavaf esnasında abdestli bulunmanın farz/vacip olduğunun anlaşılabilirliğini belirtmektedir. Gerekçesi ise, “Hz. Peygamber’in “Hac menasikini benden alınız, ben hac esnasında neler yapıyorsam onları yapınız”, şeklindeki talimatının, onun hac ibadeti dolayısıyla yaptığı şeylerin tamamıyla farz/vacip olduğuna delalet etmektedir”⁴³³ şeklindedir. Nitekim Buhari de, bu hadise bab başlığı verirken;

⁴³⁰ İbn Kudame, III, 397; Şevkani, V, 112.

⁴³¹ Tirmizî, Hac, 112; Nesâî, Menasik, 136; Dârimî, Menasik, 32; Ahmet Bin Hanbel, III, 414, IV, 64.

⁴³² İbn Kudame, III, 397.

⁴³³ Şevkani, V, 112.

“Tavafin abdestli olması hususundaki bab” şeklinde bir ifade kullanmış,⁴³⁴ hadisi vermiş tavaf için abdestin farz ya da vacip olduğu tartışmasına girmemiştir. Buhari’nin hukuk anlayışının, sahih’indeki bab başlıklarında ifadesini bulunduğu dikkate alındığında, onun da tavaf esnasında abdestli bulunmanın gerekli/farz olduğu görüşünü benimsediği söylenebilir.

Tavaf esnasında abdestli bulunmanın farz olduğu şeklindeki bu görüş ve dayandığı deliller; “Tavaf namazdır.” şeklindeki rivayetin merfuan sahih olmadığı, mevkuf bir rivayet olarak İbn Abbas’ın görüşü olması nedeniyle delil olmaya elverişli bulunmadığı; rivayet sahih ve merfu görülse bile, Hz. Peygamber’in bu sözünden kastının hakikaten değil de hükmen, fazilet veya sevap açısından tavafin bir nevi namaz olduğu; namazla tavafi hakikatte aynı görmenin mümkün olmadığı, çünkü birçok açıdan namaz ile tavafin birbirinden farklılıklar arz ettiği, bunlar ortada iken iki ayrı eylemin, hakikaten aynı olduğunu kabullenilerek, birisi için farz olan bir şartın, diğeri için de farz görülmesinin doğru olmayacağı şeklinde eleştirilmektedir.

Ayrıca konu ile ilgili rivayetin tavatür derecesine ulaşmadığı, bu sebeple de, bu rivayet farz şeklinde bir hükmün çıkarılmasının doğru olmayacağı şeklinde eleştirilere maruz kalmıştır.

Şevkani’nin yaklaşımına karşı, herhangi bir eleştiri yapıldığını tesbit edebilmiş değiliz. Ancak mantıken, Şevkani’nin gösterdiği rivayet de, tavaf esnasında abdest almanın Meşrû olduğuna delilse de, farz olduğunu göstermez. Bu eyleme farz veya vacip hükmünün verilebilmesi için, hem rivayetin sübutu hem de delaleti hakkında değerlendirmeye ihtiyaç vardır, şeklinde eleştirilebilir. Çünkü Hz. Peygamber kaynaklı birçok fiil ve hareket, hükmen farklı noktalarda bulunabilmektedir.⁴³⁵ Nitekim yine Şevkani, bu duruma dikkat çekmiştir.⁴³⁶

2.3.2.2. Tavaf Esnasında Abdestli Bulunmanın Vacip Olduğu

Hanefi hukuk ekolü âlimlerinin çoğunluğunun yer aldığı ve mezhepte asıl olan görüş, tavaf için temiz bulunmanın vacip olduğu şeklinde olup, bunu hem abdest hem de gusül gerekiyorsa gusül için söylemişlerdir. Bu görüşü benimseyen Hanefilerden bir

⁴³⁴ Buhari, Hac, 78.

⁴³⁵ Benzer yaklaşım için Bkz. Dalgın, s. 139; (Aynî, IX, 285’den naklen).

⁴³⁶ Şevkani, V, 112.

kısmı, tavaf esnasında abdestli bulunmayı tavaf için gerekli bir vacip olarak nitelendirirken, bir kısmı ise, tavafın mescit içinden yapılacak olması sebebiyle Mescid'e hürmet sebebiyle gerekli bir vacip olarak görmüşlerdir.

Tavaf esnasında temiz bulunmanın şartını, tavafın Mescid içinde yapılıyor olmasına bağlayan Hanefiler, tavaf için abdestli bulunmayı neden vacip gördüklerini açıklamamışlardır. Bu sebeple, İbn Teymiyye yukarıdaki bakış açısını benimseyen Hanefilerin, tavaf esnasında abdestli bulunmayı savunmalarının/vacip görmelerinin ne anlam ifade ettiğinin anlaşılamadığını belirtmektedir.

Tavafın bir nevi namaz olduğu şeklindeki rivayet dolayısıyla, tavaf esnasında abdestli bulunmanın gerekli/vacip olduğunu savunan Hanefiler ise, konu hakkındaki rivayet tevatür derecesinde bulunmadığından, tavaf için abdest almanın farz sayılacağını, ancak haber-i vahid de olsa, sahih bir rivayetle amel edilmesi gereğinden hareketle de, hükmün vacip olmasını doğru bulmuşlardır.⁴³⁷

Hanefilerden bu iki farklı yaklaşımı benimseyenler, abdestsiz olarak tavaf yapan hacı adayının, ya tavafın yapıldığı yere girme kuralıyla ilgili vacip bir hükmü terk etmesi sebebiyle, ya da tavafın oluşması için gerekli olan vacip bir eylemin ihlal edilmesi sebebiyle, bunun tavafın mükemmel bir şekilde oluşumunda eksiklik oluşturacağı için, bu eksikliğin giderilmesi amacıyla, ceza olarak kurban kesmesine hükmetmişlerdir. Çünkü hacdaki eksikliklerin kurbanla giderilmesi bir kuraldır. Ancak Hanefiler, nafile olan tavafın abdestsiz olarak yapılması halinde, ceza olarak bir sadaka verilmesini, farz olan tavafın abdestsiz bir şekilde yapılması halinde ise, küçükbaş bir kurban kesilmesine hükmetmişlerdir.⁴³⁸

Hanefiler'e göre, nafile ya da farz tavafın abdestsiz olarak yapılması halinde, öngörülen cezaların farklı oluşu eleştirilmiş, aynı eylemin terki sebebiyle, niçin farklı cezaların öngörüldüğünün anlaşılamadığı ifade edilmiştir. Serahsi bu eleştiriye cevap olabilecek şöyle bir açıklamada bulunmaktadır: Cünübün tavaftan men edilmesi, hem de bu haliyle Mescide girecek olmasından, hem de tavaf yapacak olmasındandır.

⁴³⁷ Serahsi, IV, 38.

⁴³⁸ Dalgın, s. 137; (Merginani, I, 165'den naklen).

Abdestsizinin tavaftan men edilmesi ise, yalnızca bu haliyle tavaf yapacak olmasındandır. Yani yıkanması gereken şahıs, bu haliyle tavaf yaparsa iki yasağı çiğnemiş olmakta, abdestsiz ise, bir yasağı çiğnemiş olmaktadır. Bu nedenle, abdestsiz olarak tavaf yapana verilen ceza ile, diğerinin cezası farklılık arz etmektedir. Nitekim gusül gerektiren kirliliğin, abdestsizlik halindeki kirlilikten ağır olduğu bir gerçektir.⁴³⁹

2.3.2.3. Tavaf Esnasında Abdestli Bulunmanın Sünnet Olduğu

Bazı İslam bilginleri, Hz. Peygamber'in tavaf öncesinde abdest aldığı ile ilgili rivayetten⁴⁴⁰ hareketle, tavaf için abdest almanın yalnızca sünnet olduğunu kabul etmişlerdir. Buna göre, abdestsiz olarak tavaf yapmanın tavafı, tavafin sünnetlerinden birinin terkine rağmen sahih sayılacaktır. Çünkü her ibadetin sünnetleri, o ibadetin mükemmelliği için önemliyse de, sünnetlerden biri veya bir kaçının terk edilmesi halinde ibadetin bozulacağında şüphe yoktur.

Nitekim tavaf esnasında abdestli bulunmanın yalnızca sünnet olduğunu savunanlardan Hammad ve Mansur gibi âlimler,⁴⁴¹ abdestsiz olarak tavaf yapana bir ceza verileceğini de söylemişlerdir. Tavaf için temizliği sünnet sayan bazı Hanefilerden⁴⁴² bahsedilmekte ise de bunların abdesti mi kastettikleri, yoksa yıkanma gerektirecek hadesten temizliği mi kastettikleri açık değildir.

Ayrıca tavaf esnasında temizliği sünnet görenler, bunun terki halinde, kurban cezasından bahsetmemişlerdir. Zaten mezheplerinde ki ilke gereği, bu durumda ceza olarak kurban önerilemeyecektir. Ancak konuyu tartışırken İbn Teymiyye'nin verdiği bilgiye göre, tavaf için temizliği sünnet gören Hanefiler de genel ilkelerin dışına çıkarak, şahsın ceza olarak bir kurban kesmesini önermişlerdir.⁴⁴³ Bu bilgiyi Hanefi kaynaklarında bulamadık.

Ahmet b. Hanbel'den gelen bir rivayette o; "Tavaf esnasında abdestli olmanın iyi olacağı"nı ifade etmektedir.⁴⁴⁴ Yani ona göre de, tavaf esnasında abdestli bulunmanın farz ya da vacip şeklinde bir hükmü yoktur.

⁴³⁹ Serahsi, IV, 38.

⁴⁴⁰ Şevkani, V, 111.

⁴⁴¹ Dalgın, s. 135; (İbn Teymiyye, Mecmûu fetâvâ, XXVI, 172'den naklen).

⁴⁴² Serahsi, IV, 38; Dalgın, s. 135; (Merginani, I, 165'den naklen).

⁴⁴³ Dalgın, s. 135; (İbn Teymiyye, XXVI, 182'den naklen).

⁴⁴⁴ Dalgın, s. 136; (İbn Teymiyye, XXVI, 182'den naklen).

2.3.2.4. Tavaf Esnasında Abdestli Bulunmanın Müstehab Olduğu

İbn Teymiyye gibi bazı âlimler, tavaf için abdest alma ile ilgili olarak ne Kur'an ne de sünnet naslarında bir emrin bulunmayışı ve tavaf esnasında cünüp ve hayız kirliliğinden temiz bulunması emrinin, bir yönden, abdestli bulunmayı gerektirmeyeceği,⁴⁴⁵ diğer yönden ise bu yasağın nedeninin, Mescid-i Haram'a karşı gerekli olan hürmetten kaynaklandığı görüşünde olduklarındandır.

Ayrıca camilere girmek için abdestli bulunmanın şart olmadığı gerçeğini ve tavafin namaz olduğu şeklindeki rivayeti, hakikaten değil, sevap açısından namaza benzetildiği şeklindeki yorumları dikkate alarak, tavaf için abdestli bulunmanın yalnızca müstahap olabileceğini ve abdestsiz olarak tavaf yapana herhangi bir ceza önerilemeyeceğini savunmaktadırlar.⁴⁴⁶

İbn Teymiyye, görüşü için bir başka delil olarak Hanefiler'in cünüp ve hayızlı haldeyken tavaf yapılması yasağının, tavafin mescid içinde yapılacak olması dolayısıyla yasaklandığını, yani tavaf esnasında cünüp ve hayız halinin oluşturduğu hükmi kirlilikten temiz bulunmanın, Mescid-i Haram'a hürmet sebebiyle önerildiğini rivayetin haberi vahid olması nedeniyle de, bu talebin farz değil de vacip olması gerektiği görüşünden hareketle de tavaf esnasında abdestli bulunmanın, yalnızca müstehab görülmesi gerektiğini belirtmektedir.⁴⁴⁷

2.3.3. Tavaf Esnasında Cünüp ya da Hayız ve Nifas Hallerinden Temiz Bulunmanın Hükümü ile İlgili Görüşler

Tavaf, haccın rükunlarındandır. Bu sebeple de Allah'ın evinde bulunmamızda temizlik şartının; farz, vacip veya sünnet olduğu görüşleri mevcuttur.

2.3.3.1. Tavaf Esnasında Guslü Gerektirecek Kirlilikten Temizlenmenin Farz Olduğu

İslam âlimlerinin çoğunluğu, konu ile ilgili olarak nakledilen; Hz. Peygamber'in Aişe ve Esmâ Binti Humeys'a hitaben "Kâbe'yi tavaf dışında, hacıların yaptığı bütün

⁴⁴⁵ Dalgın, s. 134; (İbn Teymiyye, XXVI, 139'dan naklen).

⁴⁴⁶ Dalgın, s. 134; (İbn Teymiyye, XXVI, 176, 199'dan naklen).

⁴⁴⁷ Dalgın, s. 135; (İbn Teymiyye, XVI, 182'den naklen).

amelleri yapabilirsin”⁴⁴⁸ şeklindeki hadis yanında, Kâbe’yi tavafın namaz ibadetine benzetilmesi ile ilgili; “Kâbe’yi tavaf bir namazdır, ancak Allah burada konuşmayı helal kılmıştır, tavaf esnasında konuşacak olan hayır konuşsun”⁴⁴⁹ şeklindeki rivayete ve “Hz. Peygamber’in Mekke’ye geldiğinde, önce abdest alıp, sonra tavaf ettiği”⁴⁵⁰ şeklindedir.

Bu habere dayanarak, Müslüman bayan ya da erkeğin, büyük ve küçük hades diye bilinen hükmi kirlilikten bütünüyle, temiz bulunmasını tavafın şartı/farzu görmüşlerdir. Aksi halde, yapılacak tavafı geçersiz saymışlardır. Çünkü bu âlimler, Hz. Peygamber’in adet halinde tavafı yasaklamasından; tavaf için temizliğin (hadesten taharetin) farz olduğu hükmüne ulaşmışlardır.

Ayrıca tavafın namaz olduğu şeklindeki hadisten de, gerçek anlamda tavafın bir namaz olduğunu anladıklarından, namaz esnasında hükmi kirlilikten uzak bulunmak şart olduğu gibi, tavaf esnasında da şart/farz olması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.⁴⁵¹ Hz. Peygamber’in tavaf öncesinde abdest aldığı şeklindeki uygulamasını da, “tavaf edin” şeklindeki ayetteki kapalılığa, “abdestli olarak tavaf edin” şeklinde bir açıklık getirildiği düşüncesiyle, tavaf için abdest almanın farz olduğuna hükmetmişlerdir.

Maliki, Şafii ve Bazı Hanbelî ekolü âlimlerinden oluşan bu gruba göre, tavaf esnasında temiz bulunmanın farz olması nedeniyle, cünüp ya da adetli bir halde yapılacak tavaf geçersiz olup,⁴⁵² gusül alındıktan sonra, bu tavafın yenilenmesi gerekmektedir.⁴⁵³

Tavaf esnasında namaz abdesti gibi abdest almayı gerekli/farz gören bu âlimler, diğer hükmi kirlilikten temiz bulunmayı evleviyetle gerekli bulmaktadırlar. Ancak Ahmet b. Hanbel’den konu hakkında farklı görüşler nakledilmektedir. Bunlardan bazısı, onun da temizliği tavaf için şart gördüğü şeklindedir. Hatta bazı arkadaşları, Ahmet b. Hanbel’in, abdestsiz olanın tavafının sahih olup olmadığı hususunda farklı görüşte olmakla birlikte, cünüp olanın veya hayızlı kadının tavafının ise geçerli olmadığına bir

⁴⁴⁸ Buhari, Hayz, 7; Hac, 81; Müslim, Hac, 119, 120; Ebu Dâvud, Menasik, 23.

⁴⁴⁹ Nesâî, Menasik, 36; Dârimî, Menasik, 36.

⁴⁵⁰ Buhari, Hac, 78.

⁴⁵¹ İbn Kudame, el-Muğni, III, 398; İbn Rüşd, I, 419, 420; Dalgın, s. 144; (Mergımani, I, 165; Şirbini, Muğni’l-Muhtac, I, 485-487, 504; Aynî, Umdetü’l-Kârî, IX, 285’den naklen).

⁴⁵² İbn Kudame, III, 397; Şevkânî, V, 112; Dalgın, s.145; (Aynî, III, 257’den naklen).

⁴⁵³ İbn Kudame, el-Muğni, III, 398.

kuşku taşımadığını belirtmişlerse⁴⁵⁴ de, Hanbelî ekolünün son dönem müntesiplerinden İbn Teymiyye ve İbnü'l-Kayyim, bunun doğru olmadığını belirtmektedir. Onlara göre, İmam Ahmet b. Hanbel, cünüp ve hayızlı bayanın tavafının da “geçersiz olduğu” şeklinde kesin bir görüşe sahip olmayıp, tevakkuf halindedir.⁴⁵⁵

Ayrıca Ahmet b. Hanbel⁴⁵⁶ ve de/abdestsiz olarak yapacağı tavafın geçersiz olacağı şeklinde görüş nakledilmektedir.⁴⁵⁷ Cünüp veya hayız halinde yapılan tavafın geçerli olduğu yönünde Ahmet b. Hanbel'den nakledilen görüşlerin, şahsın bu halini unutarak tavaf yapması durumunda, tavafın sahih olacağı şeklinde anlaşılmasının daha doğru olacağı söylenmektedir. Ancak bu anlayıştan hareketle de, Ahmet b. Hanbel'in, tavaf için temizliğin şart/farz olmadığı görüşünde olduğunun kesinlik kazandığı savunulmaktadır.⁴⁵⁸

2.3.3.2. Tavaf Esnasında Guslü Gerektirecek Kirlilikten Temizlenmenin Vacip Olduğu

Hanefiler'in çoğunluğu, tavafın temiz bir şekilde (abdestli olarak, adet veya cünüplükten temizlenmiş olarak) yapılmasının farz olmayıp vacip olduğu görüşündedirler.⁴⁵⁹ Nitekim mezhepte sahih görülen de bu görüştür. Hanefi hukukçuları bu görüşe; tavafla alakalı olan ayetin mutlak ifadeli olmasından ve yukarıdaki hadis-tavafın namaz olarak nitelendiği şeklindeki hadis – yalnızca bir benzetme olduğu, gerçek anlamda tavafın bir namaz olmadığı yorumundan hareketle ulaşmışlardır. Yani, kendi ilkeleri, doğrultusunda hareket etmişler ve konu ile ilgili hadisler iki ayrı açıdan değerlendirerek şu yorumu yapmışlardır:

Birincisi; “hayız halinde, tavaf dışında, haccın diğer rükünlerini yap, yalnızca tavaf etme” şeklinde zikredilen rivayetler haberi vahid olup, ayette belirtilen “Beyt'i tavaf edin...” hükmüne, “bu tavafı temiz bir halde yapın” şeklinde ilave bir hüküm getirmektedir. Hâlbuki ayetin hükmü üzerine yapılacak ziyade, bu tür haberi vahitlerle olmaz. Bu nedenle, ayetin mutlaklığına göre, hüküm vererek, tavaf esnasında vahid

⁴⁵⁴ Dalgın, s 145; (İbn Teymiyye, Mecmûu Fetâvâ, XXI, 229'dan naklen).

⁴⁵⁵ Dalgın, s. 145; (İbnü'l-Kayyim, III, 27'den naklen).

⁴⁵⁶ İbn Kudame, III, 397.

⁴⁵⁷ İbn Kudame, III, 397.

⁴⁵⁸ Dalgın, s. 145; (İbn Teymiyye, XXVI, 206'dan naklen).

⁴⁵⁹ İbn Kudame, III, 397; Şevkani, V, 112; Dalgın, s. 140; (Merğınani, I, 165'den naklen).

yakin/kesin ilim/bilgi ifade etmese de, bu yolla gelen haber/emir vücup ifade ettiğinden, konu ile ilgili hadislerdeki ifadelerden, tavaf esnasında temiz bulunmanın farz değilse de, vacip olması gerektiği hükmünü çıkarmışlardır. Buna göre, hükmen kirli olan şahsın tavafı geçerli (mu'teddün bih) olmakla birlikte, efdal olmanın, bu tavafın temiz bir halde iken tekrar yapılması olup, bu yapılmadığında, ceza olarak bir kurban gerekmektedir.⁴⁶⁰

Bazı Hanefiler, hayız halinde iken tavaf yapılmasını yasaklayan rivayetlerdeki bu yasağın gerekçesini, tavaf esnasında Mescid-i Haram'a girilecek olması –bu halde iken mescide girmenin ise başka hadislerle de yasaklanmış olduğu⁴⁶¹– şeklinde düşündüklerinden, temizliğin tavaf için şart olmadığını/talep edilmediğini,⁴⁶² yani hükmi kirlilik halinde iken yapılan tavafın da geçerli olduğunu savunmuşlardır.⁴⁶³ Ancak onlara göre de, cünüp ya da hayız halinde iken yapılmış olan tavaf için ceza olarak kurban kesilmesi gerekmektedir.

Yani onlara göre, tavafın vücut bulması için gerekli olanın, Kâbe etrafında belli sayıda dönülmesidir. Bu yapıldığında, tavaf ismi oluşmuş olup, ayetteki “Beyt’i tavaf edin” emir yerine getirilmiş olmakta ve hac için gerekli görülen tavaf rüknü ifa edilmiş sayılmaktadır. Tavaf esnasında bireyin hükmen kirli olması, tavafın oluşması için engel değildir. Tavaf esnasında hacı adayının gusül gerektiren kirlilikten temizlenmiş olması, tavaf esnasında Mescid içine zorunlu olarak girilecek olmasından dolayı, Sünnet tarafından öngörülen bir düzenleme olup, haberi vahit şeklinde bile olsa, bununla da amel edilmesi gerekmektedir. Haberi vahidle gelen emrin vücup ifade etmesinden dolayı, tavaf esnasında abdestli bulunmak vacip olarak kabul edilmiştir.

Bazı Hanefiler ise, âdet halinde iken tavaf yapılmamasını ifade eden rivayetlerden, temizliğin tavafın oluşması için gerekli olduğunu anlamışlardır. Buna göre, temizlik şartına uyulmadan tavaf yapıldığında, tavafın eksik olacağını, ancak, ilgili rivayetin haberi vahid olmasından dolayı, temizliğin tavafın bir rüknü değil, vacibi

---

⁴⁶⁰ Serahsi, IV, 38.

⁴⁶¹ Cünüp ve hayızlı bayanın mescide girmesini yasaklayan rivayet şöyledir: Ümmü Seleme anlatıyor. Hz. Peygamber (s.a.v) mescidin avlusuna girdi ve yüksek bir sesle şöyle dedi: “Cünüp ve hayızlının mescide girmesi helal değildir.” Bkz. İbn Mâce, Taharet, 126.

⁴⁶² Dalgın, s. 142; (San’âni, I, 173; Hureşi, *Şerh ala Muhtasarı Seyyidi Halil*, Beyrut Dâr Sadr, I, 209; İbn Hümâm, Kemaleddin Muhammed b. Abdülvahid, *Fethu'l-Kadir*, Beyrut tsz., I, 147’den naklen).

⁴⁶³ Dalgın, s. 142; (Bâbertî, *el-İnaye (İbn Hümâm, Fethu'l-Kadir ile birlikte)*, I, 147’den naklen).

olarak görüldüğünden, temiz bulunmaksızın yapılan tavaf için geçersiz denemeyeceği kabul edilmiştir.

Bu anlayışa göre, bu eksiklik, vacibin ihlalinden dolayı oluştuğundan, şahsın bu hatayı gidermesi için ya tavafı tekrar etmesi ya da bir kurban kesmesi gerekmektedir. Buradaki durum, bir nevi, Fatıhasız kılınmış namaz gibidir. Hanefilere göre, Fatıha namazın oluşması için gerekli kıraat ise de, ilgili nas haberi vahid şeklinde olduğundan, onlara göre, namazda fatıhanın okunması vacip olup, terk eden kimsenin sehiv secdesi yapması ile namazı sahih bir şekilde tamamlanmış sayılmaktadır.

Tavaf için hadesten teharetin, gerek tavaf esnasında Mescid'e girilecek olması nedeniyle, gerekse tavafın oluşumu için gerekli/vacip kılındığı düşünen Hanefilere göre, hem haccın bir rükünü olan ziyaret tavafını, hem de kudüm ve veda tavafı gibi nafîle tavafı; cünüp, hayız ya da nifaslı bir halde yapmak günah olmakla birlikte, kirlilik halinde yapılan tavaf geçerli sayılmakta, ancak tavafı ilgili bir vacibin çiğnenmesi nedeniyle, şahsın ceza olarak büyük baş bir kurban kesmesi gerekmektedir. Ancak, böyle bir suç işlendikten sonra, imkân bulup, temiz bir şekilde tekrar Kâbe tavaf edilirse, bu ceza düşmektedir.⁴⁶⁴

Ahmed b. Hanbel ve arkadaşlarından gelen bazı rivayetlere göre, onlarında bu konudaki tartışmada, Hanefilerin çoğunluğu tarafından benimsenen yaklaşım benzeri bir görüşü benimsedikleri söylenebilir.

Ahmed b. Hanbel'den gelen nakilleri eleştirel olarak değerlendirilen İbn Teymiyye, onun ifadelerinden, tavaf esnasındaki temizliği bir rükün olarak görmediğinin anlaşıldığını ifade etmektedir. Buna göre, tartışmada geriye kalan kısmı, tavaf esnasındaki temizliğin ya sünnet görülmesi, ya da vacip görülmesidir. Temiz bulunmaksızın tavaf yapana ceza gerekip gerekmeyeceği ile ilgili rivayetler iyice incelendiğinde, sanki onun, unutarak ya da bilmeyerek, temiz bulunmadığı halde tavaf edenin tavafının geçerli olacağı ve ceza gerekmeyeceği şeklindeki görüşte olduğu, aksi halde, ceza olarak kurban kesmesini önerdiği, ifade edilmektedir.

---

⁴⁶⁴ İbn Kudame, el-Muğni, I, 348; Döndüren, s. 596.

2.3.3.3. Tavaf Esnasında Guslü Gerektirecek Kirlilikten Temizlenmenin Sünnet Olduğu

Tavaf esnasında hükmi kirlilikten temiz bulunmanın; farz, vacip ya da sadece sünnet olduğu, öte yandan taharetin tavaf için mi, yoksa başka bir sebepten dolayı mı istendiği tartışılmıştır.⁴⁶⁵

Hanefî ekolünden İbn Şüca' gibi bazı âlimler⁴⁶⁶ tavaf esnasında hükmi kirlilikten temiz bulunmanın sadece sünnet olduğunu iddia etmişlerse de, bu görüşü nakledenlerden Merğınani,⁴⁶⁷ görüşün zayıf olduğuna işaretle, bu görüşü “denildi ki/kîle” diye nakletmiştir. Bu görüşte olanlar; tavafın, Arafatta vakfe gibi Haccın bir rüknü olduğundan hareketle, vakfede temizlik şartı olmadığı gibi, burada da olmamalıdır demişlerdir.⁴⁶⁸ Bu yaklaşımlarına nazaran, tavaf esnasında hükmi kirlilikten temiz bulunmanın sünnet görülüşü, muhtemelen, Hz. Peygamber'in tavaf öncesinde abdest aldığı rivayetine dayanmaktadır. Bu görüşü benimseyenler bile, bu halde iken yapılan tavaf sebebiyle kurban cezası gerekeceğini belirtmişlerdir. Bu cezadan hareketle, tavaf esnasındaki temizliği sünnet gören Hanefîlerin bile, bu eylemi diğer sünnetlerden farklı gördükleri söylenebilir.

2.3.3.4. Tavaf Esnasında Guslü Gerektirecek Kirlilikten Temizlenmenin Gerekli Olmadığı

Atâ, Hammad ve Mansur gibi, ilk dönem âlimlerinden nakledilen bu görüşe göre, hükmi kirlilikten temizlenmiş olmak tavaf için gerekli değildir.⁴⁶⁹ Rivayete göre, sahabeden bir bayan Hz. Aişe, ile birlikte tavaf ederken, hayız olmuş, Aişe, kadına tavafını bu halde iken tamamlatmıştır.⁴⁷⁰

⁴⁶⁵ Hz. Peygamber'in tavaf etmek istediğinde önce abdest aldığı, sonrasında tavaf ettiği şeklinde sahih olan rivayetler dolayısıyla, bu hareketin sünnet olduğunda kuşku yoksa da, tavaf esnasında hükmi kirlilikten temiz bulunmanın hükmünün yalnızca sünnet olduğu görüşüne itiraz vardır. Yani, İslam âlimlerinin çoğunluğu bunun daha üst düzeyde (farz veya vacip) bir hüküm içerdiğini benimsemişlerdir. Bkz. Şevkânî, V, 111-112; Dalgın, s. 140; (Merğınânî, I, 165'den naklen).

⁴⁶⁶ Serahsi, IV, s. 38.

⁴⁶⁷ Dalgın, s. 140; (Merğınani, I, 165'den naklen).

⁴⁶⁸ İbn Kudame, III, 397.

⁴⁶⁹ Dalgın, s. 146; (İbn Teymiyye, XXVI, 208'den naklen).

⁴⁷⁰ Dalgın, s. 146; (İbnü'l-Kayyim, *İ'lamü'l-muavakkîn*, III, 28'den naklen).

Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği söylenen bir habere göre ise, Hammad ve Mansur'a, temiz olmayan bir erkeğin tavaf yapılmasının hükmü sorulduğunda, onlar bunda bir beis görmediklerini ifade etmişlerdir.

Kaynaklarda Ahmed b. Hanbel'den, tavaf için temizliğin şart olmadığı görüşünü benimsediğine dair rivayetler nakledilmişse de, İbn Teymiyye, bunun şöyle anlaşılmasının daha doğru olacağını ifade etmektedir. İslam âlimleri tavaf için temizliğin gerekli olduğunda ittifak etmişlerdir. Ancak, onlar; namaz için abdestin şart olduğu gibi, tavaf için de abdest şart mıdır? Yoksa tavaf için abdest vacip olup, mikatta ihrama girmeyi veya cemerata taş atmayı terk edenin yaptığı gibi, bir kurban kesmesi gerekir mi, hususunda tartışmışlardır.

Bilindiği gibi, Ahmed b. Hanbel'in tavaf için abdestin farz olduğu görüşünü benimseyenler arasında olmadığı açıktır. Ancak ondan gelen görüşlerde o, temizlik şartına uymaksızın yapılacak tavaf sebebiyle, sahibine kurban cezasın verilip verilmeyeceğinde net bir fikre sahip gözükmemektedir.

Örneğin ondan nakledilen bir rivayette, o temiz olmadığını unutanın yapacağı tavafın, cezasız olarak geçerli olacağını söylemektedir. Yine o, kasıtlı olarak, cünüp ya da hayızlı bir bayanın tavaf yapmasının günah olduğunu kabul etmekle birlikte, bu haldeki tavaf için ceza kurbanı mı kesileceği, ya da tavafın yenilenmesi mi gerektiği hususunda, tevakkuf etmiştir.⁴⁷¹

Bir başka rivayete göre o, böyle tavaf yapan kimsenin, Mekke'den ayrılmadan, bayram günleri içinde bu tavafı tekrarlamasının uygun olacağını, beldesine dönmüşse, bu haliyle haccının tamam olduğunu, ancak ceza olarak bir kurban kesmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴⁷² Kendisinden nakledilen bir başka görüşte ise, unutarak, cünüp olduğu halde, tavaf yapanın tavafının, hiçbir ceza gerekmeksizin geçerli olacağı ifade edilmektedir.⁴⁷³

Ebu Hanife'nin de, tavaf esnasında temiz bulunmanın gerekmediği şeklindeki görüşü benimsediği iddia edilmekte⁴⁷⁴ ise de, Hanefi kaynaklarından hiçbirinde, bu tür

⁴⁷¹ Dalgın, s. 146; (İbn Teymiyye, XXVI, 210'dan naklen).

⁴⁷² İbn Kudame, III, 397.

⁴⁷³ Dalgın, s. 147; (İbnü'l-Kayyim, III, 27'den naklen).

⁴⁷⁴ Atay, IV, s. 158, 164.

bir açıklamada bulunulmamıştır. Ancak onun ve çoğu arkadaşlarının, temizlik şartının tavafın rüknü olmadığını kabul etmesi, ayrıca, Mescide girilerek tavaf yapılacak olması sebebiyle, tavaf esnasında temizliğin vacip kılındığını benimsenmesi, tavaf esnasında temiz bulunmasının gereksiz olduğunu benimsediği anlamına gelmemektedir. Çünkü tavaf esnasında temizliği şart görmeyip, belki sünnet görenlere göre, cünüp ya da hayızlı iken tavaf yapan kimsenin tavafı sahih olmakta, kurban kesmek gibi herhangi bir ceza da gerekmemektedir. Hâlbuki Ebu Hanife, cünüp ya da hayızlı iken tavaf yapan kimsenin, tavaf esnasındaki temizlik şartını/vacibini ihlal etmesi nedeniyle, kurban kesmesi gerektiği şeklindeki mezhebinde oluşan hükme itiraz ettiği bilinmemektedir.

Ayrıca Serahsi'nin belirttiğine göre, Ebu Hanife'ye, göre; bayram gününde cünüp olarak farz tavafını yapmış birisi, sonradan teşvik tekbirleri günleri çıkınca, bu tavafını iade etse, yine de kendisinin ceza olarak kurban kesmesi gerekir.⁴⁷⁵

Muasır araştırmacılardan Hüseyin Atay, tavaf esnasında temiz bulunma şartını Kur'an'a aykırı bularak reddetmekte, görüşünü delillendirirken, İbn Teymiyye ve İbnü'l-Kayyim'a dayandığını da, ifade etmektedir. Ona göre, "İbn Teymiyye ve öğrencisi İbnü'l-Kayyim da, tavaf esnasında hükmi kirlilikten temiz bulunmanın gerekli olmadığını kabul etmekte, bu görüşleri ile onlar, Hanbelî mezhep görüşünü, bu konuda bir adım daha ileri götürmüşler, mezhepteki toleransı daha genişletmişlerdir. Hanefiler ise, Ebu Hanife'nin görüşüne ve Kuran nassına rağmen, tavaf esnasında temiz bulunmayı vacip görerek, mezhepteki hoşgörü alanını daraltmışlardır."⁴⁷⁶

Kanaatimize göre, Atay, gerek Ebu Hanife'nin konu hakkındaki yaklaşımını, gerekse son dönem Hanbelîlerinden olan İbn Teymiyye ve İbnü'l-Kayyim'ın yaklaşımını yanlış olarak anlamış olup, bunların da kendi görüşü doğrultusunda görüş belirttiklerini ifade etmekle yanılığa düşmüştür.

Hanefilerin görüşü hakkında, ilgili bölümde yeteri kadar bilgi verildiğinden, burada yalnızca, İbn Teymiyye ve İbnü'l-Kayyim'ın görüşlerine yer verilerek, onların konuya bakışları görülmüş olacak, ayrıca bunların görüşünün Atay'ın görüşüne delil olup olamayacağı da incelenecek ve değerlendirilecektir.

⁴⁷⁵ Serahsi, *el-Mebsut*, IV, 39.

⁴⁷⁶ Atay, IV, 163.

İbn Teymiyye'nin tavaf esnasında, namaz abdesti gibi bir abdeste gerek olmadığı, ancak tavaf esnasında abdestli bulunmanın müstahap olabileceği görüşünde olduğu yukarıda belirtilmiştir.

İbn Teymiyye, iddia edildiğinin aksine, cünüp ya da hayızlı bayanın, normal şartlarda tavaf yapabileceğine, bu kimsenin tavaf yapabilmek için yıkanmalarına gerek olmadığı şeklinde bir görüşe sahip değildir. Aksine, bu durumda iken, temizlenmeden tavaf yapılmasının günah olduğuna inanmakta, bu haldeki bayanın yapması gerektiğini şöyle açıklamaktadır: “hayız halindeki bayan, tavaf dışında bütün hac menasikini yapar, çünkü bu konuda Hz. Peygamber'in sünneti ve imamların ittifakı vardır...”⁴⁷⁷, “Hac menasiki içerisinde, tavaftan başkasında temizlik şartı yoktur. Beyti tavaf esnasında temizlik ise, âlimlerin ittifak ettiği bir husustur. Ancak âlimler arasında ihtilaf, bu temizliğin, namazın sahih olabilmesi için gerekli olduğu gibi, tavafın sıhhat şartı olup olmadığı, ya da bu temizliğin bir vacip olup, terk edildiğinde, kurban cezasının yeterli olup olmadığı noktasındadır...”⁴⁷⁸

İbn Teymiyye; “Hac ayının başından itibaren hayız görmeye başlamış olan bir kadın, tavaf görevini yerine getirecek olsa, ancak hayızlı olarak tavaf yapabilecektir. Bu konuda ne dersiniz, diye sorulan bir soruya şöyle cevap vermiştir: Hayız halindeki bayan, bu durumda iken, tavaf dışında diğer hac menasikini yapar, ancak tavaf yapamaz.⁴⁷⁹ bu Rasullullah'ın sünneti ve âlimlerin ittifakı ile böyledir. Bu bayan vaktinden önce de tavaf yapamaz...”

Tavaf esnasında temiz bulunmakla ilgili temel hükümde, İbn Teymiyye'nin bazı Hanefiler gibi düşündüğü söylenebilir. Yani, tavaf esnasında temiz bulunmanın tavafın sıhhat şartı olmayıp, Mescide girilecek olması, orada oturulacak ve geçilecek olması nedeniyle, bunun gerekli olduğunu, bu nedenle de, bir rükun değil, tavafın vaciplerinden olarak görülmesi gerektiğini düşünmektedir.

İbn Teymiyye ayrıca, ilk dönemde yapılmayan bir tartışma açarak, zaruret ya da acizlik halinde olan şahsın, hades-i ekber halinde tavaf yapıp yapamayacağını ele almıştır. Onun asıl orijinal görüşleri, bu bağlamda söyledikleridir. Ona göre; tavaf

⁴⁷⁷ Dalgın, s. 148; (İbn Teymiyye, XXVI, 220'den naklen).

⁴⁷⁸ Dalgın, s. 148; (İbn Teymiyye, XXVI, 220, 221'den naklen).

⁴⁷⁹ Dalgın, s. 148; (İbn Teymiyye, XXVI, 219, 220'den naklen).

esnasındaki temizlik şartı, tavafın bir rüknü olmayıp, Mescidle/Kâbe ile alakalı bir vacip olduğundan, zaruret halinde ya da acizlik halinde, diğer ibadetlerin bir kısım şartlarının düştüğü gibi, bu şartın da düşeceği, dolayısı ile bu durumdaki bay ya da bayan, cünüp veya hayız oldukları halde bile, tavaflarını yaparak haclarını tamamlayacakları şeklindedir. Araştırmalardan bazı cümleler vererek, onun ne demek istediği ve araştırmasının hangi mantık üzerine oturduğunun anlaşmasına yardımcı olalım: “Tavaf esnasındaki temizlik şartını, Mescid sebebiyle gerekli gören yorumları naklettikten sonra, ...bütün bunlara göre, cünüp ya da hayızlı halde tavaf etmeye zaruret olduğunda, bunların tavaf yapmaları haram olmaz, nitekim abdestli olmayanın, içinde bulunduğu zaruret gereğince abdest de alamadığında, bu halde iken, namaz kılmasının haram olmadığı gibi. Çünkü ne abdestsiz olana, ne de, zaruret halinde bulunan cünüp ve hayızlıya, Mescide girmek haram değildir. Nitekim abdestli olmayanın abdest almaya gücü yettiği halde, abdestsiz olarak namaz kılması caizdir. Teyemmüm yapmaktan da aciz olan şahıs, âlimlerin bir görüşüne göre, olduğu hal üzere, abdestsiz ve teyemmümsüz olarak namaz kılınabilir...”⁴⁸⁰

İbn Teymiyye, Tavaf esnasındaki temizlik şartını, tavafın sıhhat şartı olarak gören görüş açısından da konuya bakarak, şunları söylemektedir: Zaruret halinde, ya da İslam’ın giderilmesini istediği zaruretle karşı karşıya kalınacaktır. Bu durumda, hayızlı halde tavafın yapılamayacağı hükmüne göre amel edilerek, bayanın Mekke’de, kafilisinden ayrı olarak, birçok olumsuzluklara göğüs gererek, bir müddet beklemesi istenecek ki, İslam bayanın böyle bir riske atılmasına müsaade etmeyecektir. Ya da hayızlı halinde tavaf yapacaktır. Bu durumda, zaruret, bayanın orada bin bir olumsuzlukla karşılaşma ihtimali altında, zaruret, bayanın orada bin bir olumsuzlukla karşılaşma ihtimali altında, temizleninceye kadar, bir müddet daha Mekke’de kalmasını değil, bir an önce, temiz bulunmasa da tavafını yapabilmesini zorunlu kılacaktır. Bu durumdaki bayanın, tavafını yapmaksızın memleketine dönmesini, sonradan bir zaman gelip, temiz bir halde, tavafını yapması uygun görülürse de, bu öncekinden aşağı sıkıntı verecek bir durum olmadığından, İslam, kişilere böyle ağır yükler de yüklemeyecektir.”⁴⁸¹

⁴⁸⁰ Dalgın, s. 149; (İbn Teymiyye, XXVI, 183, 184’den naklen).

⁴⁸¹ Dalgın, s. 150; (İbn Teymiyye, XXVI, 185, 186’dan naklen).

İbn Teymiyye, zaruret halinde, namazın kıyamının, rükunun düşerek, kişinin gücü yettiği şekilde namaz kılması önerildiği gibi, zaruret hallerinde de, tavaf esnasında temiz bulunma şartının düşebileceğine inanmaktadır.

İbn Teymiyye, bu şekildeki görüşünün, hayızlı bir halde iken tavafı yasaklayan nasla da çelişmediğini ifade etmektedir. Çünkü ona göre naslar temel hüküm koymuşlardır. O ise, araştırmasında, anormal/zaruret-acizlik durumlarda bu hükmün nasıl değişebileceğini göstermek istemektedir. Bu durumda, tavafı vaktinden önce yapmaktansa, temizlik şartının ihlal edilerek, vaktinde yapılması daha uygundur demektedir.

İbnü'l-Kayyim'in tavaf esnasında temizliğin gerekli olup olmadığı ile ilgili görüşüne gelince; o da "zamanın değişmesi ile hükümlerin de değişime uğrayabileceği" ilkesine örnek kabilinden (altıncı örnek olarak)⁴⁸² İ'lamü'l-muvakkii'n isimli çalışmasında ele aldığı bu konuyu, "zaruret halinde, haramların mubah olacağı", acizyet halinde diğer ibadetlerde olduğu gibi, tavafın da bazı rükunlerinin düşebileceği" şeklinde, kimsenin itiraz edemeyeceği argümanlar bağlamında tartışmışlardır.

Kanaatimizce, İbnü'l-Kayyim, günümüz açısından, kurgu denebilecek bazı zaruret durumları ve acizlikler oluşturarak konuya yaklaşmıştır. Ona göre, konu hakkında, Hz. Peygamber döneminde konulmuş hükmün, tavafın mükemmel olarak oluşması için olması gereken hüküm olup, bunların o gün için Müslümanlara sıkıntı vermediği de bilinmekte olduğundan, bu hükmü tartışmak yersizdir.⁴⁸³ Ancak, sosyal şartların değiştiği iddiasıyla adet gören bayanın birlikte geldiği hac kafilesinden ayrı kalıp, bir müddet Mekke'de bekleyerek, temizlendikten sonra tavafını yaparak, haccını bitirecek olmasının, kendi döneminde oluşturacağı sıkıntılardan hareketle, bu zaruret ve sıkıntılı hallerde, insanları rahatlatıcı, bir hükme ulaşmaya çalışmıştır.

Sonuçta İbnü'l-Kayyim; hocası olan İbn Teymiyye'nin yolunu takip ederek, kendince ortaya koyduğu zaruretler sebebiyle (bu zaruretler çerçevesinde), tavaf esnasında temiz bulunma şartının düşeceğini, âdetli iken de yapılan tavafın, sahih olarak geçerli olacağını söylemiştir. Hatta ona göre, zaruret halinde, hac için gerekli/farz olan ziyaret tavafı da, yapılmasına mani bir zaruret oluştuğunda düşebilecek, kişi tavafı

⁴⁸² Dalgın, s. 150; (İbnü'l-Kayyim, III, 19-30'dan naklen).

⁴⁸³ Dalgın, s. 151; (İbnü'l-Kayyim, III, 21'den naklen).

yapmaksızın haccını tamamlamış sayılacaktır. Bu görüşünü desteklemek için kullandığı örnek şudur:

Bilindiği gibi, Cünüp olan kişinin namaz kılabilmesi için yıkanması gerekmektedir. Ancak, yıkanabilmek için su bulamayan cünüp, teyemmüm almalıdır, teyemmüm yaptıktan da aciz ise, bulunduğu hal üzere namazını kılabilecektir. Çünkü Allah, güç yetiremeyeceği şeyle insanı yükümlü tutmaz. Ona göre, temiz bulunmadığı için tavafını yapamayan, temizleninceye kadar da Mekke’de kalma imkânı olmayan, ya da, kalması halinde birçok olumsuzlukla karşılaşacak olan bayan, hayızlı olarak da olsa, tavafını yapabilecektir. Aksi takdirde, bu bayanın, haccını eksik bırakarak, ülkesine gidip, tekrar geri dönüncüye kadar ihramda kalıp, imkânını bulunduğu Kâbe’ye gelerek tavafını yapıp haccını tamamlaması gerekecektir ki, ona göre, insanı bu denli, ciddi anlamda sıkıntıya sokan bir şeyi İslam’ın emretmiş olması düşünülemez.⁴⁸⁴

İbnü’l-Kayyim, bu gibi zaruret durumlarında, hayızlı halde bile tavafın yapılabileceğini savunmakta olup, normal şartlarda, tavaf için temizliğin gerekmediği görüşünü benimsememektedir.

Yukarıda İbn Teymiyye’nin görüşünü değerlendirirken de ifade edildiği gibi, İbnü’l-Kayyim’in yaklaşımı, usûl olarak doğru ise de, günümüzde böyle bir sıkıntının varlığı iddia edilemeyeceği için, tavaf için temizlik hususunda, naslar çerçevesinde ilk dönemde oluşturulan hükmün değişimi için bir zaruret yoktur.

Yukarıda tespitler ışığında, sonuç olarak şunları söylemek isteriz:

Hac ibadeti esnasında adet gören bayanlar, hacla ilgili olarak, tavaf dışındaki bütün görevlerini yerine getirebilecekler, gerek farz tavaflarını, gerekse nafîle tavaflarını ise bu halde iken yapamayacaklardır. Nafîle olan diğer tavaflar, bayanların özel halleri sebebiyle düşeceği için, onlardan muaf bulunmaktadır. Ancak, hac esnasında âdet gören bayanlar, farz olan tavafı yapabilmek için, bayram günleri dışında, bir müddet daha Mekke’de kalacaklar, özel günlerin sona ermesi halinde, yıkanıp tavaflarını yaparak, haclerini tamamlamış olacaklardır.

Bütün kuşkulardan uzak, sağlam bir hac ibadeti yapmış olabilmek için, bu yolun takip edilmesi tavsiyeye şayandır. Türkiye’deki hac organizesini gerçekleştiren Diyanet

---

⁴⁸⁴ Dalgın, s. 151; (İbnü’l-Kayyim, III, 21’den naklen).

İşleri Başkanlığı ve diğer şirketlerin, özel günlerindeki hacı adaylarına bu tür imkânı sağladıkları bilindiğinden, yukarıda tavsiye edilen yolun dışına çıkmak için, zaruret kapısını zorlamanın uygun olmayacağı kanaatindeyiz.

Ancak değişik mazeretleri sebebiyle, bayram günleri dışında Mekke’de kalacak kadar zamanı olmadığından, ya da bayram günlerinde, o bölgede görülen iç savaş veya bir başka ülke ile başlayan harp gibi durum sebebiyle, farz tavafını yaparak, bir an önce o bölgeyi terk etmek gibi zaruretle karşı karşıya kalan ve özel günlerinde olan bayanın durumu hakkında, klasik kaynaklarda bu gibi haller tartışılmadığı için, bir bilgi mevcut değilse de, çoğunluğun görüşünden hareketle, bu bayanın durumuna bakıldığında şunlar söylenebilir:

Özel günlerde yapılan tavaf, temizlik şartının eksik olması sebebiyle geçerli değildir. Bu bayan haccını tamamlamış sayılmayacaktır. Buna göre, âdetinin bitimine kadar Mekke’de kalma imkânı bulamayarak memleketine dönen bayan, sonraki bir zaman dilimi içinde Mekke’ye giderek temiz bir halde tavafını yapmalıdır.

Hanefiler’in normal haller için oluşturdukları görüşleri açısından konuyu ele aldığımızda, özel günündeki bayanın yapmış olduğu tavaf tamamen geçersiz sayılmayacak, ancak bayanın tavaf sırasında temiz bulunma şartını yerine getirmediğinden, ceza olarak bir büyük baş kurban kesecektir. Bu takdirde, Haccı sahih olarak tamamlanmış sayılacaktır.

İbn Teymiyye ve öğrencisi İbnü’l-Kayyim’a göre ise, bu durum bir zaruret hali oluşturduğundan, bu noktada tavaf için hükmî kirlerden temiz bulunma şartı düşeceğinden, abdestsiz olarak ya da cünüp veya hayızlı bir şekilde yapılacak tavaf sahih sayılacak ve herhangi bir ceza da gerekmeyecektir.

Dört mezhep âlimlerinin, hac esnasındaki zaruretlerin neler olabileceği ve hac menasikinde bunun ne gibi etkiler gösterebileceğine dair-özellikle zaruret halindeki tavafı ilgili- düşündükleri kaynaklarda belirtilmemişse de, onların da, zaruret halinde, temizlik şartına riayet edilmeksizin yapılacak tavafın geçerli olması gerektiğini tasvip edeceklerini düşünmekteyiz.⁴⁸⁵

---

⁴⁸⁵ Dalgın, s. 152-153.

Ömürde bir kez eda edilecek olan hac ibadetinin ifasında, bir taraftan ibadetin mükemmelliği açısından hassas davranmak, diğer taraftan da, Müslümanlara ciddi sıkıntılar verecek bir yükümlülük getirmemek şeklindeki İslam'ın temel ilkeleri birlikte düşünüldüğünde, normal şartlarda tavaf esnasında hükmî kirlilikten temiz bulunmanın vacip olduğu şeklindeki Hanefiler'in görüşü tercihe şayandır.

Mutad hac organizasyonları açısından, günümüzde, tavaf için gerekli olan temizlik şartının ihlal edilmesini mazur kılacak bir zaruret durumu ise bulunmamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEMİZLİĞİN ŞART KOŞULDUĞU DİĞER KONULAR

Bu bölümde temizliğin şart koşulduğu diğer ibadet çeşitlerini inceleyeceğiz.

3.1. KUR'AN'A DOKUNMADA TEMİZLİK ŞARTI

Kur'an-ı Kerim yüce Allah'ın bizlere hayat rehberi olarak göndermiş olduğu çok değerli bir kitaptır. Genel itibariyle Kur'an-ı Kerim içerisinde Allah (c.c.)ın emir ve yasakları mevcuttur; fakat bazı emir ve yasaklar açık olarak zikredilmemiş ve Hz. Muhammed (s.a.v)'in açıklamasına ve tebyinine bırakılmıştır. Bunun yanı sıra da tamamen açıklanmayıp müphem kalan konular da mevcuttur.

Örneğin namaz kılabilmek için abdestli bulunmanın şart olduğu, açık ifadeli ayetle⁴⁸⁶ bildirilmektedir. Ancak, Kur'an'a dokunmak ve O'nu okumak için abdestli bulunmanın şart olduğuna delil olarak gösterilen ayetin değişik yorumlara açık olması, Hz. Muhammed (s.a.v)den de, konu ile ilgili açık bir beyanın bulunmayışı bu konuda tartışmalara neden olmuştur.

Tartışmalar klasik dönem İslam âlimleri tarafından yapıldığı gibi, günümüz araştırmacıları tarafından da yapılmaktadır. Nitekim bu farklı anlayışlar, Müslümanların elinde bulunan Kur'an meallerine bile yansımıştır. Kur'an'a abdestsiz dokunulup-dokunulamayacağı ve Kur'an-ı Kerimin abdestsiz olarak okunup-okunulamayacağı konusunda, âlimlerimiz iki gruba ayrılmaktadır. Biz de ilk olarak Kur'an'a abdestsiz ve cünüp olarak dokunulabileceğini savunanların görüşlerini ele alacak sonra da Kur'an'a abdestsiz dokunulamayacağını savunan âlimlerin delil ve görüşlerini açıklayacağız.

3.1.1. Kur'an'a Abdestsiz, Cünüp veya Âdetli Kadınlar Dokunabilir

Kur'an-ı Kerim, insanlığın hem dünya hem ahiret mutluluğunu temin etmek için gönderilmiştir. Bu amacın gerçekleşmesi de ancak, onun öğrenilmesi, okunması; inanç, amel ve ahlakla ilgili hükümleri üzerinde derinlemesine düşünülüp emir ve yasaklarının uygulama alanına geçirilmesi ile olur. Bunu sağlamak için de, Kur'an'ın hükümlerinin yeterince anlaşılması, inceliklerinin kavranması, engin manalarına nüfuz edilmesi, ancak onun ele alınıp okunması ve derin manaları üzerinde inceden inceye düşünmek ve

---

⁴⁸⁶ Maide, 7/6.

inceliklerini kavramakla olur. Kur'an'a abdestsiz de dokunulabileceğini savunan âlimler, konu ile ilgili ayeti şöyle yorumlamaktadırlar:

إِنَّهُ لَفُرْقَانٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

“O, gerçekten korunmuş bir kitapta bulunan çok değerli bir Kur'an'dır. O'na arınmış olanlardan başkası dokunamaz.”⁴⁸⁷ Ayette geçen “mess” kelimesi maddi dokunma anlamına geldiği gibi manevi dokunma anlamına da gelmektedir. Mess kelimesi, tıpkı “lems” kelimesi gibi ele alma, tutma, yoklama, karışma, mütalaa etme, isteme anlamlarına da gelir.⁴⁸⁸ Kur'an'da Lems kökü, bir şeyi talep etme, yoklama,⁴⁸⁹ elle dokunma⁴⁹⁰ ve kadınlara dokunma, cima⁴⁹¹ anlamlarında kullanılmıştır. Mess kökü ise bela ve musibetin dokunması,⁴⁹² azabın/ateşin dokunması,⁴⁹³ şeytanın/vesvesesinin dokunması,⁴⁹⁴ Allah'a yorgunluk dokunması⁴⁹⁵ ve kadınlara dokunma/cima⁴⁹⁶ anlamlarında kullanılmıştır. Görüldüğü üzere her iki kök de Kur'an da maddi ve manevi dokunmalar için kullanılmışlardır.

Tuhr kökü ise, manen temiz/seçkin olma, kalplerin arındırılması,⁴⁹⁷ maddi kirlilerden arınma ve arındırma,⁴⁹⁸ suyla temizlenme,⁴⁹⁹ cünüplükten temizlenme,⁵⁰⁰ hayızdan temizlenme⁵⁰¹ anlamlarında kullanılmıştır.

Bu ayetler Kur'an-ı Kerim'in sıradan bir kitap olmayıp; değerli bir kitap olduğunu ifade etmesinin yanında; onu “abdestli veya abdestsiz ele alma ya da ona dokunma”

⁴⁸⁷ Vakı'a, 56/77-79

⁴⁸⁸ Rağıb İsfehani, *Mufredatu Elfazi'l-Kur'an*, (Thk.: Safvan Adnan Dâvudi), Daru'l-Kalem, Beyrut 1992, 687-709.

⁴⁸⁹ “Doğrusu biz (cinler) göğü yokladık; onu sert bekçiler ve kayan ateşlerle doldurulmuş bulduk.” Cin 72/8; Aynı kökten türetilen “iltimas” da isteme, arama anlamında, bir ayette kullanılmıştır. Bkz. Hadid, 57/13.

⁴⁹⁰ “Sana Kitabı kâğıtta yazılmış olarak indirmiş olsak da, elleriyle ona dokunsalar, inkâr edenler yine de, Bu apaçık bir büyüdür ‘derlerdi.” Enam 6/7.

⁴⁹¹ Bkz. Nisa 4/43; Maide 5/6.

⁴⁹² Bkz. Bakara 2/214; Ali-İmran 3/140; Araf 7/95; Yunus 10/12, 21; Hud 11/10; Yusuf 12/88; Nahl 16/53; İsrâ 17/67; Rum 30/33; Zümer 39/8, 49; Fussilet 41/50.

⁴⁹³ Bkz. Enfal 8/68; Hud 11/64; Enbiya 21/46; Nur 24/14.

⁴⁹⁴ Bkz. Bakara 2/275; Araf 7/201; Sad 38/41.

⁴⁹⁵ Bkz. Kaf 50/38; Fâtır 35/35.

⁴⁹⁶ Bkz. Bakara 2/236, 237; Ali-imran 3/47; Meryem 19/20; Ahzab 33/49; Mücadele 58/3, 4.

⁴⁹⁷ Bkz. Bakara 2/25, 222; Ali-imran 3/15, 42, 55; Nisa 4/57; Maide 5/6; Araf 7/82; Enfal 8/11; Tevbe 9/103; Hud 11/78; Neml 27/56; Ahzab 33/33, 53; Mücadele 58/12; Abese 80/14; Beyyine 98/2.

⁴⁹⁸ Bkz. Bakara 2/125; Tevbe 9/108; Hacc 22/26; Müddesir 74/4.

⁴⁹⁹ Bkz. Furkan 25/48; İnsan 76/21.

⁵⁰⁰ Bkz. Maide 5/6.

⁵⁰¹ Bkz. Bakara 2/222.

gibi bir ön şartın gerekli olup olmadığını gündeme getirmemektedir. Ancak böyle bir şartın gerekliliği konusu İslam âlimleri arasında tartışmalıdır. Sebebi de, “*La yemessü-hu ille'l-mutahherun = O'na ancak temiz olanlar dokunabilir*”⁵⁰² ayetindeki “o” anlamına gelen “hu” zamiri ile “temiz olanlar” anlamına gelen “el-muttahherun” kelimesinin “Mushaf”ı (Kur’an) abdestli olarak ele alma ve dokunma” şartının gerekliliğini net olarak ortaya koymadığı hususudur.

Maliki hukukçu İbn Rüşd, ayetteki ihtimalleri göz önünde bulundurarak şu tahlilleri yapar: “Ayette yer alan ‘hu’ zamiri , ‘kitab’a da, ‘Kur’an’ da gidebilir. Fakat dokunmak (mess) hakikat yani bizatihi elle dokunmaktır, “Kur’an”a dokunmak ise mecazdır, gerçek anlamda dokunma değildir, hakikat mecazdan evladır, önce gelir. Sonra ayette “Kitab” kelimesi zamire daha yakın olduğu için Arapça kurala göre zamir en yakına gider.

Bu durumda zamirin “Kitab”a gittiğini kabul ettiğimiz takdirde “Kitab” meleklerin ellerindeki sayfalardır, denirse, o zaman “temiz olanlar”dan maksat, meleklerdir; çünkü onlar günahlardan, kusurlardan temizdirler. Eğer “Kitab”, insanların ellerindeki sayfalardır, denirse, o zaman temiz olanlardan maksadın, Müslümanlar olması gerekir. Çünkü onlar küfürden temizlenmişlerdir yahut “el-mutahherun (temiz olanlar)” kelimesi ile cünüplükten, hayızdan temiz olmak kastedilmiş olabilir. Buna göre temizlik, cünüplükten, hayızdan yıkanmaktır veya “el-mutahherun” kelimesi ile küçük hadesten (abdestsizlik) temizlenenler kastedilmiş olabilir; bu durumda temizlik, abdest almaktır.⁵⁰³

Fahrüddin er-Razi, ayetteki “hu” zamirinin “kitab”a gittiği; “el-mutahherun”dan maksadın da “melekler” olduğu görüşünün daha sahih olduğunu ve bunu benimsediğini belirtir.⁵⁰⁴

Seyyid Kutub’a göre ise; “Korunmuş bir kitaptır.” O kitap muhafaza edilmiştir. Bu ayetin tefsiri hemen ardından gelen şu ayetle yapılmaktadır: “Arınmış olanlardan başkası ona el süremez.” Müşrikler Kur’an’ı şeytanların indirdiklerini sanıyorlardı. Burada ise bu iddia reddedilmektedir. Çünkü şeytan Allah’ın katında

⁵⁰² Bkz. Vakıa 56/79.

⁵⁰³ İbn Rüşd, I, 125-126; Süleyman Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri IX*, İstanbul 1988, 233-234.

⁵⁰⁴ Fahrüddin Muhammed b. Ömer Er-Razi, *Mefatihü'l-Ğayb XXIX*, Mısır 1937, 193, 195-196.

hissedilen bu kitaba el süremez. O’nu ancak arınmış melekler indirirler. “O’na arınmış olanlardan başkası el süremez.” Ayetinin en uygun ve açık tefsiri budur. Burada ki (lâ) edatı nefiy içindir. Nehy için değildir. Nihayet Kur’anı yeryüzünde temiz ve pis, mü’min ve kâfir herkes elleyebilir. Bu durumda nefiy edatı tahakkuk etmez. Ancak manayı, şeytanların indirmesine bağlamakla nefiy edatı gerçekleşmiş olur. Gökte saklı bulunan bu kitabı ancak arınmış olan melekler, eller demekle, şeytanların indirmesi iddiası nefyedilmiş olmaktadır.⁵⁰⁵

İbn-i Abbas’dan yapılan rivayete göre, Kur’an’a meleklerden başkası dokunamaz. Kur’an henüz kâğıt üzerine işlenmeden önce Levh-i Mahfuz’dan alınıp Hazret-i Peygamber’e getirilinceye kadar görevli meleklerden başkası ona dokunamaz. O halde “mutahharun”dan murad, görevli meleklerdir ki hepside tertemiz arınmış mahlûklardır. Hz. Enes, Mücahid, İkrime, Said bin Cübeyr, Dahhak ve Süddi de bu görüştedirler.⁵⁰⁶

İbn-i Cerir’in Ma’mer tarikıyla Katade’den yaptığı rivayete göre mana: “Allah katında ona ancak arınmışlar dokunabilir” şeklindedir. Dünyada ise her çeşit insan ona dokunuyor; eline alıp tetkik ediyor. İbn-i Zeyd diyor ki; “Kureyş müşrikleri Kur’anla birlikte bir sürü şeytanların da indiğini iddia ediyorlardı. Bunun üzerine yukarıdaki ayet indi. Yani Kur’an’ı şeytanlar değil arınmış melekler indiriyor, onlar ona dokunabiliyor, murdar şeytanlar değil.”⁵⁰⁷

1) Bütün Müslümanlardır; çünkü Müslüman temizdir. İnkâr kirinden kurtulmuş tertemiz insandır, pis olanlar ise inkârcılardır. Yüce Allah; *إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ* “Şüphesiz müşrikler pisliktir”⁵⁰⁸ buyurmuştur, öyleyse Kur’an’a dokunmaması gereken varsa onlardır.

⁵⁰⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli’l-Kur’ân-XIV*, Hikmet Yay., İstanbul tsz., s. 264.

⁵⁰⁶ Taberi, *Tefsir-i Taberi-XXVII*, 205-206; Abdurrahman Çetin, “Abdestsiz Kur’an Okuma Meselesi “ *Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, 5, 1993, s.109.

⁵⁰⁷ Celal Yıldırım, *Kur’an Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları-II*, Bahar Yay., İstanbul 1971, s. 52.

⁵⁰⁸ Tevbe, 9/28.

2) Bununla kastedilen, “Tahir/temiz” Müslümanlardır. Bu da iki şekilde anlaşılmıştır:

a) Guslü olan her Müslüman tahir'dir; yani cüntüp, hayız ve nifas halinde olmayan her Müslüman temizdir.

b) Buna gusül ile birlikte abdest de dâhildir, yani guslü ve abdesti olana tahir denilir. Abdurrahman Çetin, bu konuda yazmış olduğu makalesinde, bu ayetten şöyle bir çıkarımda bulunmuştur: “Netice itibariyle bu ayetlerle ilgili görüşleri dört maddede özetlemek mümkündür:

1) Bu ayette kastedilen, Levh-i Mahfuzdaki Kur'an'dır, temiz olanlar da meleklerdir; bu bakımdan elimizdeki mushafla ilgisi yoktur.

2) Ayette kastedilen, elimizdeki Mushaftır, temiz olanlarda abdestli Müslümanlardır.

3) Bu ayet, başlı başına konuyla ilgili delil teşkil etmeyebilir. Fakat mademki Levh-i Mahfuz'daki Kur'an'a ancak temiz olanlar el sürebilmektedir; öyleyse bizimde elimizdeki Kur'an'a karşı aynı tavrı takınmamız icap eder.

4) Kur'an'ın hakikatine nüfuz edebilecek olanlar, ancak nefsinin günah ve fesat kirinden temizlemiş olan kimselerdir.”⁵⁰⁹

Görüldüğü gibi Vakıa suresindeki bu ayetler, her Müslüman'ın Kur'an'a abdestsiz olarak dokunamayacağı hususunda açık, kesin bir delil değildir. Bu tartışmayı sonlandıracak bir başka ayet de bulunmadığı için, konu ile ilgili sünnet verilerine edilmemelidir. Ayette ki “mutahharun/temizlenmiş olanlar”dan maksat şayet bakılacaktır. Müslümanlar ise, hangi vasıftaki Müslümanlar olduğu hususunda farklı görüşler vardır şöyle ki: Konu ile ilgili olarak, Hz. Peygamberden sahih olarak bize ulaşan, ne bir söz ne de bir uygulama mevcuttur. Ancak; klasik dönem müçtehitlerinin, söz konusu tartışmada delil olarak kullandıkları, şöyle bir rivayet bulunmaktadır: Abdullah b. Ebu Bekir anlatıyor: Hz. Peygamber, Amr b. Hazm'ı Necran bölgesine, onlara fıkıh ve Kur'an öğretmesi için, ayrıca bölgenin sadaka ve zekâtını toplaması için gönderirken, içinde bazı talimatların bulunduğu bir evrakı yazarak ona verdi. Orada; “Kur'an'a ancak

---

⁵⁰⁹ Çetin, s. 109.

temiz olanlar dokunabilir/temiz olanlardan başkası Kur'an'a el sürmesin!"⁵¹⁰ talimatı da bulunuyordu.⁵¹¹

Âlimlerin çoğunluğu bu hadisi Kur'an'a abdestsiz olarak dokunulmasının yasak olduğuna delil olarak göstermektedirler. Ancak bu rivayet hadis uzmanları tarafından tenkit edilmiş, illetli olarak bulunmuştur. Bu rivayetin farklı yollarla da sika/güvenilir raviler aracılığı ile rivayet edildiğini tespit eden San'âi, hadisin konuya delalet şekli hakkında şu tespitte bulunmaktadır: "Bu rivayetin senedi zayıflıktan kurtulsa da, hadisten neyin kastedildiği yönündeki kapalılık aynen kalır. Yani Hz Peygamber "temiz olan dokunabilir..." derken neyi kastetmiş olabilir? Bu ifadeden abdestsizlikten temizlenen insan anlaşılabilir gibi, cünüp ya da hayız halinden temizlenmiş de anlaşılabilir. Ayrıca bu ifade, mutlak anlamda ancak mü'min olanlar dokunabilir şeklinde anlaşılabilir gibi, bedeninde necaset bulunmayan, kirli paslı olmayan şekilde de anlaşılabilir."⁵¹²

Yukarıdaki rivayetin Hz. Peygamber'e ait olduğu kesinlik kazansa bile, ifadeden farklı şeyler anlaşılabilirliğinden, söz konusu rivayeti konu hakkında delil olarak kullanabilmek için, daha açık bir karinenin bulunması gerekir. Hâlbuki böyle bir karine Kur'an'da bulunmadığı gibi, hadisler arasında da mevcut değildir. Mushafa abdestsiz dokunma hususunda, Malikiler öğrenme ve öğretme amaçlı zaruret söz konusu olduğu zamanlarda, temiz olmayanın da Kur'an'a dokunmasına cevaz vermiştir.⁵¹³

İmam Malik: "Çocuklar, mükellef olmadıkları için, Mushaf'a el değdirmelerine ruhsat vardır." demiştir.⁵¹⁴

Şimdi de Vakıa suresindeki ilgili ayetlerden "Mushafa abdestsiz dokunulamaz" hükmünü çıkaranların görüşlerini incelemek istiyoruz.

⁵¹⁰ İmam Malik, *el-Muvatta*, Kur'an., 2.

⁵¹¹ İbn Rüşd, I, 126.

⁵¹² San'âi, Muhammed b. İsmail, *Sûbülü's-Selam Şerhu Buluği'l-Meram-I*, Beyrut tsz., s. 109 (Konu ile ilgili değişik rivayetler ve değerlendirmeler için Bkz., İbn Rüşd, I, s. 125; *Nihat Dalgın, Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, Ensar Neşriyat, (3. Bsk.), İstanbul 2007, s. 38.)

⁵¹³ Vehbe Zuhaylî, *Tefsirü'l- Mü'nir- XIV*, Risale Yay., İstanbul 2005, s. 243.

⁵¹⁴ İbn Rüşd, I, 126.

3.1.2. Kur'an'a Abdestsiz, Cünüp veya Âdetli Kadınlar Dokunamaz

İslam âlimlerinin bir kısmı ise, Kur'an-ı Kerime abdestsiz dokunulamayacağını savunmuşlar ve delil olarak da aynı şekilde;

إِنَّهُ لَفُرْآنٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ لَّا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ

“O, elbette değerli bir Kur'an'dır. Korunmuş bir kitaptadır. O'na ancak temiz olanlar dokunabilir.”⁵¹⁵ Ayetini esas almışlardır.

Rasulullah üzerine nazil olan şey, hakla batıl beynini tefrik eden Kur'an'dır, ahkâmıyla amel edenlere dünya ve ahirette menfaati büyük olduğu cihette kerimdir. Kur'an'a ancak hadesten ve necasetten temiz olanlar dokunabilir. Zira Kur'an âlemlerin Rabbi olan Vacibu'l-Vücut tarafından nazil olmuş bir kitap olduğu için ona dokunacak kimse de abdestli, necasetten temiz ve tahir olmalı ki kitabın kutsiyetine riayet etmiş olsun. Zira abdesti olmayan ve cünüp olan kimsenin Kur'an'a dokunması günahdır.⁵¹⁶

Kur'an'a abdestsiz dokunulamayacağına dair hukukçularımız neredeyse görüş birliği içerisinde. Onlar, Kur'an'a ancak onu öğrenmek gibi zorunlu bir durumda abdestsiz dokunulabileceğini, bir kısmı da ibadet için dokunulabileceğini söylemişlerdir.⁵¹⁷

Abdullah b. Ebubekr'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.v), Yemenlilere – Amr b. Hazm'a- gönderdiği bir mektupta/yazılı emirde: “Temiz olanlardan başkası Kur'an'a el sürmesin/ sürmez.” buyruğu da vardı.⁵¹⁸ Bu hadisteki “*Tahir*” kelimesi de müşterek lafızdır, değişik manalarda kullanılmaktadır.

- Gusletmiş kimse
- Abdest almış kişi
- Üzerinde necaset/pislik bulunmayan kişi

⁵¹⁵ Vakıa, 56/78-79.

⁵¹⁶ Mehmet Vehbi, *Hülasatu'l-Beyan Fi Tefsiri'l Kur'an -XIV*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1969, 5746-5747.

⁵¹⁷ Bkz., Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi-I*, (Türkçesi, Komisyon), Risale Yay., İstanbul 1992, 212-216.

⁵¹⁸ İmam Malik, El- Muvatta, Kur'an, 2.

- Mü'min kişi için kullanılabilir. ⁵¹⁹

Eğer hadis sahih ise, acaba Hz. Peygamber (s.a.v) bu lafzı hangi manada kullanmıştır? Şu durumda bu hadis de, tek başına bu konuya delil olacak sağlamlıkta ve açıklıkta değildir. ⁵²⁰

Delil kabul edilen diğer bir rivayet ise; Hz. Ömer Müslüman olmadan önce, kız kardeşinin elinde gördüğü Taha suresini istemiş. O da “Sen şirk koşman sebebiyle necisin\pissin; buna ise temiz olanlar dokunabilir” diye vermemiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer gidip gusletmiş (veya abdest almış). O da ona sayfayı vermiştir. ⁵²¹

Bazı eserlerde delil olarak getirilen bu rivayet de, delil sayılabilecek nitelikte değildir. İlgili konuşmada Hz. Ömer’e “müşrik” olması sebebiyle “pis” olduğu söylenmiştir. Ancak müşrik gusletmekle müşriklüğünden kurtulur mu? Aksine bunu, gerçeği öğrenmek isteyen müşriklere bile, tebliğ maksadıyla Kur’an okutulabileceğine delil olarak göstermek mümkündür. O sırada kendisinden yıkanmasının istenmesiyle de, Kur’an’ın önemine ve kudsiyetine Hz. Ömer’in dikkatinin çekilmesi ve o sırada öfkeli olan Hz. Ömer’in yatıştırılıp, psikolojik bir ön hazırlığa kavuşturulması sağlanmıştır. ⁵²²

Kur’an’a abdestsiz olarak dokunulamayacağını savunanların hareket noktası da, abdestsiz de olsa Kur’an’a dokunulabileceğini savunan âlimlerin görüşlerinin dayanak noktası da (Vakıa 56/77-79) bu ayetlerdir. İkinci görüştekiler de Kur’an’a abdestsiz dokunulamayacağı hükmüne varmışlardır. Sonuç olarak;

1- Bir kere ayet, Kur’an’ın şeytanlar tarafından indirildiği şeklindeki müşrik iddialarını çürütmek için gelmiştir.

2- Öte yandan bu ayet Mekke’de inmiştir. Mekke’de inen ayetlerde ise genellikle tevhid, peygamberlik ve ahiret konuları işlenmiş olup ahkâm ile ilgili konulara çok fazla yer verilmemiştir. Özellikle de ileride kitaplaşacak olan bir şeye dokunmanın haramlığına dair detay bir konunun Mekke’de inmiş bir surede yer alması düşünülemez. Ayetin bağlamından, ayetlerin olayı haber vermek için geldiği, yoksa helal haram

⁵¹⁹ Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkani, *Neylü’l- Evtar Şerhu Münteka’l- Ahbar-I*, Kahire 1993, s. 266.

⁵²⁰ Çetin, s. 109-110.

⁵²¹ Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed Kurtubi, *el- Camiu li Ahkami’l- Kur’an -XI*, Kahire 1996, s. 164; Ebu Bekr Ahmed b. Ali Cessas, *Ahkamu’l-Kur’an V*, Kahire, tsz., s. 300.

⁵²² Çetin, s. 110.

prensipier koymak için gelmediği açıkça anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ayetin Mushafa abdestsiz dokunulamaz gibi bir hüküm koymak için gelmediği ortadadır.

3- Kur'an peyderpey indiği için, bu ayetlerin indiği Mekke döneminde henüz Mushaf oluşmamıştı ki, ona abdestsiz dokunulup dokunulamayacağı söz konusu edilsin. Vakıa suresinin Hz. Ömer'in Müslüman olduğu yıl olan Nübüvvetin 5. Yılından önce Taha suresinden sonra indiği söylenmiştir.⁵²³ Dolayısıyla eğer Hz. Ömer'in Müslüman olduğu rivayeti doğru kabul edilirse, Hz. Ömer'e, kız kardeşinin "Önce temizlen sonra Kur'an'a dokun. Çünkü ona arınmış olanlardan başkası dokunmaz." demesi Vakıa suresinin ayetinden esinlenmiş olarak söylemesi söz konusu değildir. Zira o sırada henüz bu ayet inmemiştir. Nüzul sırasına göre Vakıa suresi 46. Suredir. Başka bir deyişle konumuz olan bu ayetler indiğinde, Müslümanların elinde çoğu kısa surelerden oluşan ve bugünkü Mushaf sayfasıyla yüz sayfa kadar tutan Kur'an ayetleri vardı. Fakat bu o gün için hiç kimsenin elinde tek bir forma halinde bir araya getirilmiş de değildi.

4- Bu ayetlerde Yüce Allah, Kitabın korunmuşluğundan bahsetmektedir. Bu ise onun gözlerin görmesinden ve insan elinin ulaşmasından korunmuş olması demektir. Nitekim ayeti açıklarken Kelbi "O şeytanlardan korunmuştur." Derken, Ebu İshak "O semada korunmuştur." der. Mücahid ise, "O'na toz toprak dokunamaz." Der. Bugün insanların elindeki Mushafa toz toprağın dokunduğu aşikârdır. Bu konuda Katade şunları söyler: "Kur'an'a arınmışlardan başkasının dokunamaması, onun âlemlerin Rabbinin katında ikendir. Yoksa sizin elinizdeki Mushaf'a pis müşrikler, Mecusiler ve münafıklar dokunabilmektedirler."⁵²⁴ Nitekim yukarıda geçen pek çok ayette Kur'an'ın Allah katındaki bu korunmuşluğu net bir biçimde açıklanmıştır.

5- Bunun yanı sıra "O'na arınmış olanlardan başkası dokunamaz." Cümlesi ihbari bir cümle olup emir-yasak bildirmemekte ve bir olguyu haber vermektedir. Onun emir-yasak bildiren inşai bir cümle olarak yorumlanması ancak bir gerekçe ile mümkündür ki, böyle bir gerekçe de yoktur. Asıl olan ise lafızları hakiki manasına hamletmektir.

⁵²³ Bkz., Ebu'l-Ala Mevdudi, *Tefhimü'l- Kur'an -VI*, İstanbul 1996, s. 89.

⁵²⁴ Ali Akpınar, "Mushaf'a Abdestsiz Dokunma Meselesi", *Cumhuriyet Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, 7, 2001, s. 93.

6- Ayetten maksat “arınmış olan insanlardan başkası dokunamaz” olsaydı, “mütahherun” kelimesinin yerine “mütetahhirun” kelimesinin kullanılması gerekirdi.⁵²⁵ Çünkü “mutahherun” arınmışlığı başkasından olan, “mütetahhirun” ise arınmışlığı kendisine dayanan demektir. Nitekim şu ayette ikinci kelime kullanılmıştır. “Allah şüphesiz daima tevbe edenleri sever, temizlenenleri (mütetahhirun) de sever.”⁵²⁶ İnsanın arınması ise tamamen kendisine bağlıdır. Oysa Kur’an’ın arınmışlığı Yüce Allah’ın onu koruması ileldir.

7- Ayette kastedilen elimizdeki Mushaf olsaydı, onun korunmuşluğunun çok fazla bir anlamı olmazdı. Çünkü neden Kur’an örtülü, gizli saklı bir şey olsun ki?

8- Yine ayetten kasıt elimizdeki Kitap olsaydı, ayetten önce bu kadar yemin ve tekitlerin gelmesine gerek kalmazdı. Çünkü insanların elindeki kitap ve sözler hak ve batıl her şeyi kabul edebilir. Ama Allah katındaki Kitab’a haktan başka bir şey karışamaz. İşte bu gerçeği bildirmek için ayetten önce yemin ifadeleri gelmiştir.

O halde ayet, Kur’an’ın Allah katından indiğini, onun şeytanların müdahale edemeyeceği şekilde korunmuş olduğunu, ona ancak tertemiz ve şerefli meleklerin muttali olabileceğini anlatmak ve bu bağlamda serdedilen iddialara cevap vermek için gelmiştir.

3.2. KUR’AN-I KERİM’İ OKUMADA TEMİZLİK ŞARTI

İlk dönemlerden bu yana İslam toplumlarında, dün olduğu kadar bugün de, Kur’an okumak için abdestli olmanın şart olup-olmadığı tartışılmaktadır. Bu cedelleşme; Kur’an’a dokunmadan, ezber olarak Kur’an ayetlerini ya da surelerini okumak şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü Kur’an’a dokunmak için, Kur’an’ı yüzünden okumak için abdestin şart olup-olmadığı bir önceki bölümde tartışılmıştır. Konumuzu aşamalı olarak ele almak istiyoruz.

3.2.1. Abdestsiz Olanın Ezberden Kur’an Okuması

Abdesti bulunmayan bir Müslüman erkek veya bayanın, ezberinde olan Kur’an ayetlerini ya da surelerini okuyabileceği hususunda bir tartışma

⁵²⁵ Gerçi Cumhuriyet’in “el-Mutahharun” diye okuduğu kelimeyi, Selman el- Farisi “el-Muttahherun” diye okumuştur ki bunun aslı “el- Mütetahhirun”dur. Bkz., Akpınar, s. 93.

⁵²⁶ Bakara, 2/222.

bulunmamaktadır. Yani ezberden Kur'an okumak için abdest şart değildir. Bir başka ifadeyle, abdestsiz olan kimsenin, ezberden bildiği sureleri okuması caizdir, bu hüküm ittifakla kabul edilmiştir. Şimdi de konu ile ilgili rivayetleri incelemek istiyoruz.

Hiz. Ali, tuvaletten dönüp ellerini yıkamış ve Kur'an okumaya başlamış, oradakiler bunu yadırgamış olacaklar ki, şunları söylemiştir: "Rasulullah (s.a.v) tuvalete gidip ihtiyacını gördükten sonra çıkar, bizimle beraber ekmek, et yer, Kur'an okurdu. Cünüplükten başka hiçbir şey, O'nu Kur'an okumaktan alıkoymazdı."⁵²⁷ Bu hadisin sıhhati açısından da olumlu ve olumsuz görüşler ileri sürülmüştür. Tirmizi, İbn-i Hibban, Hâkim, Beğavi gibi bazı bilginler sahih sayarken, İmam Şafii ve Beyhaki gibi bilginler de muteber saymamışlardır. Sahih kabul edenlerden bazıları bunun, sadece bir sahabinin kanaati olduğunu, bu bakımdan delil olamayacağını söylemişlerse de, buna cevap olarak, Hiz. Ali gibi bir kimsenin, bu konuyu iyice bilmeden kanaat bildirmeyeceğini, bu bakımdan bunun, kanaatten öte kesin bilgi sayılması gerektiği ifade edilmiştir.⁵²⁸

İbn Hazm ise, bu habere başka bir açıdan bakarak, bunun Hiz. Peygamber'in kendine mahsus sünneti olduğunu; cünüp kimsenin Kur'an okumasının yasak olduğuna delalet etmeyeceğini söyleyerek tevil cihetine gitmektedir.⁵²⁹

Hiz. Ömer, bir toplulukla birlikte Kur'an okurken, ihtiyacını gidermek için tuvalete gidip gelmiş, sonra okumaya devam etmiş. İçlerinden birisi "Abdestsiz olduğunuz halde Kur'an mı okuyorsunuz?" demiş; o da şu cevabı vermiş: "Sana bu fetvayı Müseylime (Peygamberlik iddia eden yalancı) mi verdi?"⁵³⁰

Selman-ı Farisi, tuvaletten çıkmış, oradakiler: "Abdest alsan da falan sureyi bize okusan", demişler. O da: ilgili ayette⁵³¹ kastedilenin gökteki Kur'an ve melekler olduğunu söylemiştir.⁵³²

⁵²⁷ İbn Mâce, Taharet, 105; Ebu Dâvud, Taharet, 199; Tirmizî, Taharet,111; Nesâî, Taharet, 170; Ahmet Bin Hanbel, el-Müsned, I, 83,134.

⁵²⁸ Şevkani, I, 266.

⁵²⁹ Bkz., İbn Hazm, *el-Muhalla I*, (Nşr.: Ahmed Muhammed Şakir) Kahire 1347, 72-95- 103.

⁵³⁰ Malik, *el-Muvatta*, Kur'an, 2.

⁵³¹ Vakıa, 56/69-71.

⁵³² İbn-i Hazm, I, 110.

Naklettiğimiz bu üç haberden, abdestsiz olarak Kur'an okunabileceği anlaşılıyor. Ancak ezberden mi, yoksa yazılı bir nüshadan mı okudukları belirtilmiyor. Bu bakımdan, bir hükme ulaşırken bu hususu da göz önünde bulundurmak gerekir.

Son bir rivayet daha bulunmaktadır, ona da bir göz atalım: “Abdullah b. Abbas, bir geceyi, Peygamberimizin eşlerinden olan teyzesi Meymune'nin evinde geçirdi. Rasulullah ile birlikte yatıp uyudular. Gece yarısına doğru Hz. Peygamber kalktı, eliyle yüzünü sıvazlayıp uykusunu dağıttıktan sonra Ali-İmran suresinin sonundan on ayet okudu. Sonra kalkıp güzelce abdest aldı ve namaza durdu...”⁵³³ Bu hadisten, abdestsiz olarak Kur'an okumanın caiz olduğu anlaşılır. Ancak, ilgili haberden, Peygamberimizin bu ayetleri ezbere okuduğu anlaşılmaktadır.

3.2.2. Cünüp Olanın Ezberden Kur'an Okuması

Cünüp olan Müslüman erkek veya bayanın, Kur'an'a el sürmeden ezberinde olan Kur'an ayetlerini/surelerini okuyup okuyamayacağı ile ilgili herhangi bir ayet bulunmamaktadır. Bu problem, konu ile ilgili olarak kaynaklarda Hz. Peygamber'den nakledilen değişik rivayetler bağlamında tartışılmaktadır. Örneğin; Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Peygamberimiz: “Cünüp ve hayızlı kimse, Kur'an'dan bir şey okumaz/okumasın”⁵³⁴ buyurmuştur. Birçok bilgine göre bu hadis zayıftır. Çünkü hadisin senedinde ismi geçen İsmail b. Ayyaş'ın rivayetleri bazılarınca güvenli kabul edilirken, aralarında Buhari'nin de bulunduğu birçok bilgin, onun Şamlılar dışındaki rivayetlerinin, bazıları da bütün tariklerinin, zayıf olduğunu; bu hadisin de Hicazlılardan naklettiği zayıf rivayet olduğunu söylemişlerdir.⁵³⁵

Demek ki bu rivayeti sahih kabul edenler; üzerine gusül gereken kimsenin Kur'an okuyamayacağını; zayıf kabul edenler de, hadisin bu konuda tek başına delil sayılamayacağını söylemişlerdir. Yine Hz. Ali'den gelen bir rivayet ise şöyledir: “Hz. Peygamber, ancak cünüp olduğunda Kur'an okumazdı.”⁵³⁶ Zikredilen birinci rivayetin

⁵³³ Buhari, Vudu, 38

⁵³⁴ Tirmizî, Taharet, 98; İbn Mâce, Taharet, 105; İbn Mâce tarafından nakledilmiş olup, senedinin zayıf olduğu belirtilmektedir. Bkz., Tirmizî, *Sünen*, I, 236.

⁵³⁵ Şevkani, I, 266; Abdurrahman Çetin, “Abdestsiz Kur'an Okuma Meselesi” *Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, V, (5), 1993, s. 109; (Abdulvehhab Abdusselam Tuveyle, *Fıkhü't-tahare*, s. 479'dan naklen).

⁵³⁶ Ebu Dâvud, Taharet, 90; Tirmizî, Taharet, 111, Tirmizî bu rivayetin hasen sahih, olduğunu belirtmiş olmakla birlikte, rivayet hakkında çok farklı eleştiri nakledilmiştir. Bkz., Tirmizî, *Sünen*, I, 274; Ayrıca

senet açısından değişik yönlerden zayıf olması ve delil olmaya elverişli olmadığı ifade edilmiştir.

Hız. Ali'den nakledilen rivayet ise, şöyle eleştirilmiştir: Rivayetdeki yargı râvinin zannından öte bir şey değildir. Zira bir şahsın Kur'an okuma sebebi, ancak kendisinin haber vermesi ile bilinebilir, hâlbuki Hız. Peygamberden böyle bir açıklama yapılmamıştır. Belki, hanımlarından böyle bir bilgi gelse, makul karşılanabilirdi, ancak Hız. Peygamber'in yakını da olsa, Hız. Ali'den böyle bir şeyin nakledilmesi, bu konudaki bir hüküm için geçerli olamaz. Çünkü insanlar bazen, bir şahsın bir şeye düşkünlüğünü ifade etmek için, mübalağalı ifadeler kullanabilir. Çoğunluğu oluşturan İslam hukukçuları ise, yukarıdaki rivayetin Hız. Ali'nin bizzat araştırmasına dayandığını, bu konuda onun zannına göre karar vermediğini savunarak, bu rivayetle amelin gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Söz konusu rivayetin haram hükmüne delil oluşu şöyle eleştirilmiştir: Bu rivayette, Hız. Peygamber'in cünüp halinde Kur'an okumayı terk ettiği ifade ediliyorsa da, bu halde iken Kur'an okumanın yasaklandığı belirtilmemektedir. Belki, Hız. Peygamber'in hareketi, bu halde iken Kur'an okunmasının hoş olmadığına\mekruh olduğuna delildir.

Bu rivayetler ışığında, cünüp kimsenin Kur'an okuyup-okuyamayacağı konusunu ele alan İslam âlimleri, şu farklı görüşlere sahip olmuşlardır.

3.2.2.1. Cünübün Kur'an Okumasının Yasak Olduğu

Çoğunluğu oluşturan İslam hukukçuları,⁵³⁷ yukarıdaki rivayetleri delil kabul ederek cünübün Kur'an okuyamayacağı görüşündedirler. Bu görüş sahiplerinden bir kısmı; zaruret halinde, ya da dua niyeti ile bazı surelerin okunabileceğini belirtmektedirler. Ayrıca, bu grupta yer alan bazı âlimler, cünüp iken, ayetin bir kısmını okumanın mahzuru olmayacağını belirtmişler ve tamamı okununca, Kur'an kastıyla okunursa haram olduğu, dua kastıyla okunursa caiz olduğunu belirtmişlerdir.

Zeylai, konu ile alakalı rivayetleri eserinde toplayarak değerlendirmiş olup, konuyla ilgili olarak, her bir rivayet değişik açılardan tenkit edilmiştir.

⁵³⁷ Bu İslam hukukçularından bazıları: İbn-i Rüşd, I, 69 vd, Vecdi Akyüz, *Mukayeseli İbadetler İlmihali I*, İz Yayıncılık, İstanbul 1995, 285-286; Nihat Dalgın, s. 45.

3.2.2.2. Cünübün Kur'an Okumasının Caiz Olduğu

Bazı İslam hukukçuları ise, bu rivayetlerin dini bir hüküm koymak için yeterli birer delil olamayacağını benimsediklerinden, cünübün Kur'an okuyabileceği görüşünü benimsemişlerdir. Buhari, İbn-i Abbas'ın; "Cünübün Kur'an okumasında bir beis olmadığı" görüşünde olduğunu nakletmektedir.

Şevkani, Hz. Aişe'nin; "Hz. Peygamber, her zaman Allah'ı zikrederdi"⁵³⁸ sözünün, İbn-i Abbas'ın görüşü için bir teyit olacağını söylemektedir. Bu bilgiye dayanarak, yine her durumda olan kimsenin Kur'an okuyabileceği iddia edilmekte ise de, buna dayanarak böyle bir sonuca ulaşmak mantıki değildir. Çünkü "zikir" in birçok anlamı vardır: Allah'ı anmak zikir olduğu gibi, Kur'an okumak da zikirdir, fakat namaz kılmak da zikirdir, hem de en büyük zikirdir.⁵³⁹ Hz. Peygamber her halinde Allah'ı zikrederdi, diye abdestsiz namaz da kılınır denilebilir mi? Oysaki Kur'an-ı Kerimde, Kur'an tilavetiyle Allah'ı zikir, birbirinden ayrı olarak zikredilmiştir:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"Müminler o kimselerdir ki, Allah zikredildiği zaman kalpleri ürperir, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman (o ayetler, onların) imanlarını artırır ve (onlar) Rablerine tevekkül ederler."⁵⁴⁰

Görüldüğü gibi, Kur'an okumak da zikir olsa bile, bunun genel manada anlaşılan zikirden farklı bir boyutu vardır. Bu bakımdan yukarıdaki hadisin çerçevesi içine girmez.

3.2.2.3. Cünübün Kur'an Okumasının Mekruh Olduğu

Hz. Ömer, Hz. Ali, Hasan Basri, İbrahim en- Nehai gibi, bazı müçtehitler, cünüp halde iken Kur'an okunmasını haram değil de, mekruh olarak değerlendirmişlerdir.

⁵³⁸ Buhari, Hayz, 7; Müslim, Hayz, 117; Ebu Dâvud, Taharet, 9; İbn-i Mâce, Taharet, 11; Ahmet Bin Hanbel, *el- Müsned*, VI, 7.

⁵³⁹ Konuya örnek olması münasebetiyle Bkz., Taha, 20/14; Ankebut 29/45; Cum'a, 62/9.

⁵⁴⁰ Enfal, 8/2

Yani, bu âlimler ilgili rivayetlerden, cünübün Kur'an okumasının yasaklandığını değil, hoş olmadığı/ mekruh olduğu şeklinde bir sonuç çıkarmışlardır.⁵⁴¹

3.2.3. Özel Günlerindeki Bayanın Ezberden Kur'an Okuması

İslam âlimlerinin çoğunluğu, cünüp olan erkek veya bayanın, bu halde iken, ezbere bile olsa, Kur'an okuyamayacağı şeklindeki görüşlerini, aynı şekilde, hayız ve nifas halindeki bayan için de geçerli görmüşlerdir. Çünkü onlara göre, konu hakkındaki rivayetlerde cünüplük ve hayız hali birlikte zikredilmiştir. Birisi için yasak olan şey diğeri için de yasak olmalıdır.⁵⁴² Bu konular akılla çözülebilecek konular değildir. Kesin delillere ihtiyacımız vardır.

İslam âlimlerinin bir kısmı ise, cünüp ile adet gören kadını bu noktada ayrı mütalaa ederek, adet görme zamanının uzun sürmesi nedeniyle, istihsanen, adet gören kadının, bir miktar Kur'an okumasının caiz olacağını belirtmişlerdir. Bu, Malikilerin de benimsediği görüştür.⁵⁴³

Sonuç olarak konuyu nihai bir noktaya bağlayacak olursak; Kur'an-ı Kerim, Allah'ın kitabıdır; bu bakımdan onu sıradan bir kitap gibi değerlendirmek veya bu sonuca götürecek davranışları hoş görmek doğru olmaz. O'nun kap veya kâğıttan olan cismine saygı göstermek, içindekilere de saygı göstermeyi sağlayacağından, bu psikolojik tesiri göz ardı etmemek gerekir. Ancak bunda aşırılığa kaçarak, Kur'an'ı ulaşılamaz, el sürülemez hale getirmek de sakıncalıdır. Çünkü Allah (c.c.) Teâlâ onu insanlara okuyup, hayatlarının uygulama aşamasında da kullanmalarını istemektedir. Öyleyse bu konuda ifrat ve terfide düşürücü her türlü fikir ve davranıştan sakınmak lazımdır.

Şu veya bu haldeyken Kur'an okunabilir veya okunamaz diye fetva verenlerin hiçbirinin iyi niyetinden şüphe edilemez. Çünkü bunlar, konu ile ilgili rivayetleri farklı değerlendirerek bu sonuca varmışlardır. Bunun asıl nedeni de "iyi niyet" olsa gerekir. Çünkü "okunulamaz, dokunulamaz" diyenler, herhalde Kur'an'a saygısızlık edilmesinden; "okunabilir, dokunulabilir" diyenler de, Kur'an'ın okunmaz bir kitap

⁵⁴¹ İbn Rüşd, I, 69; Şemsüddin Abdurrahman b. Muhammed İbn Kudame el-Makdisi, *eş-Şerhu'l-Kebir I (el-Muğni ile birlikte)*, Beyrut 1984, s.165; Dalgın, s. 45; Lütfi Şentürk ve diğ., *Güncel Dini Konular*, "Kur'an-ı Kerim Abdestsiz Tutulur mu?", Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2000, s. 184.

⁵⁴² Dalgın, s. 46.

⁵⁴³ İbn-i Rüşd, I, 69-70.

haline gelmesinden korkmuşlardır. Bizim konuyla ilgili tespit ve kanaatlerimiz de şu şekildedir.

Kanaatimize göre Kur'an, iki niyetle okunur: Birincisi ibadet niyetiyle, okuyup sevap kazanmak amacıyla; diğeri de araştırma, öğrenme niyetiyledir. İbadet niyetiyle okuyan, bunun sevabını; araştırma maksadıyla okuyan da karşılığını görür. Yani sevap kazanmak niyetiyle okuyanla, başka bir gayeyle okuyan bir değildir. Aslında her ikisi de aynı işi yapmaktadır, yani Kur'an okumaktadırlar; ama gayeleri farklı olduğu için, sonuç da farklı olur.

Dinimizde niyet çok önemlidir, "Ameller niyetlere göredir." Niyetsiz amel olmaz, örneğin bir kimse abdest alıp, seccadesini serse ve namaz kılma niyetinde olmadığını söylese, namazda yapılan bütün hareketleri, rük'u, secde, kıyam vb. yapsa, yine de namaz kılmış olmaz. Niyetsiz oruç da olmaz, zekât da olmaz; birincisi aç ve susuz kalmış olur, diğeri de parasını dağıtmış olur. İşte Kur'an okumak da böyledir. Bu konu üzerinde ısrarla durmamızın sebebi, aşağıda kaydedeceğimiz görüşlere dayanak olması içindir. Vakıa suresindeki ilgili ayet, Kur'an'a abdestsiz dokunulamayacağına dair delil olacak açıklıkta değildir.

Cünüp kimsenin, Kur'an okuyabileceğine dair sahabe ve tabiundan bazılarının olumlu görüşü nakledilmiştir. Fakat okuyamayacağına dair, senetleri tartışılmış olsa bile, hadisler vardır. Cünüp kimsenin -namaz kılması gerektiği için- bu haliyle uzun süre kalması doğru olmadığına göre, böylelerinin gusül (veya teyemmüm) edinceye kadar Kur'an okumaması lazımdır. Bu hüküm, süre kısa olduğu için, Kur'an öğretimi aleyhine de bir sonuç doğurmaz.

Hayız ve nifas halindeki kadınlardan namaz kılmaları ve oruç tutmaları istenmediğine göre, onların da, bu özel durumlarında ibadet niyetiyle Kur'an okumamaları uygun olur. Ancak Kur'an öğretimiyle meşgul olan bayanlar, öğretimin aksamaması için öğretime devam edebilirler.

Abdestsiz ve gusülsüz (yani cünüp, hayız ve nifas halinde olan) kimselerin, Mushaf'a dokunmadan ve kelimeleri telaffuz etmeden, Kur'an'ı gözleriyle süzmesi ittifakla caizdir.

Abdestsiz ve gusülsüz kimselerin, başkaları tarafından okunan Kur'an'ı dinlemeleri ittifakla caizdir.

Abdestsiz olarak Mushaf'a dokunmaya gelince; bu konuda farklı rivayetler bulunduğu için, genel bir hükme ulaşmak yerine şöyle bir yol izleyebiliriz.

Kur'an öğrenenler, öğretenler, araştırmacılar, herhangi bir mesele için Kur'an'a bakma ihtiyacı duyanlar, şüpheden kurtulmak için mümkün merteye abdestli olarak Kur'an'ı tutarlar. Ancak, aciliyet, zaruret ve meşakkat halinde, abdestsiz olarak Mushaf'ı açıp bakabilirler, okuyabilirler.

Güzel bir meşguliyet ve ibadet olarak, her gün bir miktar Kur'an okumayı adet haline getirmiş kimseler ise, abdestli olarak Kur'an'ı tutup okumalıdır. Bundan gaye ibadet olduğuna göre, bu ibadeti abdestli olarak yapmaları en güzelidir.

Kaydettiğimiz bu hususlar dışında, bir ayetten az okumaya izin vermek yahut Mushaf'ın bir bezle yahut kâğıtla tutulabileceğini, yapraklarının çubuk, kalem vb. bir şeyle çevrilebileceğini söylemek bu konuda ifrata düşmek demektir.

Sahabe ve tabiundan bazılarının Kur'an'ı abdestsiz olarak okuduklarına dair rivayetler vardır. Ancak, Mushaf'a bakarak mı, yoksa ezberden mi okudukları belli değildir. Rivayetlerden anlaşıldığına göre ezberden okumuşlardır. Çünkü ismi geçen kişiler (Mesela; Ebu Musa el- Eş'ari, Ebu Hüreyre vs.) âlim ve hafız olan sahabilerdendir. Bu bakımdan bu rivayetler, abdestsiz olarak Mushaf'a dokunulabileceğine dair delil olmaz. Bizim "olumlu" görüşümüz zaruret prensibine dayanmaktadır.

Günümüzde, Kur'an'ın bozulması\tahrifi imkânsızdır. Peygamberimiz dönemlerindeki (düşman eline geçip tahrif edilmesi) endişesi yoktur. Bu bakımdan İslam'ı öğrenmesi maksadıyla, Müslüman olmayan bir kimsenin de –Müslüman olması umulduğundan- Kur'an okumasında sakınca yoktur. Nitekim bugünkü şartlarda böyle bir yasağı uygulamanın imkânı yoktur.

Son olarak, Hz. Peygamber (s.a.v)'imiz meşhur bir hadisinde "Helal belli, haram bellidir. İkisi arasında da birtakım şüpheli şeyler vardır ki, çok kimseler onları bilmezler. Şüpheli şeylerden sakınan dinini ve ırzını da korumuş olur. Şüpheli şeylere

dalan harama düşebilir.”⁵⁴⁴ buyurmuştur. Diğer bir hadisinde ise, kişinin fetvayı kendi vicdanından istemesini tavsiye etmiştir.⁵⁴⁵

3.3. HAREM-İ ŞERİFE VE CAMİLERE GİRMEDE TEMİZLİK ŞARTI

Harem-i Şerif, Müslümanların nezdinde, Allah’ın evi konumunda olup kutsal mekânların en öncelikli olanıdır. Kutsal mekânlara duyulan saygı oraları dokunulmaz kılınmalıdır. Ya da sıradan yerler haline getirilmemelidir. Konumuzla ilgili bir ayette; “Ey inananlar, siz sarhoş iken ne dediğinizi bilinceye kadar, cünüp iken de, yolcu olan müstesna, gusül edinceye/yıkanıncaya kadar, namaza yaklaşmayın...”⁵⁴⁶

Bu ayetin zahirinden sarhoşluk ve cünüplük halinde namaz kılınmayacağı hakkında bir hüküm getirdiği anlaşılıyorsa da, bazı âlimler ayette mecaz bir ifade bulunduğunu yani, namaz kelimesinden önce, hazfedilmiş “mevzî/yer” kelimesi bulunduğunu, buna göre anlamın, cünüp iken namaz kılınacak yere/camiye yaklaşmayın anlamında olduğunu iddia etmişlerdir. Bu yorumla, bu ayeti, cünüp olan kimselerin bu halde iken camilere giremeyeceklerine delil getirmişlerdir.

Ayetteki, “yolcu olan müstesna” şeklinde tercümesi yapılan “illa âbiri sebil” ifadesini de “yolcu olup, yıkanmaya su bulamayan kimsenin camiye girmesinin istisna edilmesi” şeklinde anlamışlardır.

Konu ile ilgili rivayetlerden bir diğeri ise şöyledir: Hz. Aişe şöyle anlatıyor: Hz. Peygamber döneminde, mescidin kenarlarında Müslümanlar evler yapmış ve her bir evden mescidin avlusuna bir kapı açılıyor, mescidin etrafındaki evlerde oturanlar, mescidi ve çevresini birer avlu olarak kullanabiliyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), bu evlerin mescide bakan kapılarını kapatıp, başka taraflara çevirin dedi. Bir müddet geçmesine rağmen, bu emre muhatap olan sahabe, haklarında bir ruhsat iner diye, Peygamber’in emrini yerine getirmediler. Daha sonra, tekrar Hz. Peygamber (s.a.v); bu evlerin kapılarını mescide açılmaktan çıkarın/çevirin, zira ben, hiçbir cünüp ya da hayızlı kimse için mescidi helal kılmadım” buyurmuştur.⁵⁴⁷ Bu

⁵⁴⁴ Buhari, İman, 39; Müslim, Müsakat, 107; Ebu Dâvud, Buyü, 3; Tirmizî, Buyü, I; Nesâî, Buyü, 2; İbn-i Mâce, Fiten, 14.

⁵⁴⁵ Ebu Dâvud, Buyü, 2; Ahmet Bin Hanbel, el- Müsned, IV, 228.

⁵⁴⁶ Nisa, 4/43.

⁵⁴⁷ Ebu Dâvud, Taharet, 92.

hadise “et-Tarih” isimli eserinde yer veren Buhari, rivayetin zayıf olduğunu belirtmektedir.⁵⁴⁸

Bir başka rivayete göre; Hz. Aişe Hz. Peygamber’le aralarında geçen bir olayı şöyle anlatıyor: “Hz. Peygamber (s.a.v) bana, mescide girip namaz kıldığı seccadeyi (el-humre) getirmemi söyledi. Ben hayızlı olduğumu söyledim. Bunun üzerine o, hayız halinin elinle ne alakası var? dedi.”⁵⁴⁹

Mukayeseli İslam hukuku kaynağı müelliflerinden İbn Kudame’ye göre; ilk dönem Müslümanlarından, cünüp oldukları halde, bir iş için mescide girdikleri ya da oradan geçtikleri hakkında çok rivayet bulunmaktadır. Nerede ise, bu rivayetler, cünüp iken mescide girip çıkmanın oradan geçerek bir yere gitmenin caiz görüldüğünde icma bulunduğu kanaatini oluşturmaktadır.⁵⁵⁰ Yukarıda nakledilen deliller çerçevesinde, İslam hukuk ekollerince şu görüşler oluşmuştur:

1- Cünübün ve özel günlerindeki bayanların mescidlere girmesinin yasak olduğu

Bu görüşte olanlar, gerek yukarıda zikredilen ayeti, “...cünüp iken namaz kılınan yerlere yaklaşmayın...” yorumu ile kabul etmeleri neticesinde, gerekse Hz. Peygamber’den rivayeti sahih kabul ederek, hükümleri için delil olarak kullanmışlardır. Bu Malikiler ve Hanefiler’in benimsediği bir görüştür.⁵⁵¹ Bu görüşe göre, cünüp olan ya da özel günlerinde bulunan kimselerin, yalnızca mescide uğramaları ya da içinden geçip gitmeleri bile yasaktır. Çünkü ilgili naslar mutlaklardır.

2- Cünübün ve özel günlerindeki bayanların mescidden geçmelerinin caiz olduğu

Bu görüşe göre, söz konusu bayanların, bu hallerinde iken mescitlere girip oturmaları yasak olmakla beraber, yalnızca mescidden geçmelerinin caiz olduğu benimsenmektedir.

Bu görüşte olanlar, ilgili ayeti, “...cünüpken namaz kılınan yerlere yaklaşmayın...” şeklinde anlamakla birlikte, ayette geçen “illa âbiri sebil” ifadesini; bu haldeyken, yalnızca mescidden geçip gitmek isteyenler müstesna şeklinde

⁵⁴⁸ Dalgın, s. 49; (İbn Hümâm, I, 146’dan naklen).

⁵⁴⁹ Ebu Dâvud, Taharet, 103; Tirmizî, Taharet, 101; Tirmizî, bu hadisin hasen sahih olduğunu belirtmiştir.

⁵⁵⁰ İbn Kudame, *el-Muğni*, I, 166.

⁵⁵¹ İbn Rüşd, Bidaye, I, 69; Dalgın, s. 50; (Merğmani, el-Hidaye, I, 31’dan naklen).

anladıklarından, cünüp ve hayızlı iken mescidlere girip oturmak, oralarda oyalanmak yasaklanmışsa da, bir iş icabı, mescidlere girip çıkmaya, içeriden bir şeyi almak ya da koymak için girmeye, ayette müsaade edildiğini ifade etmişlerdir. Bu Şafiiler'in benimsediği bir görüştür. Şafii âlimler büyük hades halinden temizlenmeden mescide herhangi bir amaçla girip çıkmada hiçbir mahzur olmadığını kabul etmekle birlikte, hiçbir kasdı olmaksızın bu haldeyken, mescide girip çıkan, ya da mescidin içinden geçen yoldan geçip gitmenin mekruh olup olmadığını tartışmışlardır.⁵⁵²

3- Cünübün ve özel günlerindeki mescidlere girmelerinin her halükarda caiz olduğu

Bu görüşte olanlar, ilgili ayetin namazla alakalı olduğunu, nakledilen rivayetin ise, Hz. Peygamber'e ait olmadığını belirterek, bu konuda şer'i bir delil bulunmaması sebebiyle, hades halinde mescidlere girilmesinin yasaklanamayacağını benimsemişlerdir. Bu görüş zahiriler tarafından benimsenmiş olup, Ahmed b. Hanbel'in de, bu haldeyken mescide girilmesinde bir beis görmediği nakledilmektedir.⁵⁵³ Bir habere göre, o, cünübün ve hayızlı kimsenin mescide girerken abdest almasının müstehap olacağı görüşündedir.⁵⁵⁴ Ancak Hanbelîler, Şafiiler gibi, mescide girilmesinin değil, orada konaklanmasının, oturulmasının yasak olduğu görüşündedirler.

4- Mescidi kirletmeyeceğinden emin olan bayanın, özel günlerinde bile olsa, mescidlere girmesinin caiz olduğu

Hz. Peygamber'in Aişe'den mesciddeki seccadesini getirmesini istemesi ile ilgili rivayeti delil getirerek, bazı âlimler, bayanın mescidi kirletmesinden emin olması halinde, mescide girebileceğini anlamışlardır.⁵⁵⁵

Sonuç olarak, konu hakkında öne sürülen deliller ve tartışmalara bakıldığında, hades halinde mescidlere girilmesinin mutlak anlamda yasaklandığını savunmak, belirli olaylar üzerine varid olan nasların, neden ve niçinini göz ardı etmek anlamına gelmekte ve bu safhadaki ilk dönem uygulamaları ile çelişmektedir. Konunun yeniden tartışıldığı günümüzde, mescidlere girilip çıkılmasının, ya ziyaret ya da ibadet amacıyla olduğu göz ardı edilmemelidir.

⁵⁵² Dalgın, s. 51; (Şirbînî, I, 71'den naklen).

⁵⁵³ Dalgın, s. 51; (İbn Hümâm, I, 146'dan naklen).

⁵⁵⁴ Dalgın, s. 51; (Hattâbî, I, 158'den naklen).

⁵⁵⁵ Şevkani, I, 273.

Buna göre, özel günündeki bayanın, mescidi kirletmeyeceğinden emin olduğunda, mescidde icra edilen bir dini töreni izlemek amacıyla, ya da yeni geldiği bir şehirde ki camiye ziyaret etmek için camiye girmeleri, onun mimari yapısını incelemelerinde herhangi bir yasaklamanın bulunmayacağı söylenebilir. Âdeten, cünüp olan bay ya da bayan Müslüman, bu halde fazla beklemeyip, derhal yıkanmayı tercih etmekle birlikte, caminin bir odasında konaklamak durumunda kalıp, uykuda iken cünüp olmuş bir kimsenin, cünüp halde, camiden çıkmak veya camiinin içinden geçmek durumunda kalması halinde, bu hareketinin de caiz olduğu ifade edilebilir.

Klasik dönemde, cünüp bir kimsenin yıkanmadan, abdest alarak mescidde kalabileceğinin söylenmesi de, bu durumdaki bireyin mescide girmesinin yasaklanmasında; gerek temizliğe dikkat edilmemesi sebebiyle mescidlerin kirletilmesi, gerekse o günlerde bayanlarda oluşacak nahoş kokularla diğer Müslümanların rahatsız edilmesi korkusunun etkili olduğu görülmektedir.

Nitekim T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 18 Mayıs 2002 tarihinde İstanbul'da yapılan "Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı -I" nda da, kadınların özel günlerinde mescidlere girebilecekleri ittifakla kabul edilmiştir.⁵⁵⁶

3. 4. İTİKÂF'A GİRMEDE TEMİZLİK ŞARTI

Sözlükte "ibadet veya başka bir gaye için bir yerde kendini tutmak, kalmak; insanlardan تنها bir yerde kalmak, bir şeye bağlanmak" gibi anlamlara gelen *itikâf*, dini bir kavram olarak, ibadet niyetiyle ve kurallarına uyarak inzivaya çekilmek demektir.⁵⁵⁷

Kur'an-ı Kerim'de de itikâf kelimesi geçmektedir. Müşriklerin putlara tapması,⁵⁵⁸ için kullanıldığı gibi Mescid-i Haram'da ibadete kapanan⁵⁵⁹ ve Ramazan'da mescidlerde ibadete çekilmiş olan⁵⁶⁰ Müslümanları ifade etmek için de kullanılmıştır. Özellikle Ramazan ayında itikâfa girmek sünnettir. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra her yıl ramazan ayının son on gününde itikâfa girmişlerdir.⁵⁶¹ Hanefiler'e

⁵⁵⁶ Bkz., Sonuç Bildirgesi, mad. 20.

⁵⁵⁷ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 345.

⁵⁵⁸ A'raf, 7/138; Ta-ha, 20/97; Enbiya, 21/52; Şu'ara, 26/71.

⁵⁵⁹ Bakara, 2/125.

⁵⁶⁰ Bakara, 2/187.

⁵⁶¹ Buhari, İ'tikaf, 3.

göre bu kifâi nitelikli müekked sünnettir. Cemaatten biri itikâfa girince bu görev diğerlerinden düşer.

Hanefiler'e göre, itikâfin makbul olması için, itikâfa girenin niyet etmesi, oruçlu olması, itikâfi beş vakit namaz kılınan camide yapması gerekir. Kadınlar, camide değil, evlerinde, namaz kıldıkları odada itikâfa girerler. Ancak ay halinde ve loğusa olmamaları gerekir. Bu itikâfin temizlik şartı için gereklidir.

İtikâfa giren kimse, camide yer-içer ve uyur. Bunlar için camiden dışarı çıkamaz; çıkarsa itikâfi bozulur. Tuvalete gitmek, abdest almak ve gerektiğinde gusletmek için camiden dışarı çıkabilir. İtikâfa giren kimse, bu süre içinde kendisini dünya işlerinden ayırarak Allah'a yönelir. İbadetle meşgul olur, tefekkür eder, zikir yapar. İtikâfta iken cinsi münasebette bulunmak itikâfi bozar.⁵⁶² Fakat rüyada ihtilam olmak itikâfa mani değildir.⁵⁶³

3. 5. HUTBE OKUMAK İÇİN TEMİZLİK ŞARTI

Sözlükte “*bir topluluk karşısında yapılan konuşma*” anlamına gelen hutbe, dini bir kavram olarak, Cuma ve bayram namazlarında, genel olarak Allah'a hamd, Rasulüne salâvat ve Müslümanlar'a nasihatten oluşan konuşmayı ifade eder.

Hutbe Cuma namazının sıhhat şartlarından biridir. Bayram namazlarında ise sünnettir. Hutbe Cuma namazından önce, bayram namazlarında ise namazdan sonra okunur.⁵⁶⁴

Hutbenin ayakta ve abdestli olarak okunması daha faziletlidir. Selef'den nakledilen görüş budur. Fakat zaruret halinde oturarak ve abdestsiz olursa da caiz olur. Zira rivayet olduğuna göre Hz. Osman (r.a) yaşlandığında hutbeyi oturarak irad edermiş. Kaldı ki hutbe okumak için abdestli olmak şart değildir. Hutbe zikirdir. Onu okumak için kıbleye yönelmek şart değildir. Kur'an-ı Kerim, ezan ve kamet okumak için abdestli olmak şart ise de, hutbe için şart değildir. Yalnız abdestsiz okunması halinde hutbeden sonra namaz için abdest gerekli olduğundan; hutbe ile namaz arasına

⁵⁶² Bakara, 2/187.

⁵⁶³ İbn Abidin, II, 440 vd; Mehmet Zihni Efendi, *Nimet-i İslam*, s. 98 vd; Bilmen, s. 323 vd; Döndüren, s. 575; Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 345-346.

⁵⁶⁴ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 272.

abdest alma fasılası koymak mekruh olur. Böyle yapan biri iyi bir iş işlememiş ve sünnete muhalefet etmiş olur.⁵⁶⁵

Hutbenin sahih olması için, Cuma vaktinde, namazdan önce okunması, hutbe niyetiyle, cemaat huzurunda okunması, hutbe ile namazın arası, yemek-içmek gibi namaz ile bağdaşmayan bir işle ayrılmaması gerekir. Hutbenin cemaat huzurunda okunması şartının gerçekleşmesi için, Hanefi mezhebine göre, kendisiyle Cuma sahih olan en az bir kişinin bulunması yeterlidir.⁵⁶⁶

3.6. EZAN VE KAMET OKUMADA TEMİZLİK ŞARTI

Sözlükte “*bildirmek, duyurmak, çağrıda bulunmak, ilan etmek*” anlamlarına gelen ezan, dini bir terim olarak, farz namazların vaktinin girdiğini belli sözlerle ve özel bir şekilde ilan etmek, bildirmek demektir.

Namaz Mekke döneminde farz kılınmakla birlikte, ezan hicretten sonra uygulamaya konulmuştur. Medine’ye hicretten sonra, Mescid-i Nebevi’nin inşası tamamlanıp düzenli bir şekilde cemaatle namaz kılınmaya başlanınca, Hz. Peygamber’e vahiyle, ayrıca sayıları yirmiye kadar sahabeye rüyalarında bugünkü ezanın şekli öğretilmiştir. Hz. Bilal tarafından sabah namazında, yüksekçe bir evin damında okunarak uygulamaya konulmuştur.

Ezan sünnet-i müekked olmakla birlikte, Müslümanlığın şiarı haline gelmiştir. Ezan aracılığı ile halka hem namaz vaktinin girdiği ilan edilmekte, hem de Allah’ın büyüklüğü, Peygamberimizin O’nun kulu ve elçisi olduğu ve namazın kurtuluş yolu olduğu ilan edilmektedir.⁵⁶⁷

Ezan ve kamet abdestli olarak okunur; çünkü zikirdir. Kur’an-ı Kerim’i okumada olduğu gibi, bunda da abdestli bulunmak müstehaptır. Ebu Ömer b. Abdilberr, “Rivayet olunduğuna göre Ebu Vail b. Hacer: “Müezzinin ancak ayakta ve abdestli olarak ezan okuyabilmesi haktır ve vaz’edilen bir sünnettir.”⁵⁶⁸ demiştir.”⁵⁶⁹ Ezan abdestsiz okunursa; ilan etme amacı gerçekleştiği için caizdir; ama bu mekruhtur.

⁵⁶⁵ Mevsili, *el-İhtiyar*, I, 167.

⁵⁶⁶ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 273.

⁵⁶⁷ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 166-167.

⁵⁶⁸ Beyhaki, I/ 397.

⁵⁶⁹ İbn Rüşd, *Bidayetü’l-Müctehid*, I, 246.

Mekruh olmadığına dair zayıf bir rivayette vardır. Kamet için de aynı durum söz konusudur. Sahih kavle göre; kametle namaz arasına (abdest alma gibi bir) fasıla koyulacağı için, mekruh olur.

Abdestsiz olarak okunan ezan ve kamet iade edilmez. Cünübün, akli ermeyen çocuğun, delinin, sarhoşun ve kadının okuduğu ezanı iade etmek müstehabdır. Böyle yapınca ezan sünnete uygun olarak okunmuş olur. Bu durumda kamet iade edilmez. Çünkü onun tekrarı meşrû değildir. Geleneğe aykırı olduğundan dolayı, ezanın oturarak okunması mekruhtur. Ebu Hanife fâcirin ezan okumasını ve ezan karşılığında ücret alınmasını mekruh sayar.⁵⁷⁰

3.7. TİLAVET SECDESİ İÇİN TEMİZLİK ŞARTI

Sözlükte “*kitabı okumak, takip etmek, ardından gitmek, tabii olmak ve uymak*” anlamlarına gelen tilavet, ıstılahta Kur’an-ı usulüne uygun olarak okumak demektir.

Tilavet secdesi yapmayı gerektiren ayetler ise, Kur’an’da on dört yerde geçer. Bu ayetlerin okunması veya işitilmesi halinde yapılan secdeye ise, “*tilavet secdesi*” denilmektedir.⁵⁷¹

Tilavet secdesini yapmak, Hanefiler’e göre vacip, Şafii ve Hanbelîler’e göre sünnet-i müekkededir. Bir mecliste aynı secde ayeti birden fazla okunursa bir secde yapmak yeterlidir. Namaz dışında secde ayetini okuyan ya da duyan kişi, tilavet secdesine niyet ederek tekbir alır ve secdeye gider. Üç defa “sühane rabbiye’l-a’la” dedikten sonra tekbir alarak secdeden kalkar ve “semi’na ve ata’na gufraneke Rabbena ve ileyke’l-masir” der.⁵⁷²

Namazda okunan secde ayetini namazda olmayan işitirse tilavet secdesi yapar. Namazda olan kişi, namaz dışından bir kimsenin okuduğu secde ayetini işitirse, namazını tamamladıktan sonra secde yapar.⁵⁷³

Tilavet secdesini bozan durumlar; namazı bozan her şey tilavet secdesini de bozar. Daha tilavet secdesinden kalkmadan abdestin bozulması, konuşmak veya yüksek sesle

⁵⁷⁰ Mevsili, *el-İhtiyar*, I, 87.

⁵⁷¹ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 663.

⁵⁷² Bakara, 2/286.

⁵⁷³ Karaman ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 663.

gölmek vb. Ancak bu secdede yüksek sesle gölmek abdesti bozmaz, kadınlarla aynı hizada bulunmak da bu secdeyi etkilemez.⁵⁷⁴

---

⁵⁷⁴ Döndüren, s. 455.

SONUÇ

Yüce Allah (c.c), Kur'an-ı Kerim'in tebyin görevini Hz. Muhammed (s.a.v)'e vermiştir. Allah'a iman, Allahın rızasını ve âhireti kazanmanın ilk basamağıdır. Herkesin bildiğı gibi İslam'ın ilk şartı kelime-i şahadettir. Devamında ise; namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, hacca gitmek gibi önemli ibadetler yer alır. İslam'ın temel taşını oluşturan ibadetlerin öncesinde, temizlik şart koşulmaktadır. Abdest, gusül ve teyemmüm gibi pratikler, ibadetlere maddi ve ruhi açıdan insanı hazırlamaktadır.

Çalışmamızda abdest, gusül, teyemmümün yanı sıra, suyu kullanma imkânı bulamadığımız zamanlarda boy abdesti yerine teyemmüm abdesti almanın yeterli olduğu, zaruret hallerinde mesh yapılabileceğı konularına değindik. Bununla birlikte, hanımların hayız, nifas ve menopoz döneminde ibadetlerini nasıl ifa edeceklerini de ele alıp inceledik. Bu hususlar tezimizin temelini teşkil etmektedir.

Hanımlar için adet kanamalarının kesilme aşaması olan menopoz döneminde, bazı bayanların mutat olan adet günlerinin aksine, 10 günü hatta 15 günü aşan kanamalar görülmektedir. Hanefi mezhebine göre 10 günü aşan kanamalar *istihaze* olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte bu durumdaki bayanlar, ilk günlerindeki akıntılar ile son günlerindeki akıntıların aynı nitelikte olduğunu ifade ediyorlar. Bu durumda Hanbelî, Maliki ve Şafiiler ise en çok adet süresini 15 gün olarak kabul etmektedirler.

Malikiler'e göre 50-70 yaş arası ve Hanefiler'e göre 55 yaşından sonra gelen kan siyah veya koyu kırmızı ise, kadın kendi reyıyla amel eder. Yani bu günlerinde gelen kan, adet kanının özelliğini gösteriyorsa kadınların, 15. Güne kadar gördükleri kan zann-ı galiple, "*kadın bu benim adet kanımdır*" diyorsa, menopoz dönemindeki adet akıntısı 10 günü aşan kadınlar diğer mezhepleri taklit ederek 15 gün boyunca namaz kılmaz, oruç tutmaz, hacda ise tavafını yapmaz. 15. Gün temizlenir ve ibadetlerine kaldığı yerden devam eder.

Bayanların adet ve nifas kanamaları gördükleri dönemlerde, hükmen kirli sayıldıkları, bu haldeyken namaz için ön şart olan hükmi kirlilikten temizlenmiş bulunma şartını taşımamaları sebebiyle, bu günlerinde namaz kılamayacakları ve bu namazları temizlik günlerinde kaza etmeyecekleri naslarla hükme bağlanmıştır.

Hükmi kirlilik açısından kadın ve erkek farklılık arz etmektedir. Erkeklerin abdestsiz ve cünüp olmaları hali, hükmen kirlilik sayılmaktadır. Bu halde iken namaz kılmaları yasaklanmıştır. Fakat bu, abdest almak ve yıkanmakla ortadan kalkan kısa süreli bir durumdur. Hükmi kirlilik sebebiyle Müslüman erkekler hiçbir ibadetten muaf tutulmamışlardır.

Özel günlerindeki bayanlar, namaz ibadeti için gerekli olan, hükmi kirlilikten temiz bulunma şartını taşımadıklarından, bu hallerindeyken kılacakları namaz sahih değildir. Bayanlar, bu özel günlerinde kılamadıkları namazlarını kaza etmekle de yükümlü değildirlere.

Bayanların âdet ve nifas kanaması gördükleri dönemlerde, hükmen kirli sayıldıkları, bu günlerde gerek farz gerekse nafîle olarak oruç tutamayacakları ve bu sebeple tutulamayan Ramazan oruçlarının sonradan kaza edileceği hükmüne varılmıştır.

Özel günlerindeki bayanların oruç tutabilecekleri iddiasını ortaya atan, Hüseyin Atay, Yaşar Nuri Öztürk gibi çağdaş müellifler, özel günlerindeki bayanın fiziksel rahatsızlığı sebebiyle hasta olan bayana kıyas edilerek, oruç ibadeti hakkında ortak hüküm vermişlerdir. Fakat oruç ibadeti hakkında, iki hastalığında aynı hükümde birleştirilmiş olması ve benzetilen iki olayda illet birliği bulunmaması nedeniyle bu kanaatlerinin, yanlış olduğu, buna göre bir uygulama da bulunmanın doğru olmayacağı anlaşılmıştır. Hükümün gerçek nedeninin bilinmediği bu gibi durumlarda, yapılması gereken, zahirdeki alameti illet olarak görmek, buna göre hüküm vermektir. Bu durumda ise, kıyasın yapılamayacağı bilinen bir gerçektir. Aksi halde yanlış sonuçlara varmak kaçınılmazdır.

Bayanların özel günlerinde kılamadıkları namazlarını kaza etmeleri istenmezken, oruçların kaza edilmesi emredilmiştir. Oruç yılda bir kez gelirken, namaz her gün 5 vakit farz kılınmıştır. Özel günlerde tutulamayan oruçların kazası kadına fazlaca ağır gelmeyecektir.

Bir diğer konu, Hac'da âdet veya loğusalık hali söz konusu olan Müslüman bayanların durumudur. Bu durumdaki bayanlar, hac ile ilgili olarak, *tavaf* dışındaki bütün görevlerini yerine getirebileceklerdir. Gerek farz gerekse nafîle tavaflarını bu halde yapamazlar. Nafîle tavaflar hanımların özel halleri sebebiyle düşeceği için, onlardan muaf bulunmaktadır. Hac esnasında âdet görmeye başlayan bayanlar, bir süre

Mekke’de kalacaklar, özel günleri bitince de tavaflarını yaparak haclarını tamamlayacaklardır. Zaruret hallerinde ise, Hanefilerin görüşü esas alınarak adetliyen tavaf yapan bayanın tavafı geçerli sayılacaktır. Ancak tavaf esnasında temiz bulunma şartını terk ettiği için, ceza olarak büyük baş kurban kesecektir. Bu takdirde haccı sahih olarak tamamlamış sayılacaktır.

İbn Teymiyye ve öğrencisi İbn Kayyım’a göre, bu durum bir zaruret hali oluşturduğundan, tavafta hükmi kirlilerden temiz bulunma şartı düşeceğinden, abdestsiz olarak ya da cünüp veya hayızlı olarak yapılan tavaf sahih sayılacak, herhangi bir ceza gerekmeyecektir. İslam’ın temel ilkeleri düşünüldüğünde Hanefiler’in görüşü tercihe şayandır. Mutad hac organizasyonları açısından, günümüzde tavaf için gerekli olan temizlik şartının ihlal edilmesini mazur kılacak zaruret durumu ise bulunmamaktadır.

Kur’an-ı Kerime dokunmada temizlik şartı ile ilgili de şunları söyleyebiliriz. Bir konu hakkında Kitap ve Sünnet’te sahih ve açık bir delil bulunmadığında, aslî ibaha ilkesi gereğince, o şeyle ilgili hükmün mübah olması esastır.⁵⁷⁵ Kur’an’a abdestli dokunmak için öne sürülen ilgili ayet⁵⁷⁶ iki gurup tarafından da delil gösterilir. Fakat ayette açık bir ifadeyle Kur’an’a abdestsiz dokunulmaz hükmü çıkarılamaz. Sonuç olarak, dileyen Kur’an’a abdestli olarak dokunacak, açacak okuyacak ve değişik araştırmalarında Kur’an’a başvuracağından abdest alacaktır. Dileyen de, aynı işlemleri abdestsiz olarak yapacaktır. Bu işi yaptı diye kimse onu kınayıp, günahkâr olduğu söyleyemeyecektir. Çünkü konu hakkında dinde konulmuş kesin bir hüküm yoktur. Haramlığı açık olarak çığnenen bir kural mevcut değildir. Müslümanların uygulaması hiçbir zaman, bir hüküm (farz, vacip gibi) olarak nitelendirilemez. Aksini yapanın da emri çiğnediği için haram işlediği söylenemez. Sonuç olarak, ibadet amacıyla Müslümanların Kur’an-ı Kerimi okumak istediklerinde sevap kazanmak ve sevaplarını artırmak için, abdestli olmaları gerekir. Fakat ibadet maksadıyla olmayıp ilim amacıyla, zaruret halinde vb. durumlarda ise Kur’an-ı abdestsiz olarak dokunmakta haram hükmü söz konusu değildir.

Cünüp ve âdet hali gibi dinen kirlilik sayılan durumlar da iken Müslümanların Kur’an okumalarının yasak olduğuna dair, kesin şerî delil bulunmamaktadır. Konu

⁵⁷⁵ İbn Rüşd, I, 61.

⁵⁷⁶ Vakıa, 56/77-79.

ayette ele alınmamıştır. Bize ulaşan hadisler ise, ya sıhhat açısından zayıf bulunmuş, ya da farklı anlamalara açık olmaları sebebiyle, konu hakkında kesin bir delil olarak görülmemiştir. Fakat her ihtimale karşı bize ulaşan bu hadisleri sahih kabul edecek olursak, ibadet amacıyla Kur'an okumak isteyen her Müslümanın abdest alması gereklidir. Fakat ilim vb. amaçla Kur'an dersine katılan ve görevli olan bayan kardeşlerimizin, dini bir hükmü çiğnemenin verdiği iç huzursuzluğu taşımadan, Kur'an okuyabileceği ve Kur'anla hemhal olabileceğini düşünmekteyiz. Çünkü bir konu hakkında haram hükmünün verilebilmesi için, kesin delilin olması gerekmektedir. Bu konuda hiçbir Müslüman âlimin elinde böyle bir delil yoktur. Nitekim T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 18 Mayıs 2002 tarihinde İstanbul'da yapılan "Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı-I"nda da, kadınların özel günlerinde Kur'an okuyabilecekleri yönündeki görüş benimsenmiştir.

Bayanların özel günlerinde mescidleri ziyaret etmeleri ve camilere girebilecekleri konusu da "Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı-I" ittifakla kabul edilmiştir.

İtikâfa ibadet amacıyla girildiği için abdestli bulunmaya gayret gösterilmelidir. Kalp dua ve zikirle meşgul olmalıdır. Hutbe, ezan ve kamet okumada abdestli bulunmak müstehaptır. Namazla hutbe arasına fasıla girmemesi için abdestli bulunulması tavsiye edilmiştir. Tilavet secdesi için de abdestli olmak şarttır.

Edindiğimiz kanaate göre ibadetlerde temizlik esas olmakla birlikte, bazı durumlarda zaruriyet noktasından hareketle, affedilmiş konular vardır. İbadetlerde de kolaylıklar sunulmuştur, ibadete hazırlık aşamasındaki temizlikte de su bulup da temizlenemediğimiz durumlarda teyemmümle gusül abdesti almak vb. kolaylıklar Müslümanların ihtiyacına göre Yüce Allah (c.c) tarafından konulmuştur. Kalplerde ve zihinlerde olanı, zor durumda kalıp da fetvayı kendi vicdanına sorup amel edenleri Allah en iyi bilendir. Gayret bizden muvaffakiyet Allah'tandır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdulbâki, M. Fuad, *el-Mu'cemu'l-Müfferres li Elfazı'l-Kur'ani'l-Kerim*, Kahire 1958.
- Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye)*, (Metni ve Açıklamaları Kontrol Eden: Ali Himmet Berki), Hikmet Yay., İstanbul tsz.
- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- Akay, Hasan, *İslami Terimler Sözlüğü*, (Genişletilmiş 2. Baskı), İşaret Yay., Ankara 1995.
- Akdemir, Salih, "Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın", (Kadın Özel Sayısı) *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, V(4), 1991, 260-270.
- Akpınar, Ali, "Mushaf'a Abdestsiz Dokunma Meselesi", *Cumhuriyet Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, Sayı: 7, 2001, 81-109.
- Akyüz, Vecdi *Mukayeseli İbadetler İlmihali I*, İz Yayıncılık, İstanbul 1995.
- Altuntaş, Halil-İsmail Karagöz-Mehmet Keskin, *Hac İlmihali*, (8. Baskı), Ankara 2010.
- Ana Britannica Genel Kültür Ansk.*, "Menopoz", (Komisyon), Güzel Sanatlar Matbaası A. Ş., Basım Yeri Yok tsz., XV, 574-578.
- Ansiklopedik İslâm Fıkhı Fetevayi Hindiye (Fetevayi Alemgiriyye)*, I-II-IVX., (Terc.: Mustafa Efe), Akçağ Yay., Ankara tsz.
- Atay, Hüseyin, *Kur'an'a Göre Araştırmalar IV*, Ankara 1995.
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri IX*, İstanbul 1988.
- Avcı, Casim, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, (3. Baskı), İsam Yay., İstanbul 2008.
- Aydüz, Davut, *Namazı Anlayarak Kılmak*, Işık Yay., İzmir 2008.
- Baberti, Muhammed b. Muhammed Ekmelüddin, *el-İnaye fi şerhi'l-Hidaye I, (ibnü'l-Hümmam, Fethu'l-Kadir kenarında)*, Daru'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrut tsz.
- Bayındır, Abdulaziz, *Kur'an Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar*, Süleymaniye Vakfı Yay., İstanbul 2006.
- Bayyigit, Mehmed, *Sosyo Kültürel Yönleriyle Türkiye'de Hac Olayı*, TDV Yay., Ankara 1998.

- Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübra (el-Cevherü'n-Nekî Zeyli ile Birlikte)*, Haydarabaad 1344.
- Bilge Yayınları Araştırma ve Yayın Komisyonu, *Çocuklar ve Gençler İçin İslam Ansiklopedisi*, Bilge Yay., İstanbul 2007.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihali*, (Sadeleştiren: Ali Fikri Yavuz), Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul tsz.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuki İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yay., İstanbul 1967.
- Bir Müslümanın Yol Haritası İman-İbadet-Ahlak*, (Komisyon), Işık Yayınları, İzmir 2005.
- Birişik, Abdulhamit, "İbadet Hayatı", *İslâm'a Giriş Temel Esaslar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2008.
- Buhari, Muhammed b. İsmail, *el-Camiu's-Sahih*, İstanbul 1981.
- Bulut, Ahmet, *Namaz Dirilişe Çağrı*, (23. Baskı), Ensar Neşriyat, İstanbul 2008.
- Canan, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte I-XVIII*, Akçay Yay., İstanbul tsz.
- Canbaz, Mehmedi Bahaddin, *Hz. Muhammed'in (s.a.v) Hayatı İmani Dersler ve Ölçüler*, (1. Baskı), İkra Yay., Ankara 2010
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali *Ahkâmu'l-Kur'ân V*, Kahire, tsz.
- Ceziri, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, (Terc: Mehmet Keskin), Çağrı Yay., İstanbul 1994.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi*, "Adet Dönemi", (Komisyon), Arkın Kitabevi, İstanbul tsz., I, 45.
- Cücük, İbrahim, *Ayet ve Hadislerle Peygamberimiz*, Anadolu Gençlik Vakfı Yay., İstanbul 2004.
- Çakın, Kamil, "Kadınlarla İlgili Bir Hadis ve Değerlendirilmesi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 1988.
- Çelebi, Sa'di, *Haşiye ale'l-Hidaye -I* (İbn Hümam, Şerhu Fethi'l-Kadir ile birlikte), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut tsz.

- Çetin, Abdurrahman “Abdestsiz Kur’an Okuma Meselesi” *Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, 5 (5), 1993, 105-117.
- Dalgın, Nihat, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, Ensar Neşriyat, (3. Baskı), İstanbul 2007.
- Darimi, Ebu Muhammed İbn Abdurrahman, *Sünen I-II*, Mısır tsz.
- Dinç, Hasan, *Kutsal Kitaplar “Ortak Konular Farklı Hükümler”*, Sinemis Yay., Ankara 2006.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi -Hz. Muhammed Devri I*, (Komisyon) Çağrı Yayınları, İstanbul 1986.
- Doktorumuz, Sorunlar, Sorular ve Yanıtları, Aile Sağlığı Konusunda Alfabetik Tıp Ansiklopedisi, “Menopoz”*, Komisyon (Çeviri), Gelişim Yayınları, İstanbul 1985, IV, 1531-1536.
- Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle İslam Hukuku (Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras)*,
- Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle İslam İlmihali (İnanç- İbadet- Günlük Hayat)*, Erkam Yay., İstanbul 2009.
- Duman, Zeki, *Beyanu’l- Hak I-IV(Kur’an-ı Kerimin Nüzul Sırasına Göre Tefsiri)*, Fecr Yay., Ankara 2006.
- Ebu Davud, Süleyman b. Eş’as es-Sicistani, *es-Sünen*, İstanbul 1981.
- Efendi, Mehmed Zihni, *Büyük İslâm İlmihali Nimet-i İslâm*, İslâm Mecmuası Yay., İstanbul 1986.
- Ekerim Sayın, Esmâ, *Namaz ve Karakter Gelişimi*, İnsan Yay., İstanbul 2006.
- Elbani, M. Nasıruddin, *Hadislerle Hz Muhammed’in Namaz Kılma Şekli*, (Çev.: Selman Başaran-Yunus Vehbi Yavuz), Aksa Yay., Bursa 2002.
- El-Ceziri, Abdurrahman, *Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı I-II*, (Terc.: Hasan Ege), Bahar Yay., Ankara 1971.
- Emre, Mehmed, *Kürsiden Mü’minlere Sohbet ve Nasihatler I-II*, Erhan Yay., İstanbul 2002.

- Engin, Raziye, “Kadın Sağlığı Sorunları”, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Etkinlikleri Çerçevesinde Kadın Sağlığı Sorunları Konferansı, Yayımlanmamış Makale, Atatürk Üniv. Hemşirelik Meslek Yüksek Okulu, Erzurum (08.03.2007).
- Erkal, Mehmed, *İlmihal*, TDV, İSAM, İstanbul 1999.
- Erul, Bünyamin- Ekrem Keleş, *Haccı Anlamak*, DİB Yay., Ankara 2005.
- Gazali, *Gazaliden Vaazlar*, (Mütercim: Sıtkı Güllü), Saadet Yay., İstanbul 1991.
- Gazali, *İhyayı ‘Ulumi’ d-Din I-II*, Bedir Yay., İstanbul tsz.
- Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi*, “Adet Dönemi”, (Komisyon) Hachette et Cie Interpres Basın ve Yay., A. Ş., Basım Yeri Yok, 1993, I,17.
- Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansk.*, “Adet Kanaması”, (Komisyon), Basım Yeri Yok 1993, I,17.
- Görsel Sağlık Ansiklopedisi*, “Loğusalık Dönemi”, (Komisyon), (3. Baskı), Ankara 1984, II, 354- 355.
- Görsel Sağlık Ansiklopedisi*, “Menopoz Dönemi”, Görsel Yayınlar, İstanbul 1984, II, 135.
- Günenç, Halil, *Günümüz Meselelerine Fetvalar I*, İlim Yay., İstanbul 1990.
- Halebî, İbrahim, *İzahlı Mülteka el-Ebrur Tercümesi*, (Terc.: Mustafa Uysal), İstanbul 1974.
- Halebî, İbrahim, *Tam Kayıtlı Halebî-i Sağir ve Tercemesi*, (Terc.: Hasan Ege), Salah Bilici Kitabevi, İstanbul 1973.
- Hamidullah, Muhammed, *İslâm’da Hac*, (Çev.: Mehmed Akif Aydın), İTED, İstanbul 1984.
- Havva, Said, *El- Esas Fis’sünne, Hadislerle İbadet Ansiklopedisi*, Hikmet Neşriyat, İstanbul tsz.
- Hökelekli, Hayati, *İbadet, Psikoloji ve Sosyoloji Açısından İbadet*, DİB Yay., İstanbul 1999.
- Hureşi, Muhammed b. Abdullah, *Şerh ala Muhtasarı Seyyidi Halil I*, Beyrut Dâr Sadr tsz.

- İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar I-III*, (Terc.: Ahmed Davududođlu), Şamil Yayınevi, İstanbul 1982.
- İbn Hacer el-Heytemi, *İslâmda Helaller ve Haramlar*, (Terc.:Ahmed Serdarođlu-Lütfi Şentürk), Kayıhan Yay., İstanbul tsz.
- İbn Hazm, *el-Muhalla I*, (Neşr.: Ahmed Muhammed Şakir) Kahire 1347.
- İbn Hümam, Kemaleddin Muhammed b. Abdülvahid, *Fethu'l-Kadir I*, Beyrut tsz.
- İbn Kesir, İsmail b. Ömer, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri I*, (Çev.: Bekir Karlığa-Bedreddin Çetin), İstanbul 1980.
- İbn Kudame el-Makdisi, Şemsüddin Abdurrahman b. Muhammed, *el- Muğni I*, Beyrut 1984.
- İbn Kudame, *Muvaffakuddin el-Muğni alâ Muhtasari'l-Haraki*, (Telif: Abdurrahman b. Kudame eti'l-Makdisi), Darü'l-Kitabi'l-Arabiyye, Kahire 1972.
- İbn Mace, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *es-Sünen*, İstanbul 1981.
- İbn Teymiyye, *Mecmû'u Fetâvâ*, XVI, tsz.
- İbni Abidin, *Reddü'l-Muhtar Ale'dürri'l-Muhtar*, (Terc: Ahmed Davudođlu), Şamil Yay., İstanbul 1985.
- İbn-i Rüşd, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Rüşd el- Hafid el-Kurtubi, *Bidayetü'l- Müctehid ve Nihayetü'l- Muktesid I-II*, (Terc: Ahmed Meylani), Beyan Yay., İstanbul tsz.
- İbnü'l-Kayyim, *İ'Lamü'l-Muvakkîn III*, Beyrut 1991.
- İlmihal, İman ve İbadetler I*, TDV Yay., (Komisyon), Ankara 2006.
- İmam Malik b. Enes, *el-Muvatta*, İstanbul 1981.
- İsfehâni, Rağıb, *Mufredatu Elfazi'l-Kur'an*, (Thk.: Safvan Adnan Davudi), Daru'l-Kalem, Beyrut 1992.
- İslâmi Bilgiler Ansiklopedisi*, (Komisyon), Bilge Yay., İstanbul 2007.

İslâmi Bilgiler Ansiklopedisi, (Komisyon), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1993.

İstanbul 1983.

Kahraman, Abdullah, *İslâmda İbadetlerin Değişmezliği [İslâm Hukukunda Ahkâmın Değişmesi Açısından İbadet ve İbadet Nitelikli (Taabbudî) Hükümler]*, Akademi Yay., Sivas 2002.

Karagöz, İsmail- Halil Altuntaş-Mehmed Keskin, *Hac İlmihali*, DİB Yay., Ankara 2005.

Karagöz, İsmail, *Kur'an'dan Öğütler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2008.

Karaman, Fikret -İsmail Karagöz ve diğ., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2006.

Karaman, Hayreddin- Mustafa Çağrıncı- İbrahim Kafi Dönmez, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2007.

Karaman, Hayreddin, *Anahatlarıyla İslâm Hukuku*, I-II-III, (13. Baskı), Ensar Neşriyat, İstanbul 2007.

Karaman, Hayreddin, *İslâmın Işığında Günün Meseleleri*, İz Yay., İstanbul 2006.

Kâsânî, Alaüddin Ebu Bekr b. Mesud, *Bedai-u's-Sanai fi Tertibi's-Şerai*, Beyrut 1974.

Kastallanî, Şihabüddin Ahmed, *İrşadi's-Sari li Şerhi Sahihi'l-Buhari I*, Beyrut 1980.

Keleş, Ekrem, "Hacda Kadınların Durumu", *Türkiye'de Hac Organizasyonu Sempozyumu (Tebliğ ve Müzakereler, 7-9 Temmuz 2006)*, DİB Yay., Ankara 2007, 200-231.

Kitab-ı Mukaddes (Yeni Çeviri), Yeni Yay., İstanbul, 2001.

Konyevi, Seyda Muhammed, *Hanefi ve Şafii Mezhebine Göre İbadetlerin Edep*

Kuduri, Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed, *el-Muhtasar I (Meydanî, el-*

- Kuduri, Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed, *Kayıtlı Kuduri ve Tercemesi*, (Mütercim: Ali Arslan), Salah Bilici Kitabevi, İstanbul 1988.
- Kurtubi, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed, *el-Cami li ahkâmi'l-Kur'an I-III-XI*, Kahire 1994.
- Kutub, Seyyid, *Fî Zılâli'l-Kur'ân XIV*, Hikmet Yay., İstanbul tsz.
- Küçük, Raşit, "Hz. Peygamber'in Özel Hayatı İle İlgili Rivayetler ve Bunların Eğitim Değeri İle Aile Sırlarının İfşa Sınırı", *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yay., İstanbul tsz., 403-421.
- Lübab ile birlikte*), Darsaadet, İstanbul tsz.
- Mavsili, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud, *el-İhtiyar*, (Terc.: Mehmet Keskin), Hikmet Neşriyat, İstanbul 2005.
- Mevdudi, Ebu'l- A'la, *Tefhimu'l- Kur'an Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri I-V*, İnsan Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, "Menopoz", (Komisyon), Sabah Gazetesi Meydan Yayınevi, İstanbul 1987, XIII, 396.
- Meydanî, Abdulgani el-Ganimi, *el-Lübab Şerhu'l-Kitab I*, Darsaadet ofset tsz.
- Meylani Ahmet, *Bidayet-ül Müctehid ve Nihayet-ül Muktesid*, Arslan Yayınları, İstanbul 1973.
- Mollamehmetoğlu, Zeki, *Sünen-i Tirmizi Tercümesi I-VI*, Yunus Emre Yay., İstanbul tsz.
- Muhammed b. İsa, *Sünen-i Tirmizi*, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- Nevevi, *Riyazu's Salihin Muhtasar*, (İnceleme: Abdulkadir Paksoy-Ahmet Çetinkaya-İsmail Kayar ve diğ.), Işık Yay., İzmir 2008.
- Öğüt, Alasonyalı Merhum M. Cemal, *Müslüman Kadınların Hususi Hallerine Dair Dini Bilgiler, Kadın İlmihali*, (Sadeleştirilmiş 4. Baskı), Bahar Yay., İstanbul 1971.
- Öğüt, Salim, "Hac", *İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, II, 234-240.
- Özcan, Mevlüt, *Din Görevlisinin El Kitabı*, Sabır Yay., İstanbul 2005.

Özel, Ahmet, “Hac”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, XXXIII, 382-416.

Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an'daki İslam*, İstanbul 1994.

Paksu, Mehmet, *Açıklamalı İslâm İlmihali*, Yeni Asya Yay., İstanbul 1991.

Paksu, Mehmet, *Peygamberimizin Örnek Ahlakı*, Nesil Yay., İstanbul 2010.

Razi, Fahrudin Muhammed b. Ömer, *Mefatihü'l-Ğayb XXIX*, Mısır 1937.

Reyhani Yay., Konya 2006.

Sabık, Seyyid, *Fıkhus-sünne, Ayet ve Hadislerle İslâm İlmihali ve İslâm Hukuku*, (Terc.:Ahmed Sarioğlu), Pınar Yay., İstanbul tsz.

San'âi, Muhammed b. İsmail, *Sûbü'lü's-Selam Şerhu Buluği'l-Meram I*, Beyrut tsz., s. 109

Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, (5. Baskı), Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2007.

Senih, Safvet, *İbadetin Getirdikleri*, Nil A.Ş., İzmir tsz.

Serahsi, Şemsü'l-eimme Ebu Sehl Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed, *el-Mebcut I-II*, (Editör: Mustafa Cevat Akşit –Terc.: Komisyon), Gümüşev Yay., İstanbul 2008.

Sofuoğlu, Cemal, *İslâm Dini Esasları*, (3. Baskı), İzmir İlahiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1999.

Suruç, Salih, *Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı I-II*, Feza Gazetecilik A.Ş., İstanbul 1998.

Şaban, Zekiyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usulü'l-Fıkh)*, (Terc.: İbrahim Kâfi Dönmez), Ankara 1990.

Şamil *İslâm Ansiklopedisi*, “Abdest”, (Komisyon), Şamil Yayınevi Gündoğdu Matbaası, İstanbul 1990, I, 5-6.

Şener, Abdulkadir, *İslam Hukuku Dersleri I*, İzmir 1992.

Şener, Adem, *Dini Bilgiler*, (18. Baskı), Tekbir Yay., İstanbul 2007.

- Şentürk, Lütfi ve diğ., “Kur’an-ı Kerim Abdestsiz Tutulur mu?”, *Güncel Dini Konular*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2000.
- Şentürk, Lütfi-Seyfeddin Yazıcı, *İslam İlmihali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2009.
- Şevkani, Muhammed ibn Ali, *Neylü’l- Evtar fi Şerhi Multeka’l- Ahbar I*, el-Matbaatü’l- Osmaniyye el- Mısıryye, Mısır tsz.
- Şirbînî, Muhammed b. Ahmed el-Hatib, *Muğni’l-muhtac ila Ma’rifeti Meani’l Minhac I*, Daru’l-Fikr, Basım Yeri Yok tsz.
- Taberi, Muhammed Cerir, *Camiu’l-Beyân an Te’vil-i Ayi’l-Kur’ân II-XXVII*, Beyrut 1988.
- Tam İlmihal Saadeti Ebediyye*, (Komisyon), İhlas Yay., İstanbul 1984.
- Topalismailoğlu, Nevra, “Üstüne Âdet Olma Âdet Gecikmesi”, Erişim: (29.04.2011), [www. Kurtaj.info](http://www.kurtaj.info).
- Tümer, Günay -Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara 1993.
- Türkiye Gazetesi Rehber Ansiklopedisi*, “Menopoz”, (Komisyon), Türkiye Gazetesi AŞ., İstanbul tsz., XI, 379-382.
- Uludağ, Süleyman, *İslâmda Emir ve Yasakların Hikmeti*, TDV Yay., Ankara 1988.
- Uysal, Asım, *Evlilik ve Cinsel Hayat (Dini ve Tıbbi Sorular-Cevaplar)*, (İlaveli Yeni Baskı), Uysal Yayınevi, İstanbul 2006.
- Uysal, Asım, Mürşide Uysal, *Kadın İlmihali*, (İlaveli Yeni Baskı), Uysal Yayınevi, İstanbul 2007.
- Uysal, Veysel, *Psiko-Sosyal Açıdan Oruç ve Sırları, İlmihal (Evlilik ve Kadın İlmihali İlaveli)*, (3. Baskı), TDV Yay., Ankara 1994.
- Vehbi, Mehmet, *Hülasatu’l-Beyan fi Tefsîri’l-Kur’an XIV*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1969.
- Yavuz, İsmail, *İbadetlerde Erkek ve Kadınlar Arasındaki Farklar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.

Yavuz, Yunus Vehbi, Ali Fikri Yavuz, *İslâm İlmihali*, Bayrak Yay., İstanbul 1998.

Yay., İstanbul 2006.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili Türkçe Tefsir II*, (2. Baskı), İstanbul 1960-1965.

Yıldırım, Celal, *Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı*, Uysal Kitabevi, Konya tsz.

Yıldırım, Celal, *Kur'an Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları I-II*, Bahar Yayınevi, İstanbul 1971.

Yıldız, Kemal, *Hanımların Özel Halleri*, (5. Baskı), Semerkand Yay., İstanbul 2006.

Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yay., Ankara 2006.

Zemahşeri, Ebu'l-Kasım Carullah Muhammed b. Ömer, *el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil-I*, Beyrut tsz.,

Zuhayli, Vehbe, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi I*, (Mütercimler: Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, H. Fehmi Ulus, Abdulhakim Ural, Yunus Vehbi Yavuz, Nurettin Yıldız), Risale Yay., İstanbul 1990.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	: Hacer AKYİĞİT
Doğum Yeri ve Tarihi	: Osmaniye- 20. 03. 1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi	: İlahiyat Fakültesi-İslam Hukuku
Bildiği Yabancı Diller	:Arapça- İngilizce- Osmanlı Türkçesi
Bilimsel Faaliyetleri	: “Kur’an-ı Kerim’e Göre İbadetlerin Toplumsal Boyutu”
	(2008-Lisans tezi)
	“Kur’an-ı Kerime Dokunma ve Kur’an-ı Kerim’i Okumada Temizlik Şartı”
	(2010-Yüksek Lisans Semineri)
İş Deneyimi	
Stajlar	:
Projeler	:
Çalıştığı Kurumlar	: Diyanet İşleri Başkanlığı Bayburt İl Müftülüğü Kur’an
	Kursu Öğreticiliği- 2007 halen
İletişim	
E-Posta Adresi	: hacerakyiit@ hotmail.com

Tarih : ...../...../ 2011